

Ordbok for kart og oppmåling

Norges Karttekniske Forbund (NKTF), Statens kartverk (SK) og Rådet for teknisk terminologi (Rtt) samarbeidet i årene 1981-1989 om utgivelse av "Ordbok for kart og oppmåling" (Rtt57). Ordboka hadde arbeidstittel "Kartteknisk ordbok", og skulle dekke fagområdene fotogrammetri, geodesi, hydrografi og kartografi. Det er imidlertid skjedd en betydelig faglig utvikling siden ordboken ble utgitt. For eksempel må digital datafangst via satelitt eller fra administrative registre og automatisert kartproduksjon nå sies å være veletablerte teknologier. Likeledes er GIS/GIT og produksjon og bruk av elektroniske kart for navigasjon til lands og til vanns prioritert og i full gang, og dette vil gi nye brukergrupper et forhold til kart og planleggingsmetoder som vil betinge innsyn i oppdatert terminologi. Det pågår også et omfattende internasjonalt standardiseringsarbeid for flere deler av fagområdene, spesielt vises til ISO/TC 211 Geographic Information/Geomatics og CEN/TC 287 Geographic Information.

I dagens situasjon er det neppe hensiktsmessig å utgi en ny papirutgave av ordboka. Vi ser imidlertid et stort behov for, med utgangspunkt i termene fra "Ordbok for kart og oppmåling (RTT57, 1989)" å etablere en **termdatabase (termbank) for geografisk informasjon og gjøre denne tilgjengelig via Internett**. Dette innebærer anskaffelse eller utvikling av et termhåndteringssystem, samt registrering av termer som brukes i eksisterende og planlagte standarder innen aktuelle fagfelt under geografisk informasjon, nasjonalt og internasjonalt, - samt konsistensvurdering av termer i utkast til nye standarder mot termer brukt i utgitte standarder. Termbanken skal også kunne danne basis for tesaurusarbeider som er pålagt under Kartverkets funksjon som temasenter.

Det vil nok ennå ta litt tid før vi har et operativt termbehandlingssystem som kan nås via Internett, men mens vi venter vil vi gi mulighet for elektronisk oppslag i RTT57 (riktignok uten å bruke ressurser på en fullstendig konvertering). Det er to grunner til dette,

- for det første ønsker vi at flest mulig skal forstå en og samme term på en og samme måte og bruke ordboka aktivt i sitt eget virke,
- dernest vil vi be om brukernes forslag til nye termer og/eller endrete definisjoner.

Hermed følger derfor oppslag og definisjoner fra RTT57, men vær klar over at matamatiske formler/symboler er “miksmaks” og figurer/tegninger mangler. Her må vi vise til papirutgaven fra 1989.

Oppslagsord (alfabetisk innen fagområdene, med fagtermer på enkelte fremmedspråk)	Definisjon (med kildehenvisning)	Fagområde (fotogrammetri, geodesi, hydrografi, kartografi)
AVHRR	advanced very high resolution radiometer KIL RTT 57	-
BE	broadcast ephemeris KIL RTT 57	-
BIH	Bureau internationale de l'heure KIL RTT 57	-
BIPM	Bureau international des poids et mesures, Det internasjonale byrå for mål og vekt KIL RTT 57	-
CGPM	Conférence générale des poids et mesures, Generalkonferansen for mål og vekt	-

	KIL RTT 57	
CIPM	Comité international des poids et mesures, Den internasjonale komité for mål og vekt KIL RTT 57	-
CNES	Centre national d'études spatiales KIL RTT 57	-
CRT	cathode ray tube, katodestrålerør KIL RTT 57	-
CTP	conventional terrestrial pole KIL RTT 57	-
DFVLR	Deutsche Forschungs- und Versuchsanstalt für Luft- und Raumfahrt eV KIL RTT 57	-
DOC	Doppler Observation Campaign KIL RTT 57	-
dynamisk posisjonsbestemmelse DA dynamisk positionsbestemmelse DE dynamische Positionsbestimmung <(f)> EN dynamic positioning SV dynamisk positionsbestämning	*posisjonsbestemmelse av noe som er i bevegelse i forhold til referansesystemet og som krever kjennskap til kreftene bak bevegelsene; jf. kinematisk posisjonsbestemmelse, statisk posisjonsbestemmelse — Posisjonsbestemmelse ved hjelp av et *treghetssystem vil f.eks. være d.p., eller helt entydig "dynamisk, treghetsbasert posisjonsbestemmelse". KIL RTT 57	-
EARTHNET	earth network KIL RTT 57	-
ECS	European Calibration System KIL RTT 57	-
EROS	Earth Resources Observation Systems KIL RTT 57	-
ERS	European Remote Sensing Satellite KIL RTT 57	-
ERTS	Earth Resources Technology Satellite (tidligere betegnelse på LANDSAT) KIL RTT 57	-
ESA	European Space Agency KIL RTT 57	-
ESRO	European Space Research Organisation KIL RTT 57	-
FFI	Forsvarets forskningsinstitutt KIL RTT 57	-
FIG	Fédération internationale des géomètres KIL RTT 57	-
FKK	fylkeskartkontor (del av Statens kartverk) KIL RTT 57	-
FKT	Forsvarets karttjeneste KIL RTT 57	-
FLAR	Forward Looking Airborne Radar KIL RTT 57	-

FN	De forente nasjoner KIL RTT 57	-
FoU	forskning og utvikling KIL RTT 57	-
GAM	Greenwich astronomiske meridian KIL RTT 57	-
GDOP	— Forkortelse for engelsk "geometrical dilution of precision". Uttrykk for satellittgeometrien på ett bestemt tidspunkt for de satellittene som skal brukes til *posisjonsbestemmelse. KIL RTT 57	-
GK	*Gauss-Krüger-(projeksjon) KIL RTT 57	-
GPS	Global Positioning System KIL RTT 57	-
HIPPARCOS	ESA astronomisk satellitt KIL RTT 57	-
HRV	high resolution visible-instrument (SPOT) KIL RTT 57	-
IAG	International Association of Geodesy KIL RTT 57	-
ICAO	International Civil Aviation Organization KIL RTT 57	-
ICES	International Council for the Exploration of the Sea KIL RTT 57	-
ICSU	International Council of Scientific Unions, Det internasjonale råd av vitenskapelige forbund KIL RTT 57	-
IGSN	International Gravity Standardization Net KIL RTT 57	-
IHB	International Hydrographic Bureau KIL RTT 57	-
IKU	Institutt for kontinentalsokkelundersøkelser KIL RTT 57	-
IMCO	Intergovernmental Maritime Consultative Organization KIL RTT 57	-
IPMS	International Polar Motion Service KIL RTT 57	-
IR	infrarød stråling (0,7#-12 \$Gm@m) KIL RTT 57	-
ISP	International Society for Photogrammetry, Det internasjonale selskapet for fotogrammetri — Vedtatt endret til ISPRS i 1980. KIL RTT 57	-
ISPRS	International Society for Photogrammetry and Remote Sensing, Det internasjonale	-

	selskapet for fotogrammetri og fjernanalyse KIL RTT 57	
IUGG	International Union of Geodesy and Geophysics, Den internasjonale union for geodesi og geofysikk KIL RTT 57	-
JERS	Japanese Earth Resources Satellite KIL RTT 57	-
kartprojeksjon DA kortprojektion DE kartographische Abbildung <(f)> EN map projection FR projection <(f)> cartographique SV kartprojektion	vanligvis overføring av jordoverflaten (*ellipsoiden) eller deler av den til en grafisk, forminsket gjengivelse i planet — Det finnes et stort antall k., og de kan deles inn etter ulike kriterier, f.eks.#/ (1) etter selve projeksjonsprinsippet hvor man har direkte projeksjoner (ekte projeksjoner) og indirekte projeksjoner;#/ (2) etter projeksjonens egenskap, som kan være vinkelriktig, lengderiktig eller flateriktig, eventuelt ingen av delene;#/ (3) etter projeksjonsplanets art. Dette er kanskje den vanligste inndeling. Da kan jordoverflaten projiseres inn på en sylinder eller kjegle som omslutter jorden, eller på et plan som tangerer den. — Se figur. KIL RTT 57	-
kvalitet DA kvalitet DE Qualität <(f)> EN quality FR qualité <(f)> SV kvalitet	samlede egenskaper og karkarakteristika ved et produkt eller en tjeneste som vedrører det å tilfredsstille gitte krav — Ved høy k. stilles det strenge krav og det fordres god overensstemmelse med de spesifiserte kravene. Ved lav k. stilles det slakke krav eller det oppnås et resultat som ligger vesentlig under de spesifiserte krav. KIL RTT 57	-
kvalitetskontroll EN quality inspection	del av *kvalitetssikringen som gjennom måling, prøving eller tolking har til hensikt å konstatere om et produkt eller en tjeneste tilfredsstiller ønsket *kvalitet KIL RTT 57	-
kvalitetssikring EN quality assurance FR assurance <(f)> de la qualité	alle systematiske tiltak som er nødvendige for å sikre at planlagt *kvalitet blir oppnådd KIL RTT 57	-
LANDSAT	Land Satellite KIL RTT 57	-
LMV	Lantmåteriverket KIL RTT 57	-
loddretningen	normalen til *ekvipotensialflaten i et punkt — Definert positiv mot jordsenteret. L. faller sammen med tangenten til *loddlinjen. KIL RTT 57	-
magnetplate; disk DA pladelager; disk DE Magnetplatte <(f)> EN magnetic disk; disk FR disque <(m)> magnétique SV magnetskiva	rund, plan plate der overflaten på den ene eller begge sidene er belagt med et magnetiserbart materiale slik at *data kan lagres — En m. er delt opp i et antall spor, og hvert spor er igjen delt opp i sektorer. KIL RTT 57	-
METEORSAT	sovjetisk serie av værsatellitter KIL RTT 57	-

METEOSAT	Meteorological Satellite KIL RTT 57	-
mgal	symbol for milligal KIL RTT 57	-
mgon	symbol for milligon KIL RTT 57	-
MMD	Modified Mercury Datum KIL RTT 57	-
MOS	Maritime Observation Satellite (Japan) KIL RTT 57	-
MSS	Multispectral Scanner KIL RTT 57	-
MTF	Modulation Transfer Function KIL RTT 57	-
NAD	nordamerikansk datum KIL RTT 57	-
NASA	National Aeronautics and Space Administration KIL RTT 57	-
NAVF	Norges allmennvitenskapelige forskningsråd KIL RTT 57	-
NGO	Norges geografiske oppmåling (del av nåværende Statens kartverk) KIL RTT 57	-
NGU	Norges geologiske undersøkelse KIL RTT 57	-
NIJOS	Norsk institutt for jord- og skogkartlegging — Sammenslutning av tidligere Jordregisterinstituttet og Landskøgtakseringen. KIL RTT 57	-
NILU	Norsk institutt for luftforskning KIL RTT 57	-
NIMBUS	eksperimentell vær- og ressurssatellitt (USA) KIL RTT 57	-
NISK	Norsk institutt for skogforskning KIL RTT 57	-
NIVA	Norsk institutt for vannforskning KIL RTT 57	-
NKG	Nordiska kommissionen för geodesi KIL RTT 57	-
NKTF	Norges Karttekniske Forbund KIL RTT 57	-
NLH	Norges landbrukshøgskole KIL RTT 57	-
NNSS	Navy Navigation Satellite System KIL RTT 57	-

NOAA	National Oceanic and Atmospheric Administration (USA) KIL RTT 57	-
NORAD	Direktoratet for utviklingshjelp KIL RTT 57	-
NP	Norsk polarinstitutt KIL RTT 57	-
NRSC	National Remote Sensing Centre (UK) KIL RTT 57	-
NSKV	Norges sjøkartverk (del av Statens kartverk) KIL RTT 57	-
NTH	Norges tekniske høyskole KIL RTT 57	-
NTNF	Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd KIL RTT 57	-
NVE	Norges vassdrags- og energiverk KIL RTT 57	-
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development KIL RTT 57	-
PE	Precise Ephemeris KIL RTT 57	-
PPS	Precise Positioning Service (militær tilgjengelighet) KIL RTT 57	-
RETrig	Réseau européen trigonométrique, europeisk *trekantnett KIL RTT 57	-
SASS	SEASAT Q Satellite Scaterometer KIL RTT 57	-
SEASAT	Sea Satellite KIL RTT 57	-
SEFO	Senter for forskningsformidling KIL RTT 57	-
SHF	super high frequency (radiobølger) KIL RTT 57	-
SINTEF	Stiftelsen for industriell og teknisk forskning ved Norges tekniske høyskole KIL RTT 57	-
SPACELAB	Space Laboratory KIL RTT 57	-
SPOT	Système probatoire d'observation de la terre KIL RTT 57	-
SPOT IMAGE	fransk salgsselskap for SPOT-data KIL RTT 57	-
SPS	Standard Positioning Service (sivil tilgjengelighet) KIL RTT 57	-
TIROS	Television and Infrared Observation Satellite	-

	KIL RTT 57	
TM	Thematic Mapper (LANDSAT) KIL RTT 57	-
TOVS	TIROS Operational Vertical Sounder KIL RTT 57	-
UELN	United European Levelling Net	-
UHF	ultra high frequency (radiobølger) KIL RTT 57	-
UNEP	United Nations Environment Programme KIL RTT 57	-
UT	universal time KIL RTT 57	-
UTM	Universal Transversal Mercator KIL RTT 57	-
UV	ultrafiolett stråling (\$Mmind@ 0,4 \$Gm@m) KIL RTT 57	-
VHF	very high frequency (radiobølger) KIL RTT 57	-
WEST	West European Subcommittee for Artificial Satellites KIL RTT 57	-
WGS	World Geodetic System KIL RTT 57	-
WGS 84	globalt, geodetisk *datum der *data og teknologi frem til 1984 er benyttet — *Ellipsoiden er definert ved:#/ Parameter Symbol Størrelse Usikkerhet#/ Den store halvakse a 6#.378#.137 m \$Mplmi@2 m#/ Normalisert annen grad \$Mkomp@C\$S2,0@ #-484,166#.85\$Mmult@10\$H-6@ #= \$Mplmi@1,30\$Mmult@10\$H-9@#/ smal harmonisk#/ koeffisient for#/ gravitasjonspotensialet#/ Jordens vinkelhastighet \$Gw@ 7#.292#.115\$Mmult@10\$H-11@ rad/s #=\$Mplmi@0,1500\$Mmult@10\$H-11@ rad/s#/ Gravitasjonskonstanten GM 3#.986#.005\$Mmult@10\$H8@ m\$H3@/s\$H2@ #=\$Mplmi@0,6\$Mmult@10\$H8@ m\$H3@/s\$H2@#/ ganger massen av#/ jorden inklusive atmosfæren#/ Avledede geometriske konstanter#/ Ellipsoidens flatttrykning: f = 1/298,257#.223#.563#/ Ellipsoidens lille halvakse: b = 6#.356#.752,3142 m#/ Origo faller sammen med jordens massesenter. Z-aksen er parallell med retningen til Conventional Terrestrial Pole (CTP) for *polbevegelse gitt ved BIHs terrestriske system 1984.0#/ X-aksen er skjæringslinjen mellom referansemeridianplanet og CTPs *ekvator. Referansemeridianen tilsvarer nullmeridianen definert av BIH.#/ Y-aksen går 90\$Mgrad@ øst for X-aksen i et ortogonalt høyrehånds system. KIL RTT 57	-
Abbes komparatorprinsipp DA Abbes komparatorprincip DE Abbesches Komparatorprinzip <(n)> EN Abbe's comparator principle	konstruksjonsprinsipp for *komparatorer der skalaen som tjener til avlesning av en *koordinat, skal danne en rettlinjet forlengelse av den avstand som måles KIL RTT 57	Fotogr

FR principe <(m)> de comparateur établi par Abbe SV Abbes komparatorprincip		
aberrasjon DA aberration DE Abbildungsfehler <(m)> EN aberration FR aberration <(f)> SV aberration	*avbildingsfeil i et *optisk_system — A. er det optiske systemets manglende evne til å forene alle stråler som mottas fra et objektpunkt, i et tilsvarende *bildepunkt, eller til en forhåndsbestemt geometrisk *posisjon. Aktuelle typer av a. er *astigmatisme, *bildekrumning, *koma, *kromatisk_a., *objektivfortegning (*fortegning), *sfærisk_a. — A. forekommer også med annen betydning innen andre fagområder, f.eks. astronomi. KIL RTT 57	Fotogr
absolutt orientering DA absolut orientering DE absolute Orientierung <(f)> EN absolute orientation FR orientation <(f)> absolue SV absolut orientering	innpassing med målestokkbestemmelse og *horisontering av en *stereoskopisk_modell i et gitt *koordinatsystem — Modellen er på forhånd gjensidig orientert. Innpassing kan gjøres grafisk i et *stereoinstrument eller numerisk ved *koordinattransformasjon. KIL RTT 57	Fotogr
absorpsjon DE Absorption <(f)> EN absorption FR absorption <(f)> SV absorption	omdanning av strålingsenergi til en annen stoffbunden energiform i et medium, vesentlig varme — Andelen av energimengden som omdannes, regnet i forhold til strålingens totale energi, kalles absorpsjonsgrad. KIL RTT 57	Fotogr
aerotriangulering DA aerotriangulering DE Aerotriangulation <(f)> EN aerotriangulation; aerial triangulation FR triangulation <(f)> aérienne SV rymdtriangulering	*fototriangulering med flybilder; se fototriangulering — Normalt er bildene fotografert systematisk i *striper og/eller *blokker, og a. utføres tilsvarende som *stripetriangulering eller *blokktriangulering. KIL RTT 57	Fotogr
affin transformasjon DA affin transformation DE affine Koordinatentransformation <(f)>; affine Umformung <(f)> EN affine transformation FR transformation <(f)> affine SV affin transformation	*koordinattransformasjon som ikke bevarer vinkelstørrelser uendret — I motsetning til *konform_transformasjon kan hver koordinatakse ved a.t. ha individuell *målestokk og rotasjon. A.t. kan utføres som lineær eller utvidet (ikke-lineær) transformasjon. I fotogrammetri benyttes a.t. bl.a. ved korreksjon av *bildekoordinater (for å kompensere for *filmdeformasjoner). KIL RTT 57	Fotogr
A-karakteristikk DE A-Charakteristik <(f)>	i fotogrammetri: egenskap ved *akromatisk_objektiv der korreksjonen også omfatter *infrarødt_lys — Både infrarødt og synlig lys skal samles i ett og samme *bildepunkt. A. blir brukt i tysk litteratur om *objektiver for *flykamera. KIL RTT 57	Fotogr
akkommodasjon DE Akkommodation <(f)> EN accommodation FR accommodation <(f)> SV ackommodation	øyets evne til å gi skarpt *bilde for forskjellige betrakningsavstander KIL RTT 57	Fotogr
akromatisk linsesystem; akromatisk objektiv; akromat	optisk linsesystem som delvis er korrigert for *kromatisk_abberasjon	Fotogr

DA akromatisk linsesystem DE achromatisches Objektiv <(n)> EN achromatic lens; achromat SV akromatiskt objektiv	— Vanligvis er lysstråler med bølgelengder innenfor grønt og rødt brakt til avbilding i samme punkt. KIL RTT 57	
aktinisk lys DA aktinisk lys DE aktinisches Licht <(n)> EN actinic light FR lumière <(f)> actinique SV aktiniskt ljus	del av det elektromagnetiske spektrum som kan forårsake kjemiske endringer i en *fotografisk_emulsjon, dvs. gi avbilding KIL RTT 57	Fotogr
albedo DA albedo EN albedo SV albedo	forholdet mellom reflektert og mottatt strålingsenergi — A. benyttes ofte om lys på jordoverflaten, og angis normalt som prosentverdi. KIL RTT 57	Fotogr
amici-prisme DA amici-prisme DE Amici-Prisma <(n)> EN Amici-prism FR prisme <(m)> d'Amici SV Amici-prisma	prisme som gir avbøyning uten speilvending, men med rotasjon av bildet — Formen er som for rettvinkelpriemet, men med takformet hypotenusflate, som dermed gir to refleksjoner. — Se figur. KIL RTT 57	Fotogr
anaglyfmetoden DA anaglyfmetoden DE Anaglyphverfahren <(n)> EN anaglyphic method FR méthode <(f)> des anaglyphes SV anaglyfmetoden	metode for stereobetraktning av bilder — Metoden benytter *projeksjon eller trykking av *stereopar på hverandre i komplementærfarger (vanligvis rødt og grønt). Betraktning skjer gjennom brilleglass med tilsvarende farger. KIL RTT 57	Fotogr
analog fotogrammetri DA analog fotogrammetri EN analogue photogrammetry SV analog fotogrammetri	kartlegging eller koordinatbestemmelse ved måling i instrument som danner stereomodellen ad mekanisk og/eller optisk vei; jf. analogt stereoinstrument KIL RTT 57	Fotogr
analogt stereoinstrument DA analoginstrument DE Analoggerät <(n)> EN analogue plotter SV analogt stereoinstrument	*stereoinstrument som mekanisk og/eller optisk gjenskaper opptakssituasjonen ved stereofotografering og muliggjør utmåling og/eller kartlegging av det fotograferte objekt i tre dimensjoner KIL RTT 57	Fotogr
analytisk fotogrammetri DA analytisk fotogrammetri DE analytische Photogrammetrie <(f)> EN analytical photogrammetry FR photogrammetrie <(f)> analytique SV analytisk fotogrammetri	kartlegging eller koordinatbestemmelse ved måling av *bildekoordinater og påfølgende beregninger KIL RTT 57	Fotogr
analytisk orientering DA analytisk orientering EN analytical orientation	rent beregningsmessig gjennomføring av *ytte_orientering på grunnlag av målte *bildekoordinater KIL RTT 57	Fotogr

SV analytisk orientering		
analytisk stereoinstrument DA analytisk uttegningsinstrument DE analytisches Kartiergerät <(n)> EN analytical plotter SV analytiskt stereoinstrument	*stereoinstrument der bildene ligger i et plan som i en *stereokomparator — *Bildekoordinater registreres og omregnes umiddelbart til romlige *koordinater i instrumentets *datamaskin. Den samme datamaskin styrer all bevegelse i instrumentet. KIL RTT 57	Fotogr
anastigmatisk objektiv DE Anastigmat <(n)> EN anastigmatic lens FR objectif <(m)> anastigmatique; lentille <(f)> anastigmatique	fotografisk *objektiv som er korrigert for *astigmatisme og andre *aberrasjoner — Ved full blenderåpning blir det skarp avbilding helt ut til kanten av bildet. KIL RTT 57	Fotogr
aperturblender; <ikke:> diafragma DA blænderåbning DE Aperturblende <(f)> EN aperture stop SV aperturbländare	fysisk del av et *optisk_system som begrenser diameteren på strålebunten som kan passere systemet; jf. feltblender, irisblender — Endring av aperturblenderens størrelse påvirker lysmengden som slipper gjennom uten å påvirke størrelsen på området som avbildes. — Se figur ved brennvidde. KIL RTT 57	Fotogr
astigmatisme DA astigmatisme DE Astigmatismus <(m)> EN astigmatism FR astigmatisme <(m)> SV astigmatism	*avbildingsfeil (*aberrasjon) som er virksom for objektpunkter utenfor den *optiske_aksen — Lysstråler som passerer gjennom forskjellige *meridianer i linsen gir skarp avbilding i forskjellige plan. Et objektpunkt får normalt ellipseformet avbilding. For hver av to bestemte avbildingsavstander vil bildet være et kort linjestykke. Disse linjestykkene står vinkelrett på hverandre. — Se figur. KIL RTT 57	Fotogr
atmosfærisk aerosol DE atmosphärisches Aerosol <(n)> EN atmospheric aerosol FR aérosol <(m)> atmosphérique	små partikler av væske eller fast stoff fordelt i atmosfæren — Partikkelstørrelsen er fra diameter 100 mikrometer og mindre. KIL RTT 57	Fotogr
autograf DA uttegningsinstrument DE Autograph <(m)> EN autograph FR autographe <(m)> SV autograf	opprinnelig (stereoautograf) første *stereoinstrument (*analog mekanisk) som tillot kontinuerlig måling og trekking av linjedetaljer — A. er senere brukt som betegnelse på en serie av stereoinstrumenter fra firma Wild-Heerbrugg. KIL RTT 57	Fotogr
autokollimator DA autokollimator DE Autokollimator <(m)> EN autocollimator FR autocollimateur <(m)> SV autokollimator	*kollimator forsynt med okular og utstyr for belysning av *trådkorset; jf. kollimator — Når et reflekterende plan plasseres vinkelrett på utgående lysstråle, vil bildet av trådkorset synes å falle sammen med trådkorset selv. Instrumentet anvendes ved kalibrering av optiske og mekaniske instrumenter, f.eks. *flykamera. KIL RTT 57	Fotogr
ballistisk kamera DE ballistische Meßkammer <(f)> EN ballistic camera	bakkestasjonert presisjonskamera, vanligvis med glassplater, som brukes til å fotografere objekter som satellitter og raketter mot stjernebakgrunn — B.k. er gjerne utstyrt for å følge stjernebevegelsen.	Fotogr

FR chambre <(f)> ballistique	KIL RTT 57	
basisforhold DA basis/højde-forhold DE Basisverhältnis <(n)> EN base-height ratio; base-altitude ratio FR rapport <(m)> de base à l'éloignement	forholdet mellom lengden av *basis og midlere avstand mellom basis og fotografert objekt (terreng) — B. avgjør sammen med målenøyaktigheten hvilken *nøyaktighet man kan forvente langs opptaksretningen (høyden ved flyfotogrammetri). KIL RTT 57	Fotogr
basiskomponenter DA basiskomponenter EN base components FR composantes <(f pl)> de base SV baskomponenter	lengden av *basis projisert normalt på aksene til et rettvinklet, romlig *koordinatsystem — B. er vanligvis betegnet ved b\$Sx@, b\$Sy@, b\$Sz@. KIL RTT 57	Fotogr
bildebasis DA billedbasis DE Bildbasis <(f)> EN photo base FR base <(f)> photographique SV bildbas	basislengden multiplisert med bildemålestokken — B. er linjen mellom *bildehovedpunktet i et *bilde og det overførte bildehovedpunktet fra det andre bildet i et *stereopar. KIL RTT 57	Fotogr
bildeblokk; fotogrammetrisk blokk DA blok; fotogrammetrisk blok DE Block <(m)> EN block of photographs; block of photographs SV block; fotogrammetriskt block	to eller flere delvis overlappende *bildestriper, vanligvis parallelle KIL RTT 57	Fotogr
bildehovedpunkt DA billedhovedpunkt DE Bildhauptpunkt <(m)> EN principal point FR point <(m)> principal SV bildhuvudpunkt	avbildningspunktet for en bunt parallelle stråler som på objektsiden av kameralinsen har retning vinkelrett på *bildeplanet — Geometrisk defineres b. som *fotpunktet i bildeplanet for normalen fra *projeksjonssentret på bildeplanet. B. betegnes PPA (autokollimasjonshovedpunktet) når det ved *kamerakalibrering bestemmes ved hjelp av *kollimator. KIL RTT 57	Fotogr
bildekoordinater DA billedkoordinater DE Bildkoordinaten <(f pl)>; Photokoordinaten <(f pl)> EN photo coordinates; image coordinates; picture coordinates FR coordonnées <(f pl)> photographiques; coordonnées <(f pl)> chlichés SV bildkoordinater	— Se bildekoordinatsystem. KIL RTT 57	Fotogr
bildekoordinatsystem DA billedkoordinatsystem DE Bildkoordinatsystem <(n)> EN image coordinate system SV bildkoordinatsystem	fritt valgt koordinatsystem som beskriver *posisjonen av punkter i bildet — Vanlig brukt er et rettvinklet todimensjonalt b. med akser i *bildeplanet og *origo definert på grunnlag av avbildede *rammemerker, eller et rettvinklet tredimensjonalt b. med origo i *projeksjonssentret og Z-aksen vinkelrett på bildeplanet. X velges vanligvis langs *basis og Y vinkelrett på X. KIL RTT 57	Fotogr
bildekrumning	*avbildingsfeil (*aberrasjon) som virker slik at *bildepunktets_posisjon i retning langs	Fotogr

DA billedkrumning DE Bildkrümmung <(f)>; Bildwölbung <(f)> EN curvature of field FR courbure <(f)> de champ SV bildkrökning	den *optiske_aksen varierer med objektpunktets vinkelavstand fra aksen — Punkter i et plan vinkelrett på aksen avbildes skarpt i en krum flate. — Se figur. KIL RTT 57	
bildenøkkel; dekningsoversikt DA fotoindeks; ruteoversigt DE Befliegungsübersicht <(f)> EN index map; index plot FR carte-index <(m)> de la couverture aérienne SV stråköversikt	kart der de enkelte flybilders begrensning er tegnet inn — En b. tegnes etter at fotograferingen er foretatt. KIL RTT 57	Fotogr
bildeoverdekning DA overlap; længde- og sideoverlap DE Bildüberdeckung <(f)> EN overlap FR recouvrement <(m)> des clichés	prosentvis andel av et *bilde med område avbildet også på et nabobilde, regnet av hele bildet — Ved stripevis fotografering brukes uttrykkene lengdeoverlapp for nabobilder i striperetningen og sideoverlapp for fellesområdet mellom nabostriper. KIL RTT 57	Fotogr
bildeplan DA negativplan DE Bildebene <(f)> EN picture plane; image plane; photo plane FR plan <(m)> d'image; plan <(m)> du cliché SV bildplan	plan som skjærer et sett med projiserende stråler eller linjer fra et objekt, og der det dermed dannes en avbildning av objektet (*projeksjonsplan) ved fotografering: det plan i et *kamera som filmemulsjonen skal befinne seg i ved *eksponering — Planet skal plasseres slik at en kan oppnå optimal avbildingsskarphet for hele bildet. KIL RTT 57	Fotogr
bildesentrum DA billedmidtpunkt DE Bildmittelpunkt <(m)> EN photo centre; centre of photograph FR centre <(m)> du cliché	punkt definert ved hjelp av *rammemerker; jf. bildehovedpunkt — Ofte er b. skjæringspunktet for diagonalen gjennom rammemerker i hjørnene eller skjæringspunktet for linjer gjennom rammemerker på motstående sidekanter. B. er gjerne knyttet til *origo i et *bildekoordinatsystem. KIL RTT 57	Fotogr
bildestripe DA billedrække; scribe DE Bildstreifen <(m)>; Flugstreifen <(m)> EN flight strip; photo strip FR bande <(f)> de clichés SV bildstråk	en serie flybilder langs en enkelt, vanligvis rettlinjert kurs — Gjensidig *bildeoverdekning (lengdeoverlapp) er minst 50 %. KIL RTT 57	Fotogr
bildetolkning DA billedtolkning DE Photointerpretation <(f)> EN photo-interpretation FR photointerprétation <(f)> SV bildtolkning	det å finne, kjenne igjen, beskrive og klassifisere objekter eller deres egenskaper ut fra hvordan de gjengis i fotografiske bilder — I denne prosessen er form, gråtoneforskjeller, fargeforskjeller, mønstre osv. i bildene av betydning. KIL RTT 57	Fotogr
bildevandring DA billedvandring DE Bildwanderung <(f)> EN image motion; image movement FR déplacement <(m)> de l'image	bevegelsen av *bildepunktene under *eksponeringen — Ved flyfotogrammetri blir et punkt avbildet som et linjestykke med retning tilsvarende flyets bevegelse i løpet av eksponeringstiden, og med lengde som er proporsjonal med eksponeringstid og flyhastighet og omvendt proporsjonal med *flyhøyden. KIL RTT 57	Fotogr

bildevandringskompensasjon DA kompensasjon for billedvandring DE Bildwanderungskompensation <(f)> EN forward motion compensation	innretning i *kamera som kompenserer for *bildevandring — Dette kan skje ved å bevege filmen i kamera under *eksponeringen med hastighet og retning som tilsvarer bildevandringen. KIL RTT 57	Fotogr
binokulær DA binokulær DE binokular EN binocular FR binoculaire SV binokulär	det at et objekt betraktes med begge øyne — I fotogrammetrien brukes uttrykket både ved betraktning av *stereopar og ved betraktning av ett *bilde med begge øyne, f.eks. i *monokomparator. KIL RTT 57	Fotogr
blokktriangulering DA bloktriangulation DE Blocktriangulation <(f)> EN block triangulation FR aérotrigulation <(f)> exécutée sur un ensemble de bandes de clichés SV blocktriangulering	måling og beregning av terrengkoordinatverdier for punkter ved *aerotriangulering — Alle *data for en *bildeblokk utjevnes samlet under beregningen KIL RTT 57	Fotogr
blokkutjevning DA blokudjævning DE Blockausgleichung <(f)> EN block adjustment FR ajustement <(m)> exécuté sur un ensemble de bandes de clichés SV blockutjämning	beregningsdel ved *blokktriangulering — *Koordinater for samme punkt er målt i flere stereomodeller. Det trengs flere slike punkter som benyttes til å binde sammen stereomodellene. Derved kan markkoordinater beregnes for disse punktene og for andre punkter målt kun en gang i en stereomodell. I dag er *minste_kvadraters_metode vanlig brukt. Beregning kan skje etter forskjellige metoder, f.eks. *strålebuntmetoden eller *uavhengige_modellers_metode. KIL RTT 57	Fotogr
brennvidde DA brændvidde DE Brennweite <(f)> EN focal length FR longueur <(f)> focale; distance <(f)> focale; focale <(f)> SV brännvidd	avstand fra brennpunktet til det bildesidige *hovedplan — Definisjon etter DIN-norm: Grenseverdien for forholdet mellom lengden y av bildet av et objekt i retning vinkelrett på den *optiske_aksen, og den vinkel v objektet ses under, når objektavstanden går mot uendelig og dermed v går mot null. Brennvidden er gitt ved: $f = \frac{v}{v'} \frac{M_{hpil}}{0} \lim \frac{Ty}{v}$ (v gitt i *radianer). B. angis for en midlere bølgelengde av synlig *lys på $Gl = 546 \text{ nm}$ så fremt annet ikke er angitt. — Se figur. KIL RTT 57	Fotogr
C-faktor DA amerikansk c-faktor DE C-Faktor <(m)> EN C-factor SV C-faktor	empirisk bestemt verdi for forholdet mellom *flyhøyde (H) over terreng og minste *ekvidistanse (E) for *høydekurver: $C = H/E\$Smin$ — Størrelsen på C blir avhengig av det *kamera og konstruksjonsinstrument som skal nyttes. Aktuelt variasjonsområde for C: 600#-2000. (Amerikansk størrelse.) Vanligere brukt i europeiske land er beregning av bildemålestokk ut fra ønsket kartmålestokk ved hjelp av Otto von Grubers formel $m\$SB = C\$Mmult\$K\SK . Her er $m\$SB$ bildemålestokkstall og $m\$SK$ kartmålestokkstall. I O. v. Grubers formel nyttes i dag gjerne verdier for C som varierer fra 200 opp til 300. KIL RTT 57	Fotogr
diapositiv DA diapositiv	*bilde med positiv *sverting, dvs. lyst/mørkt-variasjoner som for objektet — D. er på en transparent *base og rettvendt sett mot emulsjonssiden.	Fotogr

DE Diapositiv <(n)> EN diapositive FR diapositive <(f)> SV diapositiv	KIL RTT 57	
differensialrektifisering DA differentialopretning DE Differentialentzerrung <(f)> EN differential rectification FR redressement <(m)> différentiel	metode for *rektifisering av små flateelementer til samme *målestokk for alle flateelementene — Innen flateelementene forutsettes i dag objektet å være plant, men ikke nødvendigvis horisontalt. Brukes til fremstilling av *ortofoto. KIL RTT 57	Fotogr
diffraksjon DE Beugung <(f)> EN diffraction FR diffraction <(f)>	avvik fra rettlinjet utbredelse av *elektromagnetisk stråling, som skyldes strålingens forplantningsmåte, og som ikke er forårsaket av brytning eller speilrefleksjon — Avbøyning ved d. opptrer når stråling (*lys) passerer nær kanten av et lystett legeme. KIL RTT 57	Fotogr
Dove-prisme DA doveprisme DE Dove-Prisma <(n)> EN Dove prism FR prisme <(m)> de Dove SV Doves prisma	prisme med trapesform som speilvender bildet og roterer strålebunten det dobbelte av egen rotasjon om sin lengdeakse — Gir ingen endelig avbøyning eller forskyvning av strålebunten. KIL RTT 57	Fotogr
dybdeskarphet DA dybdeskarphed DE Tiefenschärfe <(f)> EN depth of focus; depth of field FR profondeur <(f)> de foyer; profondeur <(f)> de champ SV djupskärpa	manglende skarphet i avbildingen pga. romlig utstrekning av det avbildede objekt — Linseligningen er ikke oppfylt. D. angis ved diameteren i *uskarphetssirkelen. KIL RTT 57	Fotogr
dybdeskarphetsområde DA skarphedsdybde DE Schärfentiefe <(f)> SV skärpedjup	avstandsområde i objektrommet, målt langs den *optiske_aksen, der objektpunkter ikke avbildes med en større uskarphetssirkeldiameter enn angitt — D. er avhengig av *fokusering, *objektivets *brennvidde, *blenderverdi og *uskarphetssirkel. Tillatt uskarphet utledes gjerne av øyets *oppløsningsevne. KIL RTT 57	Fotogr
eksponering DA eksponering DE Belichtung <(f)> EN exposure FR exposition <(f)> SV exponering	1: det å utsette et lysfølsomt materiale for *lys 2: den totale lysmengde per areal mottatt av et lysfølsomt materiale — E. kan uttrykkes som produkt av lysintensitet og eksponeringstid, eller energi per flateenhet. KIL RTT 57	Fotogr
ekvivalent brennvidde DA ækvivalent brændvidde DE Brennweite <(f)> EN focal length FR longueur <(f)> focale; distance <(f)> focale; focale <(f)> SV ekvivalent brännvidd	brennvidden for et sammensatt *optisk_system betraktet under ett — Det optiske systemet kan f.eks. bestå av to linser med brennvidde f\$S1@ og f\$S2@. Når e er avstand mellom indre *hovedplan for disse enkeltlinsene, kan formelen for e.b. skrives $F = \frac{f_{S1} \cdot f_{S2}}{f_{S1} + f_{S2} - e}$ KIL RTT 57	Fotogr

elektromagnetisk stråling DE elektromagnetische Strahlung <(f)> EN electro-magnetic radiation FR rayonnement <(m)> électromagnétique SV elektromagnetisk strålning	energi som forplanter seg i rommet eller gjennom materie i form av en fremadskridende interaksjon mellom magnetiske og elektriske *felt KIL RTT 57	Fotogr
empirisk orientering DA empirisk orientering; optisk-mekanisk relativ orientering DE empirische Orientierung <(f)> EN empirical orientation SV empirisk orientering	metode for *gjensidig_orientering som bygger på suksessiv eliminasjon av y-parallakser i 5 eller 6 modellpunkter, med forskjellige *orienteringselementer KIL RTT 57	Fotogr
falsk fargefilm DA falskfarve film DE Falschfarbenfilm <(m)> EN false colour film; false color film <(US)> FR pellicule <(f)> fausse couleur SV falsk färgfilm	type fargefilm som gir bildefarger forskjellig fra fargene i det fotograferte objektet — Ved *infrarødfølsom_fargefilm er ett av de tre emulsjonssjiktene følsom for infrarød stråling, denne stråling gjengis med rød farge. De andre sjiktene er følsomme for rødt og grønt *lys, som gjengis med henholdsvis grønn og blå farge. KIL RTT 57	Fotogr
feltblender DE Feldblende <(f)> EN field stop	fysiske del av et *optisk_system som begrenser størrelsen av det objektet som kan avbildes gjennom systemet fra en gitt avstand; jf. aperturblender KIL RTT 57	Fotogr
film DA film DE Film <(m)> EN film FR film <(f)>; pellicule <(f)> SV film	*filmbase med pålagt *fotografisk_emulsjon, for bruk i *kamera og kopieringsutstyr — Planfilm #- f. lagret plant, normalt for enkeltbilder. Rullfilm #- f. i rull for en serie bilder. KIL RTT 57	Fotogr
filmbase DA filmbase DE Schichtträger <(m)> EN film base FR support <(m)> d'une émulsion SV filmbas	oftest tynn, fleksibel folie av gjennomsiktig plastmateriale som den *fotografiske_emulsjonen legges på — For fotogrammetri kreves det at f. også er stabil. *Basematerialer for fotografiske plater eller kopier kan også være glass, metall, papir eller tett plast. KIL RTT 57	Fotogr
filmdeformasjon; <ikke:> filmkrymping DA filmdeformation DE Filmverzerrung <(f)> EN film distortion FR déformation <(f)> de la pellicule; déformation <(f)> du film SV filmdeformation; måttändring på film	dimensjonsforandringer av fotografisk *film — F. kan skyldes endringer i luftens fuktighet og temperatur, mekaniske påkjenninger eller aldring (tøyning, krymping). F. kan være homogen, men også lokal og uregelmessig, eventuelt retningsavhengig. KIL RTT 57	Fotogr
filmhastighet DA filmhastighed DE Filmgeschwindigkeit <(f)>; Empfindlichkeit <(f)> EN film speed; sensitivity	parameterverdi for typer av *fotografisk_emulsjon (*film) og forutsatt fremkallingsprosess — F. bestemmer eksponeringsinnstillingen på *kamera (*blenderverdi og eksponeringstid) som funksjon av måling av lysstyrke eller *belysning. KIL RTT 57	Fotogr

FR vitesse <(f)> de l'émulsion; sensibilité <(f)> SV filmhastighet; ljuskänslighet		
filter DA filter DE Filter <(n)> EN filter FR filtre <(m)> SV filter	glassplate, folie eller annet transparent materiale, som ved absorpsjon hindrer eller svekker uønsket stråling — Vanligst brukt er filter som absorberer *lys med korte bølgelengder (blått). Dette filter oppfattes som gult i *hvitt_lys. KIL RTT 57	Fotogr
fjernanalyse DA remote sensing DE Fernerkundung <(f)> EN remote sensing FR télédétection <(f)> SV fjärranalys	metode til å kunne skaffe informasjon om overflater eller objekter uten at måleinstrument er i fysisk kontakt med objektene — Det kan nyttes *elektromagnetisk_stråling, andre kraftfelt eller mekaniske vibrasjoner. F.eks. bildetolking, analyse ut fra registrert strålingsintensitet innen forskjellige bølgebånd, aeromagnetisk kartlegging osv. KIL RTT 57	Fotogr
flybasis DA flybasis DE Aufnehmebasis <(f)> EN air base FR base <(f)> SV bas	avstanden mellom opptaksstedene (*projeksjonssentrene) for to bilder som følger etter hverandre i en *flystripe — Se basis. KIL RTT 57	Fotogr
flyhøyde (over bakkenivå) DA flyvehøjde (over terræn) DE Flughöhe <(f)> über Grund EN flying altitude above ground FR altitude <(f)> du vol au-dessus du sol SV flyghöjd (över marken)	luftfartøyets vertikale avstand fra midlere terrenghøyde, angitt for en bestemt flyging, eller en del av den KIL RTT 57	Fotogr
flyhøyde (over havnivå) DA flyvehøjde DE Flughöhe <(f)> über der Niveaufläche Normalnull EN flying altitude above mean sea level FR altitude <(f)> du vol au-dessus du zéro SV flyghöjd (över havet)	luftfartøyets vertikale avstand fra midlere havvannstand, angitt for en bestemt flyging, eller en del av den KIL RTT 57	Fotogr
flykamera DA flykamera DE Luftbildmeßkammer <(f)> EN aerial camera FR chambre <(f)> aérienne SV flygkamera	kamera som er spesielt bygd for fotografering fra fly — F. har fast *fokusering for avstand \$Muend@ og har *automatisk styring av eksponeringsintervall og filmfremtrekk. Vanligste type f. har objektivbrennvidde 150 mm og bildeformat 230\$Mgang@230 mm, dvs. *vidvinkelkamera. KIL RTT 57	Fotogr
flyplan DA flyveplan DE Flugplan <(m)> EN flight map; flight plan FR plan <(m)> de vol	fotograferingsplan for opptak av flyfoto — F. består som regel av én eller flere kurslinjer (senterlinjer for *bildestriper), eventuelt med markering av hver enkelt eksponeringsposisjon, trukket opp på et kart eller *bilde av et område som skal fotograferes. F. gir vanligvis opplysning om *flyhøyde, prosentverdi for *bildeoverdekning, kameratype, bildeformat og filmtipe.	Fotogr

SV stråkplan	KIL RTT 57	
flystripe DA billedrække; stribe DE Flugstreifen <(m)> EN flight strip FR bande <(f)> de cliché SV flygstråk	*bildestripe fotografert fra fly KIL RTT 57	Fotogr
fokalforhold DA blænder DE Blendezahl <(f)> EN number of the diaphragm; f-number; stop number; aperture ratio number FR nombre <(m)> du diaphragme SV bländartal	forholdet mellom *objektivets_brennvidde og diameteren til *kameraets effektive lysåpning — F. er det inverse av *relativ_apertur. KIL RTT 57	Fotogr
fortegning DA fortegning DE Verzeichnung <(f)> EN distortion FR distorsion <(f)> SV distorsion; deformering	forskyvning av *bildepunkter som endrer bildets perspektiviske egenskaper — I optikk skilles det mellom puteformet og tønneformet fortegning. — Se figur. KIL RTT 57	Fotogr
fortegningskurve DA linsefortegningskurve DE Verzeichnungskurve <(f)> EN distortion curve FR courbe <(f)> de distorsion SV felteckningskurva	grafisk fremstilling av et *objektivs *radielle_fortegning for én bestemt verdi av *kamerakonstanten — Vanligst viser kurven den radielle forskyvning av punkter i *bildeplanet som funksjon av radiell avstand fra *bildesentrum. Den kan eventuelt vise endringer i *kamerakonstant eller endringer i projeksjonsretningens vinkelavstand fra *kameraaksen. F. kan fremstilles for utvalgte radielle retninger i bildet, men finnes oftest som middel for de fire halvdiagonaler. KIL RTT 57	Fotogr
fotografisk emulsjon DA fotografisk emulsion DE photographische Emulsion <(f)>; photographische Schicht <(f)> EN photographic emulsion FR émulsion <(f)> photographique SV fotografiskt skikt	lysfølsomt sjikt vanligvis av sølvsalt (sølvklorid eller sølvbromid) oppløst i gelatin lagt på en *base av plast, glass eller papir — Tilsetningsstoffer anvendes for å påvirke *følsomheten for *lys av forskjellig bølgelengde. KIL RTT 57	Fotogr
fotogram DA målefoto DE Photogramm <(n)>; Me\$Pss@bild <(n)> EN photogram FR photogramme <(m)>; cliché <(m)> métrique SV mätbild	*bilde med kjent *indre_orientering, tatt med *målekamera KIL RTT 57	Fotogr
fotogrammetri DA fotogrammetri DE Photogrammetrie <(f)>	måleteknikk for å bestemme geometriske egenskaper som form, størrelse og beliggenhet til fotograferte objekter ved måling i bilder KIL RTT 57	Fotogr

EN photogrammetry FR photogrammétrie <(f)> SV fotogrammetri		
fotogrammetrisk signal DA signal DE Signal <(n)> EN target; signal FR signal <(m)> SV signal	markering av et terrengpunkt (objektpunkt) for å muliggjøre/lette identifisering av punktet på bilder — Sentrisk signal plasseres slik at signalets tyngdepunkt faller sammen med punktet. Eksentrisk signal brukes der sentrisk signal neppe vil bli synlig i bildene (innsyn, skygge). F.s. må ha god *kontrast mot omgivelsene, normalt ved en sterkere lysreflekterende evne. Signalstørrelsen avpasses etter bildemålestokk, det fotogrammetriske instrument der måling skal foregå og *overstrålingen. KIL RTT 57	Fotogr
fotomosaikk DA fotomosaik DE Mosaik <(f)> EN mosaic FR mosaïque <(f)> SV fotomosaik	sammenstilling av to eller flere fotografiske bilder, oftest *vertikalfoto over et terrengområde — F. for andre objekter, f.eks. husfasader, er også aktuelt. Kontrollert fotomosaikk kalles en f. som er satt sammen av bilder som er målestokkskorrigert på grunnlag av punkter med kjente *koordinater eller gjensidige avstander, eventuelt av bilder som har gjennomgått *rektifisering, og orientert på kjente punkter. Ukontrollert f. er satt sammen bare ved gjensidig tilpasning mellom de enkelte ukorrigerte, eventuelt forstørrede bilder. KIL RTT 57	Fotogr
fototeodolitt DA fototeodolit DE Phototheodolit <(m)> EN phototheodolite FR photothéodolite <(m)> SV fototeodolit	sammenbinding av *teodolitt og *målekamera — *Kameraaksens retning og helning i terrenget kan bestemmes. KIL RTT 57	Fotogr
fototriangulering DA fototriangulation DE Phototriangulation <(f)> EN phototriangulation FR phototriangulation <(f)> SV fotogrammetrisk triangulering	metode for punktbestemmelse (x, y, z) der målingene foretas på bilder fotografert med stereoskopisk *bildeoverdekning; jf. radialtriangulering — Bestemmelsen baseres på et mindre antall punkter. Disse punktene må være identifiserbare i bildene og ha gitte koordinatverdier. I prinsippet er f. en *triangulering i rommet, basert på retninger som er definert ved bildepunktene i forhold til projeksjonssentret for hvert bilde. F. kalles *aerotriangulering når flybilder benyttes. KIL RTT 57	Fotogr
gitter DA gitter DE Gitter <(n)> EN grid FR grille <(f)>; réseau <(m)>	i fotogrammetri: presisjonsrutenett på en glassplate, vanligvis med rutestørrelse 10\$Mgang@10 mm eller 20\$Mgang@20 mm, for kalibrering av fotogrammetrisk instrument — Et g. kan også legges inn i *bildeplanet for et *målekamera og kalles da gjerne *réseau. KIL RTT 57	Fotogr
gittermåling	måling av koordinaten for rutenettspunkter i et gitt *gitter i et fotogrammetrisk instrument — Formål er kalibrering eller kontroll av instrumentets *nøyaktighet. G. kan utføres prosjektørvis (prosjektørkontroll) eller på en stereomodell dannet ved	Fotogr

	*gjensidig_orientering av to gitter (modellkontroll). KIL RTT 57	
gjensidig orientering DA relativ orientering DE gegenseitige Orientierung <(f)>; relative Orientierung <(f)> EN relative orientation FR orientation <(f)> relative SV inbördes orientering; relativ orientering	gjenskapning av samme retningsorientering og *posisjon for ett *bilde (egentlig stråleknippe rekonstruert fra bildet) i forhold til det andre bildet i et *stereopar — Posisjonen skal tilsvare *bildeplanenes gjensidige beliggenhet i eksponeringsøyeblikkene. Med hensyn til "posisjon", så er bestemmelse av riktig gjensidig avstand ikke inkludert i g.o. KIL RTT 57	Fotogr
goniometer DA goniometer DE Goniometer <(n)> EN goniometer FR goniomètre <(m)> SV goniometer	instrument for måling av *vinkler — Innen fotogrammetri brukes g. til kalibrering av *kamera. Vinkler måles med g. gjennom kameraobjektivet, med toppunkt i kameraets ytre *projeksjonssenter mot gitte punkter i *bildeplanet. Derved kan strålegangen på utsiden av kameraobjektivet sammenholdes med tilhørende *bildepunkter. — Se figur. KIL RTT 57	Fotogr
gradasjon DA gradation EN gradation FR gradation <(f)> SV gradation	*vinkelen mellom rettlinjert del av *karakteristisk_kurve og abscisseaksen, der belysningen er avsatt logaritmisk — Gradasjonen er et mål for sammenhengen mellom objektlyshetsklasser og svertingsklasser i bildet. — Se figur ved karakteristisk kurve. KIL RTT 57	Fotogr
grunnrisspasspunkt DA planpasspunkt DE Lagepa\$Pss@punkt <(m)> EN horizontal control point SV stödpunkt	*passpunkt med gitte *koordinater i et *horisontalplan (x og y terrengkoordinater) KIL RTT 57	Fotogr
grunnrisstransformasjon DA plantransformation EN planimetric transformation SV transformation i planet	*koordinattransformasjon som bare endrer grunnrisskoordinatene (x, y) — Brukes ved *absolutt_orientering når grunnriss og *høyde innpasses separat. KIL RTT 57	Fotogr
holografi DA holografi DE Holographie <(f)> EN holography FR holographie <(f)> SV holografi	teknikk som på grunnlag av et *hologram rekonstruerer optisk et synlig tredimensjonalt *bilde av det registrerte objekt — Rekonstruksjonen skjer ved å bestråle hologrammet med en strålebunt, som for å gi en perfekt rekonstruksjon må være identisk med referansestrålen ved registreringen. KIL RTT 57	Fotogr
hologram DA hologram DE Hologramm <(n)> EN hologram FR hologramme <(m)> SV hologram	fotografisk registrering (oftest på plan glassplate med *fotografisk_emulsjon med høy *oppløsningsevne) av interferensmønsteret som dannes mellom to strålebunter som treffer fotoemulsjonen — De to strålebuntene fås ved oppsplitting av én bunt av monokromatiske, koherente stråler fra en *laser. En av de to treffer emulsjonssjiktet direkte (referansestrålen), den andre via det aktuelle objekt. KIL RTT 57	Fotogr

hologrammetri DA hologrammetri DE Hologrammetrie <(f)> EN hologrammetry FR hologrammetrie <(f)> SV hologrammetri	anvendelsesområde for *holografi, som benytter holografiteknikk for tolking, utmåling og kartlegging av objekter — Objektene må være av laboratoriestørrelse, ikke terrengområder. KIL RTT 57	Fotogr
homologe punkt DA korresponderende punkter DE homologe Punkte <(m pl)> EN corresponding points FR points <(m pl)> homologues SV homologa punkter	avbildingene (*projeksjonene) av ett og samme objektpunkt i to eller flere bilder (*projeksjonsplan) KIL RTT 57	Fotogr
horisontalparallakse DA x-parallakse DE Horizontalparallaxe <(f)> EN horizontal parallax FR parallaxe <(f)> horizontale SV horisontalparallax	differansen $px = x'' - x'$. x'' og x' er *bildekoordinater for samme objektpunkt (terrengpunkt) målt i hvert sitt av to bilder i et *stereopar; jf. parallaxeforskjell — Dette svarer til forskjellen i avbildingspunktens beliggenhet i bildene målt parallelt med basis. KIL RTT 57	Fotogr
hovedplan DA hovedplan DE Hauptebene <(f)> EN principal plane FR plan <(m)> principal SV huvudplan	plan som står vinkelrett på den *optiske_aksen i et *hovedpunkt — H. brukes ved konstruksjon av strålegang. — Se figur ved brennvidde. KIL RTT 57	Fotogr
hovedpunkter DA hovedpunkter DE Hauptpunkte <(m pl)> einer Linse EN principal points of a lens FR points <(m pl)> principaux d'une lentille SV huvudpunkter	i optikk: to punkter på den optiske *akse for et *optisk_system med en slik beliggenhet at et objekt i et plan vinkelrett på den optiske aksen i det ene h. (*hovedplan) avbildes i det andre hovedplan i samme *målestokk og med samme orientering omkring aksen i fotogrammetri: brukes ofte h. i betydningen *bildehovedpunkt i geodesi: punkter i *hovednett KIL RTT 57	Fotogr
hvitt lys DA hvidt lys DE wei\$Pss@es Licht <(n)> EN white light FR lumière <(f)> blanche SV vitt ljus	*elektromagnetisk_stråling sammensatt av alle bølgelengder innenfor det synlige område av *lys, og med en intensitetsfordeling som ikke vil gi fargeinntrykk KIL RTT 57	Fotogr
høydepasspunkt DA højdepaspunkt DE Höhenpa\$Pss@punkt <(m)> EN vertical control point SV höjdstödpunkt	*passpunkt med bare gitt høydeverdi i et terrengkoordinatsystem KIL RTT 57	Fotogr
høydetransformasjon DA højde transformation DE Höhentransformation <(f)>	*koordinattransformasjon som bare endrer høydeverdier — Ny *høyde for hvert punkt beregnes som en funksjon av punktets høyde og beliggenhet i *horisontalplanet. I fotogrammetri brukes h. ved *absolutt_orientering	Fotogr

EN height transformation FR transformation <(f)> altimétrique SV höjdransformation	når grunnriss og høyde innpasses separat. KIL RTT 57	
indeksfeil DA indeksfejl DE Nullpunktsfehler <(m)> EN index error; zero point error FR erreur <(f)> de zéro SV nollpunktsfel	konstant *instrumentfeil som skyldes en forskyvning av avlesningsindeks eller skala KIL RTT 57	Fotogr
indre orientering DA indre orientering DE innere Orientierung <(f)> EN interior orientation FR orientation <(f)> intérieure SV inre orientering	sammenhengen mellom et bilde og geometrien på objektsiden (utsiden) av kameraobjektivet til lysstrålene som eksponerte bildet — En strålebunt fra et enkelt terreng- eller objekt punkt tenkes her erstattet av en rett linje som angir retningen av den aktuelle strålebunt. Størrelser som må være kjent (i.o.s elementer) er *kamerakonstanten, *bildehovedpunktet og tilhørende *objektivfortegning. KIL RTT 57	Fotogr
industriefotogrammetri DA industriefotogrammetri SV industriefotogrammetri	— Se nærfotogrammetri. KIL RTT 57	Fotogr
infrarødfølsom fargefilm DA infrafarvefilm SV infraröd färgfilm	— Se falsk fargefilm. KIL RTT 57	Fotogr
infrarødt lys DA infrarødt lys DE infrarotes Licht <(n)> EN infrared light FR lumière <(f)> infrarouge SV infrarött ljus	*elektromagnetisk stråling med bølgelengder nærmest rødt *lys ut til 1 \$Gm@m — I.l. er del av det infrarøde området og har egenskaper svært likt synlig lys. KIL RTT 57	Fotogr
ingeniørfotogrammetri DA ingeniørfotogrammetri; teknisk fotogrammetri SV ingenjörsfotogrammetri	— Se nærfotogrammetri. KIL RTT 57	Fotogr
inngangspupill DA indgangspupill DE Eintrittspupille <(f)> EN entrance pupil FR pupille <(f)> d'entrée SV inträdespupill	bilde som dannes av *aperturblenderen gjennom den objektsidige del av det *optiske_system; jf. utgangspupille — Bildet kan være reelt eller virtuelt. KIL RTT 57	Fotogr
instrumentbasis DA instrumentbasis SV instrumentbas	avstand mellom to bilders *projeksjonssentre i et *stereoinstrument ved måling i en stereomodell — Se basis. KIL RTT 57	Fotogr
instrumentkalibrering DA instrumentkalibrering DE Instrumentkalibrierung <(f)>	i fotogrammetri: *kalibrering av *stereoinstrument — Utføres normalt ved at punkter i et gitt *rutenett (*gitter) koordinatbestemmes i det aktuelle instrumentet. Avvik fra rutenettspunktenes gitte *koordinater, som har høyere	Fotogr

EN instrument calibration FR étalonnage <(m)> d'un instrument SV instrumentkalibrering	*nøyaktighet enn det som forventes av det aktuelle instrumentet, benyttes for eventuell justering av komponenter i instrumentet, deriblant også skalaer for *indre og *ytre_orienterings elementer. Restavvik etter justering angir instrumentets målenøyaktighet. KIL RTT 57	
interferens DA interferens DE Interferenz <(f)> EN interference FR interférence <(f)> SV interferens	samvirkning mellom to eller flere bølgebevegelser KIL RTT 57	Fotogr
inventering	i norsk oppmålingspraksis: oppsøking i terrenget, identifisering i og avmerking på flybilder av detaljer, f.eks. grensepunkter, med formål fotogrammetrisk koordinatbestemming eller kartlegging KIL RTT 57	Fotogr
irisblender DA irisblænde DE Irisblende <(f)> EN irisaperture; irisdiaphragm FR diaphragme <(m)> à iris SV irisbländare	*aperturblender med flere overlappende, sigdformede lameller — Ved rotasjon av blenderringen dreier lamellene om sitt ytre endepunkt, slik at lysåpningen kan reguleres trinnløst. — Se figur ved fortegnning. KIL RTT 57	Fotogr
isosenter DA isosenter; vinkeltro punkt DE winkeltreuer Punkt <(m)>; Fokalpunkt <(m)>; Isozentrum <(n)> EN icocenter; focal point FR icocentre <(m)>; point <(m)> focal SV vinkelriktig punkt	punkt i *bilde, gitt som skjæringspunkt mellom *bildeplanet og halveringslinjen for *vinkelen, med toppunkt i *projeksjonssenteret og vinkelben normalt på bildeplanet og langs *loddlinjen i fotograferingsøyeblikket — I. er sentrum for forskyvning ved skrå fotografering og flatt terreng, men ikke sentrum for forskyvning pga. høydeforskjeller i terrenget. I. er derfor vinkelriktig punkt kun ved flatt, horisontalt terreng. — Se figur. KIL RTT 57	Fotogr
kamera DA kamera DE Kamera <(f)> EN camera FR appareil <(m)> photographique; appareil <(m)> de prise de vues SV kamera	instrument for overføring av det reelle *bilde av et objekt til *fotografisk_emulsjon KIL RTT 57	Fotogr
kameraakse DA optageretning DE Aufnahmeachse <(f)>; Kammerachse <(f)> EN camera axis FR axe <(m)> de prise de vues; axe <(m)> photographique SV kameraaxel	rett linje gjennom projeksjonssentrum og *bildehovedpunktet — Linjen faller sammen med den lysstrålen gjennom sentrum av *inngangspupillen som på objektsiden av kameralinsen har retning vinkelrett på *bildeplanet. — Se figur ved isosenter. KIL RTT 57	Fotogr
kamerakalibrering	bestemmelse av en eller flere av følgende parametere: *kamerakonstanten, beliggenheten	Fotogr

DA kamerakalibrering DE Kammerkalibrierung <(f)> EN camera calibration SV kamerakalibrering	for symmetripunkt for *fortegning i forhold til *rammemerkene, *objektivets_oppløsningsevne, graden av planhet for negativplanet og *objektivfortegningens virkning i kameraets negativplan ved den bestemte verdi for kamerakonstanten KIL RTT 57	
kamerakonstant DA kamerakonstant DE Kammerkonstante <(f)> EN calibrated focal length FR constant <(m)> de la chambre SV kamerakonstant	ett av elementene ved *indre_orientering — Den betegnes c og er definert ved $r = c \tan v + \text{\$GD@r}$. r: *bildepunktens avstand fra *bildehovedpunktet (eventuelt bildets symmetripunkt) v: innfallende strålers vinkelavstand fra *kameraaksen $\text{\$GD@r}$: virkningen i *bildeplanet av *objektivfortegningens radielle komponent. K. blir bestemt på grunnlag av flest mulig korresponderende målinger av r og v, og med en verdi som gir minst mulige tallverdier for $\text{\$GD@r}$, på en på forhånd valgt måte. Ved *fokusering av kamera for uendelig objektavstand, vil verdien av k. være nær lik *objektivets *brennvidde. KIL RTT 57	Fotogr
kameralukker DA kamera lukker DE Kammerverschlu\$\text{\\$Pss@}\$ <(m)> EN camera shutter FR obturateur <(m)> de chambre SV kameraslutare	del av kamera som begrenser varigheten av *eksponeringen av den *fotografiske_emulsjonen KIL RTT 57	Fotogr
karakteristisk kurve DA sværtningskurve DE Schwärzungskurve <(f)> EN characteristic curve FR courbe <(f)> caractéristique SV svärtningskurva	kurve som viser forholdet mellom eksponeringsverdi og resulterende svertingsverdi ved en fotografisk avbildning — Vanligvis er svertingsverdien (tettheten) D satt av mot logaritmen til eksponeringsverdien, log H (lux-sek.). Også kalt svertingskurve. — Se figur. KIL RTT 57	Fotogr
kelvin; K DA kelvin; K DE Kelvin; K EN kelvin; K FR kelvin; K SV kelvin; K	enhet for termodynamisk temperatur — Grunnenhet i SI-systemet. Skalaen starter med verdien 0 på det absolutte nullpunkt (#- 273,16 $\text{\$Mgrad@C}$) og har samme intervaller som Celsius-skalaen, dvs. temperaturforskjell 1 K = 1 $\text{\$Mgrad@C}$. KIL RTT 57	Fotogr
kjerneplan DA kerneplan DE Kernebene <(f)> EN epipolar plane FR plan <(m)> épipolaire; plan <(m)> nucléal SV kärnplan	plan gjennom to *projeksjonssentre og et bestemt objektunkt — Se figur ved kjernestråler. KIL RTT 57	Fotogr
kjernestråler DA kernestråler DE Kernstrahlen <(m pl)> EN epipolar rays FR rayons <(m pl)> épipolaires; rayons <(m pl)> nucléaux	skjæringslinjer mellom *kjerneplan og de to *bildeplan, *projeksjonsplan eller øyenes netthinner — Ved *indirekte_stereosyn bør begge k. falle på samme rette linje når bildene ligger i samme plan. — Se figurer. KIL RTT 57	Fotogr

SV kärnstrålar		
knutepunkter DA knudepunkter DE Knotenpunkte <(m pl)> einer Linse EN nodal points of a lens FR points <(m pl)> nodaux d'une lentille SV knutpunkter	to punkter på den *optiske _akse med den egenskapen at innfallende stråle i det ene knutepunktet og den samme utfallende strålen i det andre knutepunktet danner samme *vinkel med den optiske aksen — Ved samme medium på begge sider faller *hovedpunkt og knutepunkt sammen. KIL RTT 57	Fotogr
kolineær DA kolineær DE kolinear EN colinear FR colinéaire SV kolinjär	som ligger på samme rette linje, f.eks. objektpunkt, *bildepunkt og *projeksjonssenter ved *sentralprojeksjon KIL RTT 57	Fotogr
kollimator DA kollimator DE Kollimator <(m)> EN collimator FR collimateur <(m)> SV kollimator	optisk instrument for å skape kunstige signaler i avstanden uendelig; jf. autokollimator — Bildet av siktemerker (*trådkors) projiseres ved parallell strålegang. K. brukes for testing og justering av optiske instrumenter. En k. kan bygges som en *sikteikkert som består av et *linsesystem (*objektiv) og ett eller flere trådkors plassert i brennviddeavstand fra linsen. KIL RTT 57	Fotogr
koma DA coma DE Koma <(f)> EN coma FR coma <(f)> SV koma	*avbildingsfeil (*aberrasjon) som er virksom for objektpunkter utenfor den *optiske _aksen — Avbildingsfiguren for et objektpunkt er "kometformet". Figuren kan tenkes sammensatt av en rekke små sirkelflater der hver flate er dannet ved stråler som passerer en sirkulær sone i *objektivet. Hver sone gir forskjellig *målestokk og plassering av avbildingsflaten. KIL RTT 57	Fotogr
komparator DA komparator DE Komparator <(m)> EN comparator FR comparateur <(m)> SV komparator	optisk-mekanisk instrument for måling av rettvinklede eller polare *koordinater for punkter på en plan flate; jf. monokomparator og stereokomparator KIL RTT 57	Fotogr
kompensasjonsskam DA kompensationskam EN compensation cam SV kompensationskam	mekanisk anordning som kan endre den mekaniske *kamerakonstanten i et *stereoinstrument for derved å kompensere for *radiell_fortegning forårsaket av kameraobjektivet; jf. kompensasjonsplate — Prinsippet kan også brukes i modellrommet til kompensasjon for jordkrumning. KIL RTT 57	Fotogr
kompensasjonsplate DA kompensationsplade DE Kompensationsplatte <(f)>; Ausgleichsplatte <(f)> EN correction plate; compensation plate FR plaque <(f)> compensatrice SV kompensationsplatta	glassplate med rotasjonssymmetrisk tykkelsesvariasjon som settes inn i det *optiske _systemet i *stereoinstrument eller kopieringsutstyr for å kompensere for *radiell_fortegning forårsaket av kameraobjektivet — Andre korreksjoner (*refraksjon, jordkrumning) kan også tas med. KIL RTT 57	Fotogr

kontrast DA kontrast DE Kontrast <(m)> EN contrast FR contraste <(m)> SV kontrast	lyshets- eller fargeforskjell mellom to flater i et objekt eller et *bilde — Lyshetskontrast uttrykkes enten absolutt med $K_{Sa} = I_{Smaks} / I_{Smin}$, eller relativt med $K_{Sr} = (I_{Smaks} - I_{Smin}) / (I_{Smaks} + I_{Smin})$, der I står for intensitet. KIL RTT 57	Fotogr
kontrastoverføring DE Kontrastübertragungsfunktion <(f)> EN contrast transfer; modulation transfer function	uttrykk for kvalitet av *objektiv, *film eller fotografering — K. gis som forholdstall mellom kontrast i *bilde og i objekt. KIL RTT 57	Fotogr
kontrastutjevning DA kontrastudjævning DE Kontrastausgleich <(m)> EN dodging FR masquage <(m)> des parties trop claires	forbedring av et bildes fotografiske kvalitet (detaljrikdom) ved å regulere eksponeringslyset ved kopiering for små bildeområder om gangen — *Eksponeringen blir dempet for lyse (undereksponerte) negativområder, omvendt for mørke negativområder. Jf. karakteristisk kurve. Reguleringen kan skje *automatisk ved registrering av det *lys som passerer gjennom negativet, og en tilbakekopling til eksponeringslyskilden. KIL RTT 57	Fotogr
konvergensvinkel DA konvergensvinkel DE Konvergenzwinkel <(m)> EN angle of convergence FR angle <(m)> de convergence	*vinkelen mellom fotograferingsaksene ved *konvergentopptak — K. er lik null ved parallelle akser. KIL RTT 57	Fotogr
konvergentopptak DA konvergentfoto DE Konvergentaufnahme <(f)>; Konvergenzfall <(m)> EN convergent photography FR photographie <(f)> en convergence	stereo-opptak der *kameraaksene innbyrdes konvergerer, dvs. de er dreid noe mot hverandre KIL RTT 57	Fotogr
koordinattransformasjon DA koordinattransformation DE Koordinatentransformation <(f)>; Koordinatenumformung <(f)> EN coordinate transformation FR transformation <(f)> de coordonnées SV koordinattransformation	matematisk eller grafisk overføring av punkter fra ett *koordinatsystem til et annet etter entydige matematiske regler (transformasjonsformler) ved f.eks. målestokkendring, rotasjon og forflytning (translasjon); jf. konform transformasjon, affin transformasjon, absolutt orientering KIL RTT 57	Fotogr
koplanar DA koplanar DE komplanar; koplanar EN coplanar FR coplanaire	som ligger i samme plan; f.eks. den egenskap at tre bestemte *vektorer ligger i samme plan KIL RTT 57	Fotogr
kromatisk aberrasjon DA kromatisk aberration DE chromatische Aberration <(f)> EN chromatic aberration FR aberration <(f)> chromatique	*avbildingsfeil (*aberrasjon) i et *optisk_system slik at *lys som inneholder forskjellige bølgelengder (farger) ikke bringes til skarp avbildning i bilderommet idet fargene får hvert sitt *bildepunkt KIL RTT 57	Fotogr

SV kromatisk aberration		
kvadratisk gjennomsnittsfel; rmse DA kvadratisk middelfejl EN root mean square error; rmse	*kvadratisk_gjennomsnittsverdi av *restfeil eller *utjevningskorreksjoner — Må ikke forveksles med *standardavvik. KIL RTT 57	Fotogr
kvadratisk gjennomsnittsverdi; rms DA kvadratisk middelværði DE quadratisches Mittel <(n)> EN root mean square; quadratic mean; rms FR moyenne <(f)> quadratique	kvadratroten av kvadratsummen dividert på antallet: $g = \frac{KST\$U}{@a\$H2@/n@@}$ KIL RTT 57	Fotogr
lommestereoskop DA lommestereoskop DE Linsenstereoskop <(n)> EN lens stereoscope FR stéréoscope <(m)> à lentilles SV linsstereoskop; fickstereoskop	*stereoskop som består av to enkle konvekse linser montert på en ramme, slik at linsenes innbyrdes avstand er omlag lik øyeavstand og i tilnærmet en *brennviddes avstand fra det *stereopar av bilder som skal betraktes — Vanlig *forstørrelse er 2#-4 ganger. KIL RTT 57	Fotogr
luftlys DE diffundierte Himmelstrahlung <(f)>; Luftlicht <(n)> EN diffuse sky radiation FR radiation <(f)> solaire diffuse SV diffus solstrålning; himmelstrålning	indirekte sollys som synes å komme fra atmosfæren (eks. blå himmel og lys i tåke) — L. oppstår ved spredning av sollyset pga. luftmolekyler og *aerosol. KIL RTT 57	Fotogr
lumen; lm DA lumen; lm DE Lumen <(n)>; lm EN lumen; lm FR lumen <(m)>; lm SV lumen; lm	enhet for lysstrøm, et mål for utstrålt energi fra en lyskilde — Avledet SI-enhet. 1 lm er den lysstrøm som passerer et tverrsnitt på 1 m\$H2@, vinkelrett på strålingsretningen, i avstand 1 m fra en punktformet lyskilde på 1 cd (*candela). KIL RTT 57	Fotogr
lux; lx DA lux; lx DE Lux <(n)>; lx EN lux; lx FR lux <(m)>; lx SV lux; lx	enhet for belysning — Avledet SI-enhet. 1 lx = 1 lm/m\$H2@ (*lumen per kvadratmeter). KIL RTT 57	Fotogr
lys DA lys DE Licht <(n)> EN light FR lumière <(f)> SV ljus	*elektromagnetisk_strålning som umiddelbart kan gi synsinntrykk hos mennesker — Synlig lys ligger for praktiske formål fra bølgelengde 0,38 \$Gm@m til 0,78 \$Gm@m. I tillegg tas ofte med stråling som grenser til dette området (*infrarødt og *ultrafiolett_lys). KIL RTT 57	Fotogr
lysabsorpsjon DA lysabsorption DE Lichtabsorption <(f)> EN light absorption FR absorption <(f)> lumineuse	*absorpsjon av synlig lys i materie KIL RTT 57	Fotogr

SV ljusabsorption		
lysgård DE Reflexionslichthof <(m)> EN reflected-light halation FR halo <(m)> de réflexion	lys flekk i bildet som oppstår ved refleksjon av lys fra *filmbasen, eller fra partikler i den fotografiske emulsjonen KIL RTT 57	Fotogr
mekanisk projeksjon DA mekanisk projektion DE mechanische Projektion <(f)> EN mechanical projection SV mekanisk projektion	*projeksjonssystem for analoginstrument der strålegangen i sin helhet rekonstrueres ved en stiv stålstang (lenker) — Aksen i denne tilsvarer forbindelseslinjen *bildepunkt#-projeksjonssentrum#-objektpunkt. En lenker er konstruert slik at den, med aksene gjennom et gitt projeksjonssentrum, kan stilles i alle retninger som er aktuelle for å rekonstruere stråler fra et *bilde. — Se figur. KIL RTT 57	Fotogr
mikrobølge DA mikrobølge DE Mikrowelle <(f)> EN microwave FR microonde <(f)>; hyperfréquence <(f)> SV mikrovåg	*elektromagnetisk stråling med bølgelengde mellom 1 mm og 1 m, *frekvens 300 GHz til 0,3 GHz — Mikrobølgeområdet ligger mellom og begrenses av infrarødt ved 1 mm bølgelengde og radiobølger ved 1 m bølgelengde. KIL RTT 57	Fotogr
moaréeffekt DA moaré effekt DE Moiré <(n)> EN moiré effect SV moaréeffekt	regelmessig mønster av lyse og mørke soner som oppstår når to eller flere like linjerastere projiseres eller legges over hverandre, men noe forskjøvet og/eller dreid i forhold til hverandre — M. kan ofte være utilsiktet og kan virke forstyrrende. — Se figur. KIL RTT 57	Fotogr
moaréteknikk DA moaré teknik EN moiré technique; moiré topography SV moaréteknik	bruk av *moaréeffekten på en slik måte at mønsteret av lyse og mørke soner vil være ekvidistante linjer (*høydekurver) for et aktuelt objekt — Linjegitterne som overlages for å få moaréeffekt, er skyggemønsteret av et *gitter av parallelle linjer projisert inn på objektet. Moarémønsteret vil da danne et kurvekart for endringen av objektet mellom to opptak. Dersom det ene opptaket er av gitteret projisert på en plan flate, vil mønsteret være kurvekart for den absolutte form av objektet, referert til den plane flaten. KIL RTT 57	Fotogr
modellkoordinater DA modelkoordinater DE Modellkoordinaten <(f pl)> EN model coordinates FR coordonnées <(f pl)> du modèle SV modellkoordinater	*koordinater for punkter i en *stereoskopisk modell i et tredimensjonalt rettvinklet (lokalt) *koordinatsystem — Systemets akseretninger og nullpunkt er gitt ved måleinstrumentet og/eller måleprosedyren. KIL RTT 57	Fotogr
modellmålestokk DA modelmålforhold DE Modellmaßstab <(m)> EN model scale SV modellskala	målestokken til den optisk eller mekanisk rekonstruerte modell av fotografert terreng eller annet objekt i et analoginstrument — Tilsvarer forholdet mellom *instrumentbasis og *flybasis for et *stereoskopisk bildepar. M. kan også betegnes maskinmålestokk. KIL RTT 57	Fotogr

modulasjon DA modulation DE Modulation <(f)>; Modulierung <(f)> EN modulation FR modulation <(f)> SV modulation	endring av *frekvens, fase eller amplitude for en bølgebevegelse for å kunne overføre informasjon; jf. modulert bølge KIL RTT 57	Fotogr
monokomparator DA monokomparator DE Einbildkomparator <(m)>; Monokomparator <(m)> EN monocomparator FR monocomparateur <(m)> SV monokomparator	presisjonsinstrument (*komparator) for måling av *bildekoordinater i et enkelt foto KIL RTT 57	Fotogr
monokulær DA monokulær DE monokular; einäugig EN monocular FR monoculaire SV monokulär; enögd	uttrykker at et objekt betraktes med kun ett øye KIL RTT 57	Fotogr
multispektralopptak DA multispektraloptak DE Multispektralaufnahme <(f)> EN multispectral recording FR enregistrement <(m)> multibande SV multispektral registrering	fjernmåling ved samtidig registrering av stråling i to eller flere områder av det elektromagnetiske spektrum; se fjernanalyse — Brukes ved både fotografisk og *digital registrering. KIL RTT 57	Fotogr
målekamera DA målekamera DE Meßkammer <(f)> EN metric camera FR chambre <(f)> métrique SV mätkamera	fotografisk kamera med kjent og stabil *indre_orientering — I tillegg til å være kjent, bør *objektivfortegning og hovedpunktskoordinater også ha små verdier. KIL RTT 57	Fotogr
normalopptak DA normalfotografering DE Normalfall <(m)> EN normal case of photography FR cas <(m)> normal	stereoopptakssituasjon med parallelle *kameraakser i samme plan og begge normalt på *basis KIL RTT 57	Fotogr
normalvinkelkamera DA normalvinkelkamera DE Normalwinkelkammer <(f)> EN normal-angle camera FR chambre <(f)> normal-angulaire SV normalvinkelkamera	kamera med *åpningsvinkel i området 60#-75\$Mgrad@ KIL RTT 57	Fotogr
normalvinkelobjektiv DA normalvinkelobjektiv	*objektiv som brukes til *normalvinkelkamera; se også åpningsvinkel KIL RTT 57	Fotogr

DE Normalwinkelobjektiv <(n)> EN normal-angle lens FR objectif <(m)> normal-angulaire SV normalvinkelobjektiv		
numerisk orientering DA numerisk orientering SV numerisk orientering	beregningsmessig bestemmelse av verdier for ytre orienteringselementer i et måle- eller omfotograferingsinstrument — Ofte deles prosessen i numerisk *gjensidig_orientering og numerisk *absolutt_orientering. KIL RTT 57	Fotogr
nærfotogrammetri DA nærfotogrammetri; terrestrisk fotogrammetri DE Nahbereichsphotogrammetrie <(f)> EN close range photogrammetry; short range photogrammetry; close-up photogrammetry FR photogrammetrie <(f)> à courte distance SV närbildsfotogrammetri	gren av fotogrammetrien der fotograferingsavstanden er mindre enn 300 m — Ingen prinsipiell begrensning for valg av kameraorientering og oppstillingssted. KIL RTT 57	Fotogr
objektiv DA objektiv DE Objektiv <(n)> EN lens; camera lens FR objectif <(m)> SV objektiv	*optisk_system bestående av én eller flere linser og eventuelt speil/prismer, brukt til avbildning av gjenstander — O. anvendes i optiske instrumenter, f.eks. *kameraer, *kikkerter, mikroskoper. KIL RTT 57	Fotogr
objektivfortegning DA linsefortegning DE Objektivverzerrung <(f)>; Objektivverzeichnung <(f)> EN lens distortion FR distorsion <(f)> de l'objectif SV objektivfelteckning	*avbildingsfeil (*aberrasjon) som påvirker *posisjonen til avbildingspunkt utenfor den *optiske_aksen — Strålegangen gjennom *objektivet gir en avbildning som avviker fra avbildingen ved en eksakt *sentralprojeksjon, se abberasjon. Avviket, som o. forårsaker, fra en ideell geometrisk posisjon, kan deles opp i to komponenter, *radiell_fortegning og *tangentiell_fortegning. KIL RTT 57	Fotogr
opasitet DA opacitet DE Opazität <(f)> EN opacity FR opacité <(f)> SV opacitet	inversverdien av lysgjennomtrengeligheten (\$Gu@): $O = 1/\$Gu@$ — Lysgjennomtrengeligheten måles som brøkdel av lysmengde etter passering i forhold til innfallende lysmengde. KIL RTT 57	Fotogr
oppløsningsevne DA oppløsningsevne DE Auflösungsvermögen <(n)>; Auflösung <(f)> EN resolving power FR résolution <(f)> SV upplösningförmåga	evnen til et fotografisk *objektiv eller et fotografisk sjikt til å skille nært beliggende detaljer — O. blir normalt angitt i linjepar per millimeter. Linjepar: Linje pluss mellomrom, begge av samme bredde. KIL RTT 57	Fotogr
optisk akse DA optisk akse DE optische Achse <(f)>	1: for en enkelt linse: forbindelseslinje mellom sentra av de to kuleflatene som linsen begrenses av 2: for et *optisk_system: linje som består av de sammenfallende o.a. for de enkelte linser	Fotogr

EN optical axis FR axe <(m)> optique SV optisk axel	— Se figur ved brennvidde. KIL RTT 57	
optisk flat DA optisk plan DE optische planfläche EN optical flat FR plan optique	uttrykk for at en flate, vanligvis av glass eller kvarts, er slipt og polert inntil avviket fra en absolutt plan flate blir vesentlig mindre enn bølgelengden for *lys — En flate som er o.f. brukes normalt for kontroll av planhet av andre flater. KIL RTT 57	Fotogr
optisk projeksjon DA optisk projektion DE optische Projektion <(f)> EN optical projection; direct-optical projection SV optisk projektion	*projeksjonssystem for analoginstrument der strålegangen i sin helhet rekonstrueres optisk, dvs. ved en bunt av lysstråler fra *bildepunktet, gjennom et prosjektørobjektiv og frem til modellpunktet — Se figur. KIL RTT 57	Fotogr
optisk system DA optisk system DE optisches System <(n)> EN optical system SV optiskt system	samling av optiske elementer (linser, speil, *prismer osv.) som funksjonsmessig og konstruksjonsmessig utgjør en enhet KIL RTT 57	Fotogr
optisk tetthet DA optisk tethæd DE optische Dichte <(f)> EN optical density FR densité <(f)> optique	log $\frac{I_0}{I}$ til *opasiteten KIL RTT 57	Fotogr
optisk-mekanisk projeksjon DA optisk-mekanisk projektion EN optical-mechanical projection SV optisk-mekanisk projektion	*projeksjonssystem for analoginstrument der strålegangen tilsvarende *optisk_projeksjon fra bildepunktet gjennom et prosjektørobjektiv — Videre derfra til modellpunktet representeres strålegangen ved en stålstang som ved *mekanisk_projeksjon. Foreldet prinsipp. KIL RTT 57	Fotogr
orientering DA orientering DE Orientierung <(f)> EN orientation FR orientation <(f)> SV orientering	*indre og *ytre_orientering — Operasjon med ett eller flere bilder som kan utføres rent fysisk eller beregningsmessig. O. gir grunnlag for oppmåling av det fotograferte objekt, eventuelt for omfotografering til nytt bilde med gitte geometriske krav, f.eks. *ortofoto. KIL RTT 57	Fotogr
ortofoto DA ortofoto EN orthophoto SV ortofoto	fotografisk *bilde som ved en omfotograferingsprosess har fått geometriske egenskaper som tilsvarende en *ortogonal_projeksjon av det avbildede objekt — I alminnelighet vil det si den samme geometri som et kart. KIL RTT 57	Fotogr
ortokromatisk film DA ortokromatisk film DE orthochromatischer Film <(m)> EN orthochromatic film FR pellicule <(f)> orthochromatique SV ortokromatisk film	svart/hvit fotografisk film med en *emulsjon som er følsom for den blå og grønne delen av det synlige spektrum til ca. 580 nm bølgelengde (*lys), men ikke følsom for rødt; jf. pankromatisk film KIL RTT 57	Fotogr

overstråling DA overstråling	utvidelse av sterkt eksponerte flater i bildet pga. at sølvbromidkornene i *emulsjonen forårsaker en *spredning av eksponeringslyset — Lyse flater i det positive bildet vil dermed alltid være større enn det geometrisk riktige, avhengig av *kontrasten. KIL RTT 57	Fotogr
pankratisk system DA pankratisk system DE pankratisches System <(n)> EN panchratic system FR système <(m)> panchratique SV pankratiskt system	optisk avbildningssystem der *brennvidden, og dermed *forstørrelsen, kan varieres kontinuerlig innen visse grenser — Variasjonen skjer ved innbyrdes forskyvning av de enkelte linser eller linsegrupper i systemet. Også kalt zoom-system. KIL RTT 57	Fotogr
pankromatisk film DA pankromatisk film DE panchromatischer Film <(m)> EN panchromatic film FR pellicule <(f)> panchromatique SV pankromatisk film	svart/hvit fotografisk film med en *emulsjon som er følsom for hele det synlige spektrum, ca. 300#-800 nm; jf. ortokromatisk film KIL RTT 57	Fotogr
parallakse DA parallakse DE Parallaxe <(f)> EN parallax FR parallaxe <(f)> SV parallax	tilsynelatende forskyvning av et objektpunkt, sett i forhold til et *referansepunkt, forårsaket av en forflytning av observasjonsstedet KIL RTT 57	Fotogr
parallakseforskjell DA parallakseforskjel DE Parallaxendifferenz <(f)> EN parallax difference FR différence <(f)> de parallaxe SV parallaxdifferens	forskjell i *horisontalparallakse mellom to punkt avbildet i samme *stereopar — \$GD@px er uttrykk for forskjell i avbildingen målt parallelt med fotograferingsretningen. Ved flyfotogrammetri vil høydeforskjellen mellom to punkt i terrenget være en funksjon av p. (dvs. \$GD@px) mellom de samme punkter i bildene. KIL RTT 57	Fotogr
parallaksemikrometer DA parallaksemikrometer DE Stereomikrometer <(n)> EN parallax bar; stereometer FR stéréomètre <(m)> SV mätmikrometer	måleredskap for måling av *parallakseforskjeller — Avstanden mellom to identiske merker (*målemerker) lagt inn på hver sin glassplate, tilpasses *horisontalparallaksen for et punkt i et *stereopar av bilder. Merkene plasseres sammenfallende med avbildingen av samme punkt i de to bildene. Parallaxeforskjellen til et annet punkt måles som avstandsending mellom målemerkene og avleses ved hjelp av en *mikrometerskrue. KIL RTT 57	Fotogr
passpunkt DA paspunkt DE Pa\$Pss@punkt <(m)> EN control point <(markbestemt)>; passpoint <(fotogrammetrisk bestemt)> FR point <(m)> de contrôle; point <(m)> de canevas; point <(m)> d'appui SV stödpunkt	avbildet og identifiserbart objektpunkt med kjent beliggenhet (gitte *koordinater), som brukes for innpassing av bilder eller modeller (*absolutt_orientering) — Som p. kan en bruke *grunnlagspunkt, punkt innmålt fra grunnlagspunkt eller fotogrammetrisk bestemt punkt. KIL RTT 57	Fotogr

perspektivsenter DA perspektivcenter DE Zentrum <(n)> der Perspektive EN perspective center FR centre <(m)> de perspective SV perspektivcentrum	det samme som *projeksjonssenter KIL RTT 57	Fotogr
planfilm DA planfilm SV planfilm	— Se film. KIL RTT 57	Fotogr
polarisasjon DA polarisation DE Polarisation <(f)> EN polarization FR polarisation <(f)> SV polarisation	uttrykk for at alle bølger i en lysstråle (eller en annen *elektromagnetisk_stråling) har en bestemt svingetilstand — Ved planpolarisasjon eller lineær polarisasjon er svingeretningen konstant. Ved sirkulær polarisasjon og elliptisk polarisasjon endres svingeretningen i et punkt med tiden, ved elliptisk polarisasjon vil i tillegg også amplituden endres regelmessig innen hver omdreining. KIL RTT 57	Fotogr
polarisasjonsfilter DA polarisationsfilter DE Polarisationsfilter <(n)> EN polarization filter FR filtre <(m)> polarisateur SV polarisationsfilter	*filter som bare slipper gjennom stråling med en bestemt polarisasjonstilstand — Egnet til å filtrere bort refleksjoner fra blanke flater, f.eks. vannflater. Brukes også for å vise stereobilder på en skjerm. Betrakteren har da briller med polarisasjonsfilter vinkelrett på hverandre for de to brilleglassene. KIL RTT 57	Fotogr
Porro-Koppes prinsipp DA Porro-Koppes princip DE Porrosches Prinzip <(n)> EN Porro-Koppe principle FR principe <(m)> de Porro-Koppe SV Porro-Koppes princip	prinsipp for fotogrammetrisk rekonstruksjon som forutsetter at opptakssituasjonens strålegang gjenskapes helt, bare med omsnudd retning — Projektørobjektivet er i prinsippet opptaksobjektivet eller et *objektiv likt dette. Prinsippet omtales ofte som metode for å eliminere effekten av opptakskameraets *objektivfortegning. KIL RTT 57	Fotogr
projeksjonssenter DA projektionscenter DE Projektionszentrum <(n)> EN center of projection FR centre <(m)> de projection SV projektionscentrum	— Se sentralprojeksjon. KIL RTT 57	Fotogr
projeksjonssystem DA projektionssystem DE Projektionsprinzip <(n)> EN projection system SV projektionssystem	i fotogrammetrisk instrument: system som rekonstruerer strålegangen mellom *bildepunkt og modellpunkt i et *stereoinstrument; se mekanisk projeksjon, optisk projeksjon, optisk-mekanisk projeksjon KIL RTT 57	Fotogr
projektorakser	tre omdreiningsakser i et universalledd — P. betegnes primær-, sekundær- og tertiærakse. Rekkefølgen står for den grad rotasjonen om de enkelte akser er uavhengig av de to andre akser. P. brukes ved kameraorientering i et *stereoinstrument og rektifiseringsinstrument. På figuren er \$Gw@ primærakse, \$Gf@ sekundærakse og \$Gk@ tertiærakse. Ved	Fotogr

	*romlig_konform_transformasjon kan rotasjonsmatrisen beregnes som produktet av rotasjonsmatrisene om de tre aksene $R=R_{SS}G_k@R_{SS}G_f@R_{SS}G_w@$. Rekkefølgen av matrisene i produktet er tertiær, sekundær og primær. KIL RTT 57	
prøvetavle; <ikke:> testtavle DA prøvetavle DE Testtafel <(f)>; Testbild <(n)> EN test chart FR charte <(f)> SV testfält	tavle med en samling av geometriske figurer for prøving av kvaliteten av *optiske_systemer og fotografisk *film — Figurene består oftest av rette linjer, rektangulære eller sirkulære felter med varierende størrelse og avstand. Oftest er det stor *kontrast mellom figurer og mellomrom, men en gradvis variasjon i gråtoner brukes også ved mer omfattende prøving. P. kan også betegne tavle med nøyaktig koordinatbestemte punkter som brukes for *kamerakalibrering. KIL RTT 57	Fotogr
pseudoskopisk stereoeffekt DE pseudoskopischer Stereoeffekt <(m)> EN pseudoscopic effekt FR effet <(m)> pseudo-stéréoscopique	*stereoskopisk_effekt med omvendte høydeforhold — Oppstikkende detaljer vil se ut som forsenkninger og omvendt. P.s. oppnås ved å bytte om plasseringen av de to bildene i et *stereopar. KIL RTT 57	Fotogr
radar DA radar DE Radar <(m)> EN radar FR radar <(m)> SV radar	instrument som anvender *elektromagnetisk_stråling i mikrobølgeområdet til å oppdage, lokalisere og følge objekter — Dette gjøres ved måling av forplantningstid, fase eller *frekvens av reflektert signal. R. er vanlig som navigasjonsinstrument, men kan også benyttes til grov *høydemåling og til bildeopptak av terrengoverflate. Av engelsk "radio detecting and ranging". KIL RTT 57	Fotogr
radialtriangulering DA radialtriangulation DE Radialtriangulation <(f)> EN radial triangulation FR triangulation radiale <(f)> SV radialtriangulering	grafisk eller numerisk *triangulering ved hjelp av bilder, der en bruker retninger fra et valgt retningssenter (radialsenter) for hvert bilde til å bestemme grunnrisskoordinater for nye punkter — Prinsippet for r. er suksessive *frem- og *tilbakeskjæringer. Som radialsenter velges gjerne *isosenter, nadirpunkt eller *bildehovedpunkt. — Se figur ved isosenter. KIL RTT 57	Fotogr
radiell fortegning DA radial linsefortegning DE radiale Verzeichnung <(f)> EN radial distortion FR distorsion <(f)> radiale SV radiell felteckning	forskyvning pga. *objektivfortegning av *bildepunkter radielt i forhold til *bildesentrum regnet i forhold til eksakt *sentralprojeksjon KIL RTT 57	Fotogr
rammemerker DA rammemærker DE Rahmenmarken <(f pl)> EN fiducial marks FR repères <(m pl)> du fond de chambre; repères <(m pl)> de centrage SV rammärken	merker i anleggsrammen til et *kamera, vanligvis minst fire, som avbildes på negativene — Merkene er fast forbundet med *objektivet via kamerakroppen. Skjæringspunktet for linjer gjennom r. fastlegger *bildesentrum. R. er nødvendige for *indre_orientering. R. brukes også til fastlegging av *bildekoordinatsystemet for et *bilde. KIL RTT 57	Fotogr
rasterføler; CCD EN charge-coupled device; CCD	fjernanalyseinstrument uten bevegelige deler som registrerer *elektromagnetisk_stråling og lagrer og overfører registrert informasjon	Fotogr

	— R. har mange like celler som registrerer stråling bildeelementvis over en flate eller langs en linje. KIL RTT 57	
rektifisering DA opretning DE Entzerrung <(f)> EN rectification FR redressement <(m)>; reectification <(f)> SV rektifiering	metode for *transformasjon av et fotografisk *bilde (*sentralprojeksjon) av et plant objekt, til en *ortogonalprojeksjon av objektet på et bestemt plan — R. kan gjennomføres uten at opptakskameraets *indre_orientering blir rekonstruert eller må være kjent, men disse *data kan benyttes for å redusere antall ukjente i prosessen. R. kan utføres optisk, grafisk eller numerisk. KIL RTT 57	Fotogr
relativ apertur DA åbningsforhold; relativ apertur DE relative Öffnung <(f)> EN relative aperture SV relativ öppning	mål for et objekts evne til å slippe gjennom *lys — R.a. = \$TD/f@, det inverse av *fokalforholdet = \$Tf/D@, der f er objektets brennvidde og D er diameter av effektiv lysåpning (*inngangspupillen). KIL RTT 57	Fotogr
reseau DA reseau EN reseau FR reseau <(m)>; grille <(f)> SV reseau	*gitter med nøyaktig koordinatbestemte punkter som blir innfotografert i hvert *bilde, og som dermed gir mulighet for korreksjon for *filmdeformasjoner — Gitteret er oftest etset inn eller fotografisk kopiert på en glassplate og plassert i fokalplanet (*bildeplanet) i et *kamera. KIL RTT 57	Fotogr
returstrålevidikon; RBV DE Rückstrahl-Vidikon <(n)> EN return beam vidicon; RBV FR vidicon <(m)> à retour de faisceau	modifisert videokamera som gir videobilder med meget høy *oppløsning — Bildet på kameraskjermen blir avtastet av en elektromagnetisk stråle, der styrken av infleksjonen varierer med bildeintensiteten. Reflektert stråling blir oppfanget og lagret. R. blir anvendt i satellitter. KIL RTT 57	Fotogr
Rodrigues-matrise DA Rodrigues matrix SV Rodrigues matris	ortogonal matrise som er dannet etter en bestemt metode (*algoritme) som kan brukes ved *romlig_konform_transformasjon — Elementene i matrisen er funksjon av tre uavhengige parametere a, b og c. Matrisen uttrykker en romlig rotasjon om tre akser og er gitt ved: #/ R = \$T1/1+\$T1/4@(a\$H2@+b\$H2@+c\$H2@)@\$Mgang@#= \$Nvhak@\$V1+\$T1/4@(a\$H2@-b\$H2@-c\$H2@) -c+\$T1/2@ab #= b+\$T1/2@ac / - b+\$T1/2@ac a+\$T1/2@bc #= 1+\$T1/4@(-a\$H2@-b\$H2@+c\$H2@)@ c+\$T1/2@ab #= 1+\$T1/4@(-a\$H2@+b\$H2@-c\$H2@) -a+\$T1/2@bc\$Nhhak@#/ KIL RTT 57	Fotogr
romlig konform transformasjon DA rumlig konform transformation; tredimensional konform transformation	konform *koordinattransformasjon med en målestokksendring (m), forskyvning langs tre akser (DX, DY, DZ) og dreining om tre akser jf. konform transformasjon — (\$VX/Z@Y) = m\$Mmult@R(\$Vx/z@y)+(\$VDX/DZ@DY)#/ R. er en ortogonal rotasjonsmatrise, f.eks. en *Rodrigues-matrise. KIL RTT 57	Fotogr
romlig målemerke DA romlig målemærke DE räumliche Me\$Pss@marke <(f)> EN floating mark FR index <(m)> flottant; index <(m)> spatial	bevegelig merke i en stereomodell — Merket kan bestå av kun ett merke som er bevegelig i stereomodellens rom. Mer anvendt er to merker, ett for hvert av de to bildene som danner stereomodellen, og som beveger seg i eller parallelt med bildets plan. Ved betraktning ses de to merkene som ett romlig merke i stereomodellen. R.m. tjener som *referansepunkt ved måling i stereomodellen.	Fotogr

	KIL RTT 57	
rullfilm DA rullefilm SV rullfilm	— Se film. KIL RTT 57	Fotogr
sfærisk aberrasjon DA sfærisk aberration DE sphärische Aberration <(f)> EN spherical aberration FR aberration <(f)> de sphéricité SV sfärisk aberration	*avbildingsfeil (*aberrasjon) ved linser som virker rotasjonssymmetrisk om den *optiske_aksen — Stråler som treffer linsen i forskjellig avstand fra aksen, brytes til forskjellige *bildepunkter. KIL RTT 57	Fotogr
sidesøkende radar DE Seitensicht-Radar <(m)> EN side looking radar FR radar <(m)> à vision laterale SV sidsökande radar	radarsystem montert slik at strålingen forplanter seg i et plan vinkelrett på bevegelsesretningen — *Radaren skanner linjevis og setter linjene sammen til et todimensjonalt *bilde, som kan vises på en skjerm (katoderør) eller omdannes til et fotografisk bilde. KIL RTT 57	Fotogr
skråfoto DA skråbillede DE Schrägbild <(n)>; Schrägaufnahme <(f)> EN oblique photograph FR vue <(f)> oblique SV snedbild	flyfoto fotografert med *kameraets opptaksakse bevisst innstilt med et avvik fra vertikal retning — Et opptak der avviksretningen er vinkelrett til flyretningen, betegnes siderettet s. KIL RTT 57	Fotogr
SLAR	— Forkortelse for sidesøkende flybåren *radar (engelsk "side looking airborne radar"), se sidesøkende radar. KIL RTT 57	Fotogr
solarisasjon DA solaritation DE Solarisation <(f)> EN solarization FR solarisation <(f)>	effekt som opptrer ved sterk *eksponering av fotografisk materiale — S. fører til avtakende *sverting ved økende eksponering. — Se figur ved karakteristisk kurve. KIL RTT 57	Fotogr
speilstereoskop DA spejlstereoskop DE Spiegelstereoskop <(n)> EN mirror stereoscope FR stéréoscope <(m)> à miroirs; téléstéréoscope <(m)> SV spegelstereoskop	*stereoskop som benytter speil i tillegg til linser for å øke avstanden mellom bildene — *Forstørrelse og *synsfelt kan som regel varieres ved utskifting av okularer. KIL RTT 57	Fotogr
spesialfotogrammetri DA specialfotogrammetri SV specialfotogrammetri	all fotogrammetri unntatt topografisk kartlegging ved hjelp av flybilder — Se nærfotogrammetri. KIL RTT 57	Fotogr
splinefunksjon EN spline function	funksjon som består av stykkevise polynomer som tilsammen beskriver en glatt linje eller flate — Glatte overganger mellom polynomene oppnås ved å betinge at polynomene og deres deriverte skal være kontinuerlige. Mest brukt er polynom av tredje grad (kubisk *spline).	Fotogr

	KIL RTT 57	
stereodekning DA stereodækning EN stereoscopic coverage	del av objekt (terreng) som er med på begge bilder i ett eller flere *stereopar KIL RTT 57	Fotogr
stereoinstrument DA uttegningsinstrument DE Auswertegerät <(n)>; Stereokartiergerät <(n)> EN stereoscopic instrument FR appareil <(m)> pour stéréorestitution SV stereoinstrument	instrument for tredimensjonal betraktning og måling (koordinatbestemming og/eller kartlegging) av et objekt, ved hjelp av et *stereoskopisk_bildepar; jf. autograf, stereoskop KIL RTT 57	Fotogr
stereokamera DA stereokamera DE Stereomeßkammer <(f)> EN stereometric camera SV stereokamera	to *målekameraer montert sammen på en stiv basis, med opptaksaksene parallelle og vinkelrett på basis — Basislengden er ofte 400 mm eller 1200 mm. *Eksponering kan skje synkront for begge kameraene. KIL RTT 57	Fotogr
stereokomparator DA stereokomparator DE Stereokomparator <(m)> EN stereocomparator FR stéréocomparateur <(m)> SV stereokomparator	*komparator for måling av rettvinklede koordinater i to bilder samtidig under stereoskopisk betraktning KIL RTT 57	Fotogr
stereopar DA stereoskopisk billedpar DE Stereobildpaar <(n)>; stereoskopisches Bildpaar <(n)> EN stereopair; stereoscopic pair FR couple <(f)> stéréoscopique SV stereobildpar SV stereoskopisk bildpar	to bilder som er tatt fra forskjellige *posisjoner, og som helt eller delvis dekker samme område slik at området kan betraktes stereoskopisk; se stereosyn KIL RTT 57	Fotogr
stereoskop DA stereoskop DE Stereoskop <(n)> EN stereoscope FR stéréoscope <(m)> SV stereoskop	*binokulært optisk instrument til hjelp ved betraktning av to fotografier eller tegninger for å gi mentalt romlig (tredimensjonalt) inntrykk KIL RTT 57	Fotogr
stereoskopi SV stereoskopi	læren om å danne et tredimensjonalt (romlig) visuelt inntrykk for en observatør på grunnlag av to sentralperspektiviske bilder av et objekt, med ulike opptakssteder — Det visuelle inntrykket kalles gjerne stereoskopisk effekt eller stereoeffekt. KIL RTT 57	Fotogr
stereoskopisk modell DA stereoskopisk model DE stereoskopisches Modell <(n)> EN stereoscopic model; stereoscopic image FR modèle <(m)> stéréoscopique	tredimensjonal flate (modell) dannet ved samtlige skjæringspunkter mellom homologe stråler for et *stereopar av bilder når *gjensidig_orientering er gjennomført KIL RTT 57	Fotogr

SV stereoskopisk modell		
stereosyn DA stereosyn DE stereoskopisches Sehen <(n)> EN stereoscopic vision FR vision <(f)> stéréoscopique SV stereoseende	evne til å danne seg et tredimensjonalt inntrykk ved *binokulær betraktning av et objekt (direkte s.) eller et *stereopar (indirekte s.) KIL RTT 57	Fotogr
stripekoordinater DA sribekkoordinater DE Streifenkoordinaten <(f pl)> EN strip coordinates FR coordonnées <(f pl)> de bande SV stråkkordinater	*koordinater i et system definert lokalt i en *bildestripe; jf. modellkoordinater — Ofte velges *koordinatsystemet i første modell i stripen. KIL RTT 57	Fotogr
stripemetoden DA sribeutjævning; sribemetoden DE Streifeninterpolation <(f)> EN strip method	eldre metode for *blokkutjevning med *striper som enheter, dvs. *utjevning av *stripekoordinater — Vanligvis innebærer s. å bestemme interpolasjonspolynom av andre eller høyere grad i stripekoordinatene for å fjerne stripedeforvasjoner. Derfor er s. også kalt polynomutjevning. KIL RTT 57	Fotogr
stripetriangulering DA sribetriangulation EN strip triangulation FR triangulation <(f)> sur bandes de clichés SV stråktiangulering	*aerotriangulering ved måling og beregning bildestripevis KIL RTT 57	Fotogr
stripeutjevning DA sribeutjævning DE Streifenausgleichung <(f)> EN strip adjustment FR compensation <(f)> des bandes SV stråkutjämning	beregningsdel av *stripetriangulering — Det samme som *blokkutjevning, men avgrenset til en enkelt *bildestripe. KIL RTT 57	Fotogr
strålebuntmetoden DA stråleudjævning; strålemetoden EN bundle method	*blokkutjevning med bilder (egentlig strålebunter) som enheter, dvs. *utjevning av *bildekoordinater KIL RTT 57	Fotogr
strålebunttriangulering DA stråleudjævning SV strålkärvetriangulering	*fototriangulering der beregningene foretas etter *strålebuntmetoden KIL RTT 57	Fotogr
supervidvinkelkamera DA supervidvinkelkamera DE Überweitwinkelkammer <(f)> EN super/ultra-wide-angle camera FR chambre <(f)> supergrand-angulaire SV supervidvinkelkamera	kamera med *åpningsvinkel større enn 100\$Mgrad@ KIL RTT 57	Fotogr
supervidvinkelobjektiv DA supervidvinkelobjektiv	*objektiv som brukes til *supervidvinkelkamera; se også åpningsvinkel KIL RTT 57	Fotogr

EN super-wide-angle lens FR objectif <(m)> supergrand-angulaire SV supervidvinkelobjektiv		
svertning DA sværtning DE Schwärzung <(f)> EN blackening FR noircissement <(m)> SV svärtning	på fotografisk *film: log\$S10@ til *opasiteten KIL RTT 57	Fotogr
symmetrihovedpunkt DA symmetrihovedpunkt DE Symmetriepunkt <(m)> EN point of symmetry FR point <(m)> de symétrie	punkt i *bildeplanet som har optimal symmetriegenskap med hensyn til *objektivfortegninger (eks. sentrum for *radiell_fortegning) — Ved perfekte symmetriske objektivfortegninger, vil s. falle sammen med *bildehovedpunktet. KIL RTT 57	Fotogr
syntetisk aperturradar; SAR EN synthetic aperture radar; SAR	*sidesøkende_radar der signaler fra flere *posisjoner av senderen lagres og bearbeides samtidig ved utnyttning av Doppler-effekten — Oppløsningsmessig gir dette samme effekt som en meget lang virkelig antenne, og dermed høyere bildeoppløsning enn ved sidesøkende radar. KIL RTT 57	Fotogr
tangentiell fortegning DA tangentiell linsefortegning DE tangentielle Verzeichnung <(f)> EN tangential distortion SV tangentiell felteckning	forskyvning av *bildepunkter i retningen normalt på de radielle linjer inn til bildesentrum, regnet i forhold til streng *sentralprojeksjon; se objektivfortegning — T.f. fremkommer når de enkelte linser i *objektivet ikke har felles *optisk akse. KIL RTT 57	Fotogr
termisk stråling DA varmestråling DE thermale Strahlung <(f)> EN thermal radiation FR radiation <(f)> thermique SV termisk strålning	*elektromagnetisk_stråling avgitt fra et legeme — Strålingseffekten er sterkt avhengig av legemets temperatur (Plancks lov). Bølgelengde for maksimal utstråling varierer omvendt proposjonalt med temperaturen (Wiens fordelingslov). KIL RTT 57	Fotogr
terrestrisk fotogrammetri DA terrestrisk fotogrammetri DE terrestrische Photogrammetrie <(f)> EN terrestrial photogrammetry FR photogrammetrie <(f)> terrestre SV markfotogrammetri	gren av fotogrammetrien basert på bruk av bilder tatt med *kamera på stativ i kontakt med bakken, og med opptaksakse i alminnelighet nær horisontal — Eldre metode, lite brukt etter 1950. KIL RTT 57	Fotogr
uavhengige modellers metode DA uafhængige modellers metode EN independent models method	*blokkutjevning med gjensidigorienterte modeller som enheter, dvs. *utjevning av *modellkoordinater; se aerotriangulering KIL RTT 57	Fotogr
ultrafiolett lys DA ultraviolet lys DE ultraviolettes Licht <(n)> EN ultraviolet light FR lumière <(f)> ultraviolette	*elektromagnetisk_stråling med bølgelengder nærmest blått *lys — Det ultrafiolette område defineres mellom bølgelengdene 0,10 \$Gm@m opp til grense for blått lys på 0,38 \$Gm@m. KIL RTT 57	Fotogr

SV ultraviolett ljus		
uskarphetssirkel DA uskarphedscirkel DE Unschärfenkreis <(m)>; Zerstreungsscheibe <(f)> EN circle of confusion FR cercle <(m)> de confusion SV oskärpecirkel	den sirkulært avgrensede flaten som er avbildingen av et objektpunkt, ved et gitt *optisk_system og i et aktuelt *bildeplan — Kan skyldes *avbildingsfeil (*aberrasjon) eller feil *fokusering. KIL RTT 57	Fotogr
utgangspupill DA udgangspupil DE Austrittspupille <(f)> EN exit pupil FR pupille <(f)> de sortie (d'émergence) SV utträdespupill	bildet som dannes av *aperturblenderen gjennom den bildesidige delen av det *optiske_systemet — Bildet kan være reelt eller virtuelt. KIL RTT 57	Fotogr
vertikalfoto DA lodbillede DE Senkrechtbild <(n)>; Senkrechtaufnahme <(f)> EN vertical photograph FR prise <(f)> de vues à la verticale; cliché <(m)> nadiral SV lodbild	flyfoto fotografert med *kameraets opptaksakse rettet så nær vertikalt som praktisk mulig — For fotogrammetri aksepteres normalt avvik fra vertikalretningen opp til 5 *gon. KIL RTT 57	Fotogr
vertikalparallakse DA y-parallakse DE Vertikalparallaxe <(f)> EN vertical parallax FR parallaxe <(f)> verticale SV vertikalparallax	differansen $y'' - y'$ der y'' og y' er *bildekoordinater for samme objektpunkt (terrengpunkt) målt i hvert sitt av to bilder i et *stereopar — Dette svarer til avstandsforskjellen til de avbildede punkter målt i retning vinkelrett på *basis. V. skal helst ikke forekomme i en stereomodell. V. fjernes ved den *gjensidige_orientering, og er en indikasjon på at gjensidig orientering ikke er fullført. KIL RTT 57	Fotogr
vidvinkelkamera DA vidvinkelkamera DE Weitwinkelkamera <(f)> EN wide-angle camera FR chambre <(f)> grand-angulaire SV vidvinkelkamera	kamera med *åpningsvinkel i området 75#-100\$Mgrad@; se også åpningsvinkel KIL RTT 57	Fotogr
vidvinkelobjektiv DA vidvinkelobjektiv DE Weitwinkelobjektiv <(n)> EN wide-angle lens FR objectif <(m)> grand-angulaire SV vidvinkelobjektiv	*objektiv som brukes til *vidvinkelkamera — Se også åpningsvinkel. KIL RTT 57	Fotogr
vignettering DA vignetering DE Vignettierung <(f)> EN vignetting	gradvis reduksjon av *svertingen (tettheten) av et fotografisk *bilde ut mot bildekanten, forårsaket av at en del av lysstrålene blir avskjermet av linseinnfatningen eller en skjerm KIL RTT 57	Fotogr

FR vignetage <(m)> SV vinjettering		
ytre orientering DA ydre orientering DE äußere Orientierung <(f)> EN exterior orientation FR orientation <(f)> extérieure SV yttre orientering	*kameraaksens retning og *projeksjonssenterets *posisjon i eksponeringsøyeblikket — I et *analogt *stereoinstrument deles bestemmelsen av y.o. i praksis oftest opp i to trinn: *gjensidig_orientering og *absolutt_orientering. Beregningsmessig kan bestemmelsen utføres samlet. KIL RTT 57	Fotogr
Zeiss-parallellogram DA Zeiss-parallellogram DE Zeiss'sches Parallellogramm <(n)> EN Zeiss parallellogram FR parallélogramme <(m)> de Zeiss SV Zeiss' parallellogram	konstruksjonsprinsipp for *stereoinstrumenter som tillater at *projeksjonssentrene i instrumentet kan ha vilkårlig valgt, men fast plassering — Prinsippet gir mulighet for "basis inn" (vanlig positiv basisavstand), "basis ut" (negativ basis) og basislengde lik null. — Se figur. KIL RTT 57	Fotogr
øyebasis DA øjenbasis DE Augenbasis <(f)> EN eye base FR écart <(m)> interpupillaire; écartement <(m)> des yeux SV ögonbas	avstand mellom en persons pupiller KIL RTT 57	Fotogr
åpningsvinkel DA åbningsvinkel DE Aufnahmebildwinkel <(m)>; Bildfeld <(n)> EN angular field of view SV öppningsvinkel	1: toppvinkelen til den strålekjeglen som passerer gjennom et *objektiv (linse) 2: i fotogrammetrien beregnes å. i et *kamera som to ganger arcustangens til bildeformatets halve diagonal dividert med *kamerakonstanten — Å. er *vinkelen i det matematiske *projeksjonssenteret målt mellom to diagonale bildehjørner. Kamera klassifiseres gjerne etter sine å.: *normalvinkelkamera: å. = 60#-75\$Mgrad@, *vidvinkelkamera: å. = 75#-100\$Mgrad@ og *supervidvinkelkamera: å. = \$Mstør@100\$Mgrad@. KIL RTT 57	Fotogr
absolutt nøyaktighet DA absolut nøjagtighed DE absolute Genauigkeit <(f)> EN absolute accuracy SV absolut noggrannhet	*nøyaktighet i betydningen *standardavvik i forhold til gitte størrelser (punkter) KIL RTT 57	Geod
absolutt tyngde DA absolut tyngde DE absolute Schwere <(f)> EN absolute gravity FR pesanteur <(f)> absolue SV absolut tyngdkraft	*tyngdens_akselerasjon bestemt direkte ut fra eksperiment der tid og fallengde måles KIL RTT 57	Geod
absolutt tyngdestasjon DA absolut tyngdestation DE absolute Schwerestation <(f)> EN absolute gravity station	merket punkt, vanligvis innendørs, der den absolutte tyngde er bestemt (målt) KIL RTT 57	Geod

FR station <(f)> de la pesanteur absolue SV absolutstation för tyngdkraft		
addisjonskonstant DA additionskonstant DE Additionskonstante <(f)> EN additive constant FR constante <(f)> additionelle; constante <(f)> d'addition; constante <(f)> additive SV additionskonstant	størrelse som må adderes til en avlest verdi når denne skal korrigeres til riktig verdi; jf. multiplikasjonskonstant — For *elektroniske_avstandsmålere kan a. deles i *instrumentkonstant og *prismekonstant. KIL RTT 57	Geod
aksefeil DA aksefejl DE Achsenfehler <(m)> EN lack of perpendicularity FR défaut <(m)> de perpendicularité SV axelfel	manglende perpendikularitet — I en *teodolitt forutsettes *sikteaksen å stå vinkelrett på *horisontalaksen, og horisontalaksen å stå vinkelrett på *vertikalaksen. — Se figur ved teodolitt. KIL RTT 57	Geod
aksesystem DA aksesystem DE Achssystem <(n)> EN system of axes FR système <(m)> d'axes SV axelsystem	1: konstruksjonsmessig prinsipp benyttet for å kombinere forskjellige akser i en *teodolitt eller nivellerkikkert, f.eks. *sikteakse, *vertikalakse, *horisontalakse — Eksempler på benyttede aksesystemer: Reichenbach, Borda, Repsol og Tellerachsen. 2: koordinatakser KIL RTT 57	Geod
aksiom DE Axiom <(n)> EN axiom FR axiome <(m)> SV axiom	påstand eller grunnsetning som ikke krever bevis KIL RTT 57	Geod
alidade DA alhidade DE Alhidade <(f)> EN alidade SV alidad	bevegelig del av en *teodolitt som inneholder *siktekikkerten og avlesningsmekanismen for *horisontalsirkelen — Av arabisk al-hidada = armen. — Se figur ved teodolitt. KIL RTT 57	Geod
altimeter DA altimeter DE Altimeter <(n)> EN altimeter FR altimètre <(m)> SV altimeter	høydemåler KIL RTT 57	Geod
anallaktisk punkt DA anallaktisk punkt DE anallaktischer Punkt <(m)> EN anallactic centre FR centre <(m)> d'anallatisme SV anallaktisk punkt	punkt på en avstandsmålende kikkerts optiske akse hvorfra det er omvendt proporsjonalitet mellom et objekts avbildede størrelse og objektets avstand fra a.p. KIL RTT 57	Geod
aneroidbarometer	instrument som måler lufttrykket	Geod

DA aneroidbarometer DE Aneroidbarometer <(n)> EN aneroid barometer SV aneroidbarometer	— Instrumentet registrerer formendring i en elastisk lufttett boks. KIL RTT 57	
antipode DA antipode EN antipode SV antipod	punkt på jorden som ligger motsatt av et gitt punkt, dvs. symmetrisk gjennom jordsenteret KIL RTT 57	Geod
aphel DA aphelium DE Aphel <(n)> EN aphelion FR aphélie <(m)> SV aphelium	punkt på en planets elliptiske bane som er fjernest fra solen, når solen er tiltrekningssenter — Motsatt av *perihel. KIL RTT 57	Geod
asimut DA azimuth DE Azimut <(n)> EN azimuth FR azimuth <(m)> SV azimuth	*vinkel som en kurve på *ellipsoiden i et punkt danner med *meridianen gjennom punktet — A. regnes i geodesien positiv fra nord med urviserens dreieretning. — Se figur ved magnetisk misvisning. KIL RTT 57	Geod
astrolabium DA astrolabium DE Astrolabium <(n)> EN astrolabe FR astrolabe <(m)> SV astrolab	1: gammel instrumenttype, brukt til å bestemme stjerneposisjoner 2: astronomisk tilleggsutrustning for *teodolitter og *nivellerinstrument — A. brukes ved samtidig bestemmelse av tid og *astronomisk_bredde KIL RTT 57	Geod
astronomisk bestemt bredde DA astronomisk bredde DE astronomische Breite <(f)>; Polhöhe <(f)> EN astronomic latitude FR latitude <(f)> astronomique SV astronomiskt bestämd latitud	*vinkel som *loddretningen i et punkt danner med et plan som står vinkelrett på jordens rotasjonsakse — Vinkelen regnes positiv nord for *ekvator. A.b.b. kalles også polhøyde. — Se figur ved ellipsoidens flattrykning. KIL RTT 57	Geod
astronomisk bestemt lengde DA astronomisk længde DE astronomische Länge <(f)> EN astronomic longitude FR longitude <(f)> astronomique SV astronomiskt bestämd longitud	*vinkelen mellom den *astronomisk_bestemte *meridian i et punkt og Greenwich-meridianen — Vinkelen regnes positiv østover fra *Greenwich. KIL RTT 57	Geod
astronomisk bestemt meridian DA astronomisk meridian DE astronomischer Meridian <(m)>; Mittagslinie <(f)> EN astronomic meridian FR méridien <(m)> astronomique	plan i et observasjonspunkt som inneholder *loddretningen i punktet og er parallelt med jordens rotasjonsakse KIL RTT 57	Geod

SV astronomiskt bestämd meridian		
astronomisk bestemte koordinater DA astronomiske koordinater DE astronomische Koordinaten <(f pl)> EN astronomic coordinates FR coordonnées <(f pl)> astronomiques SV astronomiskt bestämda koordinater	uttrykk for et punkts *posisjon på jordoverflaten ved hjelp av *astronomisk_bestemt_bredde og *astronomisk_bestemt_lengde KIL RTT 57	Geod
astronomisk kikkert DA astronomisk kikkert DE astronomisches Fernrohr <(n)> EN astronomic telescope FR lunette <(f)> astronomique SV astronomisk kikare	kikkert som består av to linser (eller linsekombinasjoner), *objektiv og okular; jf. terrestrisk kikkert — Kikkerten gir et forstørret, men omvendt (opp/ned) *bilde. KIL RTT 57	Geod
astronomisk nivellement DA astronomisk nivellement DE astronomisches Nivellement <(n)> EN astronomic levelling FR nivellement <(m)> astronomique SV astronomiska mätningar	metode der man ut fra astronomisk bestemt *loddavvik beregner avstanden mellom *geoiden og en *referanseellipsoide — Avstanden forutsettes gitt i et utgangspunkt. KIL RTT 57	Geod
astronomiske koordinater DA astronomiske koordinater DE astronomische Koordinaten <(n pl)> EN astronomic coordinates SV astronomiska koordinater	størrelser som definerer en *posisjon på himmelkula — Se figur. KIL RTT 57	Geod
atmosfærisk korreksjon DA atmosfærisk korrektion DE atmosphärische Korrektion <(f)> EN atmospheric correction SV atmosfärkorrektion	korreksjon som påføres en observert størrelse og er ment å fjerne atmosfærens innvirkning — Eks.: Ved vertikalvinkelmåling: refraksjonskorreksjon, ved *elektronisk_avstandsmåling: f.eks. trykk- og temperaturkorreksjon. KIL RTT 57	Geod
automatisk nivellerinstrument DA selvhorisonterende nivellerinstrument DE automatisch horizontierendes Nivellier <(n)> EN automatic level; selfadjusting level FR niveau <(m)> automatique SV självhorisonterande avvägningsinstrument	*nivellerinstrument som stiller seg inn på horisontal *siktelinje ved hjelp av *tyngdekraftens virkning etter at det er foretatt en grov horisontalinnstilling av instrumentet KIL RTT 57	Geod
avbildingsdeformasjon; <ikke:> avbildingsfeil DA afbildningsfejl; afbildningsdeformation DE Abbildungsfehler <(m)> EN projection errors FR erreur <(f)> de la projection SV avbildningsdeformation	*fortegning ved *projeksjon av en dobbelt krummet flate (f.eks. *ellipsoide) ned på en plan flate (f.eks. kart) — Den dobbeltkrumme flaten kan ikke avbildes i planet uten at det går ut over konformitet, *målestokk eller retningsriktighet. KIL RTT 57	Geod
bardunsignal DA bardunstøttet signal SV wirestagad signal	siktemerke plassert på en midtstokk som holdes oppe ved hjelp av barduner KIL RTT 57	Geod

barometrisk høyde DA barometrisk højde DE barometrische Höhe <(f)> EN barometric height SV barometrisk höjd	*høyde bestemt ved hjelp av barometer basert på den fysiske sammenhengen mellom lufttrykk og høyde basert på formelen#/\$GD@h = 18400\$Mmult@TT/273@\$Mmult@(1+0,377\$Mmult@\$Te/p@)#=\$Mmult@log\$TP\$S1@/P\$S2@#@#/ der \$GD@h er høydeforskjell mellom punkt 1 (lavest) og punkt 2 (høyest), T er middeltemperatur i kelvin, e er vanndamptrykket, p er middellufttrykk \$T1/2@(P\$S1@+P\$S2@), P er lufttrykk målt med barometer KIL RTT 57	Geod
basis DA basis DE Basis <(f)>; Grundlinie <(f)> EN base line; geodetic base line FR base <(f)> géodésique SV bas	linje, eller lengde av linje, mellom to punkt der retnings- og/eller avstandsbestemmelse mot felles punkter blir foretatt 1: forholdsvis kort linje (for første *ordens *trekantnett 4#-10 km), målt med stor *nøyaktighet — Lengdeverdien overføres til en side i trekantnettet ved hjelp av et spesielt basisnett. B. ble uaktuell etter at *elektronisk_avstandsmåling tok over rundt 1960. 2: rett linje innmålt i marka — B. skal tjene som grunnlag for målinger etter *rettvinkelmetoden. 3: nøyaktig målt avstand for kontroll av målebånd eller *elektroniske_avstandsmålere — Også kalt kontrollbasis og kalibreringsbasis. 4: i fotogrammetri: linjen mellom *projeksjonssentrene for to fotografiske opptak som dekker et felles objektområde — Se figur. KIL RTT 57	Geod
basispunkt DA basisendepunkt DE Basisendpunkt <(m)> SV baspunkt	1: endepunkt på *basis 2: målepunkt på *kalibreringsbasis KIL RTT 57	Geod
basisstang; <ikke:> basislatte DA basislægte DE Basislatte <(f)> EN substense bar FR stadia <(f)> horizontale SV basstång	stang med kjent lengde mellom siktemerkene (ofte 2 m) som plasseres horisontalt på stativ, vinkelrett på sikteretningen — B. benyttes til *avstandsmåling ved observasjon av den *parallaktiske_vinkelen mellom siktemerkene i stangens endepunkter. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
beatfrekvens DA stødfrekvens DE Beatfrequenz <(f)> EN beat frequency SV skillnadsfrekvens	relativt liten frekvensforskjell mellom to bølger — I geodesien brukt for direkte eller indirekte telling av svingninger (gamle pendelapparat for *tyngdemåling, *elektronisk_avstandsmåling). KIL RTT 57	Geod
Bessels ellipsoide DA Bessels ellipsoide DE Bessel's Ellipsoid <(n)> EN Bessel's ellipsoid SV Bessels ellipsoid	*referanseellipsoide som benyttes for angivelse av jordens form og størrelse med følgende verdier: store halvakse: 6#.377#.397,155#.00 m, lille halvakse: 6#.356#.078,963#.25 m, flattrykning: 1/299,152#.812#.85 — B.e. skriver seg fra 1841. KIL RTT 57	Geod
betingelsesligning DA betingelsesligning DE Bedingungsgleichung <(f)>	ligning som de utjevnete observasjoner skal tilfredsstille — Det skilles mellom de opprinnelige b. der observasjonene er knyttet sammen gjennom vilkårlige ikke-lineære funksjoner, og lineariserte b. B. brukes i forbindelse med	Geod

EN condition equation FR equation <(f)> conditionnelle; equation <(f)> de condition SV villkorsekvation	*korrelatutjevning. KIL RTT 57	
blinddrag; <ikke> åpent drag DA blind polygon DE offener Polygonzug <(m)>; toter Polygonzug <(m)>; Sackzug <(m)> EN open traverse; open-end traverse FR cheminement <(m)> ouvert; cheminement <(m)> lancé SV flygande polygontåg	*polygondrag med retnings- og koordinatilknytning bare i ett av endepunktene — Måleopplegg med b. bør unngås. KIL RTT 57	Geod
Bouguer-anomali DA Bouguer-anomali DE Bouguer-Anomalie <(f)> EN Bouguer anomaly FR anomalie <(f)> de Bouguer SV Bouguer-anomali	differansen mellom Bouguer-korrigert tyngdeakselerasjonen (g\$SB@) og normaltyngdeakselerasjonen \$Gg@ referert til *ellipsoiden: #/ \$Gd@g\$SB@ = g\$SB@ #- \$Gg@ KIL RTT 57	Geod
Bouguer-reduksjon DA Bouguer-reduktion DE Bouguer-Reduktion <(f)> EN Bouguer reduction FR réduction <(f)> de Bouguer SV Bouguer-reduktion	reduksjon som påføres målte tyngdeverdier — Ved B.-r. fjernes virkningen av massene mellom den fysiske jordoverflaten og *geoiden. Den er altså lik vertikalkomponenten av tiltrekningen av disse massene. Hvis disse massene tenkes å utgjøre en horisontal, uendelig utstrakt plate med konstant tetthet, og tykkelse lik observasjonsstedets *høyde over geoiden, fås den enkle B.-r. Tar en hensyn til denne Boguerplatens avvik fra den faktiske topografi (*terrengreduksjon) og jordens krumning (Boullards term), fås den utvidede B.-r. KIL RTT 57	Geod
breddesirkel DA breddeparallel; breddecirkel DE Breitenkreis <(m)>; Parallelkreis <(m)> EN parallel of latitude FR cercle <(m)> de latitude; parallèle <(f)> de latitude SV parallellcirkel	snittkurven mellom *ellipsoiden og et plan normalt på ellipsoidens lille akse (polaksen) KIL RTT 57	Geod
brytningsindeks DA brydningsindeks DE Brechungsindex <(m)>; Brechungskoeffizient <(m)> EN refractive index FR indice <(m)> de réfraction SV brytningsindex	en konstant som er bestemt av *lysets (eller andre elektromagnetiske bølgers) hastighet i et medium — Brytningsindeksen mellom to medier er gitt ved: $n = \frac{T \sin \theta_i}{\sin \theta_b}$ hvor θ_i er innfallsvinkelen og θ_b er brytningsvinkelen. KIL RTT 57	Geod
buesnitt DA buesnit DE Bogenschnitt <(m)>; Bogenschlag <(m)> SV inbindning	bestemmelse i grunnriss av et punkt ved å måle avstander mellom det søkte punkt og minst to kjente punkter KIL RTT 57	Geod

bussoledrag DA boussoletræk DE Bussolenzug <(m)> EN compass traverse FR cheminement <(m)> décliné SV kompasståg	*polygondrag der sidenes magnetiske *retningsvinkler måles med *kompass eller *teodolitt utstyrt med kompass (bussoleteodolitt) — Retningsvinklene må minst måles i annethvert *polygonpunkt. KIL RTT 57	Geod
byttepunkt DA overgangspunkt DE Wechsellpunkt <(m)> EN turning point; change point FR point <(m)> de changement SV flyttpunkt	oppstillingspunkt for nivellerstang KIL RTT 57	Geod
bærebølge DA bærebølge DE Trägerwelle <(f)> EN carrier wave FR onde <(f)> porteuse SV bärvåg	i geodesi: *lys eller *mikrobølger som overfører ("bærer") de *modulerte_bølgene ved *elektronisk_avstandsmåling — Se figur ved modulert bølge. KIL RTT 57	Geod
bærefrekvens DA bærefrekvens DE Trägerfrequenz <(f)> EN carrier frequency; frequency of the carrier wave FR fréquence <(f)> de l'onde porteuse; fréquence <(f)> porteuse SV bärfrekvens	*frekvensen til *bærebølgen KIL RTT 57	Geod
centesimal sirkeldeling DA centesimal kredsinddeling DE centesimale Kreisleitung <(f)> SV centesimal cirkeldelning	sirkeldeling der sirkelen deles i 400 enheter — Én enhet er 1\$Hg@ (*gon). KIL RTT 57	Geod
CIO-pol DE CIO-Pol <(m)> EN CIO pole SV CIO-polen	— Conventional International Origin (CIO) er den midlere terrestriske pol i perioden 1900#-1905. Den ligger fast i forhold til jordkroppen. Z-aksen i *geosentriske_systemer velges vanligvis slik at den peker mot CIO. KIL RTT 57	Geod
Clairauts sats DA Clairauts formel DE Clairautsche Differentialgleichung <(f)> EN Clairaut's differential equation FR relation <(f)> différentielle de Clairaut SV Clairauts formel	1: en spesiell form på differensialligningen til en *geodetisk_linje på en vanlig rotasjonsflate 2: en differensialsammenheng mellom tettheten og flattrykningen av nivåflater i jordens indre KIL RTT 57	Geod
Clairauts teorem DA Clairauts teorem DE Clairautsches Theorem <(n)> EN Clairaut's theorem FR théorème <(m)> de Clairaut	formel som uttrykker relasjonen mellom *jordellipsoidens (geometriske) *flattrykning (f), og *normaltyngdens akselerasjon ved pol (\$Gg@\$Sp@) og ved *ekvator (\$Gg@\$SE@) — I sin enkleste form er C.t.:# f = \$T5/2@\$T\$Gw@\$H2@a/\$Gg@\$SE@@@ #- \$T\$Gg@\$Sp@-\$Gg@\$SE@/\$Gg@\$SE@@, hvor \$Gw@ er jordrotasjonens	Geod

SV Clairauts teorem	vinkelhastighet og a er jordellipsoidens store halvakse. KIL RTT 57	
Collins hjelpunkt DA Collins hjælpunkt DE Collin's Hilfspunkt <(m)> SV Collins hjälppunkt	brukes ved en metode for beregning av *tilbakeskjæring — Punktet ligger på sirkelen gjennom nypunktet og de to "ytte" kjente punktene der linjen fra nypunktet gjennom det tredje kjente punktet skjærer sirkelen. Lite brukt i Norge i dag. KIL RTT 57	Geod
daloverføring DE Talübergang <(m)>	metode for måling av høydeforskjell over daler; jf. fjordoverføring. KIL RTT 57	Geod
data snooping DA data snooping DE Ausrei\$Pss@ertest <(m)> EN data snooping SV data snooping	statistisk testing av et observasjonsmateriale for å finne eventuelle *grove_feil — Søkingen baseres på normaliserte *utjevningskorreksjoner. Utjevningskorreksjonene normaliseres ved divisjon med sine beregnede *standardavvik. KIL RTT 57	Geod
datum DA datum DE Datum <(n)> EN datum SV datum	1: generelt: numerisk eller geometrisk størrelse eller sett av slike størrelser som danner utgangspunkt eller basis for andre størrelser 2: horisontalt d.: sett av parametere som bestemmer en valgt *ellipsoides beliggenhet i forhold til jordkroppen; jf. norsk datum 3: vertikalt d.: *referanseflate som definerer utgangsnivået i et *høydesystem — Vanligvis knyttet til havnivået på en nærmere definert måte. Flaten oppgis i forhold til et referansefastmerke (*fundamentalpunkt). Også kalt *høydedatum. KIL RTT 57	Geod
datumsdefekt DA datumdefekt DE Datumsdefekt <(m)> SV datumdefekt	antall manglende, nødvendige relasjoner mellom observasjonene i et *nett og det tilhørende *referansesystem — Eksempel: Et nivellementsnett har d = 1 (1 translasjon). Et todimensjonalt nett med målte avstander har d = 3 (2 translasjoner i x- og y-retning, 1 rotasjon). Et todimensjonalt nett med målte retninger har d = 4 (2 translasjoner, 1 rotasjon, 1 skalering). KIL RTT 57	Geod
delelinje DA grænselinie EN median line SV gränslinje	avtalefestet og vanligvis koordinatbestemt linje som deler to områder til sjøs, tilsvarer riksgrenser, eiendomsgrenser o.l. til lands KIL RTT 57	Geod
delingsforretning DA udstykning SV fastighetsbildningsförrättning	det å danne en ny eiendom av et avgrenset grunnstykke som før var umatrikulert eller del av en eiendom — Omfatter bl.a. *kartforretning. KIL RTT 57	Geod
delingsloven DA udstykningsloven SV fastighetsbildningslagen	lov av 23 juni 1978 nr. 70 om kartlegging, deling og registrering av grunneiendom KIL RTT 57	Geod
den internasjonale ellipsoide DA den internationale ellipsoide DE internationales Erdellipsoid <(n)>; Hayford-Ellipsoid <(n)>	*ellipsoide med følgende verdier for store halvakse a = 6#.378#.388 m og flattrykning f = \$T1/297@ som resulterer i lille halvakse b = 6#.356#.911,946 m — D.i.e. ble innført på generalforsamlingen til Den internasjonale union for geodesi og geofysikk (IUGG) i Madrid 1924. Parametrene er de samme som for	Geod

EN international ellipsoid; Hayford ellipsoid FR ellipsoïde <(m)> international; ellipsoïde <(m)> d'Hayford SV den internationella ellipsoiden	*Hayfords_ellipsoide. KIL RTT 57	
detaljmåling DA detaljmåling SV detaljmätning	1: *innmåling av terrengdetaljer/detaljpunkt fra *referansepunkt eller referanselinje 2: måling i lavere *ordens_net — Punkter i dette nettet betegnes gjerne som detaljpunkt. KIL RTT 57	Geod
detaljnett DA detailnet DE Netz <(n)> niederer Ordnung SV detaljnät	*nett som utgjøres av lavere *ordens målepunkter, f.eks. *landsnettets tredje, fjerde og/eller femte orden KIL RTT 57	Geod
diagramtakymeter DA diagramtachymeter DE Diagrammtachymeter <(n)> EN diagram tacheometer FR tachéomètre <(m)> à diagramme SV reduktionstakymeter	*takymeter med diagram som synes i trådkorsplanet; jf. takymeter — Avstanden mellom disse varierer med *høydevinkelen slik at avlest stangavsnitt multiplisert med faste konstanter gir horisontal avstand og høydeforskjell. KIL RTT 57	Geod
digital avlesning DA digital aflæsning DE digitale Ablesung <(f)> SV digital avläsning	instrumentavlesning der måleresultatet fremkommer direkte som tall — Motsetningen kan være avlesning ved hjelp av en skala. KIL RTT 57	Geod
dioptr DA dioptr DE Diopter <(m)> EN dioptre; diopter <(US)>; peep sight SV dioptr	mekanisk konstruert sikteinnretning der *siktelinjen beskrives med hull og siktekorn, to smale spalter, spalte og tråd e.l. KIL RTT 57	Geod
dispersjon DA dispersion DE Dispersion <(f)> EN dispersion FR dispersion <(f)> SV dispersion	i geodesi vanligvis oppfattet som *refraksjonens avhengighet av bølgelengden for synlig og *infrarødt_lys — Utnyttes i enkelte elektro-optiske presisjonsavstandsmålere til å gjøre meteorologiske observasjoner overflødige. KIL RTT 57	Geod
distansestang DA tachymeterstadie DE Tachymeterlatte <(f)> EN stadia board FR mire <(f)> parlante; latte <(f)> SV takymeterstång	stang (ofte 4 m lang og sammenleggbare) som stilles vertikalt og benyttes som *basisstang ved takymetrisk (optisk) avstandsmåling — D. har vanligvis en inndeling i hele centimeter. og kan også brukes til *nivellement. D. kalles også takymeterstang. KIL RTT 57	Geod
distansestreker DA distancestreger DE Distanzstriche <(m pl)> EN stadia lines FR traits <(m pl)>	to horisontale streker i en kikkerts optikk som ligger symmetrisk i trådkorsplanet — Strekene benyttes til *optisk_avstandsmåling. KIL RTT 57	Geod

SV distansstreck		
dynamisk høyde DA dynamisk højde DE dynamische Höhe <(f)> EN dynamic height FR cote <(f)> dynamique SV dynamisk höjd	differanse mellom geopotensialet i et punkt og geopotensialet i havnivå, dividert med en konstant gitt ved *normaltyngden i havnivå ved 45\$Mgrad@ bredde — D.h. regnes positiv fra havnivå og oppover. KIL RTT 57	Geod
dynamisk korreksjon DA dynamisk korrektion DE dynamische Korrektion <(f)> EN dynamic correction FR correction <(f)> dynamique SV dynamisk korrektion	den korreksjonen som må påføres en nivellert høydeforskjell for å overføre den til dynamisk høydeforskjell; jf. dynamisk høyde. KIL RTT 57	Geod
dåselibelle DA dåselibelle DE Dosenlibelle <(f)> EN spherical level; pond bubble; box bubble FR niveau <(m)> sphérique; nivelle <(f)> circulaire SV doslibell	lukket, sylindrisk, gjennomsiktig beholder med oversiden slipt som en kulekalott; jf. rørlibelle — Beholderen inneholder væske og en gassboble. Boblen er sirkelformet sett ovenfra. Når boblens sentrum faller sammen med sentrum i en inntegnet sirkel i kulekalotten, er tangeringsplanet i sirkelens sentrum horisontalt. Man sier at "libellen spiller inn". — Se figur. KIL RTT 57	Geod
efemerider DA efemerider DE Ephemeriden <(f pl)> EN ephemerides; ephemeris <(US)> SV efemerider	banedata som er nødvendige for å beskrive et himmellegemes eller en satellitts bane KIL RTT 57	Geod
ekliptikk DA ekliptika DE Ekliptik <(f)> EN ecliptic FR éclipse <(f)> SV ekliptika	jordbaneplanets skjæringssirkel med himmelkulen, eller solbanen sett fra jorden KIL RTT 57	Geod
eksentrisk oppstilling DA ekscentrisk opstilling DE exzentrische Aufstellung <(f)>; exzentrische Stationierung <(f)> EN eccentric station SV excentrisk uppställning	oppstilling av et instrument i nærheten av et sentrumspunkt — Målingene kan da korrigeres slik at de tilsvarer målinger fra en sentrisk oppstilling. KIL RTT 57	Geod
eksess; overskudd DA sfærisk eksces DE Exzess <(m)> EN excess FR excès <(m)> SV överskridande	— Sfærisk e. er overskuddet for vinkelsummen i en trekant på en kuleflate, dvs. mer enn 180\$Mgrad@. Ellipsoidisk e. er tilsvarende overskudd på en ellipsoideflate. KIL RTT 57	Geod
ekvator	*breddesirkelen som har sentrum i ellipsoideaksens skjæringspunkt	Geod

DA ækvator DE Äquator <(m)> EN equator FR équateur <(m)> SV ekvator	— E. er den største breddesirkel på *ellipsoiden. KIL RTT 57	
ekvipotensialflate DA ækvipotetialflade DE Äquipotentialfläche <(f)>; Niveaufläche <(f)> EN equipotential surface FR surface <(f)> de niveau; surface <(f)> équipotentielle SV ekvipotentialyta	teoretisk flate der *potensialet er konstant — Som regel brukt om en flate som overalt ligger normalt på *tyngdekraftens retning. KIL RTT 57	Geod
elektromagnetisk avstandsmåler DA elektromagnetisk distancemåler DE elektromagnetischer Streckenmesser <(m)> EN electro-magnetic distance meter FR mètre <(m)> des distances électromagnétique SV elektromagnetisk mätning	— Det samme som *elektronisk_avstandsmåler. KIL RTT 57	Geod
elektronisk avstandsmåler DA elektronisk distancemåler DE elektronischer Streckenmesser <(m)> EN electronic distance meter FR mètre <(m)> des distances électronique SV elektronisk avståndsmätare	instrumentering for måling av avstand mellom to punkter; jf. elektro-optisk avstandsmåler, mikrobølgeinstrument — Avstanden blir utledet ved å måle gangtiden for elektromagnetiske bølger mellom en sender og en retursender. KIL RTT 57	Geod
elektro-optisk avstandsmåler DA elektrooptisk afstandsmåler DE elektro-optischer Streckenmesser <(m)>; electro- optischer Entfernungsmesser <(m)> EN electro-optic distance meter FR mètre <(m)> des distances électro-optique; télémètre <(m)> électro-optique SV elektro-optiskt längdmätninginstrument	*elektronisk_avstandsmåler som bruker synlig eller *infrarødt_lys som *bærebølge KIL RTT 57	Geod
elementutjevning DA elementudjævning DE Ausgleichung <(f)>; vermittelnde Beobachtungen <(f pl)>; Elementausgleichung <(f)>; vermittelnde Ausgleichung <(f)> EN adjustment of observation equations; adjustment by parameters FR compensation <(f)> des observations indirectes; ajustement <(m)> par les paramètres SV elementutjämning	utjevningsvariant som baserer seg på *minste_kvadraters_metode — Det innføres så mange uavhengige elementer som er nødvendig for entydig å bestemme enhver størrelse i systemet. Elementene bestemmes så som ukjente gjennom utjevningen. En e. består av følgende trinn: (1) Valg av elementer, (2) Oppstilling av *observasjonsligninger, (3) Overgang til *feilligninger, (4) Danning av *normalligninger, (5) Løsning av normalligningene. Metoden kalles også parameterutjevning. KIL RTT 57	Geod
ellipsoide DA ellipsoide	lukket, krum flate som av ethvert plan blir skåret i en ellipse; jf. den internasjonale ellipsoide	Geod

DE Ellipsoid <(n)> EN ellipsoid FR ellipsoïde <(m)> SV ellipsoid	— E. er representert ved formelen $\sqrt{\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} + \frac{z^2}{c^2}} = 1$ Konstantene a, b, c betegnes som ellipsoidens halvakser, x, y, z er *koordinater. Er to av halvaksene like store, blir ellipsoiden en omdreiningsellipsoide (eller rotasjonsellipsoide) idet den kan tenkes fremkommet som dreining av en ellipse om en av sine halvakser. Omdreiningsellipsoiden benyttes innen geodesi som *referanseflate og for angivelse av jordens form og størrelse. — Se figur ved geoide. KIL RTT 57	
ellipsoidens flattrykning DA ellipsoidens fladtrykning DE Abplattung <(f)>; Elliptizität <(f)> EN flattening; ellipticity FR aplatissement <(m)>; ellipticité <(f)> SV ellipsoidens avplattning	*omdreiningsellipsoidens avvik fra kuleform uttrykt matematisk ved formelen $f = \frac{a-b}{a}$ der a og b er henholdsvis omdreiningsellipsoidens store og lille halvakse — Se figur. KIL RTT 57	Geod
ellipsoidisk høyde DA ellipsoidisk højde DE ellipsoidische Höhe <(f)> EN ellipsoidal height FR hauteur <(f)> ellipsoïdale SV höjd över ellipsoiden	et punkts avstand fra *referanseellipsoiden, målt langs ellipsoidenormalen KIL RTT 57	Geod
enkelpunktbestemmelse DA enkelpunktbestemmelse; punktindordning DE Einzelpunkteinschaltung <(f)> EN single point intercalation FR intercalation <(f)> d'un point single SV enkelpunktsbestämning	koordinatbestemmelse av et enkelt nypunkt i et gitt *nett KIL RTT 57	Geod
europesk datum; ED DA europæisk datum; ED DE europäisches Datum <(n)>; ED EN European datum; ED SV europeiskt datum; ED	felles geodetisk *utjevning av første *ordens *nett i Europa; jf. norsk datum — Den første beregning ble utført omkring 1950, på *Den_internasjonale_ellipsoide (*Hayfords_ellipsoide), og har fått betegnelsen ED50. Ved senere utjevninger er årstallet ført bak ED, eks. ED87. KIL RTT 57	Geod
farlig sirkel DA farlig cirkel DE gefährlicher Kreis <(m)> EN critical circle SV farlig cirkel	— Ved *tilbakeskjæring bestemmes et punkt geometrisk som et av skjæringspunktene mellom to sirkler. Sirkelen gjennom de tre gitte punktene kalles den f.s. Dersom nypunktet ligger på eller nær den f.s. blir bestemmelsen dårlig eller ubestemt. KIL RTT 57	Geod
fasedifferanse DA fasedifferens DE Phasedifferenz <(f)> EN phase difference FR différence <(f)> de phase SV fasdifferens	forskjell i svingningstilstanden mellom to svingninger med samme *frekvens — F. angis i vinkelmål. Ved *elektronisk_avstandsmåling måles fasedifferansen mellom utsendt og reflektert signal. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
fasemåling DA fasemåling	måling av *fasedifferansen mellom to svingninger KIL RTT 57	Geod

DE Phaseme\$Pss@verfahren <(n)> SV fasmätning		
fastmerke; <ikke:> fastpunkt DA fikspunkt DE Festpunkt <(m)> EN survey control station FR point <(m)> fixe SV fixpunkt	varig merket punkt, markert med bolt der plane *koordinater og/eller *høyde er bestemt, eller er planlagt bestemt i et geodetisk system — F. tjener hovedsakelig som grunnlag ved kartlegging og oppmåling. Tidligere kunne f. også innbefatte borehull, merke i fjell e.l. KIL RTT 57	Geod
feil DA fejl DE Fehler <(m)> EN error FR erreur <(f)> SV fel	avviket mellom observert verdi og sann verdi — En skiller mellom *systematisk_feil, ensidigvirkende feil og *tilfeldig_feil. KIL RTT 57	Geod
feilellipse DA fejlellipse DE Fehlerellipse <(f)> EN error ellipse FR ellipse <(f)> d'erreurs SV feilellips	det geometriske sted i planet med lik sannsynlighet for alle *posisjoner til et punkt — Sannsynligheten for at "den sanne posisjon" ligger i et bestemt punkt er større for et hvert punkt innenfor ellipsen enn utenfor. KIL RTT 57	Geod
feilforplantning DA fejlforplantning DE Fehlerfortpflanzung <(f)> EN propagation of errors FR propagation <(f)> des erreurs SV felfortplantning	overføring av visse størrelses (observasjoners) *feil til en funksjon av disse størrelsene, f.eks. virkningen på arealet av en trekant som følge av feil i en målt side KIL RTT 57	Geod
feilforplantningslov DA fejlforplantningslov DE Fehlerfortpflanzungsgesetz <(n)> EN law of the propagation of errors FR loi <(f)> sur la propagation des erreurs SV felfortplantningslag	regel for bestemmelse av en funksjons *standardavvik når funksjonsargumentenes standardavvik er kjent — Det skilles mellom følgende to tilfeller: (1) Funksjonsargumentene er ukorrelerte med kjente standardavvik #- Den gaussiske feilforplantningslov. (2) Funksjonsargumentene er korrelerte med kjent varianskovariansmatrise #- Den generelle feilforplantningslov. KIL RTT 57	Geod
feilgrense DA fejlgrænse DE Fehlergrenze <(f)> EN error limit FR limite <(f)> d'erreur SV felgräns	grenseverdi som angir *toleransen for en målt verdi eller en verdi avledet av målingene — Overskrides f. blir målingen forkastet. Ofte forutsettes grunnlaget å være feilfritt når f. fastlegges. Basert på statistisk sannsynlighet settes ofte f. lik verdien som tilsvarer tre ganger observasjonenes *standardavvik. KIL RTT 57	Geod
feilligning DA observationsligning DE Verbesserungsgleichung <(f)> EN observation equation FR relation <(f)> d'observation	uttrykk for observasjonenes *utjevningskorreksjoner som lineære funksjoner av elementene — Fremkommer ved linearisering av observasjonsligningene. Er av formen $v_{Si} = a_{Si}x_{S1} + b_{Si}x_{S2} + \dots + r_{Si}x_{Se} + f_{Si}$ hvor v er utjevningskorreksjon, $x_{S1}, x_{S2}, \dots, x_{Se}$ er elementene, a, b, ... r	Geod

SV felekvation	*koeffisienter og f konstantledd og i observasjonsnummeret. KIL RTT 57	
feillære DA fejlteori DE Fehlerlehre <(f)>; Fehlertheorie <(f)> EN theory of errors FR théorie <(f)> des erreurs SV felteori	del av matematisk statistikk — F. behandler tilfeldige, *systematiske og *grove feil i observasjoner og deres virkning på størrelser utledet av observasjonsresultatet. KIL RTT 57	Geod
Ferreros formel DA Ferreros formel DE Ferrero's Formel <(f)> SV Ferreros formel	forventningsrett estimator for vinkel- og retningsnøyaktighet i et *triangelnett, uttrykt som *varians — Muliggjør estimering av observasjonsnøyaktigheten før en *utjevning er foretatt. Formeluttrykk: $\frac{\$Gs@\$So@\$H2@}{\$T1/m\$Mmult@n@\#.\$GS@#.W\$H2@\#}$ der W er en trekants *vinkelsumfeil, n antall trekanter. m = 3 hvis *vinkelmåling er benyttet og 6 hvis *retningsmåling. KIL RTT 57	Geod
fjordoverføring DE Stromübergang <(m)>	måling av høydeforskjell over fjord, vann eller elv der vanlige nivelleringsmetoder blir erstattet av synkrone avlesninger med spesielt nøyaktig instrumentering og observasjonsprosedyre KIL RTT 57	Geod
flatenivellement DA fladenivellement DE Flächennivellement <(n)> EN grid levelling; area levelling FR nivellement <(m)> par rayonnement; nivellement <(m)> de surface SV ytavvågning	*nivellement oppfattes vanligvis som høydebestemmelse langs en linje — Med f. forstås en metode for bestemmelse av en flates høydeforhold. Kan utføres ved at#/(1) det anlegges et regelmessig *rutenett hvis skjæringspunkter høydebestemmes ved *nivellement (den indirekte metoden)#/(2) *høydekurvene oppsøkes direkte i marka og innmåles polart (den direkte metoden). KIL RTT 57	Geod
fokusering DA fokusering DE Scharfeinstellung <(f)> EN focussing FR mise <(m)> au point; mettre <(m)> au point SV fokusering	innstilling av et *linsesystem slik at objektivbildet faller i okularets brennplan, dvs. ses skarpt — I geodetiske instrumenter foretas innstillingen ved å forskyve trådkorsrøret eller *fokuserlinsen. KIL RTT 57	Geod
fokuserlinse DA fokuseringslinse DE Schaltlinse <(f)>; Fokuserlinse <(f)>; Einstelllinse <(f)> EN focussing lense FR lentille <(f)> intérieure mobile SV fokuserlins	i geodesi: ekstra linse i kikkertrøret mellom *objektiv og fasttrådkors i *siktekikkert — Ved å forskyve f. oppnås at objektivbildet faller sammen med trådkorsplanet. Ved bevegelse av f. endres *siktelinjen. Brukes på kikkerter med indre *fokusering. Ideen skriver seg fra Wild. KIL RTT 57	Geod
fordelingsfunksjon DA fordelingsfunksjon DE Verteilungsfunktion <(f)>; Fehlerwahrscheinlichkeitsfunktion <(f)>; Wahrscheinlichkeitsfunktion <(f)>	kumulativ funksjon (summefunksjon) av typen $F(a) = \frac{\$Ia}{\$Muend@@} f(x)dx$ som angir sannsynligheten for forekomsten av en X-verdi mindre enn a — f(x) kalles *sannsynlighetstetthet eller *frekvensfunksjon. KIL RTT 57	Geod

EN distribution function; error probability function FR propabilité <(f)> des erreurs SV felfördelningsfunktion; fördelningsfunktion		
forstørrelse DA forstørrelse DE Vergrößerung <(f)> EN magnification FR grossissement <(m)> SV förstoring	for optisk instrument: forholdet mellom den synsvinkel en ser en gjenstand under ved bruk av instrumentet og synsvinkelen uten bruk av instrumentet KIL RTT 57	Geod
forventningsverdi DA middelværdi DE Erwartungswert <(m)> SV väntevärde	verdi som gjennomsnittet går mot når antall observasjoner går mot uendelig — Hvis $f(x)$ er frekvensfunksjonen for en stokastisk variabel X , vil forventningsverdien for X være gitt ved $E X = \int_{-\infty}^{\infty} x f(x) dx$. KIL RTT 57	Geod
fotplate; <ikke:> padde DA fodplade; skildpadde DE Nivellierplatte <(f)> EN levelling plate FR crapaud <(m)>; support <(m)> de mire SV padda	liten metallplate med tre lave føtter under og kuleformet hode oppå — Brukes ofte som *byttepunkt ved *nivellering. KIL RTT 57	Geod
fotsignal DE Tafelsignal <(n)>; Fußsignal <(n)>	siktemerke som består av *sikteors plassert øverst på en midtstokk, støttet opp av skrå stag KIL RTT 57	Geod
fotskrue DA fodskrue DE Fußschraube <(f)>; Fußstellschraube <(f)> EN foot screw; levelling screw FR vis <(f)> calante SV fotskruv	den delen av *trefoten som brukes til *horisontering av instrumentet KIL RTT 57	Geod
frekvens DA frekvens DE Frequenz <(f)> EN frequency FR fréquence <(f)> SV frekvens	tallmessig uttrykk for hvor ofte en svingende eller annen periodisk bevegelse gjentar seg — I geodesien brukes frekvensen for elektromagnetiske bølger ved avstands- og satellittmåling. F. måles i enheten *herz (Hz). 1 Hz er én svingning per *sekund. KIL RTT 57	Geod
frekvensfeil DA frekvensfejl DE Frequenzfehler <(m)> EN frequency error FR erreur <(f)> de fréquence SV frekvensfel	i geodesi: *feil i *frekvensen til de *modulerte_bølger som brukes ved *elektronisk_avstandsmåling — F. fører til at avstandene måles med feil *målestokk. KIL RTT 57	Geod
frekvensfunksjon DA frekvensfunktion DE differentielle Verteilungsfunktion <(f)>;	sannsynligheten for at en kontinuerlig *stokastisk (tilfeldig) *variabel X skal ha verdi mellom x og $x+dx$, dividert med dx — Kalles også *sannsynlighetstetthet.	Geod

Wahrscheinlichkeitsdichte <(f)> EN probability density function FR densité <(f)> de probabilité SV frekvensfunktion	KIL RTT 57	
fremskjæring DA fremskæring DE Vorwärtseinschneiden <(n)>; Vorwärtsschnitt <(m)> EN intersection FR intersection <(f)> SV avskärning	metode for bestemmelse av enkeltpunkt ved *retningsmåling fra to punkter med kjente *koordinater — Se figur. KIL RTT 57	Geod
fri nettutjevning DA fri netudjævning DE freie Netzausgleichung <(f)> SV fri nätutjämning	*utjevning av *fritt_net without innføring av betingelser som fastsetter *datum — Nettet blir tilpasset tilnærminingskoordinater for noen av sine punkter. eventuelt alle, på en måte som svarer til *Helmert-transformasjon, dvs. at nettet beholder sin form. Blir alle punktene brukt, gir utjevningen det gunstigste nøyaktighetsmål for nettet, den såkalte *indre_nøyaktighet. KIL RTT 57	Geod
frihetsgrader DA frihedsgrader DE Freiheitsgrade <(m pl)> EN degrees of freedom FR degrés <(m pl)> de liberté SV frihetsgrader	— Se overskytende målinger. KIL RTT 57	Geod
friluftreduksjon DA friluftreduktion DE Freiluftreduktion <(f)> EN free-air reduction FR réduction <(f)> à l'air libre SV friluftreduktion	reduksjon som påføres målte tyngdeverdier — Ved f. reduseres den målte tyngde til *geoiden under forutsetning av at det ikke finnes masse mellom observasjonspunktet og geoiden. Massen mellom den fysiske jordoverflate og geoiden tenkes konsentrert i et uendelig tynt sjikt med variabel tetthet på geoiden. Tyngden påføres altså en korreksjon lik tyngdeforskjellen mellom observasjonspunktet i friluft og det tilsvarende punkt på geoiden. F. kalles også Faye-reduksjon. KIL RTT 57	Geod
fritt nett DA frit net DE freies Netz <(n)> EN free net; unconstrained net SV lokalt nät	geodetisk *nett der observasjonene som er gjort, bare brukes til å bestemme punktenes gjensidige beliggenhet; jf. fri nettutjevning KIL RTT 57	Geod
fullsats DA sats DE Satz <(m)> EN set; series FR série <(f)> SV helsats	*retningsmåling med avlesning i begge kikkertstillinger med *teodolitt uten sirkelforskyvning, dvs. f. består av to *halvsatser, én i hver kikkertstilling — (1) Horisontal f. måles gjerne i første halvsats fra venstre mot høyre. De samme punktene inngår også i annen halvsats, og måles da i motsatt rekkefølge. (2) Vertikal f. måles i begge kikkertstillinger mot ett punkt. KIL RTT 57	Geod
fundamentalpunkt DA fundamentalpunkt; kotenulpunkt	materialisert punkt (*fastmerke) som er gitt og danner utgangspunkt i et definert *datum KIL RTT 57	Geod

DE Fundamentalpunkt <(m)> EN datum origin FR point <(m)> fondamental SV nollpunkt; fundamentalpunkt		
følsomhet DA følsomhed DE Angabe <(f)>; Empfindlichkeit <(f)>; Teilwert <(m)> EN sensibility; sensitivity FR sensibilité <(f)> SV känslighet	1: uttrykk for hvor små endringer i den målte størrelsen et måleinstrument kan registrere og angis som brøkdel av måleenheten for vedkommende instrument 2: uttrykk for hvor små helningsendringer en *libelle kan registrere — F. avhenger av indre krumningsradius for libelleglasset. F. angis ofte som den helningsendringen som skal til for å få en *rørlibelles blære til å flytte seg 1 libelledel #- avstanden mellom libellens delstreker (ofte 2 mm mellom libellelinjene). KIL RTT 57	Geod
gal DA gal DE Gal <(n)> EN gal FR gal <(m)> SV gal	enhet for akselerasjon — Brukes særlig ved måling av *tyngdens akselerasjon med gravimeter. 1 gal = 1 cm/s ² . Oppkalt etter Galileo Galilei. KIL RTT 57	Geod
gap DA gab DE Widerspruch <(m)> EN closing error; error of closure SV differensfel	differansen mellom gitt verdi for en størrelse (f.eks. vinkelsum, *koordinat, *høyde) og samme størrelse beregnet på basis av målinger — Begrepet brukes helst i forbindelse med *polygondrag (høydegap, koordinatgap, vinkelgap). KIL RTT 57	Geod
Gauss-Krüger-proeksjon DA Gauss-Krüger-projektion DE Gauß'sche-Krüger-Abbildung <(f)> EN Gauss-Krüger projection; transverse Mercator projection FR projection <(f)> de Gauss-Krüger SV Gauss-Krüger-projektion	det samme som en transversal mercatorproeksjon — Nærmere omtalt under *Gauss-Krüger-system. KIL RTT 57	Geod
Gauss-Krüger-system DA Gauss-Krüger-system DE Gauß'sche-Krügersches System <(n)>; Gauß'sches System <(n)> EN Universal Transverse Mercator Grid System; UTM FR système <(m)> de Gauss-Krüger; système <(m)> de Gauss SV Gauss-Krüger-system	meridianstripesystem der hver *stripe er en konform avbilding etter en transversal mercatorproeksjon, dvs. tangeringsflaten følger en *meridian — Til hver stripe er det knyttet en akse langs tangeringsmeridianen og et rettvinklet *koordinatsystem basert på denne. Bredden av stripene er avhengig av kravet til maksimal målestokkfortegning i kartplanet. I Norge er G-K-s. anvendt fra 1913. Stripeinndelingen tok utgangspunkt i en akse gjennom Oslo (Kristiania) observatorium. KIL RTT 57	Geod
geodesi DA geodæsi DE Geodäsie <(f)> EN geodesy FR géodésie <(f)> SV geodesi	vitenskapen om bestemmelsen av jordens form og størrelse og dens ytre *tyngdefelt KIL RTT 57	Geod

geodetisk bredde DA geodætisk bredde DE geodätische Breite <(f)> EN geodetic latitude FR latitude <(f)> géodésique SV geodetisk latitud	*vinkelen som *jordellipsoidens normal i et punkt danner med et plan som står vinkelrett på ellipsoidens omdreiningsakse — Vinkelen regnes positiv nord for *ekvator. — Se figur ved ellipsoidens flattrykning. KIL RTT 57	Geod
geodetisk datum DA geodætisk datum SV geodetiskt datum	— *Horisontalt og *vertikalt *datum. KIL RTT 57	Geod
geodetisk grunnlag DA geodætisk net SV geodetiskt stomnät	punkter i et målt og beregnet geodetisk *grunnlagsnett som brukes ved supplerende og/eller underordnete målinger KIL RTT 57	Geod
geodetisk horisontalt grunnlag DA geodætisk horisontalt grundlag DE geodätische horizontale Grundlage <(f)> EN geodetic basic horizontal network FR réseau <(m)> horizontal fondamental SV geodetiskt datum i plan	koordinatbestemte *fastmerker i et nasjonalt *trekantnett anvendt som gitte punkter i en beregning av underordnede fastmerker; jf. horisontalt grunnlag KIL RTT 57	Geod
geodetisk koordinatsystem DA geodætisk koordinatsystem DE geodätisches Koordinatensystem <(n)> EN geodetic coordinate system FR système <(m)> de coordonnées géodésique SV geodetiskt koordinatsystem	koordinatsystem som består av bredde (\$Gf@) og lengde (\$Gl@) på en gitt *ellipsoide, eller disse størrelsene beregnet i et plan via en kartprojeksjon — Høyden kan angis over ellipsoide eller *geoide. For entydig geodetisk koordinatangivelse kreves følgende elementer i anbefalt rekkefølge:./# 1: Nordverdi (positiv retning mot nord)./# 2: Østverdi (positiv retning mot øst)./# 3: Akse/sone nr (kun nødvendig for plane *koordinater)./# 4: Datum for nord- og østverdien./# 5: Høydeverdi./# 6: Datum for høyden. KIL RTT 57	Geod
geodetisk lengde DA geodætisk længde DE geodätische Länge <(f)> EN geodetic longitude FR longitude <(f)> géodésique SV geodetisk longitüd	*vinkelen mellom det plan som inneholder den *geodetiske _meridianen i et punkt på jordoverflaten og det plan som inneholder den geodetiske meridianen i *Greenwich KIL RTT 57	Geod
geodetisk linje DA geodætisk linie DE geodätische Linie <(f)> EN geodesic FR géodésique <(f)>; ligne <(f)> géodésique SV geodetisk linje	den korteste forbindelseslinje på en flate mellom to punkter i flaten. Beskrives ved en matematisk formel (*Clairauts_sats) — I geodesien brukes g.l. bl.a. som sider i trekanter på *ellipsoiden. Med en "rettlinje" på ellipsoiden menes vanligvis en g.l. KIL RTT 57	Geod
geodetisk meridian DA geodætisk meridian DE geodätischer Meridian <(m)> EN geodetic meridian FR méridien <(m)> géodésique SV geodetisk meridian	skjæringslinje mellom *ellipsoiden og et plan som inneholder ellipsoidens omdreiningsakse KIL RTT 57	Geod

geodetisk parallell DA geodætisk parallel DE geodätische Parallele <(f)> EN geodetic parallel FR parallèle <(f)> géodésique SV geodetisk parallell	forbindelseslinje mellom endepunktene for *geodetiske_linjer med samme lengde og som alle står vinkelrett på en gitt overflatekurve — Se figur. KIL RTT 57	Geod
geodetisk vertikalt grunnlag DA geodætisk højdegrunnlag DE geodätische vertikale Grundlage <(f)> EN geodetic basic height network FR base <(f)> verticale fondamentale SV geodetiskt datum i höjd	*høydefastmerke(r) som inngår i nasjonalt presisjonsnivellementsnett og som er utgangspunkt for høydebestemmelse; jf. vertikalt grunnlag KIL RTT 57	Geod
geodetiske koordinater DA geodætiske koordinater DE geodätische Koordinaten <(f pl)> EN geodetic coordinates FR coordonnées <(f pl)> géodésiques SV geodetiska koordinater	*koordinater med referanse til en *ellipsoide og gitt ut fra ellipsoidenormalen på stedet; jf. geografiske koordinater — G.k. angis i *grader (min, sek). Vinkelforskjellen mellom geodetiske koordinater og *astronomisk_bestemte_koordinater på et sted kalles *loddavvik. KIL RTT 57	Geod
geodetiske parallellkoordinater DA geodætiske parallelkoordinater DE geodätische Parallell-Koordinaten <(f pl)> EN geodetic parallel coordinates FR coordonnées <(f pl)> parallèles géodésiques SV geodetiska parallellkoordinater	lineære (metriske) *koordinater på en flate der abscissene måles langs en entydig fastsatt *geodetisk_linje (abscisseaksen), og ordinatene langs de geodetiske linjer som står vinkelrett på abscisseaksen KIL RTT 57	Geod
geografisk bredde DA geografisk bredde DE geographische Breite <(f)> EN geographic(al) latitude FR latitude <(f)> géographique SV geografisk bredd	— Se geografiske koordinater. KIL RTT 57	Geod
geografisk lengde DA geografisk længde DE geographische Länge <(f)> EN geographic(al) longitude FR longitude <(f)> géographique SV geografisk längd	— Se geografiske koordinater. KIL RTT 57	Geod
geografiske koordinater DA geografiske koordinater DE geographische Koordinaten <(f pl)> EN geographic(al) coordinates FR coordonnées <(f pl)> géographiques SV geografiska koordinater	*koordinater angitt ved bredde og lengde — G.k. gis i *grader (min, sek). G.k. er en samlebetegnelse som omfatter *geodetiske_koordinater og *astronomisk_bestemte_koordinater. *Geografisk_bredde og *lengde refererer seg vanligvis til ekvator og Greenwich-meridianen. KIL RTT 57	Geod
geoide DA geoide	*ekvipotensialflate i jordens *tyngdefelt som faller sammen med midlere havflate når man tenker seg havet i fullstendig ro (uten tidevannsbevegelse, havstrømmer eller	Geod

DE Geoid <(n)> EN geoid FR géoïde <(m)> SV geoid	bølger) — G. følger havets tenkte forlengelse under kontinentene. *Tyngdekraftens retning står normalt på geoiden i ethvert punkt. G. er bl.a. *referanseflate for høydeangivelse og astronomiske observasjoner. — Se figur. KIL RTT 57	
geoidehøyde; <ikke> geoideundulasjon DA geoidehøjde DE Geoidhöhe <(f)>; Geoidundulation <(f)> EN geoid undulation FR ondulation <(f)> du géoïde SV geoidhöjd	avstanden mellom *referanseellipsoide og *geoiden målt langs ellipsoidenormalen KIL RTT 57	Geod
geometrisk nivellement DA geometrisk nivellement DE geometrisches Nivellement <(n)>; Einwägung <(f)> EN spirit levelling; direct levelling FR nivellement <(m)> direct; nivellement <(m)> géométrique SV geometrisk avvägning	måling av høydeforskjeller ved å utføre horisontale sikt (vanligvis inntil 50 m lange) med et *nivellerinstrument mot loddrett oppstilte *nivellerstenger eller loddrettstående meterskalaer — Vanligvis plasseres nivellerinstrumentet meget nær midt mellom stengene. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
geosentrisk bredde DA geocentrisk bredde DE geozentrische Breite <(f)> EN geocentric latitude FR latitude <(f)> géocentrique SV geocentrisk latitud	*vinkelen fra jordens tyngdepunkt, regnet fra planet som står vinkelrett på jordens rotasjonsakse, og til punktet P på *ellipsoiden — Se figur ved ellipsoidens flattrykning. KIL RTT 57	Geod
geosentrisk system DA geocentrisk system DE geozentrisches System <(n)> EN geocentric system FR système <(m)> géocentrique SV geocentriskt system	romlig *koordinatsystem, fast i forhold til jordkroppen, med *origo i jordens tyngdepunkt — G.s. er vanligvis rettvinklet, høyrehånds koordinatsystem med z-aksen rettet mot Conventional International Origin (CIO) og med x-aksen som skjæringslinjen mellom det midlere astronomiske ekvatorplan og det midlere astronomiske Greenwich-meridianplan. KIL RTT 57	Geod
gjennomslag DA gennemslag DE Durchschlag <(m)> EN transit FR bascul <(m)> SV genomslag	prosess der en *teodolitt dreies 200\$Hg@ om sin *vertikalakse og innstilles på ny mot samme punkt — Utføres for å oppheve virkningen av en del *instrumentfeil. KIL RTT 57	Geod
gjennomsnittsfel DA gennemsnitsfejl DE durchschnittlicher Fehler <(m)> EN mean error; average error FR erreur <(f)> absolue moyenne SV genomsnittligt fel	tidligere anvendt nøyaktighetsmål — G. er det aritmetiske middeltall av tallverdiene for de *sanne_feil.#/ g = $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i$ der \$Ge@ er sann feil. KIL RTT 57	Geod

gon; <ikke:> nygrad DA gon DE Gon EN grade FR grade <(m)> SV gon	vinkelmål basert på *centesimal_sirkeldeling; jf. grad og radian — Symbol \$Hg@. Per definisjon er sirkelen delt inn i 400\$Hg@. 1\$Hg@ deles videre inn i deci-, centi- og milligon. G. er supplementenhet i SI-systemet. 1 gon = \$T\$Gp@/200@ *radianer. KIL RTT 57	Geod
grad DA grad DE Grad <(m)> EN degree FR degré <(m)> SV grad	vinkelmål basert på *seksagesimal_sirkeldeling; jf. gon og radian — Symbol \$Mgrad@. Sirkelen deles inn i 360\$Mgrad@. 1\$Mgrad@ deles inn i 60' (minutter). 1' deles inn i 60" (*sekunder). 1\$Mgrad@ = \$T\$Gp@/180@ *radianer. Eksempel: 60\$Mgrad@ 53' 28,237". Også kalt buegrader, bueminutter og buesekunder. G. er supplementenhet i SI-systemet. KIL RTT 57	Geod
gradmåling DA gradmåling DE Gradmessung <(f)> EN arc measurement FR mesure <(f)> d'arcs SV gradmätning	tidligere brukt metode der man ved hjelp av *triangulering og *basis skaffet *data til å bestemme lengden av 1 buegrad ved havflaten i *meridianplanet — Overordnet målsetning for g. var å finne jordens form og størrelse ved å måle over flere buegrader på forskjellige bredder. KIL RTT 57	Geod
gravitasjon DA gravitation; tyngdekraft DE Gravitation <(f)> EN gravitation FR gravitation <(f)> SV tyngdkraft; gravitation	tiltrekningskraft som virker mellom legemer — Newtons universelle gravitasjonslov bestemmer gravitasjonen: To legemer med masse m\$S1@ og m\$S2@ i en avstand r fra hverandre, tiltrekker hverandre med en kraft som er rettet langs den rette linjen mellom legemenes massesentra, og som er lik: G\$m\$mult@\$T\$m\$S1@\$M\$mult@m\$S2@/r\$H2@@ der G er den universelle gravitasjonskonstanten (bestemt til 6,673\$M\$mult@10\$H-11@ m\$H3@#.kg\$H-1@#.s\$H-2@). KIL RTT 57	Geod
gravitasjonsfelt DA gravitationsfelt; tyngdefelt DE Schwerefeld <(n)> EN gravity field FR champ <(m)> de pesanteur SV tyngdkraftsfält	område i rommet der *gravitasjonen fra et legeme virker KIL RTT 57	Geod
Greenwich	— Bydel i London. *Meridianen gjennom observatoriet i G. har hatt avgjørende betydning for moderne tidsangivelse. I dette århundre er Greenwich-meridianen internasjonalt akseptert som referansemeridian for måling av *geografisk_lengde. Jf. astronomisk bestemt lengde, geodetisk lengde, geografisk lengde. KIL RTT 57	Geod
grov feil DA grov fejl DE grober Fehler <(m)>; Ausrei\$Pss@er <(m)> EN gross error FR erreur <(f)> grossière SV grovt fel	*feil som har årsak i forseelse hos observatøren og som oftest er større enn de tilfeldig fordelte uregelmessigheter i et observasjonsmateriale; se også maksimalfeil KIL RTT 57	Geod
grunnlagsnett	punkter i et *overordnet_net som utgjør grunnlag for beregning av nye punkter	Geod

DA referencenet DE Grundnetz <(n)> EN fundamental net(work) FR réseau <(m)> fondamental; canevas <(m)> d'ensemble SV stomnät	KIL RTT 57	
grunnlagspunkt DA fastholdt punkt DE Grundlagspunkt <(m)> EN basic point FR point <(m)> fondamental SV utgångspunkt	utgangspunkt med gitte verdier brukt under beregning av nye punkter i et geodetisk måleopplegg KIL RTT 57	Geod
grunnlinje DA basislinie DE Grundlinie <(f)> EN baseline FR ligne <(f)> fondamental SV baslinje	linje som definerer ytre begrensning av en stat som grenser mot havet — Utenfor g. avtar statens råderett. De fleste nasjonale sjøgrenser baserer seg på g. Det gjelder f.eks. territorialgrensen, fiskerigrensen, økonomiske soner og ofte midtlinjen mot andre stater. Internasjonalt defineres g. etter to hovedprinsipper: (1) Den linjen som utgjøres av de geodetiske linjesegmenter man kan trekke gjennom samtlige *grunnlinjepunkter. (2) Den linjen som *lavvannslinjen beskriver. I Norge anvendes 1. KIL RTT 57	Geod
grunnlinjepunkt DA basisliniepunkt DE Grundlinienpunkt <(m)> EN baseline point FR point <(m)> de ligne fondamental SV baslinjepunkt	knekkpunkt på *grunnlinjen — Markerer det ytterste punktet av fast land som er tørt ved *lavvann, og som ligger på lengste perpendikulær til hovedretningen for kysten i området. Man tenker seg sjøen uten bølger. KIL RTT 57	Geod
grunnsirkel DA grundcirkel DE Grundkreis <(m)> EN zero circumference; correction circle FR cercle <(m)> fondamental SV grundcirkel	sirkel som ligger slik at det ikke gir noen forandring i avlesning på et *polarplanimeter når planimeterets førerokular (førerstift) beveges langs sirkelens omkrets KIL RTT 57	Geod
gyrokompass DA gyrokompas DE Kreiselkompa\$Pss@ <(m)> EN gyroscopic compass FR compas <(m)> gyroscopique SV gyrokompass	instrument som bestemmer retningen til den geografiske *meridian i et punkt — I prinsippet består g. av et *gyroskop der rotoren er opplagret i et system som kan svinge om en *horisontalakse. Opphengssystemet er slik konstruert at rotoraksen i gyroskopet innstiller seg langs meridianen på stedet. KIL RTT 57	Geod
gyroskop DA gyroskop DE Kreisel <(m)> EN gyroscope; gyrostat; gyro FR gyroscope <(m)> SV gyroskop	en ramme med et opplagret svinghjul konstruert med stort treghetsmoment om symmetriaksen og som kan rotere med stor hastighet om denne aksen — Med hurtig rotasjon på svinghjulet vil rotasjonsaksen beholde sin retning i forhold til verdensrommet. KIL RTT 57	Geod

gyroteodolitt DA gyroteodolit DE Vermessungskreisel <(m)>; Kreiseltheodolit <(m)> EN gyro-theodolite; gyroscopic theodolite; survey gyroscope FR gyrocompas <(m)> de topographie; théodolite <(m)> à gyroscope; gyroscope <(m)> de géomètre SV gyroteodolit	*teodolitt som er utstyrt med et *gyrokompass for orientering av *horisontalsirkelen KIL RTT 57	Geod
halvsats DA halvsats DE Halbsatz <(m)> EN set of observations measured in one telescope position FR série <(f)> simple; tour <(m)> d'horizon simple effectué dans une seule position de la lunette SV halvsats	*retningsmåling med avlesning bare i én av kikkertstillingene; jf. fullsats KIL RTT 57	Geod
Hayfords ellipsoide DA Hayfords ellipsoide DE Hayford-Ellipsoid <(n)> EN Hayford ellipsoid FR ellipsoïde <(m)> d'Hayford SV Hayfords ellipsoid	adoptert som *referanseellipsoide for USA i 1909 — Etter vedtak i IUGG 1924 kalt *den_internasjonale_ellipsoide. KIL RTT 57	Geod
Helmert-transformasjon DA Helmert transformation DE Helmert-Transformation <(f)> EN Helmert transformation FR transformation <(f)> de Helmert SV Helmert-transformation	lineær *konform_transformasjon som tillater forflytning av *koordinatsystemets_origo, en rotasjon av koordinatsystemet og en målestokkendring som er lik langs begge akser KIL RTT 57	Geod
hengelibelle DA hængelibelle DE Hängelibelle <(f)> EN hanging level FR nivelle <(f)> pendant SV hänglibell	*rørlibelle utstyrt med kroker slik at den kan henges på en aksel; jf. rytterlibelle KIL RTT 57	Geod
Herons formel DA Herons formel DE Heron's Formel <(f)> SV Herons formel	uttrykk for en plan trekants areal ved hjelp av dens sidelengder — $A = \frac{1}{4} \sqrt{(a+b+c)(a+b-c)(a+c-b)(b+c-a)}$ a, b, og c er sidelengdene og s = a+b+c. KIL RTT 57	Geod
hertz; Hz DA hertz; Hz DE Hertz <(n)>; Hz EN hertz; Hz FR hertz <(m)>; Hz	avledet SI-enhet som angir forekomst, svingninger e.l. per *sekund, dvs. 1 Hz = 1 s ⁻¹ KIL RTT 57	Geod

SV hertz; Hz		
hjelpebasis DA hjelpebasis DE Hilfsbasis <(f)> EN auxiliary base FR base <(f)> auxiliaire SV hjälpbas	avstand som måles og kombineres med *vinkelmåling i en trekant — H. er vanligvis relativt kort og brukes til indirekte avstands- og *høydemåling f.eks. til utilgjengelige punkter. KIL RTT 57	Geod
horisontalakse; <ikke:> kippakse DA horisontalakse DE Kippachse <(f)>; Fernrohrdrehachse <(f)>; horizontale Achse <(f)> EN horizontal axis; trunnion axis; tilting axis FR axe <(m)> horizontal; axe <(m)> des tourillons; axe <(m)> de basculement SV horisontalaxel	i geodesi: akse på en *teodolitt som kikkertrøret roterer omkring når kikkertrøret dreies i *vertikalplanet — Se figur ved teodolitt. KIL RTT 57	Geod
horisontalaksefeil; horisontalakseskjevhet DA horisontalaksens fejl DE Kippachsenfehler <(m)>; Achsenneigung <(f)>; Horizontalachsenfehler <(m)> EN lack of perpendicularity of horizontal axis; error of horizontal axis; error of tilting axis; inclination of trunnion axis FR défaut <(m)> de perpendicularité d'axe horizontal; inclinaison <(f)> de l'axe des tourillons; erreur <(f)> de l'axe horizontal SV horisontalaxelns snedhet	*feil ved en *teodolitt når *horisontalaksen ikke står normalt på *vertikalaksen — H. angis som vinkelavvik fra 100\$Hg@. KIL RTT 57	Geod
horisontalplan DA horisontalplan DE Horisontalebene <(f)> EN horizontal plane FR plan <(m)> horizontal SV horisontalplan	planet som står vinkelrett på *loddlinjen i et punkt KIL RTT 57	Geod
horisontalretning DA horisontalretning DE horizontale Richtung <(f)> EN horizontal direction FR direction <(f)> horizontale SV horisontal riktning	1: *projeksjonen av en rett linje i *horisontalplanet 2: uttrykk for hvor mye horisontalprojeksjonen av en rett linje er dreiet i forhold til en *nullretning — H. måles på en *horisontalsirkel. KIL RTT 57	Geod
horisontalsirkel DA horisontalkreds DE Horizontalkreis <(m)> EN horizontal circle FR cercle <(m)> horizontal SV horisontalcirkel	sirkulær skala med inndeling i *streker, *grader eller *gon — Hører til understellet på en *teodolitt eller annet instrument som kan dreies om en *vertikalakse. Kalles også *limbe. Brukes til måling av *horisontalretninger. KIL RTT 57	Geod

horisontalt grunnlag DA horisontalt referencenet DE horizontale Grundlage <(f)> EN basic horizontal network FR réseau <(m)> horizontal SV stomnät	koordinatbestemte fastmerker brukt som utgangspunkt for beregning av *koordinater på underordnede fastmerker; jf. geodetisk horisontalt grunnlag KIL RTT 57	Geod
horisontalvinkel DA horisontalvinkel DE Horizontalwinkel <(m)> EN horizontal angle FR angle <(m)> horizontal SV horisontalvinkel	*vinkel mellom to skjærende *vertikalplan KIL RTT 57	Geod
horisontering DA horisontering DE Horizontierung <(f)> EN levelling of an instrument FR calage <(m)>; mise <(f)> à niveau; mise <(f)> à la verticalité SV horisontering	justering ved en instrumentoppstilling slik at instrumentets *vertikalakse faller sammen med *loddlinjen KIL RTT 57	Geod
hovedmeridian DA hovedmeridian DE Hauptmeridian <(m)> EN meridian of origin; prime meridian FR méridien <(m)> origine SV huvudmeridian	*geodetisk_meridian avbildet som abscisseakse i *Gauss-Krüger-system KIL RTT 57	Geod
hovednett DA overordnet net DE Hauptnetz <(n)> EN main network FR réseau <(m)> principal SV huvudnät	*nett som utgjøres av høyere *ordens målepunkter, f.eks. *landsnettets første (og annen) orden KIL RTT 57	Geod
hydrostatisk nivellement DA hydrostatisk nivellement DE hydrostatisches Nivellement <(n)> EN hydrostatic levelling FR nivellement <(m)> hydrostatique SV hydrostatiskt nivellement	høydeoverføring ved hjelp av et rør som fylles med væske — H.n. nrukes ved høydeoverføring over sjø/fjord, og en forenklet variant kan brukes ved teknisk måling. Anvendes over avstander på ca. 4#-20 km, og regnes å være mer nøyaktig enn kikkertmetoder. KIL RTT 57	Geod
høyde DA højde DE Höhe <(f)> EN altitude; height FR hauteur <(f)>; altitude <(f)> SV höjd	uttrykk for punkters beliggenhet i vertikal retning — H. regnes vanligvis relativt til en fysisk eller matematisk definert *referanseflate som ligger eksakt eller tilnærmet horisontalt. KIL RTT 57	Geod
høydedatum	— Se datum 3.	Geod

DA højdedatum DE Bezugsfläche <(f)> EN datum level; reference plane FR surface <(f)> de référence SV höjddatum	KIL RTT 57	
høydegrunnlag DA højdegrundlag; højdereference DE vertikale Grundlage <(f)> EN basic height network FR base <(f)> verticale SV höjdnät	*fastmerke(r) som danner utgangspunkt for høydebestemmelse KIL RTT 57	Geod
høydelibelle; <ikke:> kollimasjonslibelle DA vertikalkredslibelle; højdelibelle DE Höhenindexlibelle <(f)> EN index level; vertical circle level FR niveau <(m)> des hauteurs SV kollimationsvattenpass	*libelle som brukes for å sikre ens orientering av *vertikalsirkelen ved vertikalvinkelmålinger — Også kalt vertikallibelle. På nyere instrumenter er ofte h. erstattet av *automatisk vertikalsirkelindeks. KIL RTT 57	Geod
høydemåling DA højdemåling DE Höhenmessung <(f)> EN altimetry; measurement of altitudes; measurement of height FR altimétrie <(f)>; détermination <(f)> des altitudes SV höjdmätning	— Se nivellement, trigonometrisk høydemåling. KIL RTT 57	Geod
høydesystem DA højdesystem DE Höhensystem <(n)> EN system of heights; vertical control system FR système <(m)> des altitudes SV höjdsystem	system gitt ved et *fundamentalpunkt og høyder observert og beregnet etter et prinsipp som gir entydige høyder KIL RTT 57	Geod
høydevinkel DA højdevinkel DE Höhenwinkel <(m)> EN angular altitude; ascending vertical angle; plus angle; angle of elevation FR angle <(m)> de site SV höjdvinkel	*vinkel mellom *horisontalplanet og tangenten til *siktelinjen, målt i *vertikalplanet på målestedet; jf. senitdistanse, nadirdistanse — Se figur ved trigonometrisk høydemåling. KIL RTT 57	Geod
indirekte avstandsmåling DA indirekte afstandsmåling DE indirekte Streckenbeobachtung <(f)> EN indirect observation of distances FR observation <(f)> indirecte des distances SV indirekt avståndsmätning	målemetode der den søkte avstanden ikke er direkte målt, men finnes gjennom observasjon av *vinkler og andre avstander KIL RTT 57	Geod
indre nøyaktighet	— Se fri nettutjevning.	Geod

DA indre nøjaktighed DE innere Genauigkeit <(f)> SV inre noggrannhet	KIL RTT 57	
innmåling DA indmåling DE Einmessung <(f)> EN surveying-in; measuring-in FR levé <(m)> SV inmätning	relativ *posisjonsbestemmelse av *fastmerker, *varder o.l., vanligvis uten *overbestemmelser og i forhold til ett fastmerke KIL RTT 57	Geod
instrumentfeil DA instrumentfejl DE Instrumentfehler <(m)>; Instrumentalfehler <(m)>; Instrumentenfehler <(m)> EN instrumental error FR erreur <(f)> instrumentale SV instrumentfel	avvik fra visse ideelle krav med hensyn til akser, *siktelinje, sirkeldeling o.l. KIL RTT 57	Geod
instrumenthøyde DA instrumenthøjde DE Instrumenthöhe <(f)> EN height of instrument FR hauteur <(f)> d'appareil; hauteur <(f)> d'instrument SV instrumenthöjd	vertikal avstand fra stasjonens høydereferansepunkt til instrumentets høydereferansepunkt — Se figur ved trigonometrisk høydemåling. KIL RTT 57	Geod
instrumentkonstant DA instrumentkonstant DE Instrumentkonstante <(f)> EN instrumental constant FR constante <(f)> instrumentale SV instrumentkonstant	1: generelt: tallstørrelse som avlest verdi må korrigeres med for å gi rett resultat — I. er nødvendig pga. uoverensstemmelse mellom matematisk modell og fysisk virkelighet. En eventuell i. er knyttet til det enkelte instrument. 2: for *elektronisk_avstandsmåler: del av *addisjonskonstanten som hører til selve måleinstrumentet; jf. prismekonstant KIL RTT 57	Geod
invar DA invar DE Invar <(n)> EN invar FR invar <(m)> SV invar	legering som består av ca. 35,5 % nikkel og 64,5 % stål med 0,3 % karboninnhold — Viktigste egenskap for i.: Meget liten temperaturutvidelseskoeffisient, vanligvis mellom 2 og 5\$Mmult@10\$H-7@ grad\$H-1@. I. har stor elektrisk motstand. KIL RTT 57	Geod
invarbånd DA invarbånd DE Invarband <(n)> EN invar tape FR ruban <(m)> d'invar SV invarband	1: målebånd av *invar, vanligvis 24, 25 eller 50 m 2: skalabånd av invar på *nivellerstang KIL RTT 57	Geod
invarstreng DA invartråd DE Invardraht <(m)>; Jäderin-Draht <(m)>	målestreng av *invar til *avstandsmåling, som regel 24 m lang, sirkulært tverrsnitt vanligvis med diameter 1,6 mm og med 8 cm lange millimeterskalaer i begge ender — Brukes til meget nøyaktig lengdemåling som f.eks. måling av *basis.	Geod

EN invar wire FR fil <(m)> d'invar; fil <(m)> Jäderin SV invarsträng	KIL RTT 57	
isobar DA isobar DE Isobare <(f)> EN isobar FR isobare <(f)>; ligne <(f)> isobare; courbe <(f)> isobarique SV isobar	linje som forbinder punkter med samme lufttrykk KIL RTT 57	Geod
isogamme DA isogam DE Isogamme <(f)> EN isogae FR isogamme <(f)>	linje som forbinder punkter med samme *tyngdekraft KIL RTT 57	Geod
isogon DA isogon DE Isogone <(f)> EN isogonal; isogonic line FR isogone <(f)>; ligne <(f)> isogone SV isogon	linje som forbinder punkter med samme *magnetiske_misvisning KIL RTT 57	Geod
isoklin DA isoklin DE Isocline <(f)> EN isoclinae; isoclinic line FR isocline <(f)>; ligne <(f)> isocline SV isoklin	linje som forbinder punkter med samme *magnetiske_inklinasjon KIL RTT 57	Geod
isometrisk bredde DA isometrisk bredde DE isometrische Breite <(f)> EN isometric latitude FR latitude <(f)> isométrie SV isometrisk latitud	hjelpevariabel ved geodetiske beregninger på en kule eller en *ellipsoide — I.b. er funksjon av *geografisk_bredde, på ellipsoiden ved#/ $q = \frac{IB}{0} \frac{dB}{N} \cos B \frac{dB}{N}$ der q er isometrisk bredde, B *geografisk_bredde, M *meridiankrumningsradius og N *normalkrumningsradius. *Geografiske_koordinater omsatt til koordinater i et isometrisk system karakteriseres ved at små ruter i koordinatnettet overalt er kvadratiske, i stedet for å bli rektangulære når en fjerner seg fra *ekvator. KIL RTT 57	Geod
isostasi DA isostasi DE Isostasie <(f)> EN isostasy FR isostasie <(f)> SV isostasi	teori om massefordeling og -likevekt i jordskorpen ned mot ca. 100 km — Fjellmasser over *geoiden blir kompensert (holdt i balanse) av et tetthetsunderskudd i massene under fjellene. På tilsvarende måte blir havenes masseunderskudd i forhold til "normal" tetthet 2,67 g/cm ³ , kompensert av et tetthetsoverskudd i massene under vannet. KIL RTT 57	Geod
jordellipsoide DA jordellipsoide DE Erdellipsoid <(n)>	*ellipsoide som tilpasser *geoiden best mulig KIL RTT 57	Geod

EN earth-ellipsoid FR ellipsoïde <(m)> terrestre SV jordellipsoid		
joule; J DA joule; J DE Joule <(n)>; J EN joule; J FR joule <(m)>; J SV joule; J	enhet for energi, arbeid, varme — Avledet SI-enhet. 1 J = 1 N\$Mmult@m (newton meter). KIL RTT 57	Geod
jugere DA skønne DE beurteilen EN judge; estimate FR juger SV uppskatta	anslå, bedømme, f.eks. en streks stilling innenfor et intervall KIL RTT 57	Geod
kalibrere DA kalibrere DE kalibrieren EN calibrate FR calibrer SV kalibrera	fastlegge skalaen på et måle- eller registreringsinstrument og angi måleenheten som benyttes — Hensikten er å kunne justere instrumentet, eller påføre måle- eller registreringsverdier korreksjoner. Kalibreringen foregår gjerne ved sammenligning med kjente og mer nøyaktige verdier enn det som ventes å bli oppnådd med det aktuelle instrumentet. KIL RTT 57	Geod
Kalman-filtrering DA Kalman-filtrering DE Kalman-Filtrierung <(f)> SV Kalman-filtrering	sekvensiell utjevningmetode etter *minste_kvadraters_metode, der et mest mulig sannsynlig resultat oppnås ved å kombinere tidligere måleinformasjon med aktuelle målinger — K.-f. brukes bl.a. ved dynamisk *posisjonering. KIL RTT 57	Geod
kartforretning DA udstykning SV registrering	det å fastslå og registrere grensepunkter for en nydannet eller eksisterende eiendoms grunnareal KIL RTT 57	Geod
kilogram; kg DA kilogram; kg DE Kilogramm <(n)>; kg EN kilogram; kg FR kilogramme <(m)>; kg SV kilogram; kg	enhet for masse — Grunnenhet i SI-systemet. 1 kg er massen av den internasjonale kilogramnormal (tidligere kalt internasjonal kilogramprototyp). KIL RTT 57	Geod
kinematisk posisjonsbestemmelse DA kinematisk posistionsbestemmelse DE kinematische Positionsbestimmung <(f)> EN kinematic positioning SV kinematisk positionsbestämning	posisjonsbestemmelse av noe som er i bevegelse i forhold til *referansesystemet og som ikke krever kjennskap til kreftene bak bevegelsene, f.eks. *posisjonsbestemmelse ved hjelp av en satelittmottaker i en farkost, dvs. helt entydig: kinematisk, satellittbasert posisjonsbestemmelse; jf. dynamisk posisjonsbestemmelse, statisk posisjonsbestemmelse — K.p. kan oppfattes som fellesbetegnelse for flere typer måling:#/ (1) "Sann kinematisk måling" der en mottakerantenne følger en kontinuerlig linje, mens en fast mottaker brukes som referansestasjon.#/ (2) "Kinematisk punktmåling" der mottakerantennen flyttes til hvert punkt som skal innmåles. Den står i ro kort tid på hvert sted. Metoden	Geod

	tar utgangspunkt i en kjent vektor og tåler ikke fasebrudd (cycle-slip). Metoden kan gjennomføres med flere referansemottakere og/eller bevegelige mottakere.#/ (3) "Selv-differensiell måling" der kun én mottaker brukes og posisjonen beregnes i forhold til forrige posisjon.#/ (4) "Korttids statisk måling", som kan minne om statisk posisjonsbestemmelse, men måling utføres i flere punkter på kort tid med to eller flere mottakere, der alle punktene må måles flere ganger. Fasebrudd fra alle satellittene kan inntreffe underveis. KIL RTT 57	
klotoide DA klotoide DE Klothoide <(f)> EN clothoid FR clothoïde <(m)> SV klotoid	plan *overgangskurve mellom rett linje og sirkelbue — K. brukes f.eks. ved vei- og jernbanebygging. Krumningsradien R endrer seg omvendt proporsjonalt med kurvens buelengde L, når L regnes fra dens fellespunkt med rettlinsen. Ligningen for k. kan skrives $R \cdot L = A^2$, der A er en konstant. KIL RTT 57	Geod
knutepunkt DA knudepunkt DE Knotenpunkt <(m)> EN nodal point; junction point FR point <(m)> nodal SV knutpunkt	i geodesi: *fastmerke som er utgangspunkt for to eller flere nivellementslinjer, trekantkjeder, *polygondrag e.l. KIL RTT 57	Geod
koinsidens DA koincidens DE Koinzidenz <(f)> EN coincidence FR coincidence <(f)> SV koincidens	det å bringe to målemerker/skalastreker til å falle sammen KIL RTT 57	Geod
kombinett DA blandet net DE Kombinationsnetz <(n)> EN combined network FR réseau <(m)> combiné SV kombinationsnät	*nett hvor flere typer målinger inngår, f.eks. *triangulering, *trilaterasjon, satellittmålinger m.m. KIL RTT 57	Geod
kommunalt nett DA kommunalt net DE Gemeindenetz <(n)> EN municipal network FR réseau <(m)> communal SV kommunalt nät	punktnett som kommunen har ansvaret for — Punktenes koordinatverdier kan være bygd på *landsnettet eller på eget grunnlag. KIL RTT 57	Geod
komparere DA komparere SV komparera	sammenligne lengdemål mot en normallengde — Vanligvis utføres sammenligningen ved mekanisk berøring og anvendelse av lupe eller mikroskop. KIL RTT 57	Geod
kompass DA kompas	instrument som viser retningen til horisontalkomponenten av magnetfeltet på stedet KIL RTT 57	Geod

DE Magnetkompass EN magnetic compass FR compas <(m)> magnétique SV kompass		
konform transformasjon DA konform transformation; vinkeltro transformation DE konforme Umformung <(f)> EN conformed transformation FR transformation <(f)> conforme SV konform transformation	overføring av et punktsystem fra et *koordinatsystem til et annet med origo forflytning (translasjon), dreining(er) og målestokkending (lik i alle akseretninger) — K.t. kjennetegnes ved at vinkelstørrelser (formen) beholdes uendret. KIL RTT 57	Geod
kontrollerbarhet DA indre pålidelighed DE Kontrollierbarkeit <(f)>; innere Zuverlässigkeit <(f)> EN reliability	uttrykk for hvilken mulighet man har til å oppdage *grove_feil i et observasjonsmateriale f.eks. ved *data_snooping — Også kalt indre pålitelighet. KIL RTT 57	Geod
koordinatutjevning DA koordinatudjævning DE Koordinatenausgleichung <(f)> EN adjustment of coordinates FR compensation <(f)> des coordonnées SV koordinatutjämning	*elementutjevning med *koordinater som ukjente KIL RTT 57	Geod
kordeavsett DA indrykningsmetoden DE genähertes Absetzen <(n)> von einer Sekante EN chord offset SV kordautsättning	en korde med lengde l forlenges med l — K. er avstanden 2a fra det punktet en da kommer til og frem til det punktet på sirkellinjen som har avstand l fra kordens endepunkt. K. brukes ved *rundstikking og er dobbelt så stort som *tangentavsettet. — Se figur ved rundstikking. KIL RTT 57	Geod
korrelasjon DA korrelation DE Korrelation <(f)> EN correlation FR corrélation <(f)> SV korrelation	gjensidig stokastisk avhengighet mellom målte størrelser — Hvis man ikke tar hensyn til k. virker den forstyrrende på en etterfølgende *utjevning. Fysisk k. oppstår når instrument eller omgivelser forårsaker *systematiske_feil. Algebraisk k. oppstår normalt når målinger har gjennomgått en delvis utjevning på forhånd, f.eks. *stasjonsutjevning av ufullstendige satser e.l. KIL RTT 57	Geod
korrelasjonskoeffisient DA korrelationskoefficient DE Korrelationskoeffizient <(m)> EN correlation coefficient FR coefficient <(m)> de corrélation SV korrelationskoefficient	uttrykk for samvariasjon mellom to eller flere størrelser — En k. har verdi mellom +1 og #-1. KIL RTT 57	Geod
korrelatutjevning DA korrelatudjævning DE Ausgleichung <(f)> bedingter Beobachtungen EN adjustment of condition equations; adjustment	brukt på *minste_kvadraters_metode — Et sett uavhengige *betingelsesligninger lik antall *overbestemmelser stilles opp. *Lagranges_metode brukes for å bringe betingelsesligningene til oppfyllelse samtidig som prinsippet for minste kvadraters metode tilfredsstilles, hvorved man får de	Geod

with conditions FR compensation <(f)> des équations de condition SV villkorsutjämning	utjevnede verdier for observasjonene. En k. består av følgende trinn: (1) Oppstilling av betingelsesligninger. (2) Linearisering av betingelsesligningene. (3) Danning av *normalligninger. (4) *Oppløsning av normalligningene. (5) Utledning av *utjevningsskorreksjoner og utjevnede verdier for observasjonene. KIL RTT 57	
kovarians DA kovarians DE Kovarianz <(f)> EN covariance FR covariance <(f)> SV kovarians	uttrykk for i hvilken grad størrelser er avhengige av hverandre eller påvirker hverandre; se også vektskoeffisienter KIL RTT 57	Geod
kronometer DA kronometer DE Chronometer <(n)> EN chronometer FR chronomètre <(m)> SV kronometer	transportabelt presisjonsur, tidligere brukt under astrogeodetiske arbeider for å finne differansen i *geografisk_lengde KIL RTT 57	Geod
krumningsradius DA krumningsradius DE Krümmungshalbmesser <(m)> EN radius of curvature FR rayon <(m)> de courbure SV krökningsradie	k. til en plan kurve er definert ved uttrykket $R = ds/d\theta$ der ds er den differensielle avstand mellom to nærliggende kurvepunkter 1 og 2 og $d\theta$ *vinkelen mellom kurvenormalene i de samme punktene — Se figur. KIL RTT 57	Geod
Lagranges metode DA Lagranges metode SV Lagranges metod	fremgangsmåte som kan brukes ved *utjevning etter *minste_kvadraters_metode når man har betingelser i form av ligninger i tillegg til at feilkvadratsummen skal være minimal KIL RTT 57	Geod
landhevning DA landhævning EN land uplift SV landhöjning	jordoverflatens langsomme, vertikale bevegelse som skyldes endring i ytre påvirkning (f.eks. ismasser) og/eller endring av strømbildet for massebevegelser i jordens indre — L. kan enten angis som en hastighet i millimeter per år, eller som en samlet stigning fra et gitt tidspunkt. KIL RTT 57	Geod
landmålerkors DE Winkelkreuz <(n)>; Kreuzscheibe <(f)>; Winkelscheibe <(f)> EN cross staff FR équerre <(f)> d'arpenteur SV vinkelprisma	brett eller kors forsynt med to *dioptré som definerer *siktelinjer som står vinkelrett på hverandre — Kan også konstrueres med andre *vinkler mellom dioptréne. KIL RTT 57	Geod
landmåling DA landmåling DE Landesvermessung <(f)> EN landsurvey FR mesuration <(f)> du pays SV lantmäteri	samlebegrep for oppmåling av jordoverflatens flate og høydeforhold til gjengivelse i kartmessig fremstilling KIL RTT 57	Geod

landsnett DA landsnet DE Landesnetz <(n)> EN national net(work) FR réseau <(m)> d'un pays; réseau <(m)> national SV riksnät	*nett som omfatter alle *fastmerker av en bestemt gruppe i et land — L. deles inn i ulike *ordener. KIL RTT 57	Geod
laser DA laser DE Laser <(m)> EN laser FR laser SV laser	instrument for generering av en lysstråle med egenskaper:#/ (1) Det er ekstremt monokromatisk, og kan derfor tilbakelegge store avstander uten å miste sin skarphet eller endre sin form.#/ (2) *Lyset sendes ut fra en kilde av endelig størrelse som koherente og tilnærmet parallelle stråler, slik at all energien fra strålingskilden kan konsentreres og overføres som nesten parallelt lys — L. anvendes bl.a. i *avstandsmåling, *stikking og til *sjømåling fra fly. (Av engelsk "light amplification by stimulated emission of radiation".) KIL RTT 57	Geod
libelle DA libelle DE Libelle <(f)> EN level; bubble FR nivelle <(f)>; niveau <(m)> SV libell	hjelpemiddel for horisontal- eller vertikalstilling av referanselinjer (f.eks. akser) eller -plan — Finnes i to hovedutforminger, *dåselibelle og *rørlibelle. — Se figurer ved dåselibelle og rørlibelle. KIL RTT 57	Geod
limbe DA underdel; fodstykke DE Limbus <(m)> EN limbus FR limbe <(m)> SV underdel	*horisontalsirkelen og de deler av *teodolitten som er fast forbundet med den — Se figur ved teodolitt. KIL RTT 57	Geod
limnigraf DA limnigraf DE Limnigraph <(m)>; Limnograph <(m)>; Limnimeter <(n)> EN limnigraph FR limnigraphe <(m)> SV limnigraf	instrument for *automatisk registrering av *vannstanden på et sted i et vassdrag KIL RTT 57	Geod
loddavvik DA lodafvigelse DE Lotabweichung <(f)> EN angle of deviation of the vertical <(UK)>; deflection of the vertical <(US)>; deflection of the plumb line FR angle <(m)> de déviation de la verticale; déviation <(f)> de la verticale SV lodavvikelse	vinkelforskjell mellom stedets *loddlinje og ellipsoidenormalen på stedet — L. angis vanligvis med en nord-sørkomponent (\$Gq@) og en øst-vestkomponent (\$Gh@). — Se figurer ved ellipsoidens flattrykning og geoide. KIL RTT 57	Geod
loddlinje DA lodlinie	svakt krummet linje som i alle sine punkter står loddrett på *ekvipotensialflaten i hvert enkelt punkt	Geod

DE Lotlinie <(f)> EN perpendicular; perpendicular line FR ligne <(f)> perpendiculaire; perpendiculaire <(f)> SV lodlinje	— Også brukt om tangenten til l., altså normalen til ekvipotensialflaten i vedkommende punkt. — Se figur ved geoide. KIL RTT 57	
lukket polygondrag DA lukket polygon DE geschlossener Polygonzug <(m)> EN closed traverse FR cheminement <(m)> fermé SV slutet polygontåg	*polygondrag som har sammenfallende begynnelses- og endepunkt KIL RTT 57	Geod
magnetisk asimut DA magnetisk azimut DE magnetisches Azimut <(n)> EN magnetic bearing; magnetic azimuth FR azimut <(m)> magnétique SV magnetisk azimut	*vinkelen i et punkt mellom *magnetisk_nord og en *horisontalretning — M.a. regnes positiv fra nord mot øst. KIL RTT 57	Geod
magnetisk inklinasjon DA magnetisk inklinasjon DE magnetische Inklinaton <(f)> EN magnetic dip; magnetic inclination FR inclinaison <(f)> magnétique SV magnetisk inklinasjon	de magnetiske feltlinjers negative *høydevinkel KIL RTT 57	Geod
magnetisk variasjon DA magnetisk variation DE magnetische Variation <(f)> EN magnetic variation FR variation <(f)> magnétique SV magnetisk variation	variasjon med tiden for magnetfeltet rundt jorden — Hvert år beregner magnetismeobservatoriene årsmiddel for magnetfeltets retning og styrke. Forandringen av disse fra år til år kalles sekulærvariasjon. Den er vesentlig bestemt av forandringer i jordens indre. I tillegg kommer en variasjon som skyldes strømmen av elektriske partikler i ionosfæren. Denne er hovedsakelig forårsaket av solen og fører til en *magnetisk_årlig og *magnetisk_daglig_variasjon. Dertil har man hurtige forandringer som skyldes elektrisk ladde partikler fra utbrudd på solen. Disse endringer betegnes som magnetiske forstyrrelser. KIL RTT 57	Geod
maksimalfeil DA grovfejlsgrense DE Grenzfehler <(m)> EN maximum error; maximal error FR erreur <(f)> maximum; erreur <(f)> maximale SV maximalfel	verdi som vanligvis er satt lik tre ganger forventet *standardavvik — Erfaring viser at tilfeldige målefeil meget sjelden overstiger denne verdi når målingen utføres fagmessig forsvarlig. Ved *normalfordeling er sannsynligheten 0,27 % for at en enkelt observasjon skal avvike mer enn tre ganger forventet standardavvik. KIL RTT 57	Geod
mareograf DA mareograf DE Schreibpegel <(m)> EN automatic gauge FR marégraphe <(m)> SV mareograf	instrument for kontinuerlig registrering av havets *vannstand; jf. limnigraf KIL RTT 57	Geod
matematisk midtlinje	tenkt linje på havet som ligger matematisk like langt fra *grunnlinjen i to nasjoner med	Geod

DA matematisk midtlinie SV mittlinje	felles havområder; jf. offisiell midtlinje — M.m. kan også relateres til andre linjer, f.eks. strandlinjer. KIL RTT 57	
meridian DA meridian DE Meridian <(m)>; Mittagslinie <(f)> EN meridian FR méridien <(m)> SV meridian	snittkurve mellom *ellipsoiden og et plan som inneholder dens lille akse (polaksen) KIL RTT 57	Geod
meridiankonvergens DA meridiankonvergens DE Meridiankonvergenz <(f)> EN convergence of meridians FR convergence <(f)> des méridiens SV meridiankonvergens	1: ellipsoidisk (geodetisk) m.: *vinkelen på *ellipsoiden mellom *meridianen og den *geodetiske_parallel til en *hovedmeridian 2: plan (gaussisk) m.: vinkelen c i kartplanet mellom bildet av *meridianen og linjen med konstant ordinat (y- eller E-verdi) — M. regnes fra nord positiv mot øst og negativ mot vest. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
meridiankrumningsradius DA meridiankrumningsradius DE Meridiankrümmungshalbmesser <(m)> EN radius of curvature in the meridian FR rayon <(m)> de courbure méridienne SV meridiankrökningsradie	den *geodetiske_meridians *krumningsradius i et betraktet punkt, gitt ved#/ $M = \frac{Ta(1 - e^2 \sin^2 \phi)}{W}$, hvor#/ $W = (1 - e^2 \sin^2 \phi) \sin^2 \phi + \frac{1}{2} a^2 \sin^4 \phi$ a og b er referenseellipsoidens store og lille halvakse $e^2 = 1 - \frac{b^2}{a^2}$ og B *geografisk_bredde KIL RTT 57	Geod
meridianplan DA meridianplan DE Meridianebene <(f)> EN meridian plane FR plan <(m)> de méridien SV meridianplan	plan som inneholder *jordellipsoidens lille halvakse KIL RTT 57	Geod
meridiansone DA meridianzone DE Meridianzone <(f)>; Meridianstreifen <(m pl)> EN meridian zone; longitude zone (gore) FR zone <(f)> méridienne FR fuseau <(m)> SV meridianzon	del av *jordellipsoiden, avgrenset av meridianer, og ved kartprojeksjoner vanligvis også av *parallelsirkler — Alle punkter i en m. kan overføres til ett og samme plane, rettvinklede *koordinatsystem ved avbildning av *ellipsoiden i planet. Utstrekningen av m. velges slik at *avbildningsfeilene holdes innen bestemte grenser. KIL RTT 57	Geod
meter; m DA meter; m DE Meter <(n)>; m EN metre; meter <(US)>; m FR mètre <(m)>; m SV meter; m	enhet for lengde — Grunnenhet i SI-systemet. 1 m er lengden av den strekning *lyset tilbakelegger i tomt rom i 1/299792458 *sekund. KIL RTT 57	Geod
middelkrumningsradius DA middelkrumningsradius DE mittlerer Krümmungshalbmesser <(m)>	radien til den kuleflate som faller best mulig sammen med ellipsoideflaten i vedkommende punkt, gitt ved $R = \frac{M}{N}$, der M er *meridiankrumningsradien og N *perpendikulærkrumningsradien	Geod

EN mean radius of curvature FR rayon <(m)> de courbure moyen SV medelkrökningsradie	KIL RTT 57	
middelverdi DA middeltal DE mittlerer Wert <(m)> EN mean value FR valeur <(f)> moyenne SV medelvärde	1: enkel m.: gjennomsnittsverdien for en rekke målinger av én og samme størrelse 2: veid m.: gjennomsnittsverdien for målinger av samme størrelse når hver måling tillegges en *vekt, beregnet ved#/\$l = (p\$S1@l\$S1@+p\$S2@l\$S2@+...+p\$Sn@l\$Sn@)/(p\$S1@+p\$S2@+...+p\$Sn@)#/ der l\$S1@, l\$S2@, ..., l\$Sn@ er de n målingene, p\$S1@, p\$S2@, ..., p\$Sn@ er de tilhørende vekter, og \$l er det veide middel av l KIL RTT 57	Geod
mikrobølgeinstrument DA mikrobølgeinstrument DE Mikrowellenentfernungsmesser <(m)> EN microwave range finder; electro-magnetic distance measuring instrument FR appareil <(m)> de mesure de distance à microondes SV mikrovågsinstrument	*elektronisk_avstandsmåler som måler i mikrobølgeområdet (vanligvis 3#-10 cm) — Avstanden avledes av den tid et signal bruker fra sender via *reflektor til mottaker. KIL RTT 57	Geod
mikrometerskrue DA mikrometerskrue DE Mikrometerschraube <(f)>; Me\$Pss@schraube <(f)> EN micrometer screw FR vis <(f)> micrométrie SV mikrometerskruv	skrue med liten stigning og konstant gjengeavstand; se også planglassmikrometer — M. tjener til å måle små avstander ved å fastlegge hvor mye den blir dreiet. På *teodolitter med direkte avlesningsmiddel blir ofte vertikal (eller høyde) og horisontalfinskrue kalt m. På teodolitter med optisk avlesningsmiddel brukes m. for å få bildet i avlesningsokularet i samsvar med instrumentets instruksjonsbok, slik at korrekt avlesning kan gjøres. KIL RTT 57	Geod
milligonteodolitt DA milligonteodolit DE Milligontheodolit <(m)> EN milligon theodolite FR théodolite <(m)> de milligon SV milligonteodolit	*teodolitt med *centesimal_sirkeldeling der avlesningen skjer på nærmeste mgon (1 mgon = 10 "nysekunder"); jf. tisekunds teodolitt KIL RTT 57	Geod
minste kvadraters metode DA mindste kvadraters metode DE Methode <(f)> der kleinsten Quadrate EN method of least squares FR méthode <(f)> des moindres carrés SV minsta kvadratmetoden	beregningsmetode for entydig og objektiv *utjevning av observasjoner — Metoden baserer seg på at summen av kvadratene av differansene mellom observerte og utjevnete verdier gjøres minst mulig. Den har fått en sentral plass i all behandling av overbestemte systemer pga. følgende fordelaktige egenskaper: minimalt *standardavvik for utjevningsresultatet og maksimal sannsynlighet forutsatt normalfordelte observasjoner. KIL RTT 57	Geod
minutteodolitt DA minutteodolit DE Minutentheodolit <(m)> EN minute theodolite FR théodolite <(m)> de minute SV minutteodolit	*teodolitt der *horisontalsirkelen ved øyemål kan avleses på nærmeste hele eller halve minutt; se seksagesimal sirkeldeling — Brukes også om teodolitter med centesimal deling med avlesning på centigonsnøyaktighet, hvor heller centigonsteodolitt burde vært brukt. KIL RTT 57	Geod

modulasjonsoscillator DA modulationsfrekvensgenerator DE Modulationsoscillator <(m)> EN modulation oscillator FR oscilateur <(m)> de modulation SV modulationsoscillator	svingekilde som lager et modulert signal (*modulasjonssignal) — Brukes i forbindelse med *elektroniske_avstandsmålere. KIL RTT 57	Geod
modulasjonssignal DA modulationssignal DE Modulationssignal <(n)> EN modulation signal FR signal <(m)> de modulation SV modulationssignal	bølge som preges inn på en *bærebølge fra en elektromagnetisk bølgekilde — Prinsippet med m. brukes i instrumenter for *elektroniske_avstandsmålere. KIL RTT 57	Geod
modulert bølge DA moduleret bølge DE modulierte Welle <(f)> EN modulated wave FR onde <(f)> modulée SV modulerad våg	— Når en *bærebølge påføres et signal får man m.b. En bærebølge kan moduleres etter to hovedprinsipper som begge kan benyttes i *elektroniske_avstandsmålere: (1) Amplitudemodulasjon der signalets (modulasjonsbølgens) amplitude påføres bærebølgen. (2) Frekvensmodulasjon der signalets *frekvens påføres bærebølgen. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
multiplikasjonskonstant DA multiplikationskonstant DE Multiplikationskonstante <(f)> EN stadia constant; multiplication constant FR coefficient <(m)> stadimétrique; constante <(f)> stadimétrique SV multiplikationskonstant	faktor som en avlest verdi må multipliseres med når denne skal korrigeres til riktig verdi; jf. addisjonskonstant KIL RTT 57	Geod
målebord DA målebord DE Me\$Pss@tisch <(m)> EN plane table FR planchette <(f)> SV mätbord	tidligere brukt arbeidsbord for feltmålinger under kartfremstilling, vanligvis av størrelse ca. 0,5\$Mgang@0,5 m — M. var festet på et stativ. Måleutstyret var kikkertlinjal, *distansesestang, snorlodd m.m. KIL RTT 57	Geod
målebrev DA måleblad SV förrättningskarta	rettsgyldig dokument knyttet til en eiendom og utformet etter krav formulert i *delingsloven — M. inneholder informasjon som identifiserer eiendommen og angir bl.a. eiendommens areal og grensepunkter med *koordinater. KIL RTT 57	Geod
målebåndstrammer DA målebåndstrammer DE Me\$Pss@bandspanner <(m)> EN spring suspension FR suspension <(f)> à ressort SV bandsträckare	fjærvekt og målebåndklemme som brukes for å gi målebåndet et bestemt strekk KIL RTT 57	Geod
målestokkfeil DA målestoksfejl	avvik mellom en målt størrelse og en kalibrert kontrollmåling av samme størrelse i forhold til størrelsen selv	Geod

DE Ma\$Pss@stabfehler <(m)> EN scale error FR erreur <(f)> d'échelle SV skalfel	— M. kan f.eks. forekomme ved instrumenter, *trekantnett, fotogrammetriske modeller og kart (papirkrymping). Med motsatt fortegn kalles m. *målestokk-korreksjon. KIL RTT 57	
målestokk-korreksjon DA målestokskorrektion DE Ma\$Pss@stabverbesserung <(f)> EN scale correction FR correction <(f)> d'échelle SV skalkorrektion	*multiplikasjonskonstanten minus 1, for en måleutrustning som er ment å skulle gi målestokkriktige avlesninger — M. regnes ofte i *ppm. KIL RTT 57	Geod
måleverdi DA målt værdi DE Beobachtungswert <(m)> EN measured value FR indication <(f)> d'un instrument de mesure SV mätvärde	tallmessig uttrykk for en størrelse som observeres — Består av tallverdi og måleenhet. KIL RTT 57	Geod
nadirdistanse DA nadirdistance DE Nadirwinkel <(m)>; Nadirdistanz <(f)> EN nadir angle; nadir distance FR angle <(m)> de distance nadirale; distance <(f)> nadirale SV nadirdistans	*vinkelen mellom *loddretningen og sikteretningen angitt i forhold til retningen til *nadir KIL RTT 57	Geod
nasjonalt høydesystem DA geodætisk højdenet DE nationales Höhensystem <(n)> EN national height system FR système <(m)> national d'altitude SV rikets höjdsystem	offisielt høydesystem basert på et geodetisk *vertikalt *datum — Eks. *NN_1954 og *NNN_1957. KIL RTT 57	Geod
nedhengskorreksjon DA nedhængskorrektion DE Pfeilkorrektion <(f)> EN seg correction FR correction <(f)> de flèche SV böjningskorrektion	alltid negativ korreksjon som påføres en avstand målt med fritthengende målebånd — Man korrigerer fra bue- til kordelengde. — Se også pilhøyde. KIL RTT 57	Geod
nett DA net DE Netz <(n)> EN network; framework; net FR canevas <(m)>; réseau <(m)> SV nät	system av punkter bundet sammen ved observasjoner, f.eks. *vinkler, avstander, *nivellement og tyngde KIL RTT 57	Geod
nettutjevning DA netudjævning DE Netzausgleichung <(f)>	*utjevning av målinger som danner et *nett, i regelen foretatt som *korrelatutjevning KIL RTT 57	Geod

EN net adjustment FR compensation <(f)> de réseau SV nätutjämning		
newton; N DA newton; N DE Newton <(n)>; N EN newton; N FR newton <(m)>; N SV newton; N	enhet for kraft — Avledet SI-enhet. #/ 1 N = 1 kg\$Mmult@m/s\$H2@. KIL RTT 57	Geod
NGO-koordinater	plane *koordinater i *system_NGO_1948 KIL RTT 57	Geod
nivellement; <ikke:> nivellering DA nivellement DE Nivellement <(n)> EN levelling FR nivellement <(m)> SV avvägning	målemetode for å bestemme høydeforskjeller — Det kan være *geometrisk_n., *hydrostatisk_n., hydrodynamisk n. eller *astronomisk_n. — Se figur ved geometrisk nivellement. KIL RTT 57	Geod
nivellementsfastmerke DA højdefikspunkt DE Höhenmarke <(f)>; Höhenbolzen <(m)>; Nivellementbolzen <(m)> EN bench mark FR repère <(m)> de nivellement SV fixpunkt	varig merke satt ned for å angi et punkt som er høydebestemt ved *nivellement — Ofte metallbolt i fjell. Oppgitt høyde refererer vanligvis til toppen av merket. KIL RTT 57	Geod
nivellementssløyfefeil DA lukkesumsgab; gab DE Schleifenwiderspruch <(m)>; nivellitischer Schleifenschlu\$Pss@fehler <(m)> EN levelling error of closure FR erreur <(f)> de fermeture d'une maille en altimétrie SV slutningsfel vid avvägning	*feil eller avvik, som opptrer i forbindelse med nivellementssløyfer 1: rå *sløyfefeil: avvik fra null når en summerer de observerte høydeforskjeller rundt sløyfen uten å ta hensyn til korreksjonen for ikke parallellitet mellom *nivåflatene 2: sfæroidisk (teoretisk) sløyfefeil: beregnet avvik fra nullverdi pga. de ikke parallelle nivåflatene — Høydeforskjellene er korrigert ut fra en teoretisk tyngdefordeling (sfæroidisk sløyfeeksess). 3: sann (teoretisk) sløyfefeil: beregnet avvik fra nullverdi pga. de ikke parallelle nivåflatene — Høydeforskjellene er korrigert ut fra de målte tyngdeverdier på jordens overflate (sann sløyfeeksess). KIL RTT 57	Geod
nivellerinstrument DA nivellerinstrument DE Nivellier <(n)>; Nivellierinstrument <(n)> EN level FR niveau <(m)> SV avvägningsinstrument	instrument for måling av høydeforskjeller ved hjelp av horisontale *siktelinjer — Består vanligvis av en *kikkert som kan horisonteres og dreies om en *vertikalakse. KIL RTT 57	Geod
nivellerstang DA lægte	stang av tre eller metall, vanligvis 3#-4 m lang, med minst én lengdeskala — Loddrettstilles ved hjelp av *dåselibelle(r) e.l. og tilsiktes gjennom	Geod

DE Nivellierlatte <(f)> EN levelling staff; level rod FR mire <(f)>; mire <(f)> de nivellement SV avvägningsstång	*nivellerinstrument ved *geometrisk_nivellement. Kan også brukes til *optisk_avstandsmåling. KIL RTT 57	
nonie DA nonius DE Nonius <(m)>; Vernier <(m)> EN vernier FR vernier <(f)> SV nonie	hjelpeskala for å bedre *nøyaktigheten ved avlesninger — N. gjøres i regelen litt mindre enn hovedskalaens minste inndeling, f.eks. 9/10. N. ligger inntil hovedskalaen slik at man direkte kan avlese et *siffer i tillegg til hovedskalaens inndeling. KIL RTT 57	Geod
nord-norsk null 1957; NNN 1957 DA nord-norsk nul 1957 DE Bezugsfläche <(f)> 1957 für Nord-Norwegen EN datum level 1957 for Northern Norway FR surface <(f)> de référence 1957 pour Norvège Nord SV nord-norsk noll 1957	*datum for det nasjonale *høydesystem i Nord-Norge (nord for Skjomen) — N. er fysisk knyttet til østre *fastmerke ved Malmkaia i Narvik som er *normalhøydepunkt. Høyden på dette fastmerket er definert i forhold til middelvann ved *vannstandsmåleren i Narvik (1948#-56) og Evenskjær (1945#-56). N. ble beregnet og tatt i bruk fra 1957. N. forkortes vanligvis til NNN 1957 og den ligger 28 mm lavere enn *normalnull_1954. KIL RTT 57	Geod
normalbarometer DA normalbarometer DE Normalbarometer <(n)> EN normal barometer FR baromètre <(m)> normal SV normalbarometer	svært nøyaktig barometer (#-0,02#-0,05 *torr) som brukes for å *kalibrere andre barometre KIL RTT 57	Geod
normalfordeling DA normalfordeling DE Normalverteilung <(f)>; Gauß'sche Fehlerfunktion <(f)>; Gauß'sche Fehlerverteilung <(f)> EN normal distribution FR répartition <(f)> standard; distribution <(f)> normale SV normalfördelning	uttrykk for punktsannsynligheten for en variabel X gitt ved $f(x) = \frac{1}{\sigma\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{x^2}{2\sigma^2}}$ også kalt gaussisk fordeling — Den karakteriseres ved en symmetrisk klokkeform. N. sier noe om *spredningen av den variable X hvor X f.eks. kan være gjentatte målinger av en størrelse. Hvis målingene foretas uavhengig av hverandre, får man ved et uendelig stort antall målinger en n. med en forventet verdi (μ). Avstanden fra denne til vendetangenten kalles *standardavvik (σ). σ^2 kalles *variansen. Standardavviket er altså et standardisert uttrykk for spredningen av *måleverdiene. I praksis dreier det seg om endelige antall målinger (n) og $s = \sqrt{\frac{1}{n-1} \sum (x_i - \bar{x})^2}$ hvor $\bar{x} = \frac{1}{n} \sum x_i$ er en god anslagsverdi for μ . — Se figur. KIL RTT 57	Geod
normalhøyde DA normalhøjde DE Normalhöhe <(f)> EN normal height FR altitude <(f)> fondamentale SV normalhöjd	*ortometrisk_høyde beregnet med den forutsetning at jordens *tyngdefelt er normalt, dvs. refererer til en idealisert *jordellipsoide KIL RTT 57	Geod
normalhøydepunkt	*fastmerke som har definert *høyde og som markerer *datum for et *høydesystem	Geod

DA normalhøjdepunkt DE Normalhöhenpunkt <(m)> EN standard bench mark FR point <(m)> d'altitude de référence SV normalhöjdpunkt	— *Normalnull_1954 og *nord-norsk_null_1957 har hvert sitt n. KIL RTT 57	
normalligninger DA normalligninger DE Normalgleichungen <(f pl)> EN normal equations FR équations <(f pl)> normales SV normalekvationer	lineært ligningssystem med symmetrisk koeffisientmatrise utledet av *feilligningene (hvis *elementutjevning) eller *betingelsesligningene (hvis *korrelatutjevning) samt av observasjonenes *vekter — Ukjente i normalligningssystemet (NL) er forbedringene på elementene eller størrelser (korrelater) som står i funksjonell forbindelse med observasjonenes *utjevningskorreksjoner. I forbindelse med *oppløsning av NL er det også mulig å utlede elementenes eller korrelatenes kovariansmatrise. Antall n. = antall ukjente i NL. KIL RTT 57	Geod
normalnull 1954; NN 1954 DA normalnul DE Bezugsfläche <(f)> 1954 für Süd-Norwegen EN datum level 1954 for Southern Norway FR surface <(f)> de référence 1954 pour Norvège Sud	*datum for det nasjonale *høydesystem i Sør-Norge (sør for Skjomen); jf. nord-norsk null 1957 — N. er fysisk knyttet til ett bestemt *fastmerke ved Tregde *vannstandsmåler (nær Mandal). Dette fastmerke er *normalhøydepunkt. Høyden på dette fastmerke er basert på en *utjevning fra 1954 av middelvannstandsberegningene for Oslo, Nevlnghavn, Tregde, Stavanger, Bergen, Kjøsldal og Heimsjø vannstandsmålere. I utjevningen er det benyttet mellom 18 og 53 årganger av de ulike vannstandsmålerne. N. forkortes vanligvis til NN 1954. KIL RTT 57	Geod
normalprojeksjon	— Se ortogonalprojeksjon. Jf. normal projeksjon. KIL RTT 57	Geod
normaltyngde DA normaltyngde DE Normalschwere <(f)> EN normal value of gravity FR valeur <(f)> normale de la pesanteur SV normaltyngdkraft	teoretisk beregnet tyngdeverdi \$Gg@ gitt som en funksjon av *geografisk_bredde \$Gf@ — N. blir ofte kalt tyngdeformel. Tyngdeformelen av 1930 er gitt på formen#/\$Gg@ = \$Gg@\$SE@(1+\$Gb@\$S1@\$Mmult@sin\$H2@\$Gf@+\$Gb@\$S2@\$Mmult@sin\$H2@\$Gf@)#/ hvor E = ekvator, \$Gb@\$S1@ og \$Gb@\$S2@ er konstanter. Tyngdeformelen av 1967 og 1980 er begge gitt ved:#/\$Gg@ = \$Gg@\$SE@(1+k\$Mmult@sin\$H2@\$Gf@)\$Mmult@# = (1#-e\$H2@\$Mmult@sin\$H2@\$Gf@)\$H-\$T1/2@#@/ hvor e er *ellipsoidens første eksentrisitet og e\$H2@ = \$Ta\$H2@-b\$H2@/a\$H2@#. Konstantene i henholdsvis 1967-formelen og 1980-formelen er: \$Gg@\$SE@: 9,780#.318#.455#.8 m\$Mmult@s\$H-2@#/ 9,780#.326#.771#.5 m\$Mmult@s\$H-2@#/ e\$H2@: 0,006#.694#.605#.328#.56#/ 0,006#.694#.380#.022#.90#/ k: 0,001#.931#.663#.383#.21#/ 0,001#.931#.851#.353#/ N. kan brukes til å sammenligne målt tyngdeverdi med teoretisk tyngdeverdi, når den målte verdien er redusert til havets nivå. KIL RTT 57	Geod
norsk datum DA norsk datum DE norwegisches Bezugssystem <(n)> EN Norwegian datum	vanligvis brukt om regionalt, horisontalt *geodetisk_datum basert på den *modifiserte_Besselellipsoiden (1918); jf. europeisk datum — *Fundamentalpunktet var i Kristiania (Oslo) observatorium. Her ble *loddavviket og *geoidehøyden satt lik null. Orienteringen av nettet ble utledet fra *asimut til	Geod

FR système <(m)> de référence norvégien SV norsk datum	Husbergøen som var astronomisk bestemt fra observatoriet. *Nullmeridianen i n.d. går gjennom fundamentalpunktet. N.d. er brukt i *system_NGO_1948. KIL RTT 57	
norsk nasjonal ellipsoide DA norsk national ellipsoide DE norwegisches modifiziertes Bessel's Ellipsoid <(n)> EN Norwegian modified Bessel's ellipsoid FR ellipsoïde <(m)> modifié norvégien du Bessel SV norsk nationell ellipsoid	— Den opprinnelige n.n.e. var identisk med *Bessels_ellipsoide. Da man i 1875 gikk over fra toise til *meter som lengdemål i Norge, ble det brukt en verdi som avvek fra den senere internasjonale overgangen. For å bøte på dette modifiserte man n.n.e. i 1918 og innførte betegnelsen modifisert Besselellipsoide. Den store halvaksen i n.n.e. er gitt ved $a = 6\,377\,492,017\,6$ m. *Flattrykningen er den samme som for Bessels ellipsoide. KIL RTT 57	Geod
nullmeridian DA nulmeridian DE Nullmeridian <(m)> EN meridian of origin; prime meridian FR méridien <(m)> origine SV nollmeridian	referansemeridian for angivelsen av *geografisk_lengde, vanligvis Greenwich-meridianen KIL RTT 57	Geod
nullnivå DA nulniveau DE Bezugsfläche <(f)> EN datum level; reference plane FR surface <(f)> de référence SV nollnivå	*referanseflate med verdien null brukt som utgangspunkt i et *høydesystem; jf. vertikalt datum KIL RTT 57	Geod
nullpunktfeil DA nulpunktsfejl DE Nullpunktfehler <(m)> EN zero error FR erreur <(f)> du point zéro; erreur <(f)> de zéro SV nollpunktsfel	*feil som skyldes at et instruments nullpunkt ikke ligger der det forventes KIL RTT 57	Geod
nullpunktskorreksjon DA nulpunktskorrektion DE Additionswert <(m)>; Nullpunktkorrektion <(f)> EN zero correction FR correction <(f)> du point zéro; correction <(f)> de zéro SV nollpunktskorrektion	— Se addisjonskonstant, instrumentkonstant. KIL RTT 57	Geod
nullretning DA udgangsretning DE Nullrichtung <(f)> EN reference direction FR direction <(f)> de référence; direction <(f)> origine SV utgångsbäring; utgångsriktning	utvalgt retning fra en stasjon, som de øvrige retningene fra stasjonen refereres til — Etter midling og reduksjon vil retningene angi *vinklene fra n. (positiv med urviser). KIL RTT 57	Geod
nøyaktighet DA nøjagtighed	graden av en estimert verdis nærhet til sin sanne verdi KIL RTT 57	Geod

DE Genauigkeit <(f)> EN accuracy FR précision <(f)> SV noggrannhet		
observasjonsligning DA observationsligning DE Beobachtungsgleichung <(f)>; ursprüngliche Fehlergleichung <(f)> EN observation equation FR relation <(f)> d'observation SV observationsekvation	ligning som uttrykker den enkelte observasjon som funksjon av de ukjente elementene, f.eks.: $l_{Si@} = F_{Si@}(x_{S1@}, x_{S2@}, \dots x_{Se@})$ hvor $l_{Si@}$ er observasjon nr. i og x er parametrene (elementene) KIL RTT 57	Geod
offisiell midtlinje	avtalefestet midtlinje mellom to nasjoner med felles havområder — O.m. er oftest gitt som *geodetiske_linjer mellom punkter plassert slik at arealet mellom *matematisk_midtlinje og o.m. blir like stort for begge parter. KIL RTT 57	Geod
oppmålingsforretning DA udstykning SV fastighetsbestämning	— O. tar sikte på å bestemme grunneiendommers nøyaktige beliggenhet i marka. Resulterer vanligvis i et *målebrev med kart som viser eiendommens grenser. KIL RTT 57	Geod
optisk avstandsmåling DA optisk distancemåling DE optische Entfernungsmessung <(f)>; optische Streckenmessung <(f)> EN optical distance measurement FR mesure <(f)> optique des distances SV optisk avståndsmätning	indirekte metode for avstandsbestemmelse — Foregår vanligvis ved at en *teodolitt eventuelt *nivellerinstrument (med *distansestreker i *trådkorset) stilles opp i det ene endepunkt av den linjen hvis lengde skal bestemmes og en inndelt stang i det andre. De størrelser som observeres direkte, er vanligvis lengden av et stangavsnitt eller en *vinkel. Av disse kan den søkte avstanden utledes. KIL RTT 57	Geod
optisk lodd DA optisk lod DE optisches Lot <(n)> EN optical plummet; optical plumb FR plomb <(m)> optique; viseur <(m)> optique SV optiskt lod	kort, brutt *kikkert med *sikteakse som kan loddrettstilles ved *libeller eller en kompensator — Den kan være festet i en *trefot, innebygd i et instrument eller benyttes som selvstendig instrument. KIL RTT 57	Geod
optisk mikrometer DA optisk mikrometer DE optisches Mikrometer <(n)> EN optical micrometer FR micromètre <(m)> optique SV optisk mikrometer	instrument til å øke avlesningsnøyaktighet — Inneholder minst én optisk komponent. Ved hjelp av denne kan bildet av delingen eller en del av dette, gis en forskyvning som leses av på en skala. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
orden DA orden DE Ordnung <(f)> EN order FR ordre <(m)> SV ordning	betegnelse brukt til *klassifisering — I klassisk *geodesi gjerne brukt om trekantpunkter der første ordens punktene dannet grunnlag for annen ordens *nett. Første og annen ordens *trekantnett betegnes ofte høyere ordens nett, mens tredje, fjerde og femte ordens punkter utgjør lavere ordens nett. Ordenbetegnelsen er eksempelvis også brukt om målepunkter i tyngdenett. KIL RTT 57	Geod
orienteringsvinkel	*retningsvinkel til *nullretningen i en sats eller satsserie	Geod

DA orienteringsvinkel DE Orientierungswinkel <(m)> EN orientation angle FR position <(f)> du zéro SV orienteringsvinkel	— Under *utjevningen ofte kalt *orienteringselement. O. fastlegger orienteringen i *koordinatsystemet av det sett retninger som inngår i satsen. KIL RTT 57	
ortogonale utmål DA ortogonale afsætningsdata DE rechtwinklige Absteckungen <(f pl)> EN orthogonal offsets FR rayons <(m pl)> orthogonals SV ortogonal utsättning	avstander brukt til å angi et punkts beliggenhet ved *rettvinkelmetoden — Se figur ved rettvinkelmetoden. KIL RTT 57	Geod
ortometrisk høyde DA ortometrisk højde DE orthometrische Höhe <(f)> EN orthometric height FR cote <(f)> orthométrie SV ortometrisk höjd	et punkts avstand fra *geoiden, målt langs *loddlinjen — Med *høyde over havet menes vanligvis o.h. KIL RTT 57	Geod
ortometrisk korreksjon DA ortometrisk korrektion DE orthometrische Korrektion <(f)> EN orthometric correction FR correction <(f)> orthométrie SV ortometrisk korrektion	korreksjon som må påføres en nivellert høydeforskjell for å overføre den til ortometrisk høydeforskjell; jf. ortometrisk høyde KIL RTT 57	Geod
overgangskurve DA overgangskurve DE Übergangsbogen <(m)> EN transition curve FR courbe <(f)> de transition SV övergångskurva	kurve der krumningen endrer seg kontinuerlig, f.eks. proporsjonalt med kurvens lengde — Eks. på o.: *klotoide, kubisk parabel. KIL RTT 57	Geod
overordnet nett DA overordnet net DE übergeordnetes Netz <(n)> EN primary framework FR réseau <(m)> primaire SV överordnat nät	*nett av punkter som kan danne grunnlag for beregning av punkter videre nedover i et punkthierarki KIL RTT 57	Geod
overskytende målinger DA overbestemmelser DE überschüssige Beobachtungen <(f pl)> EN redundant observations FR observations <(f pl)> surabondantes SV överbestämnda mätningar; överbestämningar	målinger ut over det som er matematisk nødvendig for å bestemme de ukjente størrelser — O.m. tjener som kontroll, og blir brukt ved *utjevning for å forbedre resultatets *pålitelighet og *nøyaktighet. Antall o.m. kalles i statistikken *frihetsgrader. KIL RTT 57	Geod
parallaksefeil DA parallaksefejl DE Parallaxenfehler <(m)>	1: avlesningsfeil som kan forekomme når avlesningsmerket og skalaen ikke ligger i samme plan — Avhengig av *vinkelen man iakttar skalaen fra, vil man få forskjellig avlesning.	Geod

EN parallax error FR erreur <(f)> de parallaxe SV parallellaxelfel SV kollimationsfel	2: Forekommer også i *sikteikikkerter om ikke *bildeplanet sammenfaller med trådkorsplaten. KIL RTT 57	
parallaktisk vinkel DA parallaktisk vinkel DE parallaktischer Winkel <(m)> EN parallactic angle; angle at the star <(2)> FR angle <(m)> parallactique; angle <(m)> à l'astre <(2)> SV parallaktisk vinkel	1: *avstandsmåling: liten *vinkel som blir meget nøyaktig målt, f.eks. med *basisstang — Se figur ved basisstang. 2: astronomi: vinkel ved stjernen i den astronomiske trekant 3: fotogrammetri: vinkel med toppunkt i et objektpunkt (terrengpunkt) og som spenner over *øyebasis (ved *direkte_stereosyn) eller fotograferingsbasis (ved stereofotografering) — P. kalles også *konvergensvinkel. KIL RTT 57	Geod
parallelsirkel DE Parallelkreis <(m)> EN parallel FR cercle <(m)> parallèle; parallèle <(f)> SV parallellcirkel	— Se breddesirkel. KIL RTT 57	Geod
pascal; Pa DA pascal; Pa DE Pascal <(n)>; Pa EN pascal; Pa FR pascal <(m)>; Pa SV pascal; Pa	enhet for trykk eller spenning — Avledet SI-enhet. 1 Pa = 1 N/m\$H2@ (*newton per kvadratmeter). KIL RTT 57	Geod
pendelspeil DA pendulspejl DE Pendelspiegel <(m)> EN pendulum mirror FR miroir <(m)> pendulaire SV pendelspegel	planparallelt speil i et selvhorisonterende *nivellerinstrument — P. henger vanligvis i avstand halve *brennvidden fra *objektivet og forskyves for å fokusere siktebildet. KIL RTT 57	Geod
pentagonprisme DA pentagonalprisme DE Fünfseitprisma <(n)> EN pentagonal prism; pentaprism FR prisme <(m)> pentagonal SV pentagonprisma	glassprisme med femkantet tverrsnitt — Strålegangen i prismet er slik at det kan brukes bl.a. til å sette ut rette *vinkler. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
periferivinkelmetoden DA afsætning ved periferivinkel DE Peripheriewinkelmethode <(f)>; Sehnen-Winkel-Verfahren <(n)> EN chord-angle method; offset from chord method FR procédé <(m)> corde-angle SV periferivinkelmetoden	metode for å stikke ut punkter på en sirkelbue — Med instrumentoppstilling i punktet der buen begynner (kurvepunktet), kan man utnytte det at like store periferivinkler svarer til like store buer og stikke ut en rekke punkter med samme innbyrdes avstand langs buen. KIL RTT 57	Geod
perihel DA perihelium	punkt i en bane i solens *tyngdefelt som ligger nærmest solen — P. er motsatt av *aphel.	Geod

DE Perihel <(n)> EN perihelion FR périhélie <(m)> SV perihelium	KIL RTT 57	
perpendikulærkrumningsradius DA perpendikulærkrumningsradius DE Querkrümmungshalbmesser <(m)>; Normalkrümmungshalbmesser <(m)> EN radius of curvature in the prime vertical FR rayon <(m)> de courbure d'un parallèle SV normalkrökningsradie	krumningsradien til det normalsnitt på *omdreiningsellipsoiden som står vinkelrett på meridiansnittets plan, gitt ved $N = \frac{a^2}{W}$, hvor $W = \frac{K_1 - e^2 \sin^2 B}{a^2}$, a og b er *referanseellipsoidens store og lille halvakse, $e^2 = \frac{a^2 - b^2}{a^2}$ og B *geografisk bredde KIL RTT 57	Geod
pilhøyde DA pilhøjde DE Pfeilhöhe <(f)>; Durchbiegungsbetrag <(m)> EN versed sine FR flèche <(f)> SV pilhöjd	— Når man måler med fritthengende målebånd mellom to punkter, vil målebåndet pga. sin egen tyngde bue ned på midten. Største avstand (nedheng) mellom målebånd og den tenkte rette linje mellom målepunktene kalles p. — Se også nedhengskorreksjon. KIL RTT 57	Geod
planglassmikrometer DA planglasmikrometer DE Planplattenmikrometer <(n)> EN parallel plate micrometer; plane plate micrometer FR micromètre <(m)> à lame à faces parallèles; micromètre <(m)> à plaque plano-parallèle SV planglasmikrometer	*optisk_mikrometer som brukes ved å måle hvor mye man må dreie en planparallel glassplate for å parallellforskyve innfallende lysstråler en ønsket avstand KIL RTT 57	Geod
polarmetoden DA polarmetoden DE polare Punktbestimmung <(f)>; polares Anhängen <(n)> EN radiation FR rayonnement <(m)> SV polärmetoden	målemetode der avstand og vinkel måles i et gitt punkt for å bestemme beliggenheten av eller å sette ut et annet punkt — Se figur ved rettvinkelmetoden. KIL RTT 57	Geod
polarplanimeter DA polarplanimeter DE Polarplanimeter <(n)> EN polar planimeter FR planimètre <(m)> polair SV polärplanimeter	instrument for å bestemme areal på kart e.l.; se også grunnsirkel — P. består av en pol som står i ro under målingene, en polarm, en førearm og et telleverk. KIL RTT 57	Geod
polbevegelse DA polbevægelse DE Polbewegung <(f)> EN polar motion FR mouvement <(m)> polaire SV polrörelse	bevegelse som jordens rotasjonsakse beskriver i forhold til den fysiske jordoverflaten; jf. polvandring — Bevegelsen kan virke som noe uregelmessig, sirkulær innenfor $r = 20$ m i forhold til et fast punkt. P. er vanligvis gitt relativt til *CIO. KIL RTT 57	Geod
polvandring	langsiktig bevegelse av jordens rotasjonsakse i forhold til kontinentene	Geod

DA polvandring DE Polwanderung <(f)> EN polar wandering FR course <(f)> des pôles SV polvandring	KIL RTT 57	
polygondrag DA polygontræk DE Polygonzug <(m)> EN traverse FR cheminement <(m)> SV polygontåg	brukket observasjonslinje vanligvis med instrumentoppstilling i hvert brekkpunkt (*polygonpunkt) — Avstandene mellom og *horizontalvinklene i polygonpunktene måles. P. deles inn i: *Tosidig_tilknytningsdrag, ensidig tilknytningsdrag, fritt drag, *lukket_p., åpent p. — Se figur ved tosidig tilknytningsdrag. KIL RTT 57	Geod
polygonnett DA polygonnet DE Polygonnetz <(n)> EN traverse net FR réseau <(m)> polygonal SV polygonnät	flere *polygondrag som møtes i *knutepunkter og danner et *nett KIL RTT 57	Geod
polygonpunkt DA polygonpunkt DE Polygonpunkt <(m)> EN traverse point FR point <(m)> cheminement; point <(m)> de polygonation SV polygonpunkt	koordinatbestemt punkt der *koordinatene i grunnriss, eventuel *høyde, er bestemt ved polygonering; se polygondrag KIL RTT 57	Geod
posisjon DA position DE Position <(f)> EN position FR position <(f)> SV position	stedsangivelse ved hjelp av *koordinater i et *referansesystem KIL RTT 57	Geod
posisjonsbestemmelse DA positionsbestemmelse DE Positionsbestimmung <(f)> EN positioning SV positionsbestämning	det å finne *posisjonen til et punkt KIL RTT 57	Geod
potensial DA potenziale DE Potential <(n)> EN potential FR potentiel <(m)> SV potential	energitilstand — Med p. i et punkt forstår vi det arbeidet *tyngdekraften utfører når en masseenhet faller fra punktet til et punkt der potensialet er definert lik null. KIL RTT 57	Geod
ppm	relativ angivelse gitt i milliondeler, f.eks. millimeter per kilometer — Forkortelse for engelsk "parts per million". KIL RTT 57	Geod

presesjon DA præcession DE Präzession <(f)> EN precession FR précession <(f)> SV precession	1: generelt: det at rotasjonsaksen for et roterende legeme endres under påvirkning av ytre krefter 2: geodesi: jordaksens dreining om *ekliptikkens poler — Omdreiningstid ca. 26#.000 år. KIL RTT 57	Geod
presisjon DA præcision DE Präzision <(f)> EN precision FR précision <(f)> SV precision	grad av konformitet blant et sett observasjoner av samme *tilfeldige_variable; se også repeterbarhet — Sannsynlighetsfordelingens *spredning er en indikasjon på p. P. uttrykker med andre ord graden av observasjoners nærhet til sin *forventningsverdi. Et instruments p. uttrykker hvor godt målingene lar seg gjenta. KIL RTT 57	Geod
presisjonsnivellement DA præcisionsnivellement DE Präzisionsnivellement <(n)> EN precise levelling FR nivellement <(m)> de précision SV precisionsavvægning	meget nøyaktig *nivellement med nærmere definert tillatt *feilgrense — Ved frem- og tilbakenivellement skal avviket i høydeforskjell ligge på eller under en grense som i Norge etter 1974 har vært (2\$Mmult@\$Ks@) mm hvor s er avstanden i kilometer mellom nabofastmerker. KIL RTT 57	Geod
prismekonstant DA prismekonstant DE Prismenkonstante <(f)> EN prism constant FR constante <(m)> de prisme SV prismakonstant	korreksjon som må påføres en avstand målt med *elektronisk_avstandsmåler for å henføre avstanden til *loddlinjen gjennom punktet som reflektorprismet er stilt over — Sammen med *instrumentkonstanten danner p. *addisjonskonstanten. KIL RTT 57	Geod
psykrometer DA psykrometer DE Psychrometer <(n)> EN psychrometer FR psychromètre <(m)> SV psykrometer	instrument som gir luftfuktigheten ved å måle samtidig tørr og våt temperatur i luften KIL RTT 57	Geod
pulsmetode DA impulsmetode DE Impulsverfahren <(n)>; Impulsmethode <(f)> SV pulsmetod	prinsipp for *avstandsmåling der en pulsgiver sender ut kortvarige pulser av elektromagnetiske bølger som reflekteres tilbake til senderen — Ut fra tidsforløpet kan avstanden beregnes. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
punktmiddelfeil DA punktmiddelfejl; punktspredning; standardafvigelse på punkt DE Punktlagefehler <(m)>; mittlerer Punktfehler <(m)> EN standard error of position FR erreur <(f)> moyenne sur la position (situation) SV punktmédelfel	skalarmål for usikkerhet i horisontalkoordinatene knyttet til et målepunkt; jf. standardavvik KIL RTT 57	Geod
pålitelighet	— Det skilles mellom indre og ytre p. Med indre p. forstås hvor godt observasjonene i et	Geod

DA pålidelighed DE Zuverlässigkeit <(f)> EN reliability FR authenticité <(f)> SV pålitlighet	system gjensidig kontrollerer hverandre, eller sagt på en annen måte, hvordan (*grov)_feil i en observasjon gjenspeiles i den tilhørende *utjevningskorreksjon. Med ytre p. forstås virkningen på de ukjente (f.eks. *koordinater) av en (grov) feil i observasjonene. KIL RTT 57	
radian; rad DA radian; rad DE Radian <(m)>; rad EN radian; rad SV radian; rad	enhet for absolutt vinkelmål, angitt som forholdet mellom lengden av sirkelbuen mellom vinkelbena og radius til sirkelen — 1 rad = 57,295#.779#.513\$Mgrad@ = 63,661#.977#.237\$Hg@. Supplementenhet i SI-systemet. KIL RTT 57	Geod
reduksjonstakymeter DA reduktionstachymeter DE Reduktionstachymeter <(n)> EN autoreducing tacheometer FR tachéomètre <(m)> autoréducteur SV reduktionstakymeter	*takymeter som ved hjelp av spesielle innretninger, vanligvis diagrammer på trådkorsplaten, muliggjør avlesning av horisontal avstand og høydeforskjell, eventuelt bare horisontal avstand KIL RTT 57	Geod
redusert bredde DA reduceret bredde DE reduzierte Breite <(f)> EN reduced latitude FR latitude <(f)> réduite SV reducerad latitud	*geodetisk_bredde, B på *ellipsoiden overført til en bredde \$Gb@ (r.b.) på kulen — R.b. er gitt ved $\tan \# . \$ G b @ = \$ T b / a @ \# . \tan \# . B$ der a og b er ellipsoidens halvaksler. — Se figur ved ellipsoidens flattrykning. KIL RTT 57	Geod
referanseellipsoide DA referenceellipsoide DE Bezugsellipsoid <(n)>; Referenzellipsoid <(n)> EN reference ellipsoid FR ellipsoïde <(m)> de référence SV referensellipsoid	*ellipsoide brukt som *referanseflate — R. er som regel en *omdreiningsellipsoide. Se f.eks. europeisk datum. KIL RTT 57	Geod
referanseflate DA referenceflade DE Bezugsfläche <(f)> EN reference surface; datum surface FR surface <(f)> de référence SV referensyta	entydig definert flate som målinger og beregninger henføres til, f.eks. *ellipsoide, *geoide KIL RTT 57	Geod
referansesystem DA referencesystem DE Bezugssystem <(n)> EN reference system FR système <(m)> de référence SV referenssystem	grunnlag for entydige resultater, gitt ved måleenhet, *datum, tidspunkt og matematiske modeller KIL RTT 57	Geod
reflektor DA reflektor DE Reflektor <(m)> EN reflector	utstyr for refleksjon av elektromagnetiske bølger — (1) *Prisme eller prismekombinasjon av glass som reflekterer lysstråler til en *elektro-optisk_avstandsmåler. (2) Reflektorspeilet i et speilteleskop. KIL RTT 57	Geod

FR réflecteur <(m)> SV reflektor		
refraksjon DA refraktion DE Refraktion <(f)> EN refraction FR réfraction <(f)> SV refraktion	elektromagnetiske strålers avbøyning som følge av passasje gjennom medier av ulik *optisk_tetthet, f.eks. en *siktelinjes avbøyning som følge av vekslende lufttetthet langs strålebanen — Det skilles mellom astronomisk r., terrestrisk r., nivellittisk r. og siderefraksjon. KIL RTT 57	Geod
refraksjonskoeffisient DA refraktionskoefficient DE Refraktionskoeffizient <(m)> EN refraction coefficient FR coefficient <(m)> de réfraction SV refraktionskoefficient	tall som uttrykker forholdet mellom *jordellipsoidens og lyskurvens (den elektromagnetiske stråles) krumningsradier — Brukes bl.a. ved høydeberegning for å ta hensyn til *refraksjonen. For synlig *lys settes ofte normalverdien for r. lik 0,13. KIL RTT 57	Geod
Reichenbachs prinsipp DA Reichenbachs princip DE Reichenbachsches Prinzip <(n)> EN Reichenbach's principle FR principe <(m)> de Reichenbach SV Reichenbachs princip	metode for optisk avstandsbestemmelse — Kjennetegnes ved at *kikkerten har konstant avstand mellom *trådkorsets_distansestreker. Kan brukes både på instrumenter med okularuttrekk og med indre fokusering. KIL RTT 57	Geod
rektascensjon DA rektascension DE Rektaszension <(f)> EN right ascension FR ascension <(f)> droite SV rektascension	i astronomi: *koordinat i ekvatorsystemet målt langs *ekvator fra vårjevndøgnsunktet til himmellegemets deklinasjonssirkel — Regnes positiv mot urviseren. KIL RTT 57	Geod
relativ nøyaktighet DA relativ nøjagtighed DE relative Genauigkeit <(f)> EN relative accuracy FR précision <(f)> relative SV relativ noggrannhet	1: *nøyaktighet i betydningen *standardavvik i forhold til størrelsen selv, f.eks. \$Gs@\$Ss@/s — R.n. uttrykkes ofte som en brøk med teller lik 1, eller i *ppm. 2: *nøyaktighet i koordinatdifferansene mellom to punkter i et *nett — I todimensjonale nett uttrykkes r.n. ofte ved den relative *feilellipse. Jf. absolutt nøyaktighet. KIL RTT 57	Geod
repeterbarhet DA repeterbarhed DE Repetierbarkeit <(f)>; Reproduzierbarkeit <(f)>; Wiederholbarkeit <(f)> EN repeatability FR répétabilité <(f)> SV repeterbarhet	uttrykk for variasjon i *måleverdi for et instrument når identiske tester utføres under konstante betingelser; se også presisjon KIL RTT 57	Geod
repetisjonsteodolitt DA repetitionsteodolit DE Repetitionstheodolit <(m)> EN repeating theodolite	*teodolitt med et *aksesystem som gjør det mulig å dreie *alidaden om *vertikalaksen enten alene, eller sammen med *horisontalsirkelen; se også repetisjonsvinkelmåling — Dette gjør det mulig å addere mekanisk flere enkeltmålinger av en og samme *vinkel. KIL RTT 57	Geod

FR théodolite <(m)> répétiteur SV repetitionsteodolit		
repetisjonsvinkelmåling DA repetitionsvinkelmåling DE Repetitionswinkelmessung <(f)>; Repetitionsmessung <(f)> EN repetition of angles FR méthode <(f)> par répétition de mesure des angles; mesure <(f)> par répétition SV repetitionsvinkelmätning	målemetode der man med *repetisjonsteodolitt måler en *vinkel flere ganger og adderer målingene mekanisk — Slik kan man øke *nøyaktigheten for målinger med instrumenter som har lav avlesningsnøyaktighet. KIL RTT 57	Geod
residuum DA residuum; restfejl DE übrigbleibender Fehler <(m)>; scheinbarer Fehler <(m)> EN residual error FR erreur <(f)> résiduelle SV residual	*restfeil og *utjevningskorreksjon KIL RTT 57	Geod
resolver DA fasemåler DE Resolver <(m)> EN resolver SV resolver	strømkretselement som endrer fasen på en sinusformet elektrisk strøm — Kan brukes som faseforskyver ved *elektronisk_avstandsmåling. KIL RTT 57	Geod
restfeil DA restfejl DE Restfehler <(m)> SV restfel	størrelse som er lik *utjevningskorreksjonen, men med motsatt fortegn KIL RTT 57	Geod
retning DA retning DE Richtung <(f)> EN direction FR direction <(f)> SV riktning	brukes i *geodesien i betydningen *horisontalretning KIL RTT 57	Geod
retningsmåling DA retningsmåling DE Richtungsbeobachtung <(f)>; Richtungsmessung <(f)> EN direction observation; direction measurement FR observation <(f)> des directions; mesure <(f)> des directions SV riktningsmätning	måleprosedyre der *horisontalretninger avleses ved sikt til et begrenset antall siktemål i en sats (vanligvis 3#-7 siktemål i satsen) — I motsetning til r. har man *vinkelmåling der bare to retninger inngår i samme måleoperasjon. KIL RTT 57	Geod
retningsreduksjon DA retningskorreksjon DE Richtungsreduktion <(f)> EN arc-to-chord reduction	1: differansen mellom den observerte *horisontalretningen og retningen for den tilsvarende *geodetiske_linje på *referanseellipsoiden — Kalles også asimutreduksjon. 2: differansen mellom *retningsvinkelen for den *geodetiske_linje på	Geod

FR correction <(f)> de réduction à la corde SV riktningsreduktion	*referanseellipsoiden og den retningsvinkel som beregnes av koordinatdifferansene KIL RTT 57	
retningsvinkel DA retningsvinkel DE Richtungswinkel <(m)> EN grid bearing FR gisement <(m)> SV riktningsvinkel	*vinkel i et punkt på en flatekurve mellom tangenten til kurven og tangenten til linjen med konstant ordinat som går gjennom punktet KIL RTT 57	Geod
rettvinkelinstrument DA prisme DE Rechtwinkelgerät <(n)> EN right-angle instrument FR équerre <(f)> SV ortogonalvinkelinstrument	instrument som brukes til å sette ut rette *vinkler i terrenget, på en byggeplass e.l. — F.eks. vinkelkors, *vinkelspeil, *vinkelprisme. KIL RTT 57	Geod
rettvinkelmetoden; <ikke:> ortogonalmetoden DA ortogonalmetoden DE Rechtwinkelverfahren <(n)>; rechtwinklige Absteckung <(f)>; Orthogonalverfahren <(n)>; orthogonale Absteckung <(f)> EN setting out by quasi-perpendiculars; setting out by offsets FR implantation <(f)> orthogonale SV ortogonalmetoden	måling og angivelse av punkters beliggenhet i forhold til én eller flere basislinjer — Man finner fotpunktet for normalen fra punktet på basislinjen, f.eks. med et *rettvinkelinstrument. Videre måles lengden av denne normalen samt avstanden fra et valgt nullpunkt på linjen ut til normalens fotpunkt. Som basislinjer kan man f.eks. bruke sider i et *polygondrag. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
reversjonslibelle DA vendelibelle DE Wendelibelle <(f)>; Doppellibelle <(f)>; Doppelschliff-Libelle <(f)>; Reversionslibelle <(f)> EN reversible level FR nivelle <(f)> réversible; nivelle <(f)> à double face; nivelle <(f)> à reversion SV reversionslibell	*rørlibelle som er symmetrisk utslipt på over- og undersiden, og som har skalainndeling på begge sider — R. blir også kalt vendelibelle. KIL RTT 57	Geod
ringkikkert DA kikkert med vendelibelle DE Ringfernrohr <(n)> EN movable telescope FR lunette <(f)> mobile SV avvägningsinstrument med omvridbar kikare	tidligere brukt nivellerkikkert som kunne dreies 200\$Hg@ om sin *sikteakse KIL RTT 57	Geod
riss DA måleplan DE Ri\$Pss@ <(m)> EN reduced-scale drawing FR épure <(f)> SV skiss	grafisk oversikt som viser punkter og observasjoner som inngår i et måleopplegg — I forbindelse med *triangulering og *trilaterasjon brukes observasjonsriss og beregningsriss. KIL RTT 57	Geod

rundstikking DE Kurvenabsteckung <(f)>; Bogenabsteckung <(f)> SV kurvutstakning	enkel metode for *stikking av sirkelbuer — Se figur. KIL RTT 57	Geod
rutenettnmisvisning DA misvisning DE Nadelabweichung <(f)> EN grivation; grid magnetic angle FR déclinaison <(f)> du quadrillage SV deklination	*vinkelen fra *rutenettnord (linjen med konstant ordinatverdi) til kompassnåle nordreting når den spiller inn — R. regnes positiv fra nord mot øst. KIL RTT 57	Geod
rytterlibelle DA rytterlibelle DE Reitlibelle <(f)> EN striding level FR niveau <(m)> à fourche; niveau <(m)> à pattes; niveau <(m)> cavalier SV ryttarlibell	følsom *rørlibelle med fotstykke utformet slik at den egner seg godt som målelibelle på sylindriske aksler; jf. hengelibelle — Innen geodesien er den særlig brukt til å måle *horisontalaksens helning. KIL RTT 57	Geod
rørbussole DA rørboussole DE Röhrenbussole <(f)> EN tubular compass FR déclinatoire <(m)> tubulaire SV rörbussol	kort rørformig kasse med innmontert magnetnål — R. er tilleggsutstyr for *teodolitt og *takymeter og brukes til magnetisk orientering. (Lite brukt i dag.) KIL RTT 57	Geod
rørlibelle DA rørlibelle DE Röhrenlibelle <(f)> EN tubular level FR niveau <(m)> tubulaire; nivelle <(f)> tubulaire SV rörlibell	lukket sylindrisk rør, svakt buet, gjennomsiktig, fylt med væske og en gassboble; jf. dåselibelle — Når boblen står symmetrisk i forhold til rørets delstreker, er tangenten til midtpunktet i rørets lengderetning horisontal. I denne posisjon "spiller libellen inn". Ulike rørlibeller: *hengelibelle, *reversjonslibelle, *rytterlibelle, *settelibelle. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
sann feil DA sand fejl DE wahrer Fehler <(m)> EN resultant error; true error FR erreur <(f)> vraie SV sant fel	teoretisk størrelse som uttrykker avviket mellom en idealisert "sann" verdi (*forventningsverdi) og en observert eller beregnet størrelse KIL RTT 57	Geod
sannsynlig feil DA sandsynlig fejl DE wahrscheinlicher Fehler <(m)> EN probable error FR erreur <(f)> probable SV sannolikt fel	lite brukt størrelse som er bestemt slik at sannsynligheten for å begå en *feil større enn s.f. er like stor som sannsynligheten for å begå en feil som er mindre KIL RTT 57	Geod
sannsynlighetsregningens aksiomer DA sandsynlighedsregningens aksiomer DE Axiome <(n pl)> der	1: sannsynligheten $P(A)$ for et utfall A ved et eksperiment er et entydig bestemt ikke negativt tall som høyst kan være lik en dvs. $0 \leq P(A) \leq 1$ 2: for et sikkert utfall S ved et eksperiment gjelder $P(S) = 1$ For ekvivalente utfall B og C	Geod

Wahrscheinlichkeitsrechnung EN axioms of the calculus of probabilities FR axiomes <(m pl)> du calcul des probabilités SV sannolikhetsaxiom	ved et eksperiment gjelder $P(B) = P(C)$ 3: hvis to utfall A og B ved et eksperiment gjensidig utelukker hverandre, så gjelder ved dette eksperiment $P(A+B) = P(A)+P(B)$ KIL RTT 57	
sannsynlighetstetthet DA sandsynlighedstæthed DE Wahrscheinlichkeitsdichte <(f)> EN probability density FR densité <(f)> de probabilité SV frekvensfunktion	hvis den kumulative *fordelingsfunksjonen $F(x)$ har en derivert $f(x) = F'(x)$, kalles $f(x)$ sannsynlighetstettheten for x — $f(x)$ kalles også *frekvensfunksjon. KIL RTT 57	Geod
sannsynligste feil DA residuum DE wahrscheinlichster Fehler <(m)> EN most probable error FR erreur <(f)> plus probable SV sannolikt fel	*utjevningskorreksjoner funnet ved *minste_kvadraters_metode — Det forutsettes at observasjonsmaterialet er normalfordelt. KIL RTT 57	Geod
satellittbasert navigasjon DA satellitbaseret navigation DE satellitbasierte Navigation <(f)> EN satellite navigation SV satellitbaserad navigation	navigasjon ved bruk av satellitter som hjelpemiddel KIL RTT 57	Geod
satellittbasert posisjonsbestemmelse DA satellitbaseret positionsbestemmelse DE satellitbasierte Positionsbestimmung <(f)> EN satellite positioning SV satellitbaserad positionering	det å finne *posisjonen til et punkt ved bruk av satellitter som hjelpemiddel KIL RTT 57	Geod
satellittgeodesi DA satellitgeodæsi DE Satellitengeodäsie <(f)> EN satellite geodesy FR géodésie <(f)> sur satellites SV satellitgeodesi	måle- og beregningsmetoder innen geodesien der kunstige jordsatellitter benyttes KIL RTT 57	Geod
satsmåling DA satsmåling DE satzweise Winkelmessung <(f)> EN measuring of angles in rounds FR mesure <(f)> des angles par séries SV satsmätning	metode for *retningsmåling der to eller flere retninger måles som en enhet i én måleoperasjon; jf. vinkelmåling — Hver enhet kalles en sats. Satsen kan måles ved *gjennomslag på *teodolitt, dvs. *fullsats eller uten gjennomslag, *halvsats. KIL RTT 57	Geod
seksagesimal sirkeldeling DA seksagesimal kredsinddeling DE Kreiselteilung <(f)> in Grad EN circle division in degrees SV sexagesimal cirkeldelning	sirkeldeling i 360 enheter — En enhet er 1\$Mgrad@ (*grad), der 1\$Mgrad@ = 60' (minutter) og 1' = 60" (sekunder). KIL RTT 57	Geod
sekund; s	enhet for tid	Geod

DA sekund; s DE Sekunde <(f)>; s EN second EN s FR seconde <(f)>; s SV sekund; s	— Grunnenhet i SI-systemet. 1 s er 9#.192#.631#.770 perioder av den stråling som svarer til overgangen mellom de to hyperfinnivåer i grunntilstanden for cesiumatomet 133. — Betegnelsen s. blir også brukt om del av sirkelbue ved *seksagesimal_sirkeldeling. KIL RTT 57	
sekundteodolitt DA sekundteodolit DE Sekundtheodolit <(m)> EN second theodolite FR théodolite <(m)> de second SV sekundteodolit	*teodolitt der *horisontalsirkelen kan avleses på nærmeste *sekund — S. brukes også noe feilaktig om teodolitter med *centesimal *sirkeldeling hvor avlesningen skjer på nærmeste 0,1 mgon (= 1 "nytt sekund"). — Se seksagesimal sirkeldeling. KIL RTT 57	Geod
senit DA zenit DE Zenit <(m)> EN zenith FR zénith <(m)> SV zenit	punkt på den synlige delen av himmelkulen der tangenten til *loddlinjen i observasjonspunktet treffer — S. er motsatt av *nadir. KIL RTT 57	Geod
senitdistanse DA zenitdistance DE Zenitdistanz <(f)>; Zenitwinkel <(m)> EN zenith distance; zenith angle FR distance <(f)> zénithale; angle <(m)> zénithal SV zenitdistans	*vertikalvinkelen mellom retningen til *senit og retningen til et tilsiktingspunkt — Se figur ved trigonometrisk høydemåling. KIL RTT 57	Geod
senitokular DA zenitokular DE gebrochenes Okular <(n)> EN broken eyepiece FR oculaire <(m)> coudé SV brutet okular	okular der strålegang gjennom et *prisme, et prismesystem eller et speil blir avbrutt en rett *vinkel i forhold til kikkertrørets retning — Tilleggsutstyr til *teodolitt. Brukes ved steile sikt. KIL RTT 57	Geod
sentrering DA centrerung DE Zentrieren <(n)> eines Instrument DE Zentrierung <(f)> EN centering of an instrument EN reduction to centre FR centrer un instrument FR réduction <(f)> au centre SV centrerung	1: oppstilling av et instrument slik at dets *vertikalakse går midt gjennom sentrum i det aktuelle *fastmerke 2: omregning av observasjoner eller *koordinater ved hjelp av sentreringselementene (*vinkel og avstand) som er nødvendig ved *eksentrisk_oppstilling og/eller signal KIL RTT 57	Geod
sentreringstillegg DA ekscentricitetskorreksjon DE Exzentritätskorrektur <(f)> SV centreringsstillägg	korreksjoner som må påføres eksentriske observasjoner for å få dem henført til beregningssentrum KIL RTT 57	Geod
sentrerstativ	stativ utstyrt med sentrerstokk som kan stilles loddrett, f.eks. over et *fastmerke, ved	Geod

DA centrerstativ DE Zentrierstativ <(n)> EN centring tripod FR trépied <(m)> de centrage; tripods <(m)> de centrage SV centrerstativ	hjelp av en *dåselibelle som er montert på stokken — På toppen av stativet er det et kuleleddhode e.l. som stokken er festet til. Hodet forskyves på toppen til dåselibellen spiller inn, og i denne stillingen låses hodet fast med en festeskruer. S. kan også brukes uten sentrerstokk. KIL RTT 57	
settelibelle DA sættelibelle DE Setzlibelle <(f)>; Aufsatzlibelle <(f)> EN spirit level FR nivelle-niveau <(f)> SV vattenpass	følsom *rørlibelle som har innfatning med plan underlagsflate — Spesielt beregnet på å horisontalstille en flate. KIL RTT 57	Geod
sfæroide DA sfæroide DE Sphäroid <(n)> EN spheroid FR sphéroïde <(m)> SV sfäroid	kulelignende rotasjonsflate — Ofte brukt som *referanseflate i *geodesi. KIL RTT 57	Geod
SI	internasjonalt system for måleenheter — SI står for Système International d'Unités. KIL RTT 57	Geod
sideskjæring DA sideskæring DE Seitwärtseinschneiden <(n)> SV sidoskärning	bestemmelse av punkt C i trekanten ABC, der A og B er kjente punkter, ved å måle vinkelen BCA og én av de to andre vinklene i trekanten — Se figur. KIL RTT 57	Geod
sifferskala DA skala DE Ziffernskale <(f)> FR échelle <(f)> numérique SV sifferskala	sett av tallsifre, vanligvis 0#-9, som vises, vanligvis ett om gangen, i et *vindu der avlesningen skal foretas — En flersifret s, består av flere ensifrete s. ved siden av hverandre. KIL RTT 57	Geod
signalhøyde DA signalhøjde DE Signalthöhe <(f)> SV signalhöjd	høydeforskjell mellom topp *siktekors (eller tilsvarende) og stasjonens høydereferansepunkt; se sikte høyde KIL RTT 57	Geod
sikringsbolt DA sikringsmærke DE Sicherungsmarke <(f)> EN witness mark FR point <(m)> de repère SV försäkringsmarkering	ekstra bolt satt ned i nærheten av et *fastmerke og innmålt i forhold til dette — S. overtar fastmerkets funksjon hvis fastmerket går tapt. KIL RTT 57	Geod
sikteaksefeil; <ikke:> kollimasjonsfeil DA kollimationsfejl DE Kollimationsfehler <(m)>; Ziehlachsenfehler <(m)>	*feil som skyldes at *sikteaksen ikke står normalt på *horisontalaksen — S. angis som vinkelavvik fra 100\$Hg@. KIL RTT 57	Geod

EN horizontal collimation error FR erreur <(f)> de collimation horizontale SV kollimationsfel		
siktefeil; pointeringsfeil; <ikke:> pekefeil DA indstillingsfejl DE Zielfehler <(m)>; Einstellfehler <(m)> EN error of pointing FR erreur <(f)> de pointé SV inställningsfel	*feil som begås ved innretting av en *siktekikkert e.l. mot et siktemerke KIL RTT 57	Geod
siktehøyde DA sigtehøjde DE Zielpunkthöhe <(f)> EN target height FR hauteur <(f)> du point visé SV sikthöjd	høydedifferense mellom tilsiktet punkt og toppen av det tilhørende *fastmerket — Se figur ved trigonometrisk høydemåling. KIL RTT 57	Geod
siktekikkert; <ikke:> målekikkert DA sigtekikkert DE Me\$Pss@fernrohr <(n)> EN telescope FR lunette <(f)> SV siktkikare	kikkert som er en del av et geodetisk instrument f.eks. *teodolitt — S. er utstyrt med *trådkors (*strek kors) som sammen med *objektivets optiske midtpunkt definerer dens *siktelinje. KIL RTT 57	Geod
sikte kors DA sigtemærke DE Tafelkreuz <(n)>; Tafelbrett <(n)> EN target plates FR panneaux <(m pl)> visés; panneaux <(m pl)> SV signalskiva	del av signal, brukt ved tilsikting — Vanligvis øverste del av signalet, utformet som to kryssende sett av trebord e.l., mest mulig symmetrisk om signalets midtstokk. Vanligste dimensjoner er 50\$Mgang@50, 70\$Mgang@70 og 100\$Mgang@100 cm. KIL RTT 57	Geod
siktelinje DA sigtelinie DE Ziellinie <(f)>; Visierlinie <(f)> EN line of sight FR ligne <(f)> de visée SV siktlinje	ved å sikte over to veldefinerte punkter visualiseres s. — I en *siktekikkert defineres s. som forbindelseslinjen mellom krysset i *trådkorset og *objektivets objektsidige *hovedpunkt. KIL RTT 57	Geod
sikteskive DA sigteskive DE Zieltafel <(f)> EN fixed target FR voyant <(m)>	plate som benyttes ved *tvangssentrering — S. kan dreies slik at den står normalt på *vertikalplanet gjennom *siktelinjen. S. er som regel utstyrt med et symmetrisk, flerfarget mønster for å bedre innsiktingsnøyaktigheten. KIL RTT 57	Geod
skalamikroskop DA skalamikroskop DE Skalenmikroskop <(n)> EN scale microscope FR microscope <(m)> à micromètre; microscope <(m)> à réticule; microscope <(m)> à échelle	avlesningsmikroskop — For å forbedre en skalas avlesningspresisjon er en hjelpeskala preget inn på en glassplate i avlesningsmikroskopet. Hjelpeskalaen har ofte 10 eller 100 intervaller, og lengden er tilpasset slik at den tilsvarer minste inndeling på hovedskalaen. KIL RTT 57	Geod

SV skalmikroskop		
skruemikroskop DA skruemikroskop DE Schraubenmikroskop <(n)> EN screw microscope FR microscope <(m)> à micromètre; microscope <(m)> à vis SV mikrometermikroskop	avlesningsmikroskop — For å øke *presisjonen ved avlesningen kan avlesningsmerket beveges slik at det kan legges presist over en delstrek. Bevegelsen av avlesningsmerket styres av en *mikrometerskrue med avlesningssirkel. KIL RTT 57	Geod
spillpunkt DA normalpunkt DE Spielpunkt <(m)> EN mid-point FR position <(f)> de réglage (calage) de la bulle d'un niveau; division <(f)> de réglage (calage) de la bulle d'un niveau SV inspelningspunkt	punkt på en *rørlibelles deling hvis tangent er vinkelrett på (parallell med) den aksene som skal vertikalstilles (horisontalstilles) — For en justert libelle faller s. sammen med den symmetriske inndelings midtpunkt. S. kan også bestemmes tilsvarende for *dåselibeller. KIL RTT 57	Geod
spredning DA spredning DE Streuung <(f)> EN dispersion; scatter FR dispersion <(f)> SV spridning	ved gjentatte målinger av samme størrelse (x) vil man få et uttrykk for *påliteligheten av en enkelt måling ved å studere s. av observasjonene rundt middeltallet (x) — I moderne statistikk uttrykkes dette ved empirisk *varians $\frac{1}{n} \sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})^2$ = (*standardavvik) $\sqrt{\frac{1}{n} \sum_{j=1}^n (x_j - \bar{x})^2}$ der n er antall målinger. KIL RTT 57	Geod
standardavvik; <ikke:> middelfeil DA standardavvigelse DE Standardabweichung <(f)>; mittlerer Fehler <(m)> EN standard deviation FR déviation <(f)> standarde; erreur <(f)> moyenne SV standardavvikelse	— Kvadratrotten av *variansen. KIL RTT 57	Geod
stangk kontroll <(geodetisk)> DA lægtekontrol DE Lattenkontrolle <(f)> EN rod control FR contrôle <(m)> de la mire SV stångkalibrering	kontroll av avstanden mellom *invarbåndets merker på en *nivellerstang, vanligvis ved hjelp av en kontrollmeterstav eller innretning med lysbølgelengder (laserinterferometri) — S. resulterer i eventuell korreksjon av skalaen på den anvendte nivellerstang. KIL RTT 57	Geod
stasjonsutjevning DA stationsudjævning DE Stationsausgleichung <(f)> EN station adjustment FR compensation <(f)> de station SV stationsutjämning	*utjevning av *vinklne eller retningene som er målt i en stasjon, uten hensyn til det som er gitt eller målt i andre stasjoner KIL RTT 57	Geod
statisk posisjonsbestemmelse DA statisk positionsbestemmelse DE statische Positionsbestimmung <(f)>	*posisjonsbestemmelse av noe som er i ro i forhold til *referansesystemet; jf. dynamisk posisjonsbestemmelse, kinematisk posisjonsbestemmelse KIL RTT 57	Geod

EN static positioning SV statisk positionsbestämning		
stedfesting	det å angi et punkts/steds plassering i forhold til noe som forutsettes kjent — Stedfestingen kan være meget presis der man oppgir nøyaktige *koordinater, eller den kan være mer løs hvis man henviser til en kartblad-rute, en administrativ tilhørighet e.l. KIL RTT 57	Geod
stigningslinje DA stigningslinie SV lutningslinje	ledelinje satt ut før endelig *stikking av en vei/trasé — Oftest brukt for å hindre at maksimalt tillatt stigning overskrides. KIL RTT 57	Geod
stikking DA afsætning DE Absteckung <(f)> EN laying out; setting out FR implantation <(f)> SV utstakning; utsättning	målearbeid med sikte på avmerking av bestemte punkter i terrenget eller f.eks. på en byggeplass — Kan betraktes som den motsatte prosess av *innmåling og kartlegging. Utføres ved å plassere punktene på ønsket sted i forhold til punkter som allerede er utsatt eller innmålt. KIL RTT 57	Geod
stokastisk variabel; tilfeldig variabel DA stokastisk variabel DE stochastischer Variabel <(m)> EN stocastical variable; random variable SV stokastisk variabel	— En variabel størrelse X kalles en s.v. hvis den har følgende egenskaper: (1) Verdien til X er reelle tall. (2) For hvert tall a og for hvert intervall I på tallinjen er sannsynligheten for utfallet "X har verdien a" henholdsvis "X ligger i intervallet I" erklært i samsvar med *sannsynlighetsregningens aksiomer. KIL RTT 57	Geod
strek DA streg EN mil SV streck	vinkelenhet, ofte brukt i militær sammenheng — 1 s. svarer f.eks. til ca. 1 m bevegelse i tverr-retning på en avstand 1000 m, og 6400 s. svarer til et helt omløp. KIL RTT 57	Geod
strekmikroskop DA skønsmikroskop DE Strichmikroskop <(n)>; Schätzmikroskop <(n)> EN microscope with lines FR microscope <(m)> à réticule SV streckmikroskop	den enkleste type avlesningsmikroskop — Indeksen består av en enkelt strek parallell med delstrekene i sirkelbildet. Den er risset inn på en glassplate i det reelle bildets plan. KIL RTT 57	Geod
strekplate DA stregplade DE Strichplatte <(f)> EN reticule plate FR plaque <(f)> réticule SV streckplatta	glassplate med siktemerker (*trådkors) eller avlesningsstrek i *bildeplanet på geodetiske instrumenters *siktekikkert eller avlesningsmikroskop KIL RTT 57	Geod
syklisk feil DA cyklisk fejl DE zyklischer Fehler <(m)> EN cyclic error FR erreur <(f)> cyclique SV cykliskt fel	*feil som oppstår ved *elektronisk_avstandsmåling fordi sender- og mottakerdelen av instrumentet er bygd sammen — S.f.er dels av elektrisk og dels av optisk art, og varierer som en sinusfunksjon med bølgelengde lik den hele eller halve modulerte bølgelengde for instrumentet. KIL RTT 57	Geod
system NGO 1948	*koordinatsystem i *norsk_datum definert ved *utjevning omkring 1948 av 133 første	Geod

DA system NGO 1948 DE System <(n)> NGO 1948 EN system NGO 1948 FR système <(m)> NGO 1948 SV system NGO 1948	*ordens trekantpunkter i Sør-Norge; jf. norsk datum — *Koordinatene ble beregnet som *geografiske_koordinater. Avbildning i kartplanet ved konform, *transversal_mercatorprojeksjon, kalt *Gauss-Krüger-projeksjon. Lavere ordens trekantpunkter blir vanligvis beregnet direkte i kartplanet der x-akse er positiv nordover fra 58\$Mgrad@ nordlig bredde og y-akse positiv østover. Som offisielle, nasjonale koordinater i system NGO 1948 benyttes plane, rettvinklede koordinater (x og y). Pga. krav til målestokkfortegning i kartplanet er systemet basert på 8 projeksjonssoner, dvs. 8 *aksesystemer som dekker Norges hovedland. *Projeksjon og akser i system NGO 1948 skriver seg opprinnelig fra 1913. — Se figur. KIL RTT 57	
systematiske feil DA systematiske fejl DE systematischer Fehler <(m)>; regelmässiger Fehler <(m)> EN systematic error FR erreur <(f)> systématique SV systematiska fel	*feil som har sin opprinnelse i utilstrekkelig matematisk beskrivelse av den fysiske virkelighet KIL RTT 57	Geod
takymeter DA tachymeter DE Tachymeter <(n)> EN tachymeter FR tachéomètre <(m)> SV takymeter	landmålingsinstrument (*teodolitt) beregnet på *innmåling av terrengpunkter ved at det måles både *horisontalvinkel, *vertikalvinkel og optisk avstand — Se figur ved teodolitt. KIL RTT 57	Geod
takymetri DA tachymetri DE Tachymetrie <(f)> EN tachmetry FR tachéometrie <(f)> SV takymetri	innmåling av terrengpunkter ved hjelp av *vinkel og avstand (polarmåling) — T. betydde opprinnelig hurtigmåling. KIL RTT 57	Geod
tangentavsett SV tangentutsättning	avstanden a fra et punkt P på tangenten til det punktet på sirkellinjen som ligger like langt fra tangeringspunktet som P, og på samme side — T. brukes ved *rundstikking og er halvparten av *kordeavsettet. — Se figur ved rundstikking. KIL RTT 57	Geod
tangentialengde DA tangentlængde DE Tangentenlänge <(f)> SV tangentlängd	avstand fra skjæringspunktet mellom to kurvetangenter til et av punktene der kurven, f.eks. en sirkellinje, tangerer dem KIL RTT 57	Geod
teodolitt DA teodolit DE Theodolit <(m)> EN theodolite; transit FR théodolite <(m)>	instrument som brukes til å måle eller avsette retninger og vinkler i et horisontalt eller vertikalt plan — Se figur. KIL RTT 57	Geod

SV teodolit		
teoretisk standardavvik DA standardafvigelse DE theoretische Standardabweichung <(f)>; theoretischer mittlerer Fehler <(m)>; theoretische mittlere quadratische Abweichung <(f)> EN theoretic standard deviation; theoretic standard error; theoretic mean square error FR déviation <(f)> standarde; erreur <(f)> moyenne; erreur <(f)> moyenne quadratique SV teoretisk standardavvikelse	kvadratrotten av den teoretiske *varians — Kan finnes ut fra kjennskap til målinger. Tidligere vanligvis kalt teoretisk *middelfeil. KIL RTT 57	Geod
terrengreduksjon DA terrænreduktion DE topographische Korrektion <(f)>; Geländereduktion <(f)> EN terrain correction FR réduction <(f)> topographique SV terrängkorrektion	reduksjon av tyngdeverdi når verdien henføres til en *referanseflate ved å ta hensyn til topografiens faktiske avvik fra Bouguer-platen; jf. Bouguer-reduksjon — T. er alltid positiv. KIL RTT 57	Geod
terrestrisk kikkert DA terrestrisk kikkert DE terrestrisches Fernrohr <(n)> EN terrestrial telescope FR lunette <(f)> terrestre SV terrestrisk kikare	linsekikkert med opprett *bilde, videreutviklet av *astronomisk_kikkert ved et ekstra *optisk_system mellom *objektiv og okular KIL RTT 57	Geod
tidejord DA tidejord DE Gezeiten <(f pl)> der festen Erde EN earth tides FR marées <(f pl)> terrestres SV tidjord	periodisk deformasjon av den delvis elastiske jordkroppen forårsaket av himmellegemenes, i første rekke solens og månens, gravitasjonstiltrekning på den roterende jorden — Tilsvarende deformasjon i havet kalles *tidevann. KIL RTT 57	Geod
tidevann DA tidevand DE Meeresgezeiten <(f pl)> EN tides FR marées <(f pl)> SV tidvatten	periodisk heving og senking av verdenshavenes overflate forårsaket av himmellegemenes, i første rekke solens og månens, gravitasjonstiltrekning på den roterende jorden; jf. tidejord KIL RTT 57	Geod
tilbakeskjæring DA tilbageskæring DE Rückwärtseinschneiden <(n)>; Rückwärtseinschnitt <(m)> EN resection FR relèvement <(m)> SV inskärning	koordinatbestemmelse i grunnriss ved hjelp av vinkel- eller *retningsmålinger mot minst tre koordinatbestemte punkter, med observasjoner bare i det nye punktet — Se figur. KIL RTT 57	Geod
tilfeldige feil	*spredning i et måleresultat av en slik natur at det ikke er mulig før utførelsen av	Geod

DA tilfældige fejl DE zufälliger Fehler <(m)> EN random error; accidental error FR erreur <(f)> accidentelle SV tillfälliga fel	målingene å fikserer den verken med hensyn til fortegn eller størrelse KIL RTT 57	
tilknytningspunkt DA tilslutningspunkt DE Anschlu\$Pss@punkt <(m)> EN junction point FR point <(m)> de rattachement; point <(m)> de raccordement SV anslutningspunkt	start- og/eller sluttpunkt med gitte verdier brukt for tilknytning til et geodetisk *nett KIL RTT 57	Geod
tilknytningsretning DA tilslutningsretning DE Anschlu\$Pss@sicht <(f)> EN connecting direction SV anslutningsriktning	retning som måles under *triangulering i et *tilknytningspunkt mot et annet koordinatbestemt punkt KIL RTT 57	Geod
timevinkel DA timevinkel DE Stundenwinkel <(m)> EN hour angle FR angle <(m)> horaire SV timvinkel	astronomisk begrep — *Koordinat i ekvatorsystemet. *Vinkelen mellom et himmellegemes deklinasjonssirkel og stedets *meridian, regnet positiv med urviseren. KIL RTT 57	Geod
tisekunds teodolitt DA tiendedelsminut teodolit DE Zehnsekundentheodolitt <(m)> EN ten second theodolite FR théodolite <(m)> de six seconds SV dekasekundsteodolit	*teodolitt der sirkelavlesningene kan *jugeres på nærmeste ti-sekund (*seksagesimal_sirkeldeling) — T. brukes også noe feilaktig om teodolitter med *centesimal_sirkeldeling hvor avlesningen skjer på nærmeste mgon (= 10 "nysekunder"). KIL RTT 57	Geod
toleranse DA tolerance DE Toleranz <(f)> EN tolerance FR tolérance <(f)> SV tolerans	maksimalt tillatt avvik fra en standard eller nærmere angitt størrelse KIL RTT 57	Geod
toposentrisk system DA topocentrisk system DE topozenrisches System <(n)> EN topocentric system FR système <(m)> topocentrique SV topocentriskt system	*koordinatsystem med fast beliggenhet knyttet til jordkroppen; jf. geosentrisk system — Koordinatsystemet roterer med jorden og *datum er vanligvis materialisert med *fastmerker på jordoverflaten. KIL RTT 57	Geod
toppsignal DE Baumsignal <(n)> SV toppsignal	signal plassert i toppen av et tre der tilsikting av et *trigonometrisk_punkt ellers er vanskelig eller umulig pga. høye trær eller andre hindringer — Brukes ved *triangulering. Treet må kvistes og barduneres slik at det kan stå rolig	Geod

	også ved vind. KIL RTT 57	
torr DA torr DE Torr <(n)> EN torr FR torr SV torr	enhet for trykk, definert som 1/760 atm = 133,322 Pa (*pascal) KIL RTT 57	Geod
tosidig tilknytningsdrag DA polygontræk DE beiderseits angeschlossener Polygonzug <(m)> EN connecting traverse; traverse tied at both ends FR cheminement <(m)> rattaché aux deux extrémités SV fullständigt anslutet polygontåg	*polygondrag som begynner og ender i koordinatbestemte punkter der orienteringen kan bestemmes — Se figur. KIL RTT 57	Geod
transformasjon DA transformation DE Transformation <(f)> EN transformation FR transformation <(f)> SV transformation	tilordning av elementer i en mengde til elementer i en annen mengde — I geodesien oftest brukt om *koordinattransformasjon. KIL RTT 57	Geod
trefot DA fodstykke DE Dreifuß <(m)> EN tribrach FR embase <(f)> SV trefot	del av instrument som står på stativ eller annet underlag og som har tre justerbare føtter for *horisontering KIL RTT 57	Geod
treghetssystem DA inertialsystem DE Inertialsystem <(n)> EN inertial system FR système <(m)> inertial SV tröghetssystem	måleutstyr som registrerer alle akselerasjoner under forflytning av utstyret — Akselerasjonene kan dekomponeres i tre retninger vinkelrett på hverandre og den romlige forflytning kan beregnes. Dvs. *koordinater på det nye stedet kan beregnes i forhold til utgangspunktet. KIL RTT 57	Geod
trekantnett DA trekantnet DE Dreiecksnetz <(n)> EN network of triangles; net of triangles FR réseau <(m)> de triangles SV triangelnät	*triangelnett, *trilaterasjonsnett og kombinasjoner av disse KIL RTT 57	Geod
trekantprisme DA trekantprisme DE Dreiecksprisma <(n)>; Bauernfeind-Prisma <(n)> EN triangular prism FR prisme <(m)> à trois faces SV trekantprisma	rett glassprisme med grunnflate av form som en rettvinklet, likebent trekant — Hypotenusflaten er speilbelagt. T. er montert i en innfatning. Brukes til *utsetting av rette *vinkler. — Se figur. KIL RTT 57	Geod

triangelnett DA triangulationsnet DE Triangulationsnetz <(n)> EN triangulation net(work) FR réseau <(m)> de triangulation SV triangelnät	*nett der punktene bestemmes ved *triangulering; jf. trilaterasjonsnett KIL RTT 57	Geod
triangulering DA triangulation DE Triangulation <(f)> EN triangulation FR triangulation <(f)> SV triangulering	1: metode for punktbestemmelse i et *nett basert på retnings- eller *vinkelmåling når *målestokken i nettet er gitt 2: fotogrammetrisk t.: se fototriangulering, aerotriangulering, radialtriangulering KIL RTT 57	Geod
trigger DA trigger DE Trigger <(m)> EN trigger SV trigger	elektrisk komponent som omformer sinussignal til firkantsignal — Brukes i forbindelse med *digital *fasemåling. KIL RTT 57	Geod
trigonometrisk høydemåling DA trigonometrisk nivellement DE trigonometrische Höhenmessung <(f)> EN trigonometric levelling; indirect levelling FR nivellement <(m)> indirect; nivellement <(m)> trigonométrie SV trigonometrisk höjdmätning	bestemmelse av høydeforskjellen mellom to punkter A og B ved måling av zenitdistanse og skråavstand eller kjent horisontal avstand AB (gjerne gjensidige og samtidige målinger) — Hvis det tas hensyn til *loddavviket, fås ellipsoidiske høydeforskjeller, ellers ortometriske høydeforskjeller. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
trigonometrisk punkt DA trigonometrisk punkt DE trigonometrischer Punkt <(m)> EN triangulation point FR point <(m)> trigonométrie; point <(m)> de triangulation SV trigonometrisk punkt	punkt i *trekantnett KIL RTT 57	Geod
trigonometrisk signal DA signal DE trigonometrisches Signal <(n)> EN trigonometrical beacon; triangulation signal FR signal <(m)> trigonométrie SV trigonometrisk signal	i oppmålingsteknikken: konstruksjon av tre, stein, metall e.l. til bruk ved oppmåling — Plasseres vanligvis i terrenget over eller nær *fastmerker. T.s. har som regel et *siktekor i toppen. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
trilaterasjon DA trilateration DE Trilateration <(f)> EN trilateration FR trilatération <(f)> SV trilateration	metode for punktbestemmelse der utelukkende *avstandsmåling benyttes KIL RTT 57	Geod
trilaterasjonsnett	*nett der punktene bestemmes ved *trilaterasjon; jf. triangelnett	Geod

DA trilaterationsnet DE Trilaterationsnetz <(n)> EN trilateration net(work) FR réseau <(m)> de trilatération SV trilaterationsnät	KIL RTT 57	
tripunkt	fellespunkt der tre nasjonale sjøgrenser møtes KIL RTT 57	Geod
trådkors DA stregkors DE Stichkreutz <(n)>; Fadenkreutz <(n)> EN reticule cross; cross hairs FR réticule <(m)>; fils <(m pl)> croisés du réticule SV trådkors	strekfigur vanligvis risset inn i en glassplate som befinner seg i *objektivets *bildeplan — Brukes som siktemerke i en *siktekikkert. KIL RTT 57	Geod
tvang DA tvang DE Zwang <(m)> EN constraint FR contrainte <(f)> SV tvång	uoverensstemmelser i de *betingelsesligninger som kan stilles opp for et *nett — T. bevirker form- og målestokkendringer i et *fritt_net når det under *utjevningen innføres gitte verdier for flere *koordinater enn de som trengs for å plassere nettet entydig i et *koordinatsystem. KIL RTT 57	Geod
tvangsfri nettutjevning DA tvangsfri netudjævning DE zwangsfreie Netzausgleichung <(f)> EN constraintfree net adjustment SV fri nätutjämning	*utjevning av *fritt_net med så mange betingelser innført at nettet blir entydig plassert i et *koordinatsystem, dvs. får et *datum — Valget av datum er vilkårlig, men avgjørende for nøyaktighetsmålene en finner ved utjevningen. KIL RTT 57	Geod
tvangsfri utjevning DA tvangsfri udjævning DE zwangsfreie Ausgleichung <(f)> SV fri utjämning	en situasjon med t.u. foreligger hvis antall fastholdte koordinater i en utjevningsmodell er lik *datumsdefekten KIL RTT 57	Geod
tvangssentrering DA tvangssentrering DE Zwangszentrierung <(f)> EN forced-centering FR procédé <(m)> des trois trépieds; centrage <(m)> forcé SV tvångssentrering	måleprinsipp der en bytter om instrument og siktemerke uten å innføre sentreringsfeil — T. blir f.eks. brukt ved måling av *polygondrag. KIL RTT 57	Geod
tvangsutjevning DA tvangsudjævning DE Zwangsausgleichung <(f)> EN constrained adjustment SV tvångsutjämning	en situasjon med t. foreligger hvis antall fastholdte *koordinater i en utjevningsmodell er større enn *datumsdefekten KIL RTT 57	Geod
tyngdeanomali DA tyngdeanomali DE Schwereanomalie <(f)> EN gravity anomaly	differanse mellom en målt eller redusert tyngdeverdi og en teoretisk gitt verdi for samme punkt, f.eks. friluftsanomali, *Bouguer-anomali KIL RTT 57	Geod

FR anomalie <(f)> de la gravité; anomalie <(f)> de la pesanteur SV tyngdkraftsanomalie		
tyngdefelt DA tyngdefelt DE Schwerefeld <(n)> EN gravity field FR champ <(m)> de pesanteur SV tyngdkraftsfält	i geodesi: kraftfelt som resultat av jordens tiltrekningskraft og dens rotasjon — Det forutsettes ingen påvirkning fra andre himmellegemer. i astronomi: kraftfelt som resultat av himmellegemenes tiltrekningskrefter KIL RTT 57	Geod
tyngdeformel DA tyngdeformel DE Schwereformel <(f)> EN gravity formula SV tyngdkraftsformel	— Se normaltyngde. KIL RTT 57	Geod
tyngdekraft DA tyngdekraft DE Schwerkraft <(f)> EN gravity FR gravité <(f)> SV tyngdkraft	i et jordfast *koordinatsystem: resultanten av jordens og de øvrige himmellegemers gravitasjonskrefter og jordrotasjonens sentrifugalkraft — Tyngdekraftens retning faller sammen med stedets *loddlinje og størrelsen er gitt ved formelen $K = m \cdot g$, der m er masse og g er *tyngdens_akselerasjon. KIL RTT 57	Geod
tyngdemåling DA tyngdemåling DE Schwermessung <(f)> EN gravity measuring FR mesure <(f)> de la pesanteur SV tyngdkraftsmätning	måling av *tyngdens_akselerasjon, dvs. den akselerasjon som et legeme får hvis det kun påvirkes av *tyngdekraften som ytre kraft — T. foretas vanligvis med gravimeter. KIL RTT 57	Geod
tyngdens akselerasjon DA tyngdeacceleration DE Schwerebeschleunigung <(f)>; Schwere <(f)> EN gravity; acceleration of gravity FR gravité <(f)>; accélération <(f)> de la pesanteur SV tyngdacceleration	— Se tyngdekraft. KIL RTT 57	Geod
tårn DA tårn DE Turm <(m)> EN tower FR tour <(f)> SV torn	i geodesi: konstruksjon for observasjon og tilsikting — Består av et indretårn med et instrumentbord på toppen, og et yttertårn uten forbindelse med indretårnet. Yttertårnet har plattform for observatøren og *sikteors i toppen. Vanligvis bygd over eller nær et *fastmerke. KIL RTT 57	Geod
utjevning DA udjævning DE Ausgleichung <(f)> EN adjustment FR compensation <(f)>; ajustement <(m)> SV utjämning	beregning av én eller et sett av søkte størrelser når det er gjort flere målinger enn minimumsantallet for å bestemme størrelsen(e) entydig; jf. tvangsfri utjevning, fri nettutjevning, tvangsfri nettutjevning, nettutjevning, tvangsutjevning, elementutjevning, korrelatutjevning — Utføres etter visse prinsipper, f.eks. *minste_kvadraters_metode, slik at størrelsen(e) etter u. får entydig(e) og etter visse kriterier optimal(e) verdi(er).	Geod

	KIL RTT 57	
utjevningsskorreksjon; utjevningstillegg DA residuum; rettelse DE Residuum <(n)>; Verbesserung <(f)> EN correction FR correction <(f)> SV korrektion	differensen utjevnet minus målt verdi for en observasjon KIL RTT 57	Geod
utmål DA detailmåling	i geodesi: bestemmelse av en detalj ved polar- eller rettvinkelmetoden KIL RTT 57	Geod
varians DA varians DE Varianz <(f)>; Dispersion <(f)>; Streuung <(f)> EN variance FR variance <(f)> SV varians	*forventningsverdien $G_s@H2@$ av $(X\#-G_q@)H2@$ når X er en *stokastisk (tilfeldig) *variabel og $G_q@$ er dens forventningsverdi — Kvadratroten av v. er *standardavviket. — Se figur ved normalfordeling. KIL RTT 57	Geod
variasjonsbredde DA variationsbredde DE Variationsweite <(f)>; Spannweite <(f)>; Streubereich <(m)> EN range of variation SV variationsbredd	differansen mellom den største og minste verdi i en rekke observasjoner av samme størrelse KIL RTT 57	Geod
veid middel DA vægtet middel DE allgemeines arithmetisches Mittel <(n)> EN weighted mean FR moyenne <(f)> dondérée SV vägt medeltal	*middelverdi fremkommet ved at hver enkelt observasjon inngår med sin *vekt KIL RTT 57	Geod
vekt DA vægt DE Gewicht <(n)> EN weight FR poids <(m)> SV vikt	vekten til en observasjon eller avledet størrelse er et uttrykk for vedkommende størrelses *nøyaktighet — Det skilles mellom to tilfeller: #/ 1: Uavhengige størrelser (observasjoner). Vekten settes omvendt proporsjonal med kvadratet av størrelsens *standardavvik $p = Tc/sH2@@$ der s er standardavviket og c en vilkårlig konstant. #/ 2: Avhengige (korrelerte) størrelser (observasjoner). Her uttrykkes vektene ved en kvadratisk matrise, vektsmatrise, som er en funksjon av *varians og *kovarians. Vektsmatrisen er lik den inverse vektskoeffisientmatrise (kofaktormatrise). KIL RTT 57	Geod
vektenhet DA vægtenhed DE Gewichtseinheit <(f)> EN unit of weight FR unité <(f)> de poids SV viktenhet	virkelig eller tenkt observasjon hvis tilhørende *vekt er 1 KIL RTT 57	Geod
vektskoeffisienter DA kofaktorer; vægtkoefficienter	elementer i en matrise som multiplisert med *vektenhetens *varians uttrykker de tilhørende størrelsers (funksjoners, observasjoners osv) varians og *kovarians	Geod

DE Gewichtungskoeffizienten <(m pl)>; Kofaktoren <(m pl)> EN weighting coefficients; cofactors FR coefficients <(m pl)> de poids SV viktcoeffienter	— (Q\$S11@ Q\$S12@ ... Q\$S1n@)#/ (Q\$S12@ Q\$S22@ ... Q\$S2n@)#/ (.)#/ Q = (.)#/ (.)#/ (Q\$S1n@ Q\$S2n@ ... Q\$Snn@)#/ Kovariansmatrisen \$GS@ = \$Gs@\$So@\$H2@ Q#/ \$Gs@\$Sij@\$H2@ = \$Gs@\$So@\$H2@ Q\$Sij@ med i,j = 1, ... n#/ uttrykker varians når i = j (ledd i hoveddiagonalen)#/ uttrykker kovarians når i \$Mulik@ j (ledd utenom hoveddiagonalen)#/ Ved *elementutjevning er den inverse normalligningsmatrise lik vektskoeffisientmatrisen: N\$H-1@ = Q#/ Den inverse vektskoeffisientmatrise er lik vektsmatrisen: Q\$H-1@ = P.#/ V. blir også kalt kofaktorer. KIL RTT 57	
vertikalakse; <ikke:> ståakse DA vertikalakse DE Stehachse <(f)>; Vertikalachse <(f)>; Umdrehungsachse <(f)>; Ahlidadenachse <(f)> EN vertical axis; standing axis FR axe <(m)> vertical; axe <(m)> de pivotement; axe <(m)> de rotation SV vertikalaxel	(geodetisk) instruments vertikale omdreiningssakse — Se figur ved teodolitt. KIL RTT 57	Geod
vertikalaksefeil; vertikalakseskjevhet DA opstillingsfejl DE Vertikalachsenfehler <(m)>; Stehachsenfehler <(m)> EN lack of perpendicularity of vertical axis FR erreur <(f)> de la verticalité de l'axe; erreur <(f)> de calage de l'axe SV vertikalaxelfel	*vertikalaksens avvik fra *loddlinjen KIL RTT 57	Geod
vertikalplan DA vertikalplan DE Vertikalebene <(f)> EN vertical plane FR plan <(m)> vertical SV vertikalplan	plan i et punkt som inneholder *loddlinjens tangent i punktet KIL RTT 57	Geod
vertikalsirkel DA vertikalkreds DE Vertikalkreis <(m)>; Höhenkreis <(m)> EN vertical circle FR cercle <(m)> vertical SV vertikalcirkel	skala på en *teodolitt der *vertikalvinkel kan avleses KIL RTT 57	Geod
vertikalsirkelens indeksfeil DA vertikalkredsens nulpunktsfejl DE Höhenindexfehler <(m)> EN error of vertical collimation FR erreur <(f)> de collimation verticale SV kollimationsfel	*vertikalsirkelens avlesningsavvik fra 0\$Hg@ eller 100\$Hg@ (0\$Mgrad@ eller 90\$Mgrad@) når kikkertrøret er tenkt nøyaktig innsiktet mot *senit — I. kan fjernes ved å justere *høydelibellen (eventuelt vertikalkompensatoren). Virkningen av i. kan fjernes ved å måle i begge kikkertstillinger. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
vertikalt datum	— Se datum 3.	Geod

DA højdedatum DE Höhenbezugspunkt <(m)> EN height datum FR point <(m)> d'altitude de référence SV höjddatum	KIL RTT 57	
vertikalt grunnlag DA höjdderferens SV höjdfixpunkt	ett eller flere *høydefastmerker som utgjør utgangspunkt for høydebestemmelse; jf. geodetisk vertikalt grunnlag — Vanligvis brukt om lokalt vertikalt grunnlag. KIL RTT 57	Geod
vertikalvinkel DA vertikalvinkel DE Vertikalwinkel <(m)> EN vertical angle FR équerre <(f)> verticale; angle <(m)> vertical SV vertikalvinkel	*vinkel i *vertikalplanet, gitt som *senitdistanse, *nadirdistanse eller *høydevinkel KIL RTT 57	Geod
vinkel DA vinkel DE Winkel <(m)> EN angle FR équerre <(f)>; angle <(m)> SV vinkel	geometrisk figur som dannes når to rette linjer går ut fra samme punkt; jf. retningsmåling — Fellespunktet kalles vinkelens toppunkt og de to linjene kalles vinkelens ben. Vanligvis angis v. i *radianer, *grader eller *gon. Ved *triangulering fremkommer en v. som differansen mellom to retninger. KIL RTT 57	Geod
vinkelmåling DA vinkelmåling DE Winkelmessung <(f)> EN angle measurement FR mesure <(f)> des angles SV vinkelmätning	målemetode der én *vinkel måles av gangen; jf. retningsmåling KIL RTT 57	Geod
vinkelprisme DA vinkelprisme DE Winkelprisma <(n)> EN right angle prism FR équerre <(f)> à prisme; équerre <(f)> à reflection SV vinkelprisma	enkt instrument med prisme som kan dreie strålegangen vanligvis 100\$Hg@ (90\$Mgrad@) — Kan ikke justeres (i motsetning til *vinkelspeil). V. er en videreutvikling av vinkelspeil. — Se figurer ved pentagonprisme, trekantprisme og wollastoneprisme. KIL RTT 57	Geod
vinkelspeil DA vinkelspejl DE Winkelspiegel <(m)> EN optical square FR équerre <(f)> à miroirs SV vinkelspegel	instrument som i enkleste form består av to små speil som er festet i en ramme slik at de danner en *vinkel på 50\$Hg@ med hverandre — Vanligvis brukt til utstikking av normal fra en linje. V. har ofte mulighet for finjustering. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
vinkelsumfeil DA vinkelsumsfejl DE Winkelsummenfehler <(m)> EN angle error FR erreur <(f)> d'angle	1: i en plan trekant er v. gitt ved differansen mellom 200\$Hg@ og summen av alle tre *vinklene. #/ w = 200#-(\$Ga@+\$Gb@+\$Gg@) 2: i et henholdsvis lukket og fritt drag er v. gitt ved #/ f\$Sv@ = 200 (n+2)#- \$GS@\$Gb@\$Si@ (utvendige vinkler) eller #/ f\$Sv@ = \$Gf@ slutt #- \$Gf@ start + n\$Mmult@200#-\$GS@\$Gb@\$Si@#/ der n er antall brekkpunkter (hjørner) i	Geod

SV vinkelsummefel	*polygondraget, \$Gb@\$Si@ er målt brytningsvinkel i målepunkt nr. i og \$Gf@ er *retningsvinkel — Ved tilnærmet *utjevning fordeles v. oftest likt på de vinkler som inngår i polygonet. Tilsvarende kan v. også brukes om vilkårlige, plane mangekanter. KIL RTT 57	
vinkeltrommel DA vinkeltrumle DE Gradscheibe <(f)>; Winkeltrommel <(f)> EN goniasmometer; cross staff FR goniasmomètre <(m)>; graphomètre <(m)>	foreldet instrument som ble brukt til *utsetting av *vinkler — Kan bestå av en hul metallsylinder med siktespalter (dioptersikte). KIL RTT 57	Geod
VLBI	metode for *avstandsmåling mellom meget fjerntliggende punkter A og B — En tilnærmet uendelig fjern radiostjerne, en kvasar, i retningen Q, sender ut høyfrekvent radiostøy. AP er normal på BP. Hvis det ses bort fra refraksjonsforsinkelse i atmosfæren vil en plan bølgefront nå A og P samtidig, og B en tid t *sekunder senere. Avstanden BP er da tc, der c er forplantningshastigheten for radiobølger. Kjennes retningen til Q, kan også avstanden AB utledes. VLBI forutsetter meget nøyaktig tidsbestemmelse. — Forkortelse for "very long baseline interferometry". — Se figur. KIL RTT 57	Geod
wollastoneprisme DA Wollstones prisme DE Vierseitprisma <(n)>; Wollastoneprisma <(n)> EN Wollstone prism FR prisme <(m)> de Wollstone SV vinkelprisma	femkantet prisme konstruert slik at en stråle totalreflekteres fra to flater og brytes i to andre flater, og innfallende stråle danner 100\$Hg@ (90\$Mgrad@) med strålen som går ut av prismet — Brukes ved *utsetting av normaler. — Se figur. KIL RTT 57	Geod
Wredes nivellerpendel	*automatisk_nivellerinstrument basert på prinsippet om at forbindelseslinjen mellom en gjenstand og dens speilbilde står normalt på speilflaten — I W.n. bringes speilet i vertikal *posisjon ved hjelp av en pendel. Ved siden av speilet er spalter som gjør det mulig å se bakenforliggende siktemerker. KIL RTT 57	Geod
nadir DA nadir DE Nadir <(m)> EN nadir FR nadir <(m)> SV nadir	punkt på den ikke synlige delen av himmelkulen der tangenten til *loddlinjen i et observasjonspunkt treffer, dvs. retning mot jordsenteret — N. er motsatt av *senit. — I fotogrammetri skilles det mellom terrengnadir og bildenadir. Terrengnadir: Punktet på jordoverflaten som ligger vertikalt under *projeksjonssenteret for et *kamera i eksponeringsøyeblikket. Bildenadir: Punktet i *bildeplanet som ligger på *loddlinjen gjennom projeksjonssenteret for et kamera. — Se figur ved isosenter. KIL RTT 57	Geod Fotogr
abyssal DA abyssal DE untermeerisch EN abyssal	det som angår store havdyp, f.eks. abyssal avleiring KIL RTT 57	Hydrogr

FR abyssal SV abyssal		
akustikk DA akustik DE Akustik <(f)> EN acoustic FR acoustique <(f)> SV akustik	læren om generering, mottaking og forplantning av lydbølger KIL RTT 57	Hydrogr
akustisk navigasjon DA akustisk navigation DE akustische Navigation <(f)> EN sonic navigation; acoustic navigation FR navigation <(f)> acoustique SV akustisk navigation	stedbestemmelse ved hjelp av lydbølger, oftest i vann — Metoden benyttes for å oppnå en høy lokal *nøyaktighet, og gjør bruk av to eller flere lydgivere på havbunnen. A.n. benyttes gjerne ved plassering av rørledninger, plattformer o.l. på havbunnen. KIL RTT 57	Hydrogr
amplitudedefaktor DA amplitudedefaktor EN range ratio; ratio of ranges FR rapport <(m)> des amplitudes SV amplitudfaktor	forholdet mellom differensene i *høyde mellom *høyvann og *lavvann på et sted, og den samme differensen på et annet sted — A. brukes ved *hydrografisk_nivellement. KIL RTT 57	Hydrogr
apogeum DA apogæum DE Apogäum <(n)> EN apogee FR apogée <(f)> SV apogeum	punkt i månens eller en jordsatellitts bane som ligger lengst borte fra jorden — Motsatt av *perigeum. KIL RTT 57	Hydrogr
batymetrisk kart DA bathymetrisk kort DE Tiefenkarte <(f)> EN bathymetric chart FR carte <(f)> bathymétrique SV batymetrisk karta	kart som viser sjøbunnens topografi — Vanligvis fremstilles *dybdene ved bruk av *dybdekurver og fargenyanser. KIL RTT 57	Hydrogr
brakkvann DA brakvand DE Brackwasser <(n)> EN brackish water FR eau <(f)> saumâtre SV bräckt vatten	sjøvann med saltholdighet mellom ca. 0,5 og 17,0 ‰ KIL RTT 57	Hydrogr
bunnbeskaffenhet DA bundkarakter DE Grundbeschaffenheit <(f)> EN nature of bottom; quality of the bottom FR nature <(f)> du fond SV bottenbeskaffenhet	sammensetning av det øverste laget av bunnen — B. omfatter både morfologi, materialtyper, fordeling og eventuelt kornstørrelse. KIL RTT 57	Hydrogr
bunnprøve	materiale som hentes opp fra sjøbunnen for nærmere undersøkelse (sammensetning,	Hydrogr

DA bundprøve DE Bodenprobe <(f)> EN bottom sample FR échantillon <(m)> du fond SV bottenprov	kornstørrelse m.v.) KIL RTT 57	
bunnprøveutstyr DA bundhenter DE Gerät <(n)> zur Entnahme von Bodenproben EN bottom sampler FR appareil <(m)> de prélèvement d'échantillons du fond SV bottenprovtagare	utstyr til å ta prøver av bunnen — Det kan være skrape, grabb e.l. KIL RTT 57	Hydrogr
bøye DA bøje DE Tonne <(f)> EN buoy FR bouée <(f)> SV boj	lytende objekt vanligvis oppankret på et bestemt sted — B. tjener som navigasjonshjelpemiddel eller til andre formål. KIL RTT 57	Hydrogr
båke DA båke DE Bake <(f)> EN beacon FR balise <(f)> SV båk	faststående *sjømerke — B. benyttes som hjelpemiddel for *navigasjon. B. er av stål eller tre og har oftest form som en oppreist trekant. KIL RTT 57	Hydrogr
candela; cd DA candela; cd DE Candela <(f)>; cd EN candela; cd FR candela <(m)>; cd SV candela; cd	enhet for lysstyrke — Grunnenhet i SI-systemet. 1 cd er lysstyrken i vinkelrett retning fra en overflate med areal 1/600#.000 m\$H2@ av et svart legeme med samme temperatur som størknende platina under et trykk på 101#.325 Pa. KIL RTT 57	Hydrogr
Consol	elektronisk navigasjonsmiddel der *stedlinjene kan betraktes som storsirkler — Systemet benytter tre antenner plassert på en rett linje, og sender ut både rundtstrålende og retningsbestemte signaler. En mottaker av disse signaler vil oppfatte kallesignal og streker/prikker som benyttes til identifisering av stasjonen og til bestemmelse av retningen til stasjonen. C. tillater bruk av vanlig radiomottaker. Spesielle *sjøkart er utstyrt med *stedlinjenett for C. KIL RTT 57	Hydrogr
daglig ujevnhet <(tidevann)> DA daglig ujævnhed DE tägliche Ungleichheit <(f)> EN diurnal inequality FR inégalité <(f)> diurne SV daglig ojämnhet	forskjell i *høyde mellom to påfølgende *høyvann — Halvparten av *middelverdien av denne forskjell gjennom en 19 års periode kalles den midlere d.u. for høyvann. Tilsvarende defineres d.u. for lavvann. KIL RTT 57	Hydrogr
Decca	elektronisk navigasjonsmiddel der *stedlinjene er hyperbler som fremkommer ved å måle	Hydrogr

	*fasedifferansen mellom kontinuerlig utsendte bølger — Systemet benytter tre sendere som utgjør en kjede. I spesielle *sjøkart er stedlinjene for ulike kjeder påført kartet med forskjellig farge. KIL RTT 57	
Decca Hi-Fix	elektronisk navigasjonsmiddel — Systemet bygger på samme prinsipp som *Decca, men har en høyere *nøyaktighet. Ved spesiell bruk kan systemet definere sirkulære *stedlinjer. Brukes til sjøkartlegging. KIL RTT 57	Hydrogr
deklinasjon DA deklination DE Deklination <(f)> EN declination FR déclinaison <(f)> SV deklination	astronomisk *koordinat som sammen med *rektascensjon gir entydig *posisjon — *Vinkelen ved observasjonsstedet (himmelkulens sentrum) mellom en linje som går gjennom himmellegemet og himmelkulens ekvatorplan. D. måles som den delen av storsirkelen som ligger mellom himmellegemet og ekvatorplanet. D. er positiv når himmellegemet er nord for *ekvator og negativ når det er sør for ekvator. KIL RTT 57	Hydrogr
dobbel høyvann DA dobbelt højevande DE doppeltes Hochwasser <(n)> EN double high water FR double pleine mer <(f)> SV dubbelt högvatten	*høyvann som består av to maksima av tilnærmet samme *høyde og atskilt av en kortere periode med noe lavere *vannstand KIL RTT 57	Hydrogr
dobbel lavvann DA dobbelt lavvande DE doppeltes Niedrigwasser <(n)> EN double low water FR double basse mer <(f)> SV dubbelt lågvatten	*lavvann som består av to minima av tilnærmet samme *høyde og atskilt av en kortere periode med noe høyere *vannstand KIL RTT 57	Hydrogr
dolfin; <ikke:> pælebukk; <ikke:> (pelebukk) DA Duc d'Albe DE Dalben EN dolphin FR Duc d'Albe SV dykdalb	konstruksjon sammensatt av flere pæler — Benyttes ved fortøyning og/eller *navigasjon. KIL RTT 57	Hydrogr
drivlegeme DA flydelegeme DE schwimmendes Me\$Pss@gerät <(n)> EN float FR flotteur <(m)> (pour la mesure du courant) SV drivande strömmätare	flytende objekt (flaske, stang, *bøye, strømkors, drivkort m.m.) som er beregnet på å bestemme strømmens retning og fart ved gjentatt bestemmelse av legemets plass mens det flyter fritt KIL RTT 57	Hydrogr
dybde DA dybde DE Tiefe <(f)> EN depth FR profondeur <(f)>	den vertikale avstanden fra et gitt *referansenivå til sjøbunnen KIL RTT 57	Hydrogr

SV djup		
dybdekorreksjon DA dybdekorrektion DE Beschickung <(f)> von Lotungen EN correction of soundings FR correction <(f)> des sondages SV djupkorrektion	korreksjon av de registrerte *dybder knyttet til målemetoden og/eller de instrumenter som er benyttet, f.eks. *lydhastighet, *svingerdybde KIL RTT 57	Hydrogr
dybdekurve DA dybdekurve DE Tiefenlinie <(f)> EN depth curve FR courbe <(f)> de niveau SV djupkurva	kurve trukket gjennom punkt på kart med samme *dybde i forhold til et entydig definert *referansenivå — D. blir også kalt isobat. KIL RTT 57	Hydrogr
dybdemåler DA dybdemåler DE Lot <(n)> EN depth finder FR sondeur <(m)> SV djupmätare	måleinnretning som angir vertikal avstand til bunnen (*ekkolodd, *maskinolodd eller et annet linelodd) KIL RTT 57	Hydrogr
dybdereduksjon DA dybdekorrektion DE Beschickung <(f)> von Lotungen EN reduction of soundings FR réduction <(f)> des sondes SV djupreduktion; djupkorrektion	korreksjon for aktuell *vannstand av registrert *dybde slik at dybden blir knyttet til ønsket *referansenivå KIL RTT 57	Hydrogr
dypgående DA dybgående DE Tiefgang <(m)> EN draught FR tirant d'eau SV djupgående	den største vertikale avstanden fra vannflaten til underkant av kjølen på et fartøy KIL RTT 57	Hydrogr
dyphavsbunn DA dybhavsbund DE Meeresgrund <(m)> EN abyssal; ocean floor FR fond <(m)> SV djuphavsbotten	område på havbunnen som ligger utenfor *kontinentalfoten KIL RTT 57	Hydrogr
dypål SV djupränna	den dypeste rennen i en fjord, et sund, vassdrag e.l. KIL RTT 57	Hydrogr
ebbe DA ebbe DE Ebbe <(f)> EN ebb tide FR jusant <(m)>	synkende *tidevann KIL RTT 57	Hydrogr

SV ebb		
ekkogram DA ekkogram DE Echogramm <(n)> EN echogram FR bande <(f)> d'enregistrement de sondage SV ekogram	grafisk gjengivelse av målinger foretatt med *ekkolodd KIL RTT 57	Hydrogr
ekkolodd DA ekkolod DE Echot <(n)> EN echo sounder FR sondeur <(m)> à écho SV ekolod	instrument for bestemmelse av *dybde — En måler tidsintervallet mellom utsending og retur av en lydbølge som sendes fra en lydkilde (svinger). KIL RTT 57	Hydrogr
eksistens tvilsom; ED DA eksistens tvivlsom DE Vorhandensein <(n)> zweifelhaft; ED EN existence doubtful; ED FR existence <(f)> douteuse SV existens tvivelaktig	objekt (*grunne, bunnhefte) vist på *sjøkart og gitt tilskriften ED (existence doubtful) for å markere at utgiveren av kartet er usikker på objektets tilstedeværelse — Skyldes som regel en ubekreftet rapport fra ikke autorisert hold. Markert på kartet av sikkerhetshensyn. KIL RTT 57	Hydrogr
elektronisk avstandsmåling DA elektronisk afstandsmåling DE elektronische Entfernungsmessung <(f)> EN electronic distance measuring; EDM FR mesure <(f)> électronique des distances; MED SV elektronisk avståndsmätning	enhver avstandsmåling som benytter elektromagnetiske bølger KIL RTT 57	Hydrogr
elektronisk navigasjonskart DA elektronisk kort DE elektronische Seekarte <(f)> EN electronic chart FR carte <(f)> électronique SV elektronisk karta; digitalt sjökart	det kartografiske elementet i et *elektronisk_navigasjonssystem KIL RTT 57	Hydrogr
elektronisk navigasjonssystem DA elektronisk navigationssystem EN electronic chart display system FR visuel <(m)> pour carte électronique SV elektroniskt navigationssystem	integrert, interaktivt navigasjons informasjonssystem — Navigatøren får kartografisk-, posisjons- og radarinformasjon vist på en skjerm. KIL RTT 57	Hydrogr
elektronisk posisjonssystem DA elektronisk positionssystem DE Senderkette <(f)> EN chain FR chaîne <(f)> SV elektroniskt positionssystem	koordinert utsendelse av elektromagnetiske bølger som muliggjør stedsbestemmelse når observatøren er utstyrt med en spesielt konstruert mottaker — Eksempler på slike systemer er *DECCA, *Loran_C, *Omega, Transit, GPS. KIL RTT 57	Hydrogr
elektronisk stedlinjenett DA elektronisk stedlinienet	stedlinjenett definert av et *elektronisk_posisjonssystem; se stedlinje KIL RTT 57	Hydrogr

DE Standliniennetz <(n)> EN lattice FR réseau <(m)> SV elektroniskt ortlinjenät		
Etterretninger for sjøfarende DA efterretninger for søfarende DE Nachrichten <(f pl)> für Seefahrer EN notice to mariners FR avis <(m)> aux navigateurs SV Underrättelser för sjöfarande	tidsskrift som inneholder opplysninger om rettelser i *sjøkart og nautiske publikasjoner samt andre forandringer og advarsler av betydning for sjøfarende — Utgis av ansvarlig myndighet, i Norge av NSKV. KIL RTT 57	Hydrogr
falsk bunn DA falsk bund DE scheinbares Bodenecho <(n)> EN phantom bottom FR couche <(f)> diffusante profonde SV falsk botten	det at *ekkoloddet registrerer *dybder som ligger over den virkelige bunnen — F.b. forårsakes av fisk, tare, sjikting i vannet, eller av store mengder små organismer. KIL RTT 57	Hydrogr
falsk ekko DA falsk ekko DE Trübung <(f)> (des Radarschirmes) EN clutter FR parasites <(m pl)> (de radar) SV falskt eko	ekko på radarskjermer som ikke kommer fra faste objekter eller flytende objekter i sjøen — Kan komme fra bølger, byggevær e.l. F.e. på et *ekkolodd, se falsk bunn. KIL RTT 57	Hydrogr
farebøye DA farebøje DE Einzelgefahr-Tonne <(f)> EN isolated danger buoy FR bouée de danger isolé SV punktmärkesboj	frittliggende forankret *bøye som markerer en isolert fare for navigeringen, *grunne, vrak e.l. KIL RTT 57	Hydrogr
farvannsbeskrivelse DA farvandsbeskrivelse DE Seehandbuch <(n)> EN sailing directions FR instructions <(f pl)> nautiques SV seglingsbeskrivning	beskrivelse av kystfarvann og havner — Gir opplysninger og anvisninger som skal trygge navigeringen. Farvannsbeskrivelse for norskekysten og Svalbard: "Den norske los", bind 1#-7. Revidert utgave som regel hvert femte år. Utgis i Norge av Norges sjøkartverk. KIL RTT 57	Hydrogr
fast feil DA fast fejl DE Systemfehler <(m)> EN constant error FR erreur <(f)> constante SV fast fel	en type *systematisk feil (i *elektroniske posisjonssystemer) definert som forskjellen mellom teoretisk beregnede *koordinater i et *stedlinjenett og de målte koordinatene i *posisjonen — Faste feil kan variere over tid (langsomt) og fra område til område. KIL RTT 57	Hydrogr
fjære DA ebbe DE Ebbe <(f)> EN falling tide	— Se lavvann. KIL RTT 57	Hydrogr

FR marée <(f)> descendante; jusan<(m)> SV ebb		
flo DA flod SV flod	— Se høyvann. KIL RTT 57	Hydrogr
flø DA flod DE Flut <(f)> EN rising tide FR flot <(m)>; marée <(f)> montante; flux <(m)> SV flod	stigende *tidevann KIL RTT 57	Hydrogr
fortøyningsbøye DA fortøjningsbøje DE Festmachetonne <(f)> EN mooring buoy FR bouée <(f)> d'amarrage SV förtöjningsboj	*bøye forankret til bunnen — F. anvendes til fortøyning av fartøyer. KIL RTT 57	Hydrogr
friseilingshøyde DA fri højde DE Durchfahrtshöhe <(f)> EN minimum vertical clearance FR hauteur <(f)> libre SV fri höjd	laveste *høyde under bro, luftspenn o.l. — Høyden refereres i norske *sjøkart til *spring *høyvann ved *høstjevndøgn (størrelsen *Z\$S0@ over *middelvann). KIL RTT 57	Hydrogr
friseilingsmed DA faregrænse DE Deckpeilung <(f)> EN clearing line FR limite <(f)> de sécurité SV frimärke	*med som markerer grense mellom et farlig og et sikkert område, eller som fører klar av en hindring KIL RTT 57	Hydrogr
fyr DA fyr DE Leuchtfeuer <(n)> EN lighthouse FR phare <(m)> SV fyr	hjelpemiddel for *navigasjon — Vanligvis utført som en større bygning (*tårn) med lyskilde i toppen, som har en bestemt *lyskarakter. Lysvidden er som regel stor og vanligvis større enn for *lykt. KIL RTT 57	Hydrogr
fyrliste DA fyrliste DE Leuchtfeuverzeichnis <(n)>; Lfv EN list of lights FR livre <(m)> des feux SV fyrlista	publikasjon som gir oversikt over eksisterende *fyr og *lykter — Gir opplysninger om *posisjon, lysstyrke, karakter, *høyde, *tåkesignal m.m. "Norsk fyrliste" utgis av Kystdirektoratet. KIL RTT 57	Hydrogr
GEBCO	General Bathymetric Chart of the Oceans — Internasjonal serie av *batymetriske_kart. Utgis av International Hydrographic Bureau, Monaco.	Hydrogr

	KIL RTT 57	
grunne DA grund DE Untiefe <(f)> EN rock FR roche <(f)> SV grund	forhøyning av sjøbunnen som skiller seg vesentlig fra høyden på bunnen omkring — Markeres i *sjøkartene med spesielle *symboler. G. har i Norge mange forskjellige betegnelser etter dialekt og form: baa, flu, flak, hause, klakk, skalle, skolt og skjær. KIL RTT 57	Hydrogr
grunnmulighet DA grunde EN indication of shoal FR indice <(m)> de relèvement de fond SV grundanledning	indikeres av et *loddskudd som er vesentlig grunnere enn de omkringliggende — Omstendighetene vil bestemme om en slik grunnmulighet bør undersøkes nærmere. — Se grunnundersøkelse. KIL RTT 57	Hydrogr
grunnslep DA grundslæb DE Schleppgerät <(n)> EN wire drag FR drague <(f)> hydrographique à fil SV grundsvép	består gjerne av en vaier som er opphengt i *bøyer og slepes av ett eller flere fartøyer — Den opphengte vaieren henges på ønskede dyp, og vil når den blir slept over et område uten å ta bort i noe, garantere *dybden i området. KIL RTT 57	Hydrogr
grunnundersøkelse DA grundundersøgelse DE Untiefenbestimmung <(f)> EN examination of a shoal area FR recherche <(f)> de hauts fonds SV grundundersökning	i hydrografi: det å bestemme grunners eksakte *posisjon og *dybde — G. utføres som regel etter forutgående dybdemåling med *ekkolodd. KIL RTT 57	Hydrogr
harmonisk analyse DA harmonisk analyse DE harmonische Analyse <(f)> der Gezeiten EN harmonic analysis of tide FR analyse <(f)> harmonique de la marée SV harmonisk analys	matematisk metode som løser opp en (observert) kurve i en rekke cosinuskurver — Ofte brukt til analyse av vannstandskurver. Resultatet kan settes sammen etter et visst mønster for å beregne *tidevannet i et vilkårlig tidspunkt. KIL RTT 57	Hydrogr
harmonisk konstant DA harmonisk konstant DE harmonische Konstante <(f)> EN harmonic constant FR constante <(f)> harmonique SV harmonisk konstant	amplitude og faseforskyvning for en *harmonisk_konstituent beregnet for et bestemt sted — H.k. beregnes ved hjelp av *harmonisk_analyse. KIL RTT 57	Hydrogr
harmonisk konstituent DA harmonisk komponent DE Partialtide <(f)> EN harmonic constituent FR composante <(f)> harmonique SV harmonisk komponent	en av flere cosinusfunksjoner i den matematiske modellen for *tidevannet — Amplitude og fase for konstituenten beregnes ved hjelp av *harmonisk_analyse. Frekvensen er beregnet fra teorien for *likevektstidevann. KIL RTT 57	Hydrogr
havnetid DA havnetid	tidsrommet fra månen passerer stedets *meridian (eller annen referansemeridian) til første påfølgende *høyvann inntreffer	Hydrogr

DE Hafenzeit <(f)> EN establishment of the port FR établissement <(m)> du port SV hamntid	— Havnetiden har et karakteristisk forløp gjennom en spring-nipp-periode. Vanligvis angis midlere h. KIL RTT 57	
hefte DA hold DE Schiffahrtshindernis <(n)> EN obstruction FR obstruction <(f)> SV hinder	i hydrografi: forhøyning på sjøbunnen (kunstig eller naturlig) som slepte redskaper kan sette seg fast i KIL RTT 57	Hydrogr
hydrograf DA hydrograf DE Hydrograph <(m)> EN hydrographer FR hydrographe <(m)> SV hydrograf	person som driver hydrografiske undersøkelser; se hydrografi — Stillingsbetegnelse. KIL RTT 57	Hydrogr
hydrografi DA hydrografi; søopmåling DE Hydrographie <(f)>; Seevermessung <(f)> EN hydrography; hydrographic survey FR hydrographie <(f)>; levé <(f)> hydrographique SV hydrografi; sjömätning	læren om oppmåling og beskrivelse av fysiske og geometriske egenskaper for sjøområder, vesentlig med henblikk på utgivelse av *sjøkart og nautiske publikasjoner — H. kalles også sjømåling. KIL RTT 57	Hydrogr
hydrografisk nivellement DA hydrografisk nivellement DE Übertragung <(f)> des Kartennulls EN transfer of datum (sounding) FR nivellement <(m)> hydrographique SV hydrografisk nivellering	overføring av *middelvann (og andre nivå) fra et sted med en lang observasjonsrekke (av *vannstand) til et sted med kort observasjonsrekke — Metoden benytter samtidige vannstandsobservasjoner på de to stedene. Brukes også ved sekundærhavn-beregning. KIL RTT 57	Hydrogr
hydrografisk original DA hydrografisk original DE Arbeitskarte <(f)> EN fair sheet FR minute <(f)> de rédaction SV grundkarta	*grunnkart som viser resultatene av hydrografiske undersøkelser (*sjømålinger) og som danner grunnlaget for videre utarbeidelse av *sjøkart — H.o. inneholder *tørrfall, *sjømerker, *fyr/*lykter, *loddskudd, stedsnavn m.m. KIL RTT 57	Hydrogr
hydrografisk signal DA hydrografisk signal DE Signal <(n)> EN hydrographic signal FR signal <(m)> hydrographique SV signal	naturlig eller spesielt konstruert siktemerke som brukes til posisjonsbestemmelse under sjøkartlegging KIL RTT 57	Hydrogr
høyere høyvann DA højere højvande DE höheres Hochwasser <(n)> EN higher high water	det høyeste av to påfølgende *høyvann, hovedsakelig benyttet for *tidevann der den *daglige_ujevnhet er betydelig KIL RTT 57	Hydrogr

FR pleine mer <(f)> supérieure SV högre högvatten		
høyere lavvann DA høyere lavvande DE höheres Niedrigwasser <(n)> EN higher low water FR basse mer <(f)> supérieure SV högre lågvatten	det høyeste av to påfølgende *lavvann, hovedsakelig benyttet for *tidevann der den *daglige_ujevnhet er betydelig KIL RTT 57	Hydrogr
høyvann DA højevande DE Hochwasser <(n)> EN high water FR pleine mer <(f)> SV högvatten	den høyeste *vannstand som inntreffer på et sted i løpet av en én *tidevannsperiode KIL RTT 57	Hydrogr
håndlodd DA håndlod DE Handlot <(n)> EN hand lead FR plomb <(m)> à main SV handlod	lodd festet i en line av et materiale som krymper minst mulig i vann — Tidligere brukt ved all lodding på under ca. 10 meter *dybde. Brukes nå vesentlig ved *grunnundersøkelser og kontroll av *ekkolodd. KIL RTT 57	Hydrogr
IALA DA IALA DE IALA EN IALA FR AISM SV IALA	International Association of Lighthouse Authorities, Den internasjonale fyrvesenorganisasjon — IALA arbeider med spørsmål som angår fyrbelysning, oppmerking, trafikkovervåking på sjøen o.a. KIL RTT 57	Hydrogr
IALA sjømerkesystem DA IALA afmærkningssystem DE IALA-Betonnungssystem <(n)> EN IALA Maritime Buoyage system FR système <(m)> de balisage IALA SV IALA utmärkningssystem	internasjonalt sjømerkesystem som er utarbeidet av International Association of Lighthouse Authorities og anbefalt av *IHO — Systemet brukes i Norge. KIL RTT 57	Hydrogr
ikke-harmoniske konstanter DA ikke-harmoniske konstanter DE non-harmonische Gezeitengrundwerte <(m pl)> EN nonharmonic constants FR constantes <(f pl)> non harmonique SV icke-harmoniska konstanter	konstanter som knytter en direkte forbindelse mellom månens bevegelse og *tidevann/*tidevannsstrøm — Konstantene kan beregnes uten bruk av *harmonisk_analyse og var mer brukt tidligere, da slike analyser var svært tidkrevende. Eksempel på en slik konstant er *havnetid, som tillater en omtrentlig beregning av tidspunktene for *høy- og *lavvann ved hjelp av opplysningene i almanakken. KIL RTT 57	Hydrogr
integrrert navigasjonssystem DA integreret navigationssystem DE integrierte Navigationsanlage <(f)> EN composite navigational system FR système <(m)> de navigation intégrée	samtidig bruk av flere navigasjonssystemer med sikte på å oppnå en mer nøyaktig *posisjonsbestemmelse — Posisjonsberegningen foregår i *datamaskin og bygger på statistiske analyser og modeller av egenskapene for systemer som inngår. KIL RTT 57	Hydrogr

SV integrerat navigationssystem		
International Hydrographic Organisation; IHO FR OHI	organisasjon med sekretariat i Monaco for å fremme samarbeidet mellom verdens hydrografiske institusjoner, spesielt med henblikk på å utarbeide ensartede *sjøkart KIL RTT 57	Hydrogr
isoraki DA co-tidal DE Linie <(f)> gleicher Hochwasserzeiten EN cotidal line FR ligne <(f)> cotidale	linje på et *tidevannskart som går gjennom steder der *høyvann inntreffer på samme tid — Tidspunktene for høyvann er angitt i forhold til månens passasje gjennom én bestemt *meridian, f.eks. 0 \$Mgrad@E. Isorakiene gir oversikt over *tidevannsbølgens forplantning. KIL RTT 57	Hydrogr
jernstang DA jernstang DE Stange <(f)> EN iron perch FR perche <(f)> SV järnstång	i hydrografien: navigasjonsobjekt plassert på et skjær eller en *grunne — Ofte utstyrt med en fløy i toppen, denne peker mot trygt farvann. KIL RTT 57	Hydrogr
jevndøgn DA jævndøgn DE Äquinoktium <(n)>; Tagundnachtgleiche <(f)> EN equinox FR équinoxe <(m)> SV dagjämning	dato når solen under sin årlige bevegelse langs *ekliptikken kommer til skjæringspunktet (jevndøgnspunktene) mellom ekliptikken og himmelens *ekvator — Solens *deklinasjon er da null, dvs. dag og natt er like lange. Vårjevndøgn inntreffer 20 eller 21 mars og høstjevndøgn 22 eller 23 september. KIL RTT 57	Hydrogr
jordbølge DA jordbølge DE Bodenwelle <(f)> EN ground wave FR onde <(f)> de sol SV markvåg	del av radiobølge som forplantes langs jordoverflaten fra sender til mottaker — Bruk av radiobølger til stedbestemmelse krever kjennskap til jordbølgens forplantning. Hastigheten til j. er knyttet til jordoverflatens ledningsevne og atmosfærens *brytningsindeks. KIL RTT 57	Hydrogr
kabellengde DA kabellængde DE Kabellänge <(f)> EN cable; cable length FR encâblure <(f)> SV kabellängd	lengdeenhet, opprinnelig tilsvarende lengden av en ankerkjetting — Enheten er definert lik 1/10 av en *nautisk_mil, 185,2 m. KIL RTT 57	Hydrogr
kardinalsystem DA kardinalsystem DE Kardinalsystem <(n)> EN cardinal system FR système <(m)> cardinal SV kardinalsystem	sjømerkesystem av flytende merker som markerer en fare; jf. lateralsystem — Merkenes utseende avhenger av deres plassering i forhold til faren. KIL RTT 57	Hydrogr
kartnull DA kort-nul DE Kartennull <(f)> EN chart datum FR zéro <(m)> des cartes	i hydrografi: nivå som kartets dybdeangivelser refererer seg til — I Norge ligger nivået i en avstand *Z\$S0@ under *middelvann. K. er også kalt *referansenivå for *dybder. KIL RTT 57	Hydrogr

SV kartnoll		
kontinentalfot DA kontinentalfod DE Kontinentalfuß<(m)> EN continental rise FR glaciais <(m)> continental; glaciais <(m)> précontinental SV kontinentalfot	område der havbunnen flater ut fra *kontinentalskråningen mot dyphavet KIL RTT 57	Hydrogr
kontinentalmargin DA kontinentalmargin DE Kontinentalrand <(m)> EN continental margin FR talus <(m)> continental SV kontinentalsluttning	område som dekker *kontinentalsokkel, *kontinentalskråning og *kontinentalfot, dvs. fra land til *dyphavsbunnen KIL RTT 57	Hydrogr
kontinentalskråning DA kontinentalskråning DE Kontinentalhang <(m)> EN continental slope FR pente <(f)> continentale SV kontinentalbrant	relativt sterkt skrånende del av havbunnen mellom *kontinentalsokkelen og de store havdyp KIL RTT 57	Hydrogr
kontinentalsokkel DA kontinentalsokkel DE Schelf EN continental shelf FR plateau <(m)> continental SV kontinentalsokkel	sone som fortsetter ut fra et kontinent eller rundt en øy, og som strekker seg fra *lavvannslinjen ut til det dypet der havbunnens skråning øker markert ned mot de større dyp KIL RTT 57	Hydrogr
kurslodding DA kurslodning DE Fahrwassertiefe <(f)> EN compass course sounding FR sondage <(m)> au cap SV kurslodning	dybdemåling langs en kompasskurs KIL RTT 57	Hydrogr
kystkontur DA kystlinie DE Küstenlinie <(f)> EN shoreline; coastline FR ligne <(f)> de côte SV kustkontur	i *sjøkart: linje som danner avgrensning mellom sjø og land — K. i norske sjøkart er definert ved midlere *høyvann. KIL RTT 57	Hydrogr
kystsone DA kystzone DE Küstenzone <(f)> EN coastal zone FR région <(f)> côtière SV kustzon	område der det finnes et direkte økologisk samspill mellom land og sjø og der aktiviteter påvirker hverandre gjensidig — K. omfatter dessuten de grenseområder mellom land og sjø som ifølge gjeldende lover og rettsforhold er underlagt spesielle regler og saksbehandling. KIL RTT 57	Hydrogr

landkjenningsmerke DA kendetil punkt DE Landmarke <(f)> EN conspicuous object FR objet <(m)> remarquable SV landkänningsmärke	merker (kan være fjelltopper, *fyr m.m.) som er lett synlige og identifiserbare fra sjøen KIL RTT 57	Hydrogr
landtoning DA landtoning DE Vertonung <(f)> EN panoramic view FR vue <(f)> panoramique SV förtoning	skisse som viser hvorledes landet tar seg ut fra visse *posisjoner utenfor kysten — Brukes til landkjenning. KIL RTT 57	Hydrogr
lane DA lane DE Streifen <(m)> EN lane FR chenai <(m)> SV lane	området mellom to hyperbler i et *elektronisk_navigasjonssystem — Laneverdiene angir hvor en befinner seg i hyperbelnettet. KIL RTT 57	Hydrogr
lateralsystem DA lateralsystem DE Lateralsystem <(n)> EN lateral system FR système <(m)> latéral SV lateralsystem	sjømerkesystem av flytende merker som brukes for å markere seillei; jf. kardinalsystem — Merkene er enten røde eller grønne. Ved seilas i leias hovedretning vil en ha røde merker til babord og grønne til styrbord. KIL RTT 57	Hydrogr
lavere høyvann DA lavere højvande DE niedrigeres Hochwasser <(n)> EN lower high water FR pleine mer <(f)> inférieure SV lägre högvatten	det laveste av to påfølgende *høyvann, hovedsakelig benyttet for *tidevann der den *daglige_ujevnhet er betydelig KIL RTT 57	Hydrogr
lavere lavvann DA lavere lavvande DE niedrigeres Niedrigwasser <(n)> EN lower low water FR basse mer <(f)> inférieure SV lägre lågvatten	det laveste av to påfølgende *lavvann, hovedsakelig benyttet for *tidevann der den *daglige_ujevnhet er betydelig KIL RTT 57	Hydrogr
lavvann DA lavvande DE Niedrigwasser <(n)> EN low water FR basse mer <(f)> SV lågvatten	den laveste *vannstand som inntreffer på et sted i løpet av én *tidevannsperiode KIL RTT 57	Hydrogr
leistrek DA anbefalet rute	strek/linje i *sjøkart som angir anbefalt lei KIL RTT 57	Hydrogr

DE empfohlener Kurs <(m)> EN recommended track; recommended course FR voie <(f)> recommandée SV farledslinje		
likevektstidevann DA tidevand efter den dynamiske teori DE Gleichgewichtsgezeit <(f)> EN equilibrium tide FR marée statique SV jämviktstidvatten	modell av *tidevannet som forutsetter at jordkloden er fullstendig dekket av et jevntykt vannlag og der vannet antas å være uten friksjon og treghet — Modellen gir ikke korrekte verdier for tidevannsvariasjonene, men inngår som en viktig del av det teoretiske grunnlag for forståelsen av tidevann. KIL RTT 57	Hydrogr
lodde DA lodde DE loten EN sound FR sonder SV loda	i hydrografi: måle vanndybde KIL RTT 57	Hydrogr
loddelinje DA loddelinie DE Lotlinie <(f)> EN line of sounding FR ligne <(f)> de sonde; profil <(m)> de sonde SV lodlinje	linje som et oppmålingsfartøy følger ved dybdemålinger KIL RTT 57	Hydrogr
loddemaskin DA loddemaskine DE Lotmaschine <(f)> EN sounding machine FR machine <(f)> à sonder SV lodapparat	eldre instrument for dybdemåling — Det består av pianostreng med jernlodd som løper over et tellehjul der *dybden avleses når loddet treffer bunnen. Kan også brukes til bunnprøvetaking og kontroll av *ekkolodd. KIL RTT 57	Hydrogr
loddhiver DA lodhiver DE Lotgast <(m)> EN leadsman FR sondeur <(m)> SV lodhyvare	person som benytter *håndlodd ved dybdemåling KIL RTT 57	Hydrogr
loddskudd DA lodskud DE Lotung <(f)> EN sounding FR sonde <(f)> SV lodskott	enkelstående dybdemåling — Også benyttet om enkelstående *dybder i det ferdige *sjøkartet. KIL RTT 57	Hydrogr
loddskuddsreduksjon DA lodskudsreduktion DE Beschickung <(f)> von Lotungen EN reduction of soundings	*dybdereduksjon i forbindelse med *loddskudd KIL RTT 57	Hydrogr

FR réduction <(f)> des sondes SV lodskottskorreksjon		
loddskuddstetthet DA lodskudstæthed DE Lotungsdichte <(f)> EN density of soundings FR densité <(f)> des sondes SV lodtätthet	avstand mellom *loddelinjer og mellom *loddskudd i hver enkelt linje — Tettheten er avhengig av *målestokk og bunnens topografi. KIL RTT 57	Hydrogr
logg DA log DE Log <(n)> EN log FR loch <(m)> SV logg	instrument som måler et fartøys fart og/eller utseilt distanse KIL RTT 57	Hydrogr
Loran	— Forkortelse for "long range navigation". Elektronisk navigasjonsmiddel der *stedlinjene er hyperbler som fremkommer ved å måle tidsdifferansen fra synkroniserte pulssignaler fra minst to faste sendere. KIL RTT 57	Hydrogr
lydbøye DA lydbøje DE Heultonne <(f)> EN sound buoy FR bouée <(f)> sonore SV ljudboj	*bøye med karakteristisk lydsignal (*tåkesignal) KIL RTT 57	Hydrogr
lydhastighet DA lydhastighed DE Schallgeschwindigkeit <(f)> EN sound velocity FR vitesse <(f)> du son SV ljudhastighet	lydbølgers fart gjennom et medium — I hydrografi brukes l. til *dybdekorreksjon og *posisjonering. L. avhenger i vann av temperatur, saltholdighet og trykk. KIL RTT 57	Hydrogr
lykt DA fyr DE Leuchtfeuer <(n)> EN light FR feu <(m)> SV fyrlykta	hjelpemiddel for *navigasjon. Vanligvis utført som en mindre bygning — Lysvidden er som regel kortere enn for *fyr. KIL RTT 57	Hydrogr
lykt-/fyrkarakteristikk DA fyrkarakteristik; fyrkarakter DE Erklärung <(f)> eines Leuchtfeuers EN characteristics of light FR caractéristique <(f)> d'un feu SV fyrkarakteristik	beskrivelse av egenskapene til *fyr og lykter, som farge, *lyskarakter, lysvidde, høyde, utforming osv. KIL RTT 57	Hydrogr
lysbøye DA lysbøje	*bøye med lys som har entydig identifiserbar karakteristikk KIL RTT 57	Hydrogr

DE Leuchttonne <(f)> EN light buoy FR bouée <(f)> lumineuse SV lysboj		
lyskarakter DA lyskarakter DE Leuchtfeuerkennung <(f)> EN character of light FR caractère <(m)> d'un feu SV fyrkaraktär	beskrivelse av et *fyr eller en *lykt med hensyn til forholdet mellom lys- og mørkeperioder KIL RTT 57	Hydrogr
magnetisk deviasjon DA magnetisk deviation DE Magnetkompa\$Pss@-Ablenkung <(f)> EN magnetic deviation FR déviation <(f)> du compas SV magnetisk deviation	*vinkel mellom kompassnålen og den magnetiske *meridian — M.d. uttrykkes i *grader øst (positiv) eller grader vest (negativ) for den magnetiske meridian. Benevnes også deviasjon. KIL RTT 57	Hydrogr
magnetisk misvisning DA magnetisk misvisning DE Mi\$Pss@weisung <(f)> EN magnetic declination; magnetic variation FR déclinaison <(f)> magnétique SV magnetisk missvisning	*vinkel mellom *meridianplanet og *vertikalplanet gjennom kompassnålen når den står fritt — M.m. uttrykkes i *grader øst (positiv) eller vest (negativ). Benevnes også magnetisk deklinasjon og misvisning. — Se figur. KIL RTT 57	Hydrogr
marbakke	bratt skråning i bunnen langs bredden av hav eller innsjø KIL RTT 57	Hydrogr
maritim radiofyrliste DA radio-fyrliste DE nautischer Funkdienst <(m)> EN list of radio signals FR ouvrage <(m)> de radiosignaux SV radiofyrlista	publikasjon som gir opplysninger om radiofyr, kystradiostasjoner og radiopeilestasjoner — Opplysningene kan være *frekvens, kjenningssignal, sendetid, *posisjon o.l. Utgis i Norge av Kystdirektoratet. KIL RTT 57	Hydrogr
masterstasjon DA masterstation DE Hauptsender <(m)> EN master station FR station <(f)> principale SV masterstation	stasjon som styrer én eller flere andre synkroniserte senderstasjoner — M.s. brukes i *elektroniske_posisjonssystemer med to eller flere *slavestasjoner. KIL RTT 57	Hydrogr
med DA ledelinie DE Richtlinie <(f)> EN leading line FR alignement <(m)> SV enslinje	linje som trekkes gjennom to klart definerte objekter og utover i sjøen — Viser ofte en sikker lei. Kryssing av m. brukes for å finne igjen punkter til sjøs. KIL RTT 57	Hydrogr
middelvann; MV DA middelvande	gjennomsnittlig *høyde av sjøens overflate på et bestemt sted vanligvis funnet ved timevise avlesninger av *vannstanden over en viss periode (daglig m, månedlig m,	Hydrogr

DE mittlerer Wasserstand <(m)> EN mean sea level FR niveau <(m)> moyen de la mer SV medelvattenstånd	årlig m osv.) — M. beregnes som det aritmetiske middel av observasjonene. KIL RTT 57	
midlere nipp høyvann DA middel niptids højvande DE mittleres Nipphochwasser <(n)> EN mean high water neaps FR pleine mer <(f)> moyenne de morte eau SV medelhögkvatten vid nip	*middelverdien av påfølgende *høyvann omkring tiden da månen er i første eller tredje kvarter og uttrykkes vanligvis ved hjelp av *harmoniske_konstanter — Når månen er i første eller tredje kvarter vil tidevannsamplituden bli mindre siden tidevannskreftene fra sol og måne danner en *vinkel på ca. 90\$Mgrad@. Dette fører til høyvann som er lavere enn ellers. KIL RTT 57	Hydrogr
midlere nipp lavvann DA middel niptids lavvande DE mittleres Nippniedrigwasser <(n)> EN mean low water neaps FR basse mer <(f)> moyenne de morte eau SV medellågvatten vid nip	*middelverdien av påfølgende *lavvann omkring tiden da månen er i første eller tredje kvarter og uttrykkes vanligvis ved hjelp av *harmoniske_konstanter — Når månen er i første eller tredje kvarter, vil tidevannsamplituden bli mindre, siden tidevannskreftene fra sol og måne danner en *vinkel på ca. 90\$Mgrad@. Dette fører til lavvann som er høyere enn ellers. KIL RTT 57	Hydrogr
midlere spring høyvann DA middel springtids højvande DE mittleres Springhochwasser <(n)> EN mean high water springs FR pleine mer <(f)> moyenne de vive eau SV medelhögkvatten vid spring	*middelverdien av påfølgende *høyvann omkring ny eller full måne og uttrykkes vanligvis ved hjelp av *harmoniske_konstanter — I tiden omkring ny eller full måne vil tidevannsamplituden øke siden tidevannskreftene fra sol og måne virker i samme retning. Dette fører til høyvann som er høyere enn ellers. KIL RTT 57	Hydrogr
midlere spring lavvann DA middel springtids lavvande DE mittleres Springniedrigwasser <(n)> EN mean low water springs FR basse mer <(f)> moyenne de vive eau SV medellågvatten vid spring	*middelverdien av påfølgende *lavvann omkring ny eller full måne og uttrykkes vanligvis ved hjelp av *harmoniske_konstanter — I tiden omkring ny eller full måne vil tidevannsamplituden øke, siden tidevannskreftene fra sol og måne virker i samme retning. Dette fører til lavvann som er lavere enn ellers. KIL RTT 57	Hydrogr
midlere vannstand DA middelvandstand DE Mittelwasser <(n)> EN half tide level; mean tide level FR niveau <(m)> moyen de la marée SV medelvatten; medelvattennivå	nivået midt mellom middel *høyvann og middel *lavvann — Dette nivået kan være noe forskjellig fra *middelvann. KIL RTT 57	Hydrogr
midtgrunnsmerke DA isoleret fareafmærkning DE Einzelgefahr-Zeichen <(n)> EN isolated danger buoy FR bouée <(f)> de danger isolé SV punktmärkesboj	flytende *sjømerke som markerer en frittliggende *grunne eller fare KIL RTT 57	Hydrogr
målernull DA måler nul DE Pegelnullpunkt <(m)> EN tide gauge zero	nullpunkt for en vannstandsmåler — Er i prinsippet et tilfeldig valgt nivå. KIL RTT 57	Hydrogr

FR zéro <(m)> du marégraphe SV pegelnoll		
nansenflaske DA nansenflaske DE Nansen-Schöpfer <(m)> EN Nansen bottle FR bouteille <(f)> Nansen SV nansenflaska	brukes i *oseanografi til innhenting av vannprøver — N. er utstyrt med ventiler som under nedsenkingen står åpne. Ved å sende et slipplodd ned snus flasken 180\$Mgrad@, og ventilene stenges slik at flasken inneholder en vannprøve fra det ønskede dyp. KIL RTT 57	Hydrogr
nautisk mil DA sømil DE Seemeile <(f)> EN international nautical mile FR mille <(m)> marin international SV nautisk mil	lengdeenhet til sjøs definert som 1#.852 m — Dette er omtrent den midlere lengde av et breddeminutt. KIL RTT 57	Hydrogr
navigasjon DA navigation DE Navigation <(f)> EN navigation FR navigation <(f)> SV navigation	det å bringe en farkost fra et sted til et annet KIL RTT 57	Hydrogr
nipp DA nip DE Nipptide EN neap tide FR marée <(f)> de morte eau SV nip	*tidevann med redusert amplitude som oppstår omkring den tiden da månen er i sitt første eller tredje kvarter; se midlere nipp høyvann, midlere nipp lavvann KIL RTT 57	Hydrogr
Omega	verdensomspennende *radionavigasjonssystem — *Stedlinjene er hyperbler. I O. benyttes *fasemåling. KIL RTT 57	Hydrogr
oseanografi DA oceanografi DE Ozeanographie <(f)> EN oceanography FR océanographie <(f)> SV oceanografi	beskrivelse av de prosesser som finner sted i havet og dets grenseflater — Faget omfatter fysiske, kjemiske, geologiske og biologiske fenomener. KIL RTT 57	Hydrogr
overettlinje DA overetlinie DE Richtlinie <(f)> EN leading line FR alignement <(m)> SV enslinje	— Se med. KIL RTT 57	Hydrogr
overettlykter DA ledefyr DE Richtfeuer <(n)>	— Se overettmerker. KIL RTT 57	Hydrogr

EN leading lights FR feux <(m pl)> d'alignement SV ensfyrar		
overettmerker DA overetmærker DE Richtmarken <(f pl)> EN leading marks FR marques <(f pl)> d'alignement SV ensmärken	faststående *sjømerker (*lykter, *båker, *varder e.l.) som viser et *med — O. benyttes som hjelpemiddel i *navigasjonen. KIL RTT 57	Hydrogr
penetrasjonsekkolodd DA penetrationslod DE Sedimentecholot <(n)> EN penetration echo sounder FR sondeur <(m)> à pénétration SV penetrationsekolod	*ekkolodd som benytter lavfrekvente lydbølger — Instrumentet brukes for å få frem et *bilde av de øverste lag av sjøbunnen. KIL RTT 57	Hydrogr
perigeum DA perigæum DE Perigäum <(n)> EN perigee FR péricée <(f)> SV perigeum	punkt i månens eller en jordsatellitts bane som ligger nærmest jorden — P. er motsatt av *apogeum. KIL RTT 57	Hydrogr
posisjonering DA placering; afsætning EN positioning SV positionering	bringe noe til en bestemt *posisjon — Kan oppfattes som det motsatte av *posisjonsbestemmelse. KIL RTT 57	Hydrogr
predikert tidevann DA forudberegning af tidevand DE vorausberechnete Gezeit <(f)> EN predicted tide FR marée <(f)> prédite SV predikterat tidvatten	ved hjelp av *harmonisk_analyse bestemmes konstantene i en modell for *tidevannet — Med modellen kan tidevannet beregnes for et vilkårlig, fremtidig tidspunkt (predikeres). *Tidevannstabeller er basert på p.t. KIL RTT 57	Hydrogr
radionavigasjonssystem DA radionavigationssystem DE Funknavigationssystem <(n)> EN radio navigation system FR système <(m)> de radionavigation SV radionavigationssystem	*elektronisk_posisjonssystem basert på radiobølger KIL RTT 57	Hydrogr
red DA red DE Reede <(f)> EN anchorage FR mouillage <(m)> SV redd	mer eller mindre åpen, men sikker ankerplass i et havneområde KIL RTT 57	Hydrogr
referansenivå	nivå som høyder og/eller dybder refererer seg til; se kartnull	Hydrogr

DA referenceniveau DE Bezugsfläche <(f)> EN vertical control <(datum)> FR niveau <(m)> de référence SV referensnivå	— Defineres vanligvis i forhold til *middelvann. KIL RTT 57	
salinometer DA salinometer DE Salzgehaltsmesser <(m)> EN salinometer FR salinomètre <(m)> SV salinometer	instrument for måling av sjøvannets saltholdighet — Målemetoden er vanligvis basert på sjøvannets elektriske ledningsevne. KIL RTT 57	Hydrogr
sekstant; sjømålingssekstant DA sekstant DE Vermessungssextant <(m)> EN sounding sextant FR cercle <(m)> hydrographique SV sextant	instrument beregnet på måling av *vinkler for *posisjonsbestemmelse — I hydrografien brukes s. til måling av horisontale vinkler. En vanlig s. kan måle vinkler på opp til 120\$Mgrad@, men på en sjømålingssekstant kan det settes på et 90\$Mgrad@ *prisme som tillater måling av vinkler opp til 210\$Mgrad@. — Se figur. KIL RTT 57	Hydrogr
sektorfyr; sektorfyrlykt DA vinkelfyr DE Sektorenfeuer <(n)> EN sector light FR feu <(m)> à secteurs SV sektorfyr	*fyr (eller *lykt) som viser *lys av forskjellig karakteristikk (som regel farge og/eller karakter) i forskjellige sektorer KIL RTT 57	Hydrogr
sekundærhavn DA sekundær havn DE Anschlu\$Pss@ort <(m)> EN secondary port FR port <(m)> secondaire SV sekundärhamn	havn der *tidevanntabeller vanligvis angir tidsdifferansen (av og til også høydedifferansen) for *høyvann og *lavvann i forhold til en bestemt *standardhavn KIL RTT 57	Hydrogr
sidesøkende sonar DA sidesøgende sonar DE Seitensichtsonar <(m)> EN side scanning sonar FR sondeur <(m)> latéral SV sidsökande sonar	*sonar som registrerer objekter i en fast *vinkel utover til begge sider — S.s. slepes etter fartøyet, og lengden av slepevaieren og fartøyets fart bestemmer hvilken dybde instrumentet skal gå på. Resultatene avleses på et registreringspapir #-*sonogram. Typisk informasjon er bunnkvalitet, vrak, stein, vaiere o.l. KIL RTT 57	Hydrogr
sjømerke DA sømærke DE Seezeichen <(n)> EN beacon FR balise <(f)> SV sjömärke	navigasjonsobjekt i fastlagt *posisjon. Kan være fast eller flytende — Fast: *varde, *båke, *fyr osv. som er boltet til fjell. Flytende: *staker og *bøyer. KIL RTT 57	Hydrogr
sjømil	eldre norsk lengdemål på sjøen = 7408 m — Den var lik 4 kvartmil. En kvartmil var lik lengden av et breddeminutt på stedet. (Det engelske uttrykket sea mile tilsvarer en norsk kvartmil. 1 kvartmil er tilnærmet lik 1	Hydrogr

	*nautisk_mil.) KIL RTT 57	
skjær i vannflaten DA skær tørt ved lavvande DE Fels <(m)> trockenfallend EN rock which covers and uncovers FR roche <(f)> couvrant et découvrant SV skär synligt mellan högvatten och lågvatten	skjær som ligger i dybdeområdet mellom *kartnull og middel *høyvann — Det blir fremstilt i *sjøkart med eget *symbol. KIL RTT 57	Hydrogr
skvalpeskjær DA skær i vandoverfladen DE Fels <(m)> in Höhe des Kartennulls EN rock awash FR roche <(f)> à fleur d'eau SV bränning	skjær som ligger i dybdeområdet mellom *kartnull og 0,5 m under kartnull KIL RTT 57	Hydrogr
slaggrunnslinje DA faregrænse DE Gefahrengrenze <(f)> EN danger line FR limite <(f)> de danger SV varningskurva	stiplet linje som er brukt i eldre *sjøkart for å begrense et område som ikke er detaljundersøkt eller innenfor hvilken sjøen kan bryte i hardt vær — S. kan være trukket på forskjellig dybde, fra 6 m i indre farvann til 30 m i ytre. KIL RTT 57	Hydrogr
slavestasjon DA slavestation DE Nebensender <(m)> EN slave station FR station <(f)> asservie SV slavstation	stasjon i et *elektronisk_posisjonssystem der utsending av signaler skjer etter *kommando fra *masterstasjonen KIL RTT 57	Hydrogr
sonar DA sonar DE Sonar <(m)> EN sonar FR sonar <(m)> SV sonar	fast montert instrument på fartøy for å lokalisere objekter under vann — S. sender ut lydbølger som etter refleksjon muliggjør beregning av avstand og retning til objektet. Avstanden bestemmes ved hjelp av tiden mellom lydutsendelse og mottak av returbølger. Retningen bestemmes ved å benytte direktiv utsending. (Av engelsk "sound navigation and ranging".) KIL RTT 57	Hydrogr
sonogram DA sonogram DE Sonar-Registrierstreifen <(m)> EN sonogram FR bande <(f)> de sonde SV sonarekogram	registreringspapir for grafisk gjengivelse av målinger foretatt med *sidesøkende_sonar KIL RTT 57	Hydrogr
spring DA spring DE Springtide EN spring tide FR marée <(f)> de vive eau SV spring	*tidevann med større amplitude som oppstår i tiden omkring ny- eller fullmåne; se midlere spring høyvann, midlere spring lavvann KIL RTT 57	Hydrogr

stake DA stage DE Spierentonne <(f)> EN spar buoy FR bouée <(f)> espar SV prick	flytende *sjømerke med form som en slank sylinder der diameteren reduseres gradvis mot toppen som kan være spiss eller flat — S. kan være markert med ulike farger. Merket er oppankret slik at det står i tilnærmet vertikal stilling. KIL RTT 57	Hydrogr
standardhavn DA standardhavn DE Bezugsort <(m)> EN reference station; standard port FR port <(m)> de référence; port <(m)> principal SV standardhamn	sted der *harmoniske_konstanter er bestemt ved registrering av *vannstand over et lengre tidsrom — For standardhavner oppgis i *tidevannstabellen alle tidspunkt og høyder for *høyvann og *lavvann. KIL RTT 57	Hydrogr
stangkontroll <(hydrografisk)> DA bar check DE Suchbalken <(m)> EN bar check FR étalonnage <(m)> à la barre SV stångkalibrering	i hydrografi: metode for å kontrollere et *ekkolodd — En jernplate (-stang) senkes i sjøen under ekkoloddsvingeren til bestemte *dybder. Disse dybdene sammenholdes med dybdene registrert av ekkoloddet. Avvik korrigeres ved kalibrering av ekkoloddet eller danner grunnlaget for en kalibreringskurve. Metoden er bare brukbar for kalibrering på små dyp. KIL RTT 57	Hydrogr
stangnull DA stangnul DE Pegelnullpunkt <(m)> FR zéro <(m)> de l'échelle SV pegelnoll	nullpunkt for en *tidevannsstag KIL RTT 57	Hydrogr
stedbestemmer DA stationpointer DE Doppel-Transporteur <(m)> EN three arm protractor; station pointer FR stigmographe <(m)>; rapporteur <(m)> à trois alidades SV vinkelavsättare	instrument for *utsetting av horisontale *vinkler som består av en sirkel inndelt i *grader — Til sirkelen er det festet tre armer, to bevegelige og en fast (midterste). De bevegelige armene kan dreies omkring sentrum i sirkelen og kan innstilles på ønskede vinkler. S. benyttes til stedbestemmelse når vinklene til tre faste objekter er kjente. KIL RTT 57	Hydrogr
stedlinje DA stedlinie DE Standlinie <(f)> EN line of position FR ligne <(f)> de position SV ortlinje	linje i kartet der punktene på linjen har en felles egenskap som kan utnyttes ved *navigasjon — Eks. er hyperbler, sirkler, rette linjer, kompasskurser osv. *Posisjonen er gitt ved skjæring mellom to eller flere stedlinjer. KIL RTT 57	Hydrogr
stormflo DA stormflod DE Sturmflut <(f)> EN storm surge FR onde <(f)> de tempête SV stormflod	ved sterk og vedvarende pålandsvind vil vannmasser stues opp mot kysten og kan forårsake *vannstander vesentlig høyere enn det *tidevannet alene skulle tilsi — S. kan få katastrofale følger, særlig hvis s. inntreffer samtidig med *spring *høyvann og månen i *perigeum. KIL RTT 57	Hydrogr
strømkart DA strømkort	kart over sjømråder som viser horisontal strømhastighet — Ofte angis strømf forholdene i forhold til tidspunktet for *høyvann i en *standardhavn.	Hydrogr

DE Strömungskarte <(f)> EN current chart FR carte <(f)> de courants SV strömkarta	Strømmen presenteres ved piler der fart og retning symboliseres. KIL RTT 57	
strømmåler DA strømmåler DE Strommesser <(m)> EN current meter FR courantomètre <(m)> SV strömmätare	instrument til måling av vannmassers fart og/eller retning KIL RTT 57	Hydrogr
svingerdybde DA svingerdybde EN transducer depth	korteste avstand fra vannflaten og ned til det punkt på lydkilden ("svingeren") der lydbølgene sendes ut fra et *ekkolodd — Oppgave over s. er nødvendig for å utføre *dybdekorreksjon. KIL RTT 57	Hydrogr
tidevannets alder DA tidevandets alder DE Springverspätung <(f)> EN age of tide FR âge <(m)> de la marée SV tidvattnets ålder	tidsrommet fra ny- eller fullmåne til det neste *spring *høyvann — T.a. angis oftest ved hjelp av *harmoniske_konstanter. KIL RTT 57	Hydrogr
tidevannsbølge DA tidevandsbølge DE Gezeitenwelle <(f)> EN tide wave FR onde <(f)> marée SV tidvattensvåg	lang bølge forårsaket av tidevannskraften fra sol og måne — Bølgelengden kan bli flere tusen kilometer. Den dannes ute på de store havområder og forplanter seg mot kontinentene der den forårsaker *høyvann og *lavvann. Bølgen kan gjennomgå betydelige endringer som følge av hindringer (landmasser og bunnformasjoner) på vei mot kysten. KIL RTT 57	Hydrogr
tidevannskart DA tidevandskort DE Wasserstandserrechnungskarte <(f)> EN cotidal chart FR carte <(f)> des lignes cotidales SV tidvattenskarta	kart som for én *harmonisk_konstituent viser tidevannets karakter over større eller mindre områder — Viser ved linjer som går gjennom steder der *høyvann inntreffer samtidig (*isorakier) eller gjennom steder med samme tidevannsamplitude. KIL RTT 57	Hydrogr
tidevannsperiode DA tidevandsperiode DE Gezeitenperiode <(f)> EN tidal period SV tidvattensperiod	tid mellom to påfølgende *høyvann (eller *lavvann) — I Norge er det halvdøgnlig *tidevann og t. er i middel 12 t 25 min. KIL RTT 57	Hydrogr
tidevannsregistrator DA tidevandsmåler DE Pegel <(m)> FR marégraphe <(m)> SV pegel	— Se vannstandsmåler. KIL RTT 57	Hydrogr
tidevannsstang DA vandstandsbræt	gradert stang (vanligvis centimeterinndeling) som anbringes vertikalt i sjøen for avlesning av *vannstanden	Hydrogr

DE Lattenpegel <(m)> EN tide pole; tide staff FR échelle <(f)> de marée SV pegel	— Skalaen på en t. er vanligvis innmålt i forhold til et *vannstandsmerke. KIL RTT 57	
tidevannsstrøm DA tidevandsstrøm DE Gezeitenstrom <(m)> EN tidal current FR courant <(m)> de marée SV tidvattensström	strøm i havet forårsaket av tidevannskreftene fra sol og måne — På det åpne hav vil tidevannsstrømmen rotere 360\$Mgrad@ i løpet av en *tidevannsperiode. Nær kysten og i fjorder/sund vil t. ha en nær rettlinjert frem- og tilbakebevegelse. T.s retning og størrelse er nøye knyttet sammen med *tidevannsbølgens forplantning. T. utgjør et av de viktigste bidrag til den totale strøm. KIL RTT 57	Hydrogr
tidevannstabell DA tidevandstabell DE Gezeitentafel <(f)> EN tide tables FR annuaire <(m)> des marées SV tidvattenstabell	publikasjon, vanligvis årlig, som viser forutsigelser av *tidevannet og andre forhold av interesse vedrørende dette; se predikert tidevann KIL RTT 57	Hydrogr
trafikkseparasjonssystem DA trafikseparationssystem DE Verkehrstrennungsgebiet <(n)> EN traffic separation scheme FR dispositif <(m)> de séparation du trafic SV trafiksepareringssystem	system for å redusere risikoen for kollisjon til sjøs på steder med stor skipstrafikk, eller der skipsleder møtes — Dette gjøres vanligvis ved å lede skipstrafikken i fastlagte, parallelle retninger. KIL RTT 57	Hydrogr
tørrfall DA tørt ved lavvande DE Küstenvorland <(n)> EN foreshore FR estran <(m)> SV fjär	del av kysten som ligger i dybdeområdet fra 0,5 m under *kartnull til middel *høyvann (kontur) KIL RTT 57	Hydrogr
tåkesignal DA tågesignal DE Nebelschallzeichen <(n)> EN fog signal FR signal <(m)> de brume SV mistsignal	lydsignal av forskjellig art (horn, fløyte, klokke m.m.) som sendes fra bestemte stasjoner (eller fartøy) i vær med dårlig sikt — T. brukes til hjelp for *navigasjon. KIL RTT 57	Hydrogr
vannstand DA vandstand DE Wasserstand <(m)> EN sea level FR niveau <(m)> de la mer SV vattenstånd	høyden av vannflaten på et bestemt sted i et gitt tidspunkt — V. relateres vanligvis via en *tidevannsstag til et entydig definert nivå. V. er påvirket av bl.a. *tidevann og meteorologiske faktorer. KIL RTT 57	Hydrogr
vannstandsmerke DA vandstandsmærke DE Höhenmarke <(f)> EN bench mark	*fastmerke i terrenget brukt som referansemerke for *vannstand og gjerne knyttet til nivellementsnett KIL RTT 57	Hydrogr

FR repère <(m)> de nivellement SV vattenståndsmärke		
vannstandsmåler DA vandstandsmåler DE Pegel <(m)> EN tide gauge; marigraph; automatic tide gauge FR marégraphe <(m)> SV vattenståndsmätare; pegel; mareograf	instrument for registrering av *vannstand — V. er vanligvis konstruert som kontinuerlig registrerende instrument, ofte med grafisk utskrift. Registreringen er knyttet til en *tidevannsstang. KIL RTT 57	Hydrogr
varde DA varde DE Steinhafen <(m)> EN cairn FR cairn <(m)> SV kummel; rös	i geodesi: en type siktemerke under *triangulering i hydrografi: fast *sjømerke (som regel av stein eller betong) — Vanligvis av sylindrisk eller konisk form. Benyttes som hjelpemiddel under *navigasjon. KIL RTT 57	Hydrogr
vårjevndøgns spring lavvann DA laveste lavvande DE äquinoktiales Springniedrigwasser <(n)> EN equinoctial spring low water FR basse mer <(f)> de vive eau d'équinoxe SV dagjämningslägvatten spring	*lavvann som inntreffer omkring *vårjevndøgn og som i Norge anses for å være det laveste astronomiske lavvann — Brukes derfor som *referansenivå for *sjøkartets dybdeangivelser. KIL RTT 57	Hydrogr
Z\$S0@ DA Z\$S0@ DE Z\$S0@ EN Z\$S0@ FR Z\$S0@ SV Z\$S0@	avstand fra *middelvann og ned til *kartnull — Z\$S0@ uttrykkes som summen av et bestemt utvalg av de *harmoniske_konstanter. KIL RTT 57	Hydrogr
absolutt koordinat DA absolut koordinat DE Absolutkoordinate <(f)>; Koordinate <(f)> EN absolute coordinate FR coordonnée <(f)> absolue SV absolut koordinat	koordinatverdi i et system med faste akser og *origo; jf. inkrementell koordinat og relativ koordinat KIL RTT 57	Karto
absolutt modus DA absolut form; absolut modus EN absolute mode FR mode <(m)> absolu SV absolut form	alle *koordinater er gitt relativt til ett *origo (i motsetning til inkrementalmodus) KIL RTT 57	Karto
alfabetisk tegnsett DA alfabetisk tegnsæt DE alphabetischer Zeichenvorrat <(m)> EN alphabetic character set FR jeu <(m)> de caractères alphabétique; ensemble <(m)> des caractères alphabétiques SV alfabetisk teckenmängd; alfabetisk	*tegnsett som inneholder bokstaver, og som kan inneholde styretegn, spesialtegn og *mellomromstegn, men ikke *siffer KIL RTT 57	Karto

teckenuppsättning		
alfanumerisk DA alfanumerisk DE alphanumerisch EN alphanumeric FR alphanumérique SV alfanumerisk	sammensatt av alfabetisk og numerisk — A. brukes for å betegne bokstaver, *siffer, styretegn, spesialtegn og *mellomromstegn. KIL RTT 57	Karto
algoritme DA algoritme DE Algorithmus <(m)> EN algorithm FI algoritmi FR algorithme <(m)> SV algoritm	formell beskrivelse som skritt for skritt viser hvordan en skal gå frem for å løse et problem KIL RTT 57	Karto
analog DA analog DE analog EN analogue FR analogique SV analog	representasjon av fysiske størrelser betraktet som kontinuerlig varierende — A. er motsatt av *digital. KIL RTT 57	Karto
anleggssidemerke DE Seitenmarke <(f)> EN side mark FR repère <(m)> de côté SV markering av iläggningsvinkel	strek på siden av en stabel med trykte ark som viser hvilken anleggsside arkene skal ha under trykkingen KIL RTT 57	Karto
arbeidsstasjon; databehandlingsstasjon DA arbejdsstation DE Arbeitsstation <(f)> EN work station; data processing station FR station <(f)> de travail SV arbetsstation	i et databehandlende knutepunkt: databehandlingsutstyr med tilhørende *programvare KIL RTT 57	Karto
arealsymbol DE Gebietslagekartenzeichen <(n)>; Gebietskartenzeichen <(n)> EN areal symbol SV ytkarttecken	kartsymbol som illustrerer flatedekkende objekt eller forekomst KIL RTT 57	Karto
ASCII	universell kode foreslått av American Standards Association (ASA) med rangfølgen blanktegn, styretegn, siffer, alfabet — Koden har 8 *biter. — Forkortelse for "American standards code for information interchange". KIL RTT 57	Karto
astronomisk kart DE astronomische Karte <(f)> EN star chart	kart over verdensrommet eller deler av dette KIL RTT 57	Karto

asynkron overføring DA asynkron overførsel; asynkron transmission EN asynchronous transmission FR transmission <(f)> asynchrone SV asynkron överföring	dataoverføring der tidspunktet er tilfeldig for når overføring av et *tegn eller en *blokk med *tegn starter, men når overføringen har startet, blir hvert signal som representerer en *bit i et tegn eller en blokk *overført i forhold til en gitt tidsramme; jf. synkronoverføring KIL RTT 57	Karto
atlas DE Atlas <(m)> EN atlas FR atlas <(m)>	samling kart utgitt i bokform eller lølblader som danner en enhet, eventuelt sammen med beskrivelse KIL RTT 57	Karto
attributt DA attribut DE Attribut <(n)> EN attribute FR attribut <(m)> SV attribut	egenskap eller karakteristikk av et objekt KIL RTT 57	Karto
automatisk DA automatisk DE automatisch EN automatic FR automatique SV automatisk	om prosess eller utstyr: som under bestemte betingelser fungerer uten menneskelig inngrep KIL RTT 57	Karto
avledet dataelement DA afledet dataelement EN derived data element FR élément <(m)> de donnée dérivé	dataelement som er dannet av andre dataelementer og derfor ikke kan oppdateres direkte, men bare ved oppdatering av de dataelementer som det er avledet fra KIL RTT 57	Karto
avledet kart DE Folgekarte <(f)>; abgeleitete Karte <(f)> EN derived map FR carte <(f)> dérivée; plan <(m)> dérivée SV sammanställd karta	kart fremstilt på basis av et *grunnkart, vanligvis med endret *målestokk eller innhold KIL RTT 57	Karto
avstandsmodus DA afstandsmodus DE Abstandsmodus <(m)> EN distance mode FR mode-distance <(m)> SV avståndsmått	*dynamisk_modus ved *digitalisering der *markørens *posisjon registreres ved faste avstandsintervaller KIL RTT 57	Karto
avstandstro projeksjon; <ikke:> ekvidistant projeksjon DE abstandstreue Abbildung <(f)> EN equidistant projection FR projection <(f)> équidistante SV avståndsriktig projektion	*projeksjon som gjengir avstanden i riktig *målestokk fra et punkt eller fra en linje (projeksjonsflatens tangering) — Også kalt *ekvidistant_projeksjon. KIL RTT 57	Karto
bakkestreker	linjer på kartet langs terrenghellingsen, som ved varierende tykkelse og lengde viser høydeforholdene i terrenget — Foreldet kartsymbol.	Karto

	KIL RTT 57	
bakkestreksdiagram DE Schraffenskala <(f)> FR diapason <(m)> SV skala för lutningsstreck	*grafisk_målestokk som grovt viser terrengets hellingsvinkel ved hjelp av *bakkestreker; jf. hellingsskravering KIL RTT 57	Karto
basemateriale DE Kopierträger <(m)>; Kopieträger <(m)> FR support <(m)> de copie (photomécanique) SV skiktbarare	materiale som brukes som underlag for pålegging av sjikt beregnet på f.eks. kopiering, *gravyre eller tegning KIL RTT 57	Karto
basiskart DE Arbeitskarte <(f)> EN base map FR carte <(f)> de travail SV arbetsunderlag(skarta)	kart som danner underlag (gir geografisk referanse) i *temakart KIL RTT 57	Karto
berøringslinje; tangeringslinje DE Berührungslinie <(f)> EN standard line FR parallèle <(f)> de contact SV tangeringslinje	linje på *referanseflaten som er sammenfallende med (tangerer) projeksjonsflaten KIL RTT 57	Karto
bilde DA billed DE Bild <(n)> EN display image; screen image FR imafe <(f)> affichée SV bild	i *infografi: samling av *grafiske_elementer eller *bildesegment som til enhver tid kan fremstilles visuelt på et bildeområde KIL RTT 57	Karto
bildeelement; piksel DA billedelement; pixel DE Pixel <(n)>; Bildelement <(n)> EN picture element; pixel; pel FR élément <(m)> d'image; pixel <(m)> SV pixel; bildpunkt	1: element i et *rasterbilde med samme farge, gråtone og intensitet over hele sin flate 2: minste element i et *bilde, f.eks. korn i *fotografisk_emulsjon KIL RTT 57	Karto
bildesegment DA billedsegment DE Bildsegment <(n)> EN display group; display segment FR entité <(f)> graphique SV bildsegment	samling av *grafiske_elementer som kan behandles som en enhet, og som kan kombineres ytterligere for å danne større enheter KIL RTT 57	Karto
binærcele DA binærcele DE Binärzelle <(f)> EN binary cell SV binärzell	lagerelement som kan inneholde ett *binært tegn KIL RTT 57	Karto
binærkode DA binærkode	kode som bare bruker to forskjellige *tegn, vanligvis 0 og 1 KIL RTT 57	Karto

DE Binärkode <(f)> EN binary code FR code <(m)> binaire SV binärkod		
binært rasterbilde DA binært rasterbilled DE binäres Rasterbild <(n)> EN binary raster image; binary raster picture FR image <(f)> de trame binaire SV binär rasterbild	*digitalt_rasterbilde der *bildeelementene har verdi 0 eller 1 KIL RTT 57	Karto
binært tallsystem DA binært talsystem DE Binärzahlensystem <(n)> EN pure binary numeration system; binary numeration system FR système <(m)> de numération binaire SV binärt talsystem	grunntallsystem med *binärsifre og grunntall 2, der etallssifferet har *vekten 1 — Eks.: I dette tallsystemet representerer tallordet 110,01 tallet "seks og en fjerdedel", dvs. 1\$Mgang@2\$H2@ + 1\$Mgang@2\$H1@ + 1\$Mgang@2\$H-2@. KIL RTT 57	Karto
binærtegn DE Binärzeichen <(n)> EN binary character FR caractère <(m)> binaire; élément <(m)> binaire SV binärt tecken	*tegn i et *tegnsett der hele tegnsettet utgjør to tegn, f.eks. *biter KIL RTT 57	Karto
bit; binärsiffer DA bit DE Bit <(n)> EN binary digit; bit FR bit <(m)> SV bit	*sifrene 0 eller 1 brukt i det *binære_tallsystemet — I den statistiske informasjonsteori brukes bit som enhet for informasjonsmengde. — Forkortelse for engelsk "binary digit". Bøyes: en bit, flere bit eller biter. KIL RTT 57	Karto
bitgruppe; <ikke> byte DA bitgruppe; byte DE Byte <(n)> EN byte FR multiplet <(m)> SV byte; bitgrupp	*streng som består av åtte *biter KIL RTT 57	Karto
bitposisjon DA bitposition DE Bitposition <(f)> EN bit position FR position <(f)> binaire SV bitposition	tegnposisjon i et *ord ved binær notasjon KIL RTT 57	Karto
bladbenevning DE Blattbezeichnung <(f)>; Blattnummer <(f)>; Blattname <(m)> EN sheet number; sheet name	nummer og/eller navn på et kartblad KIL RTT 57	Karto

FR numéro <(m)> de coupure; numéro <(m)> de feuille; nom <(m)> de feuille SV bladbeteckning		
bladinndeling DE Blatteinteilung <(f)> EN sheet line system FR découpage <(m)> SV bladindelning	inndeling som viser de enkelte kartblad innenfor en *kartserie KIL RTT 57	Karto
bladoversikt DE Blattlageskizze <(f)>; Lageskizze <(f)> EN index to adjoining sheets FR carton <(m)> index SV lägeskiss	figur som viser kartbladenes beliggenhet i forhold til hverandre KIL RTT 57	Karto
blekkstråleskriver DA blækstråleskriver DE Tintenpritzdrucker <(m)> EN ink jet printer FR imprimante <(f)> à jet d'encre SV bläckstråleskrivare	slagfri *skriver som spruter blekk på papir gjennom dyser, slik at en får de ønskede *tegn KIL RTT 57	Karto
blindkart DE stumme Karte <(f)> FR carte <(f)> muette SV namnlös karta	kart uten navn og beskrivende tekst KIL RTT 57	Karto
blindtrykking DE Streckgang <(m)> EN prestretching; pressing FR passage <(m)> en blanc SV blanktryckning	gjennomkjøring av kartpapiret i trykkmaskinen uten farge, men under trykk og med vannføring (offset) slik at papiret utvider seg og gir bedre pasning ved trykking av flere etterfølgende farger KIL RTT 57	Karto
blokkdiagram DA blokkdiagram DE Blockdiagramm <(n)> EN block diagram FR schéma <(m)> fonctionel; bloc-diagramme <(m)> SV blockdiagram	1: tredimensjonal grafisk fremstilling f.eks. av et utsnitt av jordskorpen 2: symbolsk (grafisk) fremstilling av arbeidsoperasjoner i logisk rekkefølge; jf. flytskjema KIL RTT 57	Karto
blokklengde DA bloklængde DE Blocklänge <(f)> EN block size; block length FR longueur <(f)> de bloc SV blocklängd	antall poster, *ord, *tegn eller *binærtegn i en datablokk KIL RTT 57	Karto
blåkopi DA blåtryk DE Blaukopie <(f)>	tidligere metode for kopiering av kart og tegninger — Etter belysningen ble papiret fremkalt i vann. Den belyste bakgrunn ble blå, mens strekene ble hvite.	Karto

EN blue key FR copie <(f)> en bleu SV blåkopia	KIL RTT 57	
bordkoordinat DA bordkoordinat DE Digitizer-Koordinate <(f)> EN table coordinate; digitizer coordinate FR coordonnée <(f)> du numériseur SV bordskoordinat	koordinatverdi gitt i *digitaliseringsbordets eget *koordinatsystem KIL RTT 57	Karto
bpi DA bpi DE bpi EN bpi FR bpp SV bpi	enhet for lagringstetthet, antall *biter per tomme i et spor, f.eks. på et *magnetbånd — Forkortelse for engelsk "bits per inch". KIL RTT 57	Karto
bps DA bps DE bps EN bps FR bps SV bps	enhet for dataoverføringshastighet; jf. bit — Forkortelse for engelsk "bits per second". KIL RTT 57	Karto
buffer; bufferlager DA buffer DE Pufferspeicher <(m)> EN buffer storage; I/O area FR tampon SV buffertminne	lagerenhet som fungerer uavhengig av de egentlige lagre (ventelager) — Et bufferlager plasseres ofte mellom inn-ut-enhetene og maskinens lager. Maskinen kan da operere samtidig med både innmating, utmating og behandling. KIL RTT 57	Karto
clustering DA klassifisering; clustering DE Gruppenbildung <(f)>; Clustering EN clustering FR classification <(f)> non supervisée SV clustering	gruppering av objekter i klasser — Presiseres ofte til å bety "ikke-styrt klassifisering". KIL RTT 57	Karto
COSMOS	sovjetisk satellittserie KIL RTT 57	Karto
data DA data DE Daten <(pl)>; Datum <(n)> EN data FR données <(f pl)> SV data	i databehandling: formalisert representasjon av kjensgjerninger, forestillinger eller instruksjoner i en form egnet for overføring, tolking eller bearbeiding utført av mennesker eller *automatiske hjelpemidler KIL RTT 57	Karto
database DA database DE Datenbank <(f)>; Datenbasis <(f)>	mengde av *data som består av minst én *fil, og som er tilrettelagt for et bestemt formål eller for et bestemt databehandlingssystem KIL RTT 57	Karto

EN data base FR base <(f)> de données SV databas		
databasesystem DA database-software DE Datenbanksystem <(n)> EN data base management system; DBMS FR système <(m)> de gestion de base de données SV databassystem	sett av *programmer som administrerer datastrømmen mellom brukerprogrammene og *databasen KIL RTT 57	Karto
datafangst DA dataindsamling DE Datenerfassung <(f)> EN data acquisition FR acquisition <(f)> de données SV datafångst	arbeidet med å identifisere, samle og skille ut kilde-data for sentral behandling KIL RTT 57	Karto
datamaskin; dator DA datamaskine; datamat DE Computer <(m)>; Rechner <(m)> EN computer FR ordinateur <(m)> SV dator; datamaskin	enhet som uten menneskelige inngrep under selve operasjonen kan utføre omfattende beregninger med et stort antall aritmetiske eller logiske operasjoner — En datamaskin kan ha en eller flere prosessorenheter og ytre enheter. Den kan være frittstående eller bestå av flere sammenkoblede enheter. KIL RTT 57	Karto
datamaskinassistert kartografi DA datamatstøttet kartografi DE rechnergestützte Kartographie <(f)> EN computer-assisted cartography; computer-aided cartography FR cartographie <(f)> assistée par ordinateur SV datorstödd kartografi	fremstilling av kart der deler av prosessen utføres *automatisk ved hjelp av datamaskiner KIL RTT 57	Karto
datamaskinassistert konstruksjon; DAK DA CAD; datastøttet konstruktion DE CAD EN computer aided design; CAD FR construction <(f)> assistée par ordinateur; CAO SV datorstödd konstruktion; CAD	konstruksjonsarbeid der datamaskinen er et viktig hjelpemiddel, f.eks. slik at maskinen utfører beregninger og lager tegninger KIL RTT 57	Karto
datamaskinassistert produksjon; DAP DA CAM; datastøttet produktion DE CAM EN computer aided manufacturing; CAM FR fabrication <(f)> assistée par ordinateur; FAO SV datorstödd produktion; CAM	styring og kontroll av fremstilling, lagring o.l. ved hjelp av *datamaskin KIL RTT 57	Karto
datanett DA datanet DE Daten-Netzwerk <(n)> EN data network	arrangement av datasamband og omkopplingsutstyr for etablering av forbindelse mellom dataterminaler KIL RTT 57	Karto

FR réseau <(m)> informatique SV datanät		
dataskjerm DA dataskærm DE Display Device EN display device FR unité <(f)> d'affichage SV dataskärm	utenhet som gir synlig representasjon av *data på en bildeflate KIL RTT 57	Karto
datasystem DA datasystem DE Datenverarbeitungssystem <(n)> EN computer system FR système <(m)> informatique SV databehandlingssystem; datasystem	organisert samling av *programmer, *datamaskin(er) og brukerterminaler som kan utføre en systematisk serie av operasjoner på data KIL RTT 57	Karto
Datatilsynet DA <(tilsv.:)> Registertilsynet EN Data Inspectorate SV <(tilsv.:)> Datainspektionen	frittstående, offentlig organ under Justisdepartementet som skal ha tilsyn med at dataloven etterleves KIL RTT 57	Karto
Delaunay-triangel DA Dalauney-trekant DE Delaunay-Dreieck <(n)> EN Delaunay triangle	triangel dannet ved å trekke linjer mellom datapunkter hvis assosierte *Thiessen-polygoner har felles kant KIL RTT 57	Karto
Den internasjonale kartografiske sammenslutning; ICA; ACI DE Internationale kartographische Vereinigung <(f)> EN International Cartographical Association; IAC FR Association cartographique internationale; ACI	internasjonal forening for fremme av kartografi som fag KIL RTT 57	Karto
diagramkart DE Diagrammkarte <(f)> EN diagram map FR carte-diagramme <(f)> SV diagramkarta	*temakart der skjematiske figurer benyttes som symboler KIL RTT 57	Karto
dialogform; interaktiv modus DA interaktiv modus DE Dialogbetrieb <(m)> EN interactive mode; conversational mode FR mode <(m)> interactif SV dialogform; interaktivt mod	arbeidsform i et databehandlingssystem der vekslende spørsmål og svar mellom bruker og system kan foregå på en måte som minner om en dialog mellom to personer KIL RTT 57	Karto
digital DA digital DE digital EN digital FR numérique SV digital	om *data som er representert ved *siffer til forskjell fra *analog KIL RTT 57	Karto

digital flatemodell DA digital højdemodel; digital flademodel DE digitales Höhenmodell <(n)> EN digital terrain model FR modèle <(m)> numérique de terrain SV digital höjdmmodell	romlig interpolator — Matematisk modell for (*automatisk) beregning av verdien av et tema (f.eks. terreng høyder) i et vilkårlig punkt ut fra et sett observerte verdier. Består både av formelapparat og *data. KIL RTT 57	Karto
digitalisering DA digitalisering DE Digitalisierung <(f)> EN digitizing FR numérisation <(f)> SV digitalisering	prosess for overføring til *digital form — D. av kart kan foregå enten ved hjelp av manuell/automatisert *linjefølger eller *skanner. KIL RTT 57	Karto
digitaliseringsbord DA digitaliseringsbord SV digitaliseringsbord	— Se linjefølger. KIL RTT 57	Karto
digitaliseringsinstrument DA udstyr for digitalisering DE Digitalisiergerät <(n)> EN digitizer FR numériseur <(m)> SV digitaliseringsinstrument	utstyr for å bringe *analoge_data over på *digital form KIL RTT 57	Karto
digitaliseringsmodus DE Digitalbetrieb <(m)> EN digitizing mode FR mode <(m)> de numérisation SV digitaliseringsmod	modus for registrering av *koordinater ved hjelp av *linjefølger — En av to modi kan velges, *punktmodus eller *dynamisk_modus. KIL RTT 57	Karto
digitalt kart DA digitalt kort DE Digitalkarte <(f)> EN digital map FR carte <(f)> numérique SV digital karta	kartografiske *data på *digital form KIL RTT 57	Karto
digitalt rasterbilde DA digitalt rasterbilled DE digitales Rasterbild <(n)> EN digital raster image; digital raster picture FR image <(f)> numérique de trame SV digital rasterbild	*digital representasjon av et todimensjonalt *bilde delt opp i like store rektangulære *bildeelementer KIL RTT 57	Karto
direktekople DA online DE rechnerabhängig; leitungsverbunden EN on-line FR en ligne; en connecté SV direktansluten	om funksjonsenhet: som er under kontinuerlig styring av en *datamaskin — Brukes også om en brukers direkte tilgang til en datamaskin fra en *terminal. KIL RTT 57	Karto

direktelager; RAM DA RAM DE Direktzugriffsspeicher <(m)> EN direct access storage; random access storage; RAM FR mémoire <(f)> à accès sélectif SV direktminne	direkte adresserbar lagerenhet der tilgangstiden er uavhengig av hvor *dataene er plassert KIL RTT 57	Karto
diskett DA diskette DE Diskette <(f)> EN flexible disk; diskette; floppy disk FR disquette <(f)> SV diskett; flexskiva	lagerenhet i form av en *magnetplate med forholdsvis liten lagerkapasitet, innebygd i en beskyttende konvolutt KIL RTT 57	Karto
diskret DA diskret DE diskret EN discrete FR discret; discontinu SV diskret	om representasjon ved enkeltverdier — Alternativet kan være kontinuerlig representasjon. KIL RTT 57	Karto
dobbelstikkell DE Doppelstichel <(m)> EN double line cutter; double line scriber FR chemin <(m)> double SV gaffelstickel	gravyreinstrument for å gravere to parallelle linjer samtidig KIL RTT 57	Karto
dobbeltpresisjon DA dobbelt præcision DE doppelte Genauigkeit <(f)> EN double-precision FR double précision <(f)> SV dubbel precision	bruk av to *ord (eller dobbelt så mange ord som ved *enkel_presisjon) til å representere et tall, for å kunne tilby en større *nøyaktighet og/eller tallområde KIL RTT 57	Karto
dobbeltrissefjær DE Doppelziehfeder <(f)> EN double line ruling pen; double ruling pen FR tire-ligne <(m)> double SV dubbelt dragstift	*rissefjær for tegning av to parallelle streker samtidig — Det er to utgaver, en for rette streker og en for kurver. Regulerbar i strekavstand og tykkelse. KIL RTT 57	Karto
DTM DA DTM; digital terrengmodel DE digitales Geländemodell <(n)>; DGM SV DTM	— Forkortelse for digital terrengmodell. KIL RTT 57	Karto
dybdekart DE Tiefenkarte <(f)>; bathymetrische Karte <(f)> EN bathymetric chart FR carte <(f)> bathymétrique SV djupkarta	kart som viser *dybder i sjø og vann KIL RTT 57	Karto

dynamisk modus DA dynamisk modus DE Stream Mode EN dynamic mode; stream mode FR mode <(m)> dynamique; mode <(m)> continue SV dynamiskt mod	*digitaliseringsmodus der *markørens *posisjon registreres *automatisk — Innen d.m. kan *avstandsmodus eller *tidsmodus eller en kombinasjon av disse benyttes. KIL RTT 57	Karto
dypptrykk DA dybtryk DE Tiefdruck <(m)> EN intaglio printing FR impression <(f)> SV djuptryck	trykkmetode der de trykkende flater ligger lavere enn de ikke trykkende — *Trykkplaten påføres trykkfarge og deretter skrapes den overflødig fargen av med en planslipt linjal. Trykkfargen som ligger igjen i de etsede fordypninger blir så direkte overført til papiret. KIL RTT 57	Karto
EBCDIC	standardisert kode for lagring og overføring av informasjon — Koden har 8 *biter. (Forkortelse for engelsk "extended binary coded decimal interchange code".) KIL RTT 57	Karto
egenskapsvektor DA egenskabsvektor FR vecteur <(m)> caractéristique SV egenskapsvektor	*vektor der hver komponent inneholder verdien av en egenskap til et objekt — E. brukes i forbindelse med *klassifisering av objekter. KIL RTT 57	Karto
eiendomskart DA matrikelkort DE Katasterkarte <(f)>; Grundstückskarte <(f)>; Parzellenkarte <(f)>; Flurkarte <(f)> EN cadastral map FR carte <(f)> cadastral; plan <(m)> cadastral; plan <(m)> parcellaire SV skifteskarta; registerkarta; lantmäterikarta	kart som viser eiendomsforhold med grenser, matrikelnummer og/eller navn — E. kalles også katasterkart. KIL RTT 57	Karto
ekstrapolering DA ekstrapolering DE Extrapolation <(f)> EN extrapolation SV extrapolering	estimering av størrelser utenfor det kjente område ved å anta at tendensen er den samme som innenfor det kjente området; jf. interpolering. KIL RTT 57	Karto
ekvidistanse DA ækvidistance DE konstante Höhenstufe <(f)>; Äquidistanz <(f)> FR équidistance <(f)> SV ekvidistans	den konstante, loddrette avstanden mellom to nabohøydekurver KIL RTT 57	Karto
elektrostatisk skriver DE elektrostatischer Drucker <(m)> EN electrostatic printer; xerographic printer FR traceur <(m)> électrostatique SV elektrostatisk skrivare	*skriver som produserer vanlig skrift ved at papiret lades elektrostatisk på de deler som det skal skrives på — Deretter tilføres papiret et fint pulver som tiltrekkes av de ladde deler, og dette pulveret brennes fast til papiret. KIL RTT 57	Karto
enbrukersystem	*datasystem der driften tillater bare én bruker om gangen	Karto

DA enbrugersystem FR système <(m)> à un utilisateur SV enanvändarsystem	KIL RTT 57	
enhetssymbol DE Mengenpunkt <(m)> FR symbole <(m)> quantitatif SV enhetspunkt	kartsymbol med fast størrelse og form som representerer en bestemt verdi KIL RTT 57	Karto
enkel presisjon DA enkelt præcision DE single Precision <(f)>; einfache Genauigkeit <(f)> EN single precision FR simple-précision <(f)> SV enkel precision	representasjon som bruker ett maskinord for hvert tall KIL RTT 57	Karto
etsekopi	kopi fremkommet ved belysning av spesielt preparert folie — Belyste områder etses bort. Både gravyrefohier og *strippmaskefolier kan prepareres for etsing. KIL RTT 57	Karto
faksimilekart DA faksimilekort DE Faksimilekarte <(f)> EN facsimile map FR fac-similé <(m)> SV faksimilkarta	identisk reproduksjon av et tidligere produsert kart KIL RTT 57	Karto
fargefilter DA farvefilter DE Farbauszugsfilter <(n)>; Farbfilter <(n)> EN colour filter; color filter <(US)> FR filtre <(m)> de sélection chromatique SV färgfilter	farget glasskive eller plastfolie som brukes ved fotografering og kopiering for å endre farge eller *kontrast; jf. filter — Ved fargeseparasjon brukes f. for å fjerne eller fremheve bestemte farger. KIL RTT 57	Karto
fargeskala DA farveskala DE Farbskala <(f)> EN colour wedge; color wedge <(US)> FR échelle <(f)> de couleurs (d'une carte) SV färgskala	felt i *tegnforklaringen som forklarer fargerekkefølgen på et kart KIL RTT 57	Karto
fargetone DA farvetone DE Farbton <(m)> EN colour tone; color tone <(US)> FR ton <(m)>; tonalité <(f)> SV färgton	fargemetning, betegner en farges styrke, lys eller mørk KIL RTT 57	Karto
fargetonestandard DE genormter Farbton <(m)>	internasjonal norm for farger, CIE (Commission internationale du éclairage) KIL RTT 57	Karto

EN standard colour tone; standard color tone <(US)> SV färgnormton		
felt DA felt DE Feld <(n)> EN field FR zone <(f)> SV fält	i en post: et spesifisert område der et dataelement av en bestemt type kan lagres eller representeres KIL RTT 57	Karto
figurkarttegn DE figurliches Kartenzeichen <(n)> FR symbol <(f)> figuratif SV karttecken i form av figur	kartsymbol som i sin form ligner det objekt det skal representere KIL RTT 57	Karto
fil DA fil DE Datei <(f)> EN file; data file; logic file FR fichier <(m)> SV fil	mengde av poster som hører sammen og behandles som en enhet KIL RTT 57	Karto
filbehandling DA filbehandling DE Dateiverwaltung <(f)> EN file processing; file management FR traitement <(m)> de fichier SV filhantering	funksjon i et databehandlingssystem som omfatter lagring, gjenfinning, endring og sletting av *data organisert på *filer KIL RTT 57	Karto
filmkorn DA filmkorn DE Korn <(n)>	de mikroskopiske sølvkorn i det lysømfintlige sjiktet på fotografisk *film som blir farget under fremkallingen — Ved *kartreproduksjon er fine strekers renhet avhengig av filmkornenes størrelse (grovkornet/finkornet film). KIL RTT 57	Karto
filsluttegn; EOF DA EOF-tegn DE Dateiendeetikett <(n)> EN end of file label; EOF FR caractère <(m)> de fin de fichier; label <(m)> de fin de fichier SV filsluttecken	kode som markerer at siste post i en *fil har blitt lest KIL RTT 57	Karto
filsystem DA filsystem EN file management system; filehandling system FR système <(m)> de gestion de fichiers SV filsystem	programsystem for organisering og katalogisering av *filer, og for styring av datastrømmen mellom brukerprogram og filer KIL RTT 57	Karto
fjelltone DE Schummerungsmanier <(f)> EN hill shading	*skyggelegging anvendt for å skape et tredimensjonalt inntrykk av terrenget, idet man forutsetter en skrå belysning av terrenget fra en tenkt lyskilde vanligvis plassert ved kartets øvre, venstre hjørne	Karto

FR estompage <(m)> SV skugging	KIL RTT 57	
flateobjekt	objekt/lendegjenstand som representeres ved flatesymbol — F.eks. skogområder, dyrket mark, tettsteder. KIL RTT 57	Karto
flatetro projeksjon DA fladetro projektion DE flächentreue Abbildung <(f)> EN equivalent projections; equal-area projections; authalie projections FR projection <(f)> equivalente SV ytriktig projektion	*projeksjon der figurer gjengis slik at arealet blir korrekt selv om *vinkler og sider kan være forvansket — Også kalt ekvivalent projeksjon. KIL RTT 57	Karto
flerbrukersystem DA flerbrugersystem DE Mehrbenutzersystem <(n)> EN multi user system FR système <(m)> à plusieurs utilisateurs SV fleranvändarsystem	*datasystem der driften tillater flere brukere om gangen KIL RTT 57	Karto
flimmer DA flimmer EN flicker FR scintillation <(f)> SV flimmer	i *infografi: uønsket pulsering i et skjermbilde på et katodestrålerør — F. oppstår vanligvis når oppfriskningshastigheten er lav. KIL RTT 57	Karto
flykart DA flyvenavigationskort DE Luftnavigationskarte <(f)> EN aeronautical chart FR carte <(f)> aéronautique SV flygnavigationskarta	kart for flytrafikk og flynavigering KIL RTT 57	Karto
flytskjema DA flowchart DE Flu\$Pss@diagramm <(n)> EN flowchart; flow diagram FR organigramme <(m)> SV flödesplan	grafisk fremstilling av definisjon, analyse eller løsning av et problem, der det brukes *symboler for å vise operasjoner, *data, behandlingsgang (flyt), utstyr o.a. KIL RTT 57	Karto
folieseparering	fordeling av kartinnholdet på flere *temaforer, for å fremstille kart i flere farger eller fremstille kart med redusert innhold KIL RTT 57	Karto
font DA font DE Font <(m)>; Zeichensatz <(m)> EN font SV font	standardisert skrifttypesett KIL RTT 57	Karto
format	ordning og representasjon av *data på et datamedium	Karto

DA format DE Datenformat <(n)> EN format FR disposition <(f)>; modèle <(m)> SV datadisposition; format	KIL RTT 57	
formatert bilde DA formateret skærmbilled EN formatted display FR affichage <(m)> formaté SV formaterad skärmbild	på en *dataskjerm: skjermbilde der en eller flere *skjermfelter har blitt definert av brukeren KIL RTT 57	Karto
formatert diskett DA formateret diskette DE automatische Diskette <(f)> EN formatted diskette FR disquette <(f)> formatée SV formaterad diskett	*diskett med innlagte styredata om spor og sektorer, men uten at brukeren har skrevet noen av sine *data KIL RTT 57	Karto
formlinjer DE Formlinien <(f pl)> EN formlines FR courbe <(f)> figurative; courbe <(f)> à l'effet SV formlinjer	linjer i kartet som viser formen på spesielle terrengdetaljer, f.eks. *hjelpkurver uten fast *ekvidistanse KIL RTT 57	Karto
fotohode	utstyr som kan monteres på en numerisk styrt *tegnemaskin i stedet for penn — F. består av en lyskilde og en roterende symbolskive som gjennom et *linsesystem kan tegne linjer, tekst og *symboler direkte på fotografisk film. KIL RTT 57	Karto
fotosats DE Photosatz <(m)> EN filmsetting FR photocomposition <(f)> SV fotosats	tekst fremstilt direkte på *film eller fotografisk papir ved hjelp av en *fotosettemaskin KIL RTT 57	Karto
fotosettemaskin DE Lichtsetzgerät <(n)> EN filmsetting machine FR photocomposeuse <(f)> SV fotosättnmaskin	maskin for fremstilling av skrift og *symboler ved fotografiske metoder KIL RTT 57	Karto
fremstillingselement DE Darstellungselement <(n)> EN cartographic symbol FR élément <(m)> graphique SV kartans element	hoveddel i kartografisk tegning, f.eks. punkt, linje, flate, tall, bokstav (kartografisk uttrykksmiddel, kartsymbol) KIL RTT 57	Karto
fremvisningsenhet; <ikke:> display unit DA fremvisningsenhed; display unit DE Display Unit EN display unit	utstyr som brukes for fremvisning av *data, f.eks. *dataskjerm og *tegnemaskin KIL RTT 57	Karto

FR console <(f)> de visualisation SV presentationsenhet		
fri generalisering DE freies Generalisieren <(n)> SV fri generalisering	*generalisering etter egne (subjektive) meninger KIL RTT 57	Karto
fritt format DA frit format DE formatfrei EN free-form FR format <(m)> libre SV fritt format	det at *data entres eller at setninger kodes uten hensyn til forhåndsdefinerte *formater — Motsatt av fast format. KIL RTT 57	Karto
funksjonstast DA funktionstast DE Funktionstaste <(f)> EN function key FR clé <(f)> de fonction; touche <(f)> de fonction; bouton <(m)> de fonction SV styrtangent; funktionstangent	tast på et terminaltastbord som ikke representerer et *tegn som kan skrives ut, men som utløser visse funksjoner når den blir trykt ned KIL RTT 57	Karto
generalisering DE Generalisierung <(f)> EN generalization FR généralisation <(f)> cartographique SV generalisering	metoder for forenkling av kartinnholdet — Brukes ved større målestokkreduksjoner, f.eks. kurveglatting, forflytning, utelatelse, sammenslåing, symbolisering. KIL RTT 57	Karto
geodata DA geografisk data FR données <(f pl)> géographiques SV geografiska data	stedfestet informasjon — Består av objektidentifikasjon, data for *stedfesting og *egenskapsdata. G. kan lagres digitalt i strukturerte *databaser, med muligheter for raske oppslag og referanser til andre *registre. KIL RTT 57	Karto
geografisk kart DA geografisk kort DE chorographische Karte <(f)>; geographische Karte <(f)> EN chorographic map FR carte <(f)> chorographique SV geografisk karta	kart som gjengir større regioner, land eller kontinenter i mindre *målestokk; jf. geografisk kartverk KIL RTT 57	Karto
geografisk kartverk	kartverk som vanligvis dekker kart i *målestokkene fra 1#.:#.250#.000 og mindre — Hovedformål: Gjengi større geografiske områder. Geografisk hovedkartserie 1#.:#.1#.000#.000. KIL RTT 57	Karto
geografisk nord DA geografisk nord DE geographisch-Nord <(n)>; GeN EN true north FR nord <(m)> géographique	retningen fra et punkt på jordoverflaten til den geografiske nordpolen — På kart markert med *meridianer. KIL RTT 57	Karto

SV geografiskt norr		
geologisk kart DA geologisk kort DE geologische Karte <(f)>	kart som fremstiller geologiske forhold, f.eks. berggrunnsgeologi, kvartærgeologi KIL RTT 57	Karto
geometrisk bildetransformasjon DA geometrisk transformation DE geometrische Bildtransformation <(f)> EN warp; geometric transformation FR transformation <(f)> géométrie SV geometrisk transformation	i *infografi: det å transformere et *digitalt bilde slik at punktene i bildet får nye geometriske *posisjoner, men beholder sine bildeverdier KIL RTT 57	Karto
geomorfologisk kart DA geomorfologisk kort DE Geländeformenkarte <(f)>; Geländekarte <(f)>; geomorphologische Karte <(f)> EN morphological map FR carte <(f)> de modèle SV geomorfologisk karta	*temakart som viser fordelingen av jordoverflateformer, f.eks. ved inndeling i karakteristiske landskapstyper — G.k. må ikke forveksles med *relieffkart. KIL RTT 57	Karto
GEOREF	internasjonalt *referansesystem basert på bredde og lengde — Forkortelse for "geographical reference system". KIL RTT 57	Karto
GIS DA LIS; landinformationssystem; GIS DE geographisches Informationssystem <(n)>; GIS EN Geographic Information System FR système <(m)> géomatique SV GIS	— Forkortelse for geografisk informasjonssystem. *Dataselement for stedfestet informasjon med tilhørende attributtdata. Det legges vekt på generelle fremhøvelsesmekanismer med etterfølgende bearbeiding og fremvisning. KIL RTT 57	Karto
glidende målestokk DA glidende målestok DE gleitender Maßstab <(m)> FR carte <(f)> à échelle variable SV glidande skala	målestokk som endrer seg i henhold til en gitt matematisk funksjon KIL RTT 57	Karto
globus DA globus DE Globus <(m)> EN globe FR globe <(m)> SV glob	kuleformet modell av f.eks. jorden med pålimt trykt kart KIL RTT 57	Karto
gradert fargetone DA graderet farvetone DE gestufte Tönung <(f)> EN graded colours; graded colors <(US)> FR dégradé <(m)> discontinu SV graderad toning	trinnvis lysere/mørkere farge, der hvert trinn betyr en bestemt verdi, f.eks. *dybde i vann KIL RTT 57	Karto
gradert karttegn	karttegn som ved sin størrelse viser størrelsesforhold/mengdeforhold	Karto

DA graderet korttegn DE Größss@enkartzeichen <(n)> EN proportional point symbol FR symbole <(m)> proportionnel SV mångdsymbol	KIL RTT 57	
gradnett DA gradnet DE Gradnetz <(n)> EN graticule FR réseau <(m)> géographique SV gradnät	*nett dannet av *meridianer og *breddesirkler vanligvis definert på *referanseellipsoiden, ofte gjengitt på kartet KIL RTT 57	Karto
gradnettsberegning DA gradnetsberegning DE Gradnetzberechnung <(f)> SV gradnåtsberåkning	utregning av skjæringspunkter mellom valgte *meridianer og *breddesirkler i en bestemt kartprojeksjon KIL RTT 57	Karto
gradnettssjåblon DA gradnetskabelon DE Gradnetzschablone <(f)> EN graticule templet FR planche <(f)> à piquer SV gradnåtschåblon	sjåblon for avsetting av et *gradnetts gitterpunkter — Ikke brukt i moderne kartografi. KIL RTT 57	Karto
gradnettstransformasjon DA gradnetstransformation DE Gradnetztransformation <(f)> SV gradnåtsstransformering	omregning av *geografiske_koordinater for skjæringspunkter mellom valgte *meridianer og *breddesirkler til plane koordinater i en bestemt kartprojeksjon KIL RTT 57	Karto
gradteig DE Gradabteilung <(f)> EN quadrangle	rute i *gradnett KIL RTT 57	Karto
gradteigskart DE Gradabteilungskarte <(f)> EN quadrangle map SV gradnåtsblad	kart der *kartrammen faller sammen med *breddesirkler og *meridianer KIL RTT 57	Karto
grafisk element; bildepunkt DA grafisk element DE Bildpunkt <(m)>; Pixel <(n)> EN display element; output primitive; display point FR élément <(m)> graphique SV bildelement; grafiskt element	minste enhet brukt til å bygge opp et *bilde KIL RTT 57	Karto
grafisk enhet DE Datensichtgerät <(n)> EN display device FR unité <(f)> graphique; visuel <(m)> SV presentationsenhet	utstyrsenhet som er i stand til å presentere *grafiske_elementer på en bildeflate, f.eks. katodestrålerør, *grafskriver, mikrofilmviser eller *skriver KIL RTT 57	Karto
grafisk målestokk	målestokk gitt ved en linje med merker og måletall for avstander	Karto

DA grafisk målestok DE graphischer Maßstab <(m)> EN graphic scale FR échelle <(f)> graphique SV skalstav	KIL RTT 57	
grafisk plan DA grafisk plan EN graphic plan; graphic overlay plane; graphic overlay; overlay SV grafplan	del av billedlageret knyttet til en *grafisk_skjerm — Kan benyttes til fremvising av et enfarget *bilde som overlages skjermbildet. KIL RTT 57	Karto
grafisk skjerm DA grafisk skærm DE Bildschirmgerät <(n)> EN graphic display device FR console <(f)> de visualisation SV grafisk skärm	skjerm som viser *data i todimensjonal grafisk representasjon KIL RTT 57	Karto
grafskriver DA plotter DE Kurvenschreiber <(m)> EN plotter FR traceur <(m)> SV kurvskrivare; plotter	utenhet som tegner ut *data i form av todimensjonal grafisk representasjon KIL RTT 57	Karto
gravyre DA gravure DE Gravieren <(n)> EN map engraving; engraving FR gravure <(f)> SV gravyr	fra gammelt: det å fremstille streker i kobber; se kobberstikk — Glassgravyre: Streker i et farget sjikt lagt på en glassplate. Plastgravyre: Streker i et farget sjikt lagt på en glassklar plastfolie (gravyrefolie, rissefolie). KIL RTT 57	Karto
gravyreverktøy	spesialslipte safirstifter eller stålstifter for *gravyre — G. er ofte montert i verktøyholder, f.eks. gravyrevogn. KIL RTT 57	Karto
grenseoversikt DA grænseoversigt DE Grenzenskizze <(f)>; Grenzskeizze <(f)> EN administrative diagram FR carton <(m)> administratif SV gränsskiss	skisse (vanligvis plassert i margen på kartet) som i grove trekk viser beliggenheten av de administrative inndelingsgrenser på kartet KIL RTT 57	Karto
grensesnitt DA grænseflade; grænsestnit DE Schnittstelle <(f)> EN interface FR interface <(f)>; jonction <(f)> SV gränssnitt	1: grense mellom to systemer eller enheter, som spesifiseres av felles fysiske egenskaper for tilkoplingspunktene, signalkarakteristikker og funksjonelle egenskaper for de sammenkoblede systemene 2: ofte feilaktig brukt om utstyr som gjør det mulig å kople sammen to utstyrstyper, f.eks. en kortleser til en *datamaskin — I denne betydning bør en bruke tilpasser. KIL RTT 57	Karto

grunnkart DA grundkort DE Grundkarte <(f)> EN base map FR carte <(f)> de base; plan <(m)> de base SV grundkarta	kart som er konstruert fra originalmålinger og kan danne grunnlag for avledning av kart i forskjellige *målestokker KIL RTT 57	Karto
grunnrisskart DA plan DE Grundriß@karte <(f)> EN planimetric map FR carte <(f)> planimétrique SV plankarta	kart der objekter (detaljer) er tegnet i riktig form og *målestokk i horisontal *projeksjon KIL RTT 57	Karto
grå raster	*kontaktraster som er gråfarget — Nytt ved rasteropptak av fargebilder som skal trykkes. Kan også brukes for sort/hvittbilder. KIL RTT 57	Karto
gråtoneskala DA gråskala DE Graukeil <(m)> EN grey scale FR gamme <(f)> de gris SV gråskala	serie av gråtoner ordnet i rekkefølge fra hvitt til svart KIL RTT 57	Karto
halvtoneopptak DA halvtonefotografering DE Halbtonaufnahme <(f)> FR photographie <(f)> en demi-teintes (d'un modèle) SV halvtönfotografering; halvtöntagning	fotografisk opptak av et objekt med kontinuerlige toner fra sort til hvitt KIL RTT 57	Karto
heldekk; heltone DE Vollton <(m)> EN solid FR teinte <(f)> plate SV helton	flate som er helt dekket av en farge uten bruk av *raster KIL RTT 57	Karto
hellingsdiagram DA hældningsdiagram DE Böschungsdigramm <(n)> EN slope diagram FR échelle <(f)> de pente SV lutningsskala	grafisk profil som viser hellingsvinkelen mellom *høydekurvene på kartet KIL RTT 57	Karto
hellingskravering DA hældningsskravering DE Böschungsschraffen <(f pl)> EN slope hachures FR hachures <(f pl)> de pente SV lutningsskravering	linjer på kartet, langs terrenghellingsen, som ved varierende tykkelse og lengde viser høydeforholdene i terrenget; jf. bakkestreker KIL RTT 57	Karto

hierarkisk struktur DA hierarkisk struktur DE hierarchische Struktur <(f)> EN hierarchical structure FR structure <(f)> hiérarchique SV hierarkisk struktur	rangordnet struktur som inneholder mengder og delmengder slik at hver delmengde av en mengde er av lavere rangorden enn mengden KIL RTT 57	Karto
historisk kart DE historische Karte <(f)>; Kartenfrühdruck <(m)> FR carte <(f)> incunable SV historisk karta	1: gammelt kart av historisk verdi 2: kart som er fremstilt for å vise en historisk situasjon KIL RTT 57	Karto
hjelpekurve DE Hilfshöhenlinie <(f)>; Hilfskurve <(f)> FR courbe <(f)> axiliaire SV hjälphöjdkurva	supplerende linje som antyder terrengformen, og som ligger utenom standard *ekvidistanse; jf. mellomkurve KIL RTT 57	Karto
hovedlager DA primær hukommelse; indre lager DE Hauptspeicher <(m)> EN main storage FR mémoire <(f)> principale SV primärminne	lagerenhet som instruksjoner og *data kan overføres fra direkte inn i et *register for utføring eller annen behandling KIL RTT 57	Karto
hovedprosjeksjonsakse DA projeksjonshovedakse DE Hauptabbildungsachse <(f)> SV huvudprojeksionsaxel	symmetriakse for en projeksjonsflate KIL RTT 57	Karto
huskesymbol DA mnemoteknisk symbol DE mnemonisches Symbol <(n)> EN mnemonic symbol FR symbole <(m)> mnémonique SV memosymbol	*symbol utformet slik at det støtter den menneskelige hukommelse — H. kalles også mnemosymbol. KIL RTT 57	Karto
høydefolie DE Kottenplan <(m)> EN levelling plan FR plan <(m)> coté SV höjddoriginal	egen folie for *høydekurver, brukt ved *folieseparering — Også kalt kurvefolie. KIL RTT 57	Karto
høydekurve DA højdekurve DE Höhenlinie <(f)>; Isohypse <(f)> EN contour; isohypse FR courbe <(f)> de niveau; isohypse <(f)> SV höjdkurva	konturlinje i bestemt *høyde over normalnull — H. viser terrengform. H. har bestemte intervaller og den loddrette avstand mellom dem kalles *ekvidistanse. KIL RTT 57	Karto
høydekurveplate DE Geländeformenplatte <(f)>; Geländeplatte <(f)>; Reliefplatte <(f)>	*trykkplate som inneholder *høydekurver KIL RTT 57	Karto

EN relief plate FR planche <(f)> de relief SV terrängtryckplåt; terrängplåt		
høydepunkt DA højdepunkt DE Höhenpunkt <(m)> EN spot height FR point <(m)> coté SV höjdpunkt	punkt på kartet med angitt *høyde KIL RTT 57	Karto
høydesjikt DE Höhenschicht <(f)> EN hypsometric layer FR plage <(f)> de teinte hypsométrique SV höjdsjikt	areal mellom to valgte *høydekurver — H. kan på enkelte karttyper være markert med farge. KIL RTT 57	Karto
høynivåspråk DA højniveausprog DE höhere Programmiersprache <(f)> EN high-level language FR langane <(m)> évolué SV högnivåspråk	programmeringsspråk som er laget med tanke på at det skal være brukervennlig og mest mulig uavhengig av ulike typer *datamaskiner — Eks.: Algol, Cobol, Fortran, PL/1. KIL RTT 57	Karto
høytrykk DA højtryk DE Hochdruck <(m)> EN typographic printing FR typographie <(f)> SV högtryck	trykkmetode der de trykkende flater ligger høyere enn de ikke trykkende — Fargen vales på de opphøyede partier og papiret trykkes mot slik at det speilvendte trykkbilde overføres rettvendt på papiret. H. kalles også boktrykk. KIL RTT 57	Karto
IGS DA IGS DE interaktives graphisches System <(n)>; IGS EN Interactive Graphic System; IGS FR Système <(m)> graphique interactif SV IGS	interaktivt grafisk system KIL RTT 57	Karto
indeksert fil DA indekseret fil DE indizierte Datei <(f)> EN indexed file FR fichier <(m)> indexé SV indexerad fil	*fil der postenes posisjon blir lagret i en egen oppslagstabell — Denne oppslagstabellen inneholder en *indeksnøkkel og en lageradresse for hver post i filen. KIL RTT 57	Karto
indeksnøkkel DA indeksnøgle DE Indexschlüssel <(m)> EN index key FR clé <(f)> d'indexation SV indexnyckel; id-värde	datafelt i en post som identifiserer posten i en *indeksert_fil KIL RTT 57	Karto

infografi DA grafisk databehandling DE Computergraphik <(f)> EN computer graphics FR informatique <(f)> graphique; infographie <(f)> SV datagrafi; grafisk databehandling	metode og teknikk for å omforme *data til eller fra grafisk fremstillingsform ved hjelp av *datamaskin KIL RTT 57	Karto
informatikk DA datalogi DE Informatik <(f)> EN computer science; informatics FR informatique <(f)> SV informatik	1: lære om systemer for innsamling, registrering, lagring og gjenfinning av viten 2: del av vitenskapen og teknologien som omfatter teorier, metoder og verktøy med tilknytning til *automatisk databehandling KIL RTT 57	Karto
inkrementell koordinat DA relativ koordinat DE Koordinateninkrement <(n)> EN incremental coordinate FR coordonnée <(f)> incrémentielle SV inkrementell koordinat	trinnvis *koordinat — Koordinatverdi relativt til foregående *posisjon. KIL RTT 57	Karto
inndelingsramme DE Innenleiste <(f)> EN neat line SV innerram	ekstra ramme like utenfor indre *kartramme inndelt med gradnettsmerker, *rutenettmerker e.l. KIL RTT 57	Karto
innholdstetthet	den mengde opplysninger (*tegn, *symboler, farger o.l.) som er med på et kart — I. er ofte av subjektiv karakter. KIL RTT 57	Karto
integrert krets DA integrated circuit; integreret kreds EN integrated circuit FR circuit <(m)> intégré SV integrerad krets	elektronisk krets som består av to eller flere komponenter produsert ved diffusjonsteknikk eller pådampingsteknikk på en krystallskive av halvledermateriale (oftest en silisiumskive) KIL RTT 57	Karto
interaktiv DA interaktiv DE interaktiv EN interactive FR interactif SV interaktiv	der inndata fremtvinger svar fra et system eller *program KIL RTT 57	Karto
interaktivt kartografisk system DA interaktivt kartografisk system DE interaktives kartographisches System <(n)> FR système <(m)> de cartographie interactif SV interaktivt kartografiskt system	edb-system for *interaktiv editering av kartografiske *data, vanligvis ved bruk av *dataskjerm KIL RTT 57	Karto
interpolering DA interpolering DE Interpolation <(f)>	estimering av en verdi mellom kjente verdier; jf. ekstrapolering KIL RTT 57	Karto

EN interpolation FR interpolation <(f)> SV interpolering		
iso-	— Av gresk isos = like. Brukt i sammensetninger for å betegne ensartethet. KIL RTT 57	Karto
isolinje DA isolinie DE Isolinie <(f)> EN isoline; isogram FR isoligne <(f)> SV isolinje	linje som sammenbinder punkter med samme verdi eller tilstand KIL RTT 57	Karto
isoplet DA isoplet DE Isoplette <(f)> FR isarithme <(f)> SV isoplet	linje i et diagram som forbinder punkter med like verdier, en funksjon av to variable — NB: Betydningen av det engelske ordet isopleth dekkes av *pseudoisolinje. KIL RTT 57	Karto
kalkering	avtegning i samme *målestokk på transparent materiale, f.eks. kalkerpapir, eller ved hjelp av blåpapir KIL RTT 57	Karto
kart DA kort DE Karte <(f)> EN map FR carte <(f)> SV karta	vanligvis plan, forminsket avbilding av en del av jordoverflaten, andre planeter eller deler av disse i bestemt *målestokk og *projeksjon KIL RTT 57	Karto
kartbladformat DA kortbladformat DE Kartenblattformat <(n)>; Blattformat <(n)> EN sheet format FR format <(m)> d'une feuille; format <(m)> d'une coupure SV kartbladsformat	størrelse og form på et kartblad KIL RTT 57	Karto
kartbladoversikt DA kortbladoversigt DE Kartenverweis <(m)> FR carton <(m)> d'assemblage SV karthänvisning	figur som viser *bladinndeling, benevnning og dekningsområde for kartbladene i en *kartserie eller deler av en kartserie KIL RTT 57	Karto
kartdatabase DA kortdatabase DE kartographische Datenbank <(f)> FR base <(f)> de données cartographique SV kartdatabas	*database som inneholder kartografisk informasjon strukturert etter brukerens behov for å lette lagring, gjenfinning og oppdatering av informasjonen KIL RTT 57	Karto
kartflate DA kortflade	område som er begrenset av indre *kartramme (netto kartflate) KIL RTT 57	Karto

DE Kartenfeld <(n)>; Kartenspiegel <(m)> EN map face FR surface <(f)> cartographiée SV kartyta		
kartnord DA kortnord DE Kartennord <(n)> FR nord <(m)> de la carte SV kartnorr	kartets nordretning, angitt med *meridianer, nordpil e.l. KIL RTT 57	Karto
kartografi DA kartografi DE Kartographie <(f)> EN cartography FR cartographie <(m)> SV kartografi	del av kartfremstillingsprosessen som knytter seg til den endelige grafiske utforming av *kartet etter at måleresultater og andre grunnlagsdata foreligger KIL RTT 57	Karto
kartografisk fargenorm	fargeserie bestemt for bruk ved fremstilling av kart i farger — Hver enkelt farge betyr et bestemt tema eller *symbol på kartet. KIL RTT 57	Karto
kartogram DE Kartogramm <(n)> EN diagrammatic map FR carte <(f)> non régulière SV kartogram	1: svært forenklet kart der *basiskartet ikke behøver å ha riktig *målestokk 2: koroplet, diagram eller kvantitativt *punktsymbol KIL RTT 57	Karto
kartorientering DA kortorientering DE Kartenorientierung <(f)> EN map orientation FR orientation <(f)> d'une carte SV kartorientering	plassering av kartet i forhold til himmelretningene KIL RTT 57	Karto
kartramme DA kortramme DE Kartenrahmen <(m)> EN framework FR cadre <(m)> SV kartram	linje som markerer ytre begrensning for kartet mot margen på kartbladet — Hvis det er flere linjer er det en indre kartramme (mot kartet) og en ytre kartramme (mot kartmargen). KIL RTT 57	Karto
kartreproduksjon DA kortreproduktion DE Kartenvervielfältigung <(f)> EN map reproduction FR reproduction <(f)> de cartes SV kartreproduktion	alle former for mangfoldiggjøring av kart (lyskopiering, fotografisk kopiering, trykking) KIL RTT 57	Karto
kartserie DA kortserie DE Kartenserie <(f)>	enhetlige kart som dekker et angitt område i samme *målestokk KIL RTT 57	Karto

EN map series FR couverture <(f)> cartographique		
karttegnskala DE Kartenzeichenwertreihe <(f)> EN series of graduated point symbols FR suite <(f)> ordonnée de symboles proportionels	tegnforklaringssymbol som illustrerer jevnt stigende eventuelt synkende verdier i karttegnene KIL RTT 57	Karto
karttegnverdi DE Kartenzeichen-Werteinheit <(f)>; Werteinheit <(f)> EN unit value of individual symbols FR valeur <(f)> unitaire d'un symbole SV storleksenhet	størrelse og form av karttegn som viser f.eks. mengdeforhold/størrelsesforhold (f.eks. 1 prikk = 100#.000 innbyggere) KIL RTT 57	Karto
kartverk DA kortværk DE Kartenwerk <(n)> EN map series FR couverture <(f)> cartographique SV kartverk	flere kartserier som samlet utgjør en enhet KIL RTT 57	Karto
kildespråk DA kildesprog DE Primärsprache <(f)> EN source language FR langage <(m)> d'origine SV källspråk	språk som et *program er programmert i, og som blir omformet til maskinspråk KIL RTT 57	Karto
kjedeskriver DA kedeskriver DE Kettendrucker <(m)> EN chain printer FR imprimante <(f)> à chaîne SV kedjeskrivare	slagskriver der typer for grafiske tegn er plassert på en kjede som roterer KIL RTT 57	Karto
kjennemerke; identifikator DA identifikator DE Kennzeichen <(n)> EN identifier FR identificateur <(m)> SV identifierare; id-värde	*leksem som brukes til å identifisere eller navngi enhet i *program eller *data KIL RTT 57	Karto
klarmelding DA klarmelding; prompt DE Prompt EN prompt SV prompt	melding (ofte symbolisert med et enkelt *tegn) som forteller brukeren at *datasystemet er klart til å ta imot flere instruksjoner, slik at databehandlingen kan fortsette KIL RTT 57	Karto
klassifisering DA klassificering DE Klassifizierung <(f)>	tilordning av et objekt til én klasse på grunnlag av egenskaper ved objektet — Hvis de enkelte klasser ikke er beskrevet før klassifiseringen begynner kalles det "ikke-styrt klassifisering".	Karto

EN classification FR classification <(f)> SV klassificering	KIL RTT 57	
klebefolie DE Haftfolie <(f)> FR support <(m)> adhésif SV självhäftande folie	folie med klebemasse på baksiden som kan bære *symboler e.l. for montering på kart KIL RTT 57	Karto
kleberaster DE Kleberaster <(m)> FR trame <(f)> adhésive SV självhäftande rasterfolie	*raster på *klebefolie KIL RTT 57	Karto
klipping DA clipping EN clipping FR écrêtage <(m)> SV klippning	fjerning av data som faller utenfor et *vindu — Brukes i forbindelse med grafisk fremstilling av data på skjerm eller *tegnemaskin. KIL RTT 57	Karto
kobberstikk DA kobberstik DE Kupferstich <(m)> EN copperplate engraving FR gravure <(f)> sur cuivre SV kopparstick	*gravyre i kobberplate — Ved hjelp av presis tilslippte stålstikler ble kartet gravert speilvendt i en blankpolert kobberplate (*dyptrykk). Brukt i Norges geografiske oppmåling frem til ca. 1955. KIL RTT 57	Karto
kommando DA kommando DE Kommando <(n)> EN command FR commande <(f)> SV kommando	1: ordre gitt fra en *terminal for å utføre en operasjon, eller for å utføre et spesielt *program 2: styresignal KIL RTT 57	Karto
kommandospråk DA kommandosprog DE Kommandosprache <(f)> EN command language FR langage <(m)> de commande SV styrspråk	*kildespråk som består av prosedyrer som angir hvilke funksjoner som skal utføres av et *operativsystem KIL RTT 57	Karto
kompilering <(edb)> DA kompilering DE Kompilieren <(n)>; Übersetzung <(f)> EN compilation FR compilation <(f)> SV kompilering	oversettelse av et *program skrevet i problemorientert språk til *maskinorientert_språk KIL RTT 57	Karto
kompilering <(kart)> DA kompilering DE Kartenentwerfen <(n)> EN compilation	innsamling og utvelgelse av kartdata KIL RTT 57	Karto

FR préparation <(f)> cartographique SV kartskiss		
komplementærmaske DE Gegenmaske <(f)>; komplementäre Maske <(f)> EN complementary mask FR masque <(m)> de complément SV negativmask	negativ kopi av en *maske KIL RTT 57	Karto
kontaktkopi DA kontaktkopi DE Kontaktkopie <(f)> EN contact print FR copie <(f)> par contact SV kontaktkopia	kopi der originalen har ligget i kontakt med det lysømfintlige materialet under belysningen — Vanligvis benyttes en *kopieringsramme, og kopien får samme *målestokk som originalen. KIL RTT 57	Karto
kontaktraster DE Kontaktraster <(m)>; Filmkontaktraster <(m)> EN contact screen; film contact screen FR trame <(f)> de contact SV kontaktraster	*raster på foliebasis til fotografisk bruk — Nytt til avfotografering (rasteropptak) av halvtonebilder som skal trykkes. K. legges i kontakt med filmens emulsjonsside, og bildet blir overført som punkter med varierende størrelse i forhold til hvor lyse eller mørke partier bildet har. *Magentaraster for avfotografering av sort/hvittbilder og *grå raster for avfotografering av fargebilder. KIL RTT 57	Karto
konturkart DA konturkort DE Leerkarte <(f)>; Umri\$Pss@karte <(f)> EN outline map SV konturkarta	kart som viser landomriss og vannsystem KIL RTT 57	Karto
konvertere DA konvertere DE umsetzen; konvertieren EN convert; data conversion FR convertir SV konvertera	forandre representasjonen av *data fra en form til en annen uten å forandre innholdet, f.eks. å gå fra et tallsystem til et annet eller omforme fra hullkort til *magnetbånd KIL RTT 57	Karto
koordinater DA koordinater DE Koordinaten <(pl)> EN coordinates FR coordonnées <(f pl)> SV koordinater	sett av tallverdier som definerer et punkts beliggenhet i et *koordinatsystem KIL RTT 57	Karto
koordinatograf DA koordinatograf DE Koordinatograph <(m)> EN co-ordinatograph FR coordinatographe <(m)> SV koordinatograf	instrument for nøyaktig opptegning/avlesning av koordinatverdier og *rutenett KIL RTT 57	Karto
kopieringsramme	vakuumramme for kontaktkopiering	Karto

DA kopiramme DE Kontaktkopiergerät <(n)> EN contact printer FR châssis <(m)> de copie (par contact) SV kopieringsram	— Består bl.a. av glassplate, gummiduk og vakuumpumpe. Original og kopieringsmateriale legges sammen mellom glassplate og gummiduk, luften suges så ut for å gi god kontakt under belysningen. KIL RTT 57	
koropletkart DE Gebietsstufenkarte <(f)> EN chorogram FR carte <(f)> selon la méthode des aires colorées SV kartogram	*temakart som fremstiller emner ved farger eller skravur på arealer KIL RTT 57	Karto
korrektostatpapir DE Korrektostatpapier <(n)> EN correctostat paper FR papier <(m)> armé photosensible SV korrektostatpapper	aluminiumbase påklebet tegnepapir på begge sider for å gi øket dimensjonsstabilitet — Den ene siden kan ha fotografisk sjikt. KIL RTT 57	Karto
korrekturblad DA korrekturblad DE Korrekturblatt <(n)> EN correction sheet FR modèle <(m)> de tenue à jour SV korrekturblad	prøvekopi av et kartblad — Nytt til avmerking av rettelser som skal utføres før endelig kopi/trykk kan lages. KIL RTT 57	Karto
kroki DA kroki DE Kartenskizze <(f)> EN sketch map FR croquis <(m)> cartographique SV kartskiss	enkel kartskisse, ikke målestokkriktig, tegnet med enkle hjelpemidler (passer, linjal, frihåndstegning o.l.) KIL RTT 57	Karto
kuleproporsjonal målestokk DE Kugelinhaltsmaßstab <(m)> SV klotskala	*proporsjonale_symboler som representerer kulevolumer (sfæriske volumer) KIL RTT 57	Karto
kulturplate DE Grundriß@platte <(f)>; Situationsplatte <(f)> EN planimetric plate FR planche <(f)> de planimétrie	*trykkplate som inneholder elementer forarbeidet av mennesker, f.eks. veier, bygninger o.l. KIL RTT 57	Karto
kurvetall DA højdekurvetal DE Höhenlinienzahl <(f)>; Isohypsenzahl <(f)> EN contour value FR cote <(f)> de courbe SV höjdkurvsiffr	høydetall for kurver, som regel på *telletkurvene KIL RTT 57	Karto
kystkart DA kystkort DE Segelkarte <(f)> EN coastal chart (medium or small-scale)	*sjøkart som viser *kystkontur samt undervannsforhold i kystfarvannene — Som regel M = 1#:#.50#.000 og M = 1#:#.25#.000 i sterkt beferdede områder. KIL RTT 57	Karto

EN sea chart <(US)> FR carte <(f)> nautique d'atterrissage; carte <(f)> d'atterrissage SV skärgårdskort		
kystsonekart	kart som fremstiller *kystsonen og forhold som knytter seg til denne KIL RTT 57	Karto
lagringsskjerm DA lagringsskærm EN storage tube FR écran <(m)> à mémoire SV minnesskärm	katodestrålerør som beholder et *bilde på en *dataskjerm i en lengre tidsperiode uten *signaloppfrisking KIL RTT 57	Karto
lasergrafskriver; <ikke:> laserplotter DA laser printer FR traceur <(m)> à laser SV laserskrivare	*grafskriver som benytter laserteknikk KIL RTT 57	Karto
laving DA laving DE Lavieren <(n)> FR estompage <(m)> au lavis SV laving	pennetegning (*strektegning) farget eller skyggelagt med tynn akvarellfarge eller tusj KIL RTT 57	Karto
lavvannslinje DE Niedrigwasserlinie <(f)> EN low water line FR laisse <(f)> de basse mer SV lågvattenlinje	linje på kartet som viser høyden for laveste *vannstand ved *fjære sjø eller i regulerte vann KIL RTT 57	Karto
leksem EN lexical item FR élément <(m)> lexical SV lexem	tegnstreng der alle *tegn er gruppert i den minst mulige enhet som gir mening KIL RTT 57	Karto
lendegjenstand SV terrängföremål	objekt i terrenget KIL RTT 57	Karto
leselager; ROM DA ROM DE unlöscharer Speicher <(m)> EN fixed storage; read-only memory; read-only storage; ROM FR mémoire <(f)> morte SV läsminne	lagerenhet som en bare kan lese fra. Innholdet kan bare endres av en spesiell bruker eller når spesielle forhold tilsier endringer KIL RTT 57	Karto
linjefølger DA liniefølger DE Linienvorfolger <(m)> EN line follower FR suiveur <(m)> de courbe SV linjeföljare	*digitaliseringsinstrument som overfører kartinnholdet til *digital form (manuelt eller *automatisk) og beskriver disse ved et logisk sammenhengende sett av punkter; jf. skanner KIL RTT 57	Karto

linjeglatting DA linieglatning DE Linienglättung <(f)> EN line smoothing FR lissage <(m)> de courbe	1: generering av en glatt (kontinuerlig deriverbar) representasjon for en linje på grunnlag av en representasjon i form av *diskrete punkter og/eller kurveelementer 2: fjerning av uønskede svingninger langs en linje KIL RTT 57	Karto
linjegrafskriver DA linieplotter DE Linienplotter <(m)>; Stiftplotter <(m)> EN line plotter FR traceur <(m)> vectoriel SV ritmaskin	*grafs skriver som produserer *vektorbilder; jf. rastergrafs skriver KIL RTT 57	Karto
linjeskriver DA linieskriver DE Zeilendrucker <(m)> EN line printer; line-at-a-time printer FR imprimante <(f)> ligne par ligne SV radskrivare	utenhet i edb som skriver en linje i én operasjon KIL RTT 57	Karto
linjesymbol DA liniesymbol DE Linie <(f)>; Liniensymbol <(n)> EN line symbol FR symbole <(m)> linéaire SV linjetecken	kartsymbol som fremstiller linjeformede objekter, f.eks. bekker, grenser, *høydekurver KIL RTT 57	Karto
litografisk stein DE Lithographiestein <(m)> EN lithographic stone FR pierre <(f)> lithographique SV litografisk sten	finkornet lagdelt kalkslambergart som tidligere ble brukt til kartrykking — Bildet tegnes direkte på steinen med tusj eller fettstift. Trykksverten som valeses på fester seg kun på de tegnede streker pga. fuktighet som tilføres de øvrige flater. KIL RTT 57	Karto
lokaliseringspunkt; fotpunkt DE Fu\$Pss@punkt <(m)> FR point <(m)> de localisation SV fotpunkt	punkt i kartsymbol som viser nøyaktig beliggenhet av kartobjekter KIL RTT 57	Karto
lovmessig generalisering DA lovmæssig generalisering DE gesetzmäß\$Pss@iges Generalisieren <(n)> EN scale-determined generalization FR généralisation <(f)> structurale SV bunden generalisering	*generalisering bundet av bestemte regler, sedvaner; jf. fri generalisering KIL RTT 57	Karto
lysherding DE Lichthärtung <(f)> EN light-hardening FR tannage <(m)> SV härdning	herding av kopieringssjikt ved belysning, dvs. de belyste områdene gjøres vannfaste — I ubelyste områder kan sjiktet derfor vaskes bort. KIL RTT 57	Karto
lyspenn	lysfølsom penn som registrerer punkt på bildeflaten på en *dataskjerm	Karto

DA lyspen DE Lichtstift <(m)> EN light pen; selector pen FR photostyle <(m)> SV ljuspenna	KIL RTT 57	
lysstråleskanner DA flying spot skanner EN flying spot scanner FR appareil <(m)> de balayage à point volant	i optisk lesing: utstyrsenhet som sender en bevegelig punktlysstråle for å av søke et målområde — Intensiteten av det reflekterte lyset blir registrert av en fotoelektrisk omformer. KIL RTT 57	Karto
magentaraster DA magentaraster DE Magentakontaktraster <(m)>; Magentaraster <(m)> EN magenta contact screen; magenta screen FR trame <(f)> magenta SV magentaraster	*kontaktraster som er magentafarget (rødt) — M. nyttes til rasteropptak kun av sort/hvittbilder. Magentafargen muliggjør påvirkning av bildets kontrastomfang ved hjelp av *fargefilter. KIL RTT 57	Karto
magnetbånd DA magnetbånd DE Magnetband <(n)> EN magnetic tape FR bande <(f)> magnétique SV magnetband	bånd med magnetiserbar overflate der *data kan lagres ved magnetisk registrering KIL RTT 57	Karto
magnetisk nord DA magnetisk nord DE Magnetisch-Nord <(n)>; MaN EN magnetic north FR nord <(m)> magnétique SV magnetnorr	den nordretningen som magnetnålen på et *kompass viser når den ikke påvirkes av lokale forstyrrelser; jf. magnetisk misvisning KIL RTT 57	Karto
makroinstruksjon DA makroinstruktion DE Makrobefehl <(m)> EN macroinstruction; macro instruction; macro FR macroinstruction <(f)> SV makroinstruktion	instruksjon som skal erstattes med en bestemt sekvens av instruksjoner skrevet i samme maskinspråk KIL RTT 57	Karto
markør DA markør; cursor DE Positionsanzeiger <(m)> EN cursor FR curseur <(m)> SV markör	bevegelig, synlig merke brukt for å indikere en *posisjon på bildeområdet, f.eks. for å vise en operatør den aktuelle arbeidsposisjon på en *dataskjerm — Brukes av og til synonymt med *posisjonspeker. KIL RTT 57	Karto
maske DA maske DE Maske <(f)> EN mask	folie som stenger for belysning av bestemte områder ved kopiering eller fotografering — Fotografisk maske kan fremstilles ved hjelp av *strippmaske, ved å dekke ut (f.eks. med tusj) på en plastfolie, eller skjære ut av et lystett papir. KIL RTT 57	Karto

FR masque <(m)> SV mask		
maskinorientert språk DA maskinorienteret sprog DE maschinenorientierte Programmiersprache <(f)> EN computer-oriented language; low-level language; machine-oriented language FR langage-machine <(m)>; langage <(m)> lié au calculateur SV maskinnära språk	programmeringsspråk der instruksjonene normalt korresponderer én til én med *datamaskinens maskininstruksjoner, men det kan også tillate bruk av *makroinstruksjoner KIL RTT 57	Karto
maskinvare; maskinutstyr; <ikke:> hardvare DA maskinudstyr; hardware DE Maschinenausrüstung <(f)> EN hardware FR matériel <(m)> SV maskinvara; hårdvara	maskinelt utstyr som kan brukes til databehandling; jf. programvare — Inkluderer ikke *programmer, prosedyrer og tilhørende dokumentasjon. KIL RTT 57	Karto
matriseskriver DA matriseskriver DE Matrixdrucker <(m)> EN matrix printer; dot printer; stylus printer; wire printer FR imprimante <(f)> par points SV matrissskrivare	*skriver der hvert *tegn blir dannet av et mønster med prikker KIL RTT 57	Karto
mellomkurve DA mellemkurve DE Zwischenhöhenlinie <(f)>; Zwischenisohypse <(f)> EN auxiliary contour; supplementary contour FR courbe <(f)> intercalaire SV mellankurva	kurve som tegnes mellom de normale kurvene med halvparten av den oppgitte *ekvidistanse; jf. hjelpekurve — Blir gjerne stiplet. KIL RTT 57	Karto
mellomromstegn DA mellemrumstegn DE Zwischenraumzeichen <(n)> EN space character FR caractère <(m)> espace SV blankstegstecken; blanktecken	*tegn som vanligvis representeres av et blanktegn i en serie av grafiske *symboler — M. er ikke et styretegn, men har en lignende funksjon. Skriveposisjonen flyttes et steg frem uten at noe grafisk symbol blir skrevet. KIL RTT 57	Karto
meny DA menu DE Menü <(n)> EN menu FR menu <(m)> SV meny	ledetekst på *dataskjerm som viser de forskjellige bruksmuligheter som foreligger i programsystemet KIL RTT 57	Karto
midtavstandstro projeksjon DA midtafstandstro projektion	*projeksjon hvor linjer radielt ut fra et sentralpunkt er målestokkriktige KIL RTT 57	Karto

DE mittabstandstreue Abbildung <(f)> FR projection <(f)> azimutale équidistante SV mittavståndsriktig projektion		
mikrokort; mikrofiche DA mikrofiche; mikrokort DE Mikrofiche EN microfiche; fiche FR microfiche <(f)> SV mikrokort; mikrofiche	mikromedium i bladform (vanligvis 15\$Mgang@10 cm) som inneholder en rekke mikrobilder i et gittermønster KIL RTT 57	Karto
mikroprogram DA mikroprogram DE Mikroprogramm <(n)> EN microprogram FR microprogramme <(m)> SV mikroprogram	serie av elementære instruksjoner som tilsvarer en datamaskinoperasjon — Instruksjonene ligger i en spesiell lagerenhet og blir tatt i bruk ved utføring av en maskininstruksjon i *registeret. KIL RTT 57	Karto
mikroprosessor DA mikroprocessor DE Microprocessor <(m)> EN micro processor FR microprocesseur <(m)> SV mikroprocessor	liten prosessorenhet med eget lager, bygd med storskalaintegrerte kretser på en brikke — En m. kan programmeres eller blir levert med ferdig *program og kan fungere som en liten *datamaskin. KIL RTT 57	Karto
misvisningsdiagram DE Mi\$Pss@weisungsangabe <(f)> EN magnetic declination diagram FR flèche <(f)> de déclinaison SV misvisningsuppgift	diagram som angir misvisningen på et bestemt sted til et bestemt tidspunkt KIL RTT 57	Karto
modem DA modem DE Modem <(m)> EN modem FR modem SV modem	enhet som modulerer og demodulerer signaler — Et m. gjør det bl.a. mulig å overføre digitaldata over datasamband som forutsetter analogdata. — Forkortelse for "modulator/demodulator". KIL RTT 57	Karto
monteringsfolie DE Montagefolie <(f)> FR feuille <(f)> de montage; support <(m)> de montage SV monteringsfolie	plastfolie til oppklebing av *fotosats, filmer osv. KIL RTT 57	Karto
mønstergjenkjenning DA mønstergenkendelse DE Mustererkennung <(f)> EN pattern recognition FR reconnaissance <(f)> des formes SV mönsterigenkänning	det å lese og identifisere former, konturer og mønster ved optisk lesing eller annet *automatisk hjelpemiddel KIL RTT 57	Karto
målelupe	lupe med måleskala	Karto

	— Karttegnere/grafikere benytter f.eks. m. med skala inndelt i 0,1 mm intervaller for måling av strektykkelser, skrifthøyde o.l. KIL RTT 57	
målemattskive DE Me\$Pss@mattscheibe <(f)> EN focussing screen FR verre <(m)> dépoli; dépoli <(m)> SV mattskiva med rutnät	mattskive av glass i *reprokamera med *passmerker eller millimeterrutenett for plassering i opptaksplanet — Brukes til geometrisk kontroll av opptaket. KIL RTT 57	Karto
målestokk DA målestok DE Ma\$Pss@stab <(m)> EN scale FR échelle <(f)> SV skala	angivelse av forhold mellom avstander på kartet og tilsvarende avstander i terrenget KIL RTT 57	Karto
målestokktall DA målestokstal DE Ma\$Pss@stabskennzahl <(f)>; Ma\$Pss@stabszahl <(f)> EN scale denominator SV skalfaktor	nevneren i en brøk som gir *målestokk, dvs. den faktor en avstand på kartet må multipliseres med for å finne den tilsvarende avstand i terrenget — 1#:#.5000 betyr at 1 cm på kartet tilsvarer 5000 cm i terrenget. KIL RTT 57	Karto
målholdighet DA målfasthed DE Ma\$Pss@haltigkeit <(f)> EN dimensional stability FR stabilité <(f)> dimensionelle SV måttbeständighet	egenskap som en kartoriginal eller kopi har til å beholde sin størrelse og form under vekslende fysiske forhold (temperatur og fuktighet) KIL RTT 57	Karto
nasjonalatlas DA nationalatlas DE Landesatlas <(m)>; Nationalatlas <(m)> EN national atlas FR atlas <(m)> national SV nationalatlas	*atlas som beskriver naturgeografiske og kulturgeografiske temaer i et land KIL RTT 57	Karto
navnetetthet DA navnetæthed DE Namendichte <(f)> EN density of geographic names FR densité <(f)> des écritures cartographiques SV namntäthet	antall navn per flateenhet i kartbladet KIL RTT 57	Karto
nivådeling DA niveaudeling EN density slicing; level slicing FR seuillage <(m)> par équidensité SV nivåindelning	oppdeling av et område med tetthetsverdier i et antall delområder — Tetthetsverdier kan eksistere i form av et fotografi med gråtoner eller *fargetoner eller som *digital informasjon. KIL RTT 57	Karto
normal projeksjon	*projeksjon der *hovedprojeksjonsaksen faller sammen med rotasjonsaksen til sfæren	Karto

DA normalprojektion DE Normalprojektion <(f)> EN normal aspect (of a map projection); normal case (of a map projection) FR projection <(f)> directe SV normalaxlig projektion	eller *ellipsoiden KIL RTT 57	
normalverdi; <ikke:> defaultverdi DA normalværdi; default værdi DE voreingestellter Wert <(m)> EN default value FR valeur <(f)> par défaut SV normalvärde	på forhånd definert verdi som vil bli brukt dersom ikke noen annen blir oppgitt KIL RTT 57	Karto
nullpasser DA jomfrupasser DE Nullenzirkel <(m)> EN drop-bow compasses; pump-bow compasses FR compas-balustre <(m)> SV nollpassare	innstillbar passer beregnet for små sirkler ned til radius tilnærmet null KIL RTT 57	Karto
numerisk styring DA numerisk styring DE numerische Kontrolle <(f)> EN numerical control; NC FR commande <(f)> numérique SV numerisk styrning	*automatisk styring av en prosess, utført av utstyr som gjør bruk av numeriske data, og som vanligvis blir utført mens driften av prosessen pågår KIL RTT 57	Karto
numerisk tegnsatt DA numerisk tegnsæt EN numeric characters set FR ensemble <(m)> des caractères numériques SV numerisk teckenuppsättning	*tegnsett som inneholder tall, og som kan inneholde styretegn, spesialtegn og *mellomromstegn, men ikke bokstaver KIL RTT 57	Karto
nøkkel DA nøgle DE Schlüssel <(m)> EN key FR clé <(f)> SV nyckel	ett eller flere *tegn som inngår i en datamengde, og som inneholder opplysninger om mengden, særlig for identifikasjon KIL RTT 57	Karto
nøkkelord DA nøgleord DE Schlüsselwort <(n)> EN key word FR mot-clé <(m)> SV nyckelord	*leksem som brukes til å karakterisere og/eller identifisere enheter i *program eller *data — I dokumentasjonssystem brukes n. for å karakterisere dokument. KIL RTT 57	Karto
objektklasse; entitetsklasse DA objektklasse DE Objektklasse <(f)>	samling av objekter av samme type KIL RTT 57	Karto

EN entity class FR classe <(f)> d'objets SV objektsklass		
omlandskart; omegnskart DA omegnskort DE Umgebungskarte <(f)> FR carte <(f)> des environs SV omgivningskarta	kart som dekker byer og tettsteder med nærområder KIL RTT 57	Karto
omvendefilm; autopositiv film DA omvendefilm DE Umkehrfilm <(m)>; Autopositivfilm <(m)> EN reversal film; autopositive film FR film <(f)> inversible SV positiv film; omvändningsfilm	fotografisk film som direkte gir et positivt bilde av et positivt objekt, eller negativt bilde av negativt objekt KIL RTT 57	Karto
operativsystem DA operativsystem EN operating system; OS FR système <(m)> d'exploitation SV operativsystem	*programvare som styrer utføring av *program og som kontrollerer tidsplan, prioritering, feilretting, styrer inn-og-ut-program, oversetting, lagerdisponering og lignende oppgaver — Et o. kan også være helt eller delvis fastkoplet, dvs. at systemet er innebygd i *maskinvaren. KIL RTT 57	Karto
oppfriskningsskjerm DA oppfriskningsskærm DE refresh display EN refresh display FR écran <(m)> à rafraîchissement SV refresh-skärm	*dataskjerm som trenger stadig fornying (oppfriskning) av de signaler som gir skjermvisning — Fornyingen må skje ca 30 ganger per *sekund for å unngå *flimmer. KIL RTT 57	Karto
oppmålingsdata DA opmålingsdata DE Aufnahmevermerk <(m)> EN survey note FR indication <(f)> marginale des données de base	opplysninger omkring datainnsamlingen til kartet og arbeidet med dette KIL RTT 57	Karto
optisk disk DA optisk disk DE optische Speicherplatte <(f)> EN optical disk FR disque <(m)> optique SV optisk disk	optisk lagerenhet, basert på at en *laser brenner små hull i et ytre metallsjikt på platen, som ellers er laget av plast — Hull kan bety 1 og ikke hull 0. Platen leses ved å måle lysrefleksjonen. KIL RTT 57	Karto
ord DA ord DE Wort <(n)> EN word FR mot <(m)> SV ord	i edb: tegnstreng eller *streng av *binærtegn, av en bestemt størrelse, som for bestemt bruk betraktes som en enhet KIL RTT 57	Karto
orienteringskart	*topografisk_kart spesielt laget for orienteringsløp	Karto

DA orienteringskort DE Orientierungskarte <(f)> FR carte <(f)> d'orientation SV orienteringskarta	— Kan være påtrykt eller påtegnet løypetrasé med poster. O. er meget detaljert og trykkes i flere farger. Vanligste *målestokk er 1#:#.15#.000. KIL RTT 57	
origo DA nulpunkt; origo SV origo	skjæringspunkt for aksene i et *koordinatsystem KIL RTT 57	Karto
ortofotokart DA ortofotokort DE Orthophotokarte <(f)>; Orthobildkarte <(f)> EN orthophotomap FR orthophotoplan <(m)> SV ortofotokarta	*ortofoto med innkopierte informasjon fra strekkart i samme *projeksjon og *målestokk KIL RTT 57	Karto
ortogonalprojeksjon DA ortografisk projeksjon; ortogonal projeksjon DE Parallelprojektion <(f)>; Ortogonalprojektion <(f)> EN orthographic projection; orthogonal projection FR projection <(f)> parallèle; projection <(f)> orthogonale SV parallellprojeksjon; ortogonalprojeksjon	kartprojeksjon med et *projeksjonssenter som er rykket uendelig langt bort fra *referanseflaten — Projeksjonsstrålene er innbyrdes parallelle. Projeksjonsflaten står vinkelrett på projeksjonsstrålene. O. kalles også normalprojeksjon. KIL RTT 57	Karto
overeksponering DA overeksponering DE Unterstrahlung <(f)> EN image spread SV överexponering	for langvarig eller for kraftig belysning av lysømfintlig *emulsjon; jf. karakteristisk kurve KIL RTT 57	Karto
overføringstegn DE Trockenabreibebild <(n)> SV överföringstecken	*symbol, tall eller bokstav som overføres til f.eks. et kart ved avsmutting KIL RTT 57	Karto
panning DA panorering EN panning; roaming SV panorering	i *infografi: translasjon av innholdet i et skjermbilde for å gi et synsinntrykk av sideveis bevegelse KIL RTT 57	Karto
pantograf DA pantograf DE Pantograph <(m)> EN pantograph FR pantographe <(m)> SV pantograf	apparat for å gjengi tegninger, kart o.l. i forstørret eller forminsket *målestokk — Består av et parallelogram av stenger forbundet med ledd. KIL RTT 57	Karto
paritetsbit DA paritetsbit DE Paritätsbit <(n)> EN parity bit FR bit <(m)> de parité	*binærsiffer knyttet til en gruppe binærsifre som fastsettes slik at summen av *sifrene enten alltid blir av ulik paritet eller alltid av lik paritet KIL RTT 57	Karto

SV paritetsbit		
pasning DE Passer <(m)> EN register FR repérage <(m)> SV passning	samordning av de forskjellige plater (folier) i alle ledd av f.eks. kartfremstillingsprosessen — God p. betyr at de forskjellige komponentene er plassert nøyaktig i forhold til hverandre. KIL RTT 57	Karto
passmerker DA tilpasningsmerker DE Pa\$Pss@marken <(f pl)> EN register marks FR marques <(f pl)> de repérage SV passmärken	kryss e.l. plassert i margen på filmer/trykkplater, som hjelpemiddel for å oppnå god *pasning, dvs. nøyaktig plassering av de enkelte plater ved trykking KIL RTT 57	Karto
passord DA pasord DE Kennwort <(n)> EN password FR mot <(m)> de passe SV lösenord	ett eller flere *tegn, vanligvis konfidensielle, som gjør en bruker i stand til å få full eller delvis tilgang til et *datasystem eller et sett av *data KIL RTT 57	Karto
plan DA plan DE Plan <(m)> EN plan FR plan <(m)> SV plan	1: kart i så stor *målestokk at alt kartinnhold fremstilles i ikke-deformert grunnriss 2: kart som ikke er komplett 3: Kart som fremstiller foreslåtte utbygginger m.v. KIL RTT 57	Karto
plangrafskriver DA flatbedplotter; planbordsplotter DE Flachbettplotter <(m)> EN flatbed plotter FR traceur <(m)> à plat SV flatbäddspotter	*grafskriver der en skrivende enhet registrerer på et datamedium som er festet på et stasjonært, plant underlag KIL RTT 57	Karto
planimeter DA planimeter DE Planimeter <(n)> EN planimeter FR planimètre <(m)> SV planimeter	instrument for måling av arealer på kart KIL RTT 57	Karto
planisfærekart DE Planisphäre <(f)> EN planisphere FR planisphère <(m)> SV planisfär	kart som fremstiller totalflaten av jorden (eventuelt andre sfærer) som en kontinuerlig, oval flate KIL RTT 57	Karto
planskanner DA flatbedskanner DE Flachbettscanner <(m)>	*skanner der bildet som skal avseses er festet på et plant underlag KIL RTT 57	Karto

EN flatbed scanner FR appareil <(m)> de balayage à plat SV flatbäddsscanner		
plastisk relieffkart DA reliefkort DE Kartenrelief <(f)> EN plastic relief map FR relief <(m)> habillé SV tredimensionell karta	*topografisk_kart fremstilt i tredimensjonal form — Høydene er vanligvis overdrevet for å fremheve terrengformasjonene. KIL RTT 57	Karto
plotter DA plotter; tegnebord DE automatisches Zeichengerät <(n)> EN plotter SV plotter	det samme som *grafskriver, oftest betegnelse på en enklere type; jf. tegnemaskin KIL RTT 57	Karto
posisjongiver DA positionsgiver DE Zeiger <(m)> EN pointer FR pointeur <(m)> SV lägesgivare	funksjonsenhet som er manuelt betjent og brukes til å indikere et adresserbart punkt på et bildeområde; jf. koordinatograf, digitaliseringsbord KIL RTT 57	Karto
posisjonsnøyaktighet DA positionsnøjagtighed DE Lagetreue <(f)> FR précision <(f)> planimétrie SV positionsnoggrannhet	1: *nøyaktighet i *koordinater som definerer en *posisjon — P. kan angis som absolutt eller relativ. 2: grad av nøyaktighet som et punkt eller kartdetalj er plassert med på kartet i forhold til korrekt beliggenhet KIL RTT 57	Karto
posisjonspeker EN stylus FR pointeur <(m)>; viseur <(m)> SV positionspekare	*posisjongiver som brukes ved å peke i et bildeområde eller et *digitaliseringsbord KIL RTT 57	Karto
presisjonslinjal DE Sägeblattlineal <(n)> EN straight edge FR règle <(f)> à tracer SV precisionslinjal	metallinjal for nøyaktig tegning av lange rette linjer KIL RTT 57	Karto
presisjonsmålestav DE Präzisionsmaßstab <(m)> EN precisely engraved linear scale FR règle <(f)> de précision SV precisionsskala	målestav, ofte med redusert skala, laget av målestokkholdig materiale (metall eller glass) KIL RTT 57	Karto
prikk-kart DE Punkstreuungskarte <(f)>; Streuungskarte <(f)> EN dot map FR carte <(f)> de répartition SV prickkarta	*temakart som fremstiller fordelingen av et tema ved hjelp av prikker som hver representerer et gitt antall forekomster KIL RTT 57	Karto

profiltegn DE Aufri\$Pss@kartenzeichen <(n)>; Aufri\$Pss@zeichen <(n)> EN profile symbol SV skisstecken	*symbol som gjengir formen på det objekt som skal avbildes KIL RTT 57	Karto
prognosekart DA prognosekort DE Vorhersagekarte <(f)> EN forecast map FR carte <(f)> prévisionnelle SV prognoskarta	*temakart som viser en antatt fremtidig utvikling, som f.eks. antall personbiler på Drammensveien om 10 år KIL RTT 57	Karto
program; maskinprogram DA program DE Programm <(n)> EN computer program FR programme <(m)> SV program	instruksjoner i en bestemt rekkefølge uttrykt i en form som kan utføres av en *datamaskin KIL RTT 57	Karto
programvare; programutstyr; <ikke:> mykvare; <ikke:> software DA programel DE Programmausrüstung <(f)> EN software FR logiciel <(m)>; programmerie <(f)> SV programvara	*program, prosedyrer, regler og dokumentasjon som er beregnet på bruk i et databehandlingssystem; jf. maskinvare KIL RTT 57	Karto
projeksjon DA projektion DE Projektion <(f)> EN projection FR projection <(f)> SV projektion	entydig og spesifisert geometrisk overføring av punkter fra en *referanseflate til en projeksjonsflate, vanligvis kart eller *bildeplan i fotogrammetri: entydig og spesifisert overføring av punkter i rommet (f.eks. terrengpunkter) til en flate, oftest et plan — P. kan utføres grafisk eller numerisk. I utgangspunktet defineres de enkleste p. ved at punktene tenkes overført langs rette linjer i rommet. Enkelte p. er imidlertid definert kun ved matematiske formler. En viktig p. i fotogrammetri er *sentralprojeksjon. KIL RTT 57	Karto
projeksjonsfortegning DA målestoksafvigelse DE Netzverzerrung <(f)>; Verzerrung <(f)> EN distortions of a map projection FR altération <(f)> d'une projection SV förvridning	fortegning som oppstår når en kuleflate eller *ellipsoide (jordoverflaten) avbildes i planet KIL RTT 57	Karto
projeksjonsplan DA projektionsplan DE Abbildungsebene <(f)> EN plane of projection FR plan <(m)> de projection SV bildplan	plan eller flate (*bildeplan) som punkter fra *referanseflaten blir projisert til KIL RTT 57	Karto

proporsjonale symboler	*symboler som representerer tallverdier og varieres størrelsesmessig proporsjonalt med forskjeller i tallverdiene KIL RTT 57	Karto
proporsjonalskrift DA proportionalskrift DE Proportionalschrift <(f)> FR écriture <(f)> à espacement proportionel SV proportionell skrift	utskrift der avstanden fra et tegn til det neste er avhengig av bredden på det grafiske *symbolet KIL RTT 57	Karto
prøvetrykkpresse DA prøvetrykkpresse DE Andruckpresse <(f)> EN proof press FR presse <(f)> à contre-épreuve SV provtryckspress	hånddrevet trykkmaskin for prøvetrykk eller for små opplag KIL RTT 57	Karto
pseudoisolinje	*isolinje som representerer verdier som ikke kan henføres til ett enkelt punkt (f.eks. antall personer per kilometer) KIL RTT 57	Karto
punkt DA punkt DE Punkt <(m)> EN dot FR point <(m)> SV punkttecken	i kartografi: merke som indikerer et *symbol eller fungerer som symbolet selv KIL RTT 57	Karto
punkterinstrument DE Punktiergerät <(n)> EN dot engraver; dot scribe FR traçoir <(m)> de points SV punktinstrument	mekanisk eller elektrisk drevet apparat for graving av punkter KIL RTT 57	Karto
punktlyslampe	tilnærmet punktformig lyskilde — Brukes til å oppnå best mulig strekkvalitet ved kontaktkopiering. — Se overføringstegn. KIL RTT 57	Karto
punktmodus DA punktmodus DE Point Mode EN point mode FR par points SV punktmod	*digitaliseringsmodus der *markørens *posisjon registreres idet en knapp trykkes inn KIL RTT 57	Karto
punktobjekt	objekt som representeres ved et *punktsymbol — F.eks. høyspentmaster, kummer, eller i mindre kartmålestokker hus, gårder m.v. KIL RTT 57	Karto
punktsymbol DA punktsymbol; signatur DE Objektpunkt <(m)>; Punktsymbol <(n)>	*symbol som viser hvilken betydning et punkt har, f.eks. *trigonometrisk_punkt, skjerp, *høydepunkt, grensepunkt m.m. KIL RTT 57	Karto

EN point symbol FR symbole <(m)> ponctuel SV punktsymbol		
påleggerapparat DE Anlageapparat <(m)> EN machine feeder FR margeur <(m)> SV iläggningsapparat	arkmaterapparat som i en arktrykkmaskin mater enkeltark, nøyaktig innrettet i trykksylinderens gripere KIL RTT 57	Karto
rammebuffer DA frame buffer; rammebuffer EN frame buffer	i *infografi: lagerområde som brukes ved *signaloppfrisking KIL RTT 57	Karto
rammefelt DA kartramme DE Kartenrahmenfeld <(n)> EN border FR marge <(f)> intérieure SV ramfält	området mellom ytre og indre *kartramme — Inneholder informasjon vedrørende kartet, f.eks. gradnettstall e.l. KIL RTT 57	Karto
raster DA raster DE Raster <(m)> EN screen FR trame <(f)> SV raster	1: regelmessig mønster av streker, prikker eller andre *symboler 2: i datateknikken: oppdeling av et flerdimensjonalt rom i like store elementer KIL RTT 57	Karto
rasterbilde DA rasterbilled DE Rasterbild <(n)> EN raster image; raster picture FR image <(f)> de trame SV rasterbild	*rasterrepresentasjon av et *bilde KIL RTT 57	Karto
rastergrafikk DA rastergrafik DE Rastergraphik <(f)> EN raster graphics FR infographie <(f)> par quadrillage SV rasterdatagrafi	infografisk system der skjermen er delt inn i en matrise; jf. vektorgrafikk — Grafikk og tekst representeres som et bitmønster i matrisen, som igjen avbildes som et rastermønster på skjermen. KIL RTT 57	Karto
rastergrafisk skjerm DA rasterskærm EN raster graphic display device FR visu <(m)> à quadrillage SV rasterskärm	*dataskjerm der skjermbildet ligger larget i maskinens primærlager slik at til hvert *bildeelement på skjermen svarer minst en *bit i primærlageret KIL RTT 57	Karto
rastergrafskriver DA rasterplotter DE Rasterplotter <(m)> EN raster plotter	*grafskriver for uttegning av *digitale rasterbilder KIL RTT 57	Karto

FR traceur <(m)> par ligne SV rasterkurvskrivare		
rasterrepresentasjon DA rasterrepresentation DE Rasterrepresentation <(f)> EN raster representation FR représentation <(f)> par trame SV rasterrepresentation	1: representasjon av *data i form av et *raster 2: representasjon av *data definert i et flerdimensjonalt rom ved å tilordne en dataverdi til hvert element i et *raster KIL RTT 57	Karto
rasterskanning DA rasterskanning DE rasterscannen EN raster scan FR balayage <(m)> par ligne SV rasterscanning	generering eller registrering av *grafiske_elementer i et *bilde ved å sveipe over bildeområdet, linje for linje KIL RTT 57	Karto
rastertetthet DA rastertæthed DE Rasterweite <(f)> EN screen density FR pas <(m)> SV rastertäthet	— R. angis vanligvis på to måter: (1) Prosentverdi, angir hvor mange prosent av flaten rastermønsteret utgjør. (2) Linjetetthet, angir hvor mange rekker med rasterpunkter, rasterlinjer e.l. det er per centimeter. Mange linjer = fint *raster. Få linjer = grovt raster. KIL RTT 57	Karto
rastervinkel DA rastervinkel DE Rasterwinkelung <(f)> EN screen angle SV rastervinkel	*vinkel mellom vertikalen og rasterlinjene målt med klokken — Ved bruk av flere *rastere må disse vinkles slik i forhold til hverandre at *moaréeffekter unngås. KIL RTT 57	Karto
redigering DA redigering DE editieren EN editing SV redigering	1: utvelgelse og sammensetning av kartinnhold 2: bearbeiding og sammensetning av *data slik at de egner seg for videre behandling KIL RTT 57	Karto
referansenett DA referencenet DE Meldenetz <(n)> EN atlas grid <(US)> FR carroyage <(m)> de référence SV koordinatnät	*nett av definerte linjer for *stedfesting, dvs. *gradnett eller *rutenett KIL RTT 57	Karto
referansepunkt DA referencepunkt DE Bezugspunkt <(m)> EN reference point of a cartographic symbol FR point <(m)> de position; cercle <(m)> de position SV referenspunkt	punkt med kjent verdi brukt som utgangspunkt for målinger eller henvisninger KIL RTT 57	Karto
register DA register	i edb: fellesbetegnelse på *database og *fil KIL RTT 57	Karto

DE Register <(n)> EN register FR registre <(m)> SV register		
registerbolt; passbolt DE Pa\$Pss@stifte <(m pl)> EN register studs FR plots <(m pl)> de repérage SV passknapp	bolt utført av metall eller plast, til bruk i *registerhull; se registerhulling, registerhull KIL RTT 57	Karto
registerhull DE Pa\$Pss@löcher <(n pl)> EN register holes FR perforations <(f pl)> de repérage SV passhål	— Se registerhulling. KIL RTT 57	Karto
registerhulling DE Pa\$Pss@lochen <(n)> EN stud register system FR perforation <(f)> de repérage SV passhålning	system for å oppnå nøyaktig pasning mellom forskjellige folier som brukes ved *folieseparering — Med fast avstand skjæres/stanses hull i foliene, og i disse hullene plasseres *registerbolter med nøyaktig samme dimensjon. Hullsystemet brukes både under tegnearbeidet og ved *samkopiering av flere folier. Benyttes også ved et spesielt system til sammenpasning mellom nabokartblad. KIL RTT 57	Karto
reguleringsplan EN development plan	plan med bindende rammer for hvordan et begrenset område tillates brukt og bebygget — Planen vedtas av bygningsråd, kommunestyre og stadfestes (godkjennes) vanligvis av fylkesmannen. KIL RTT 57	Karto
relasjonsdatabase DA relationsdatabase DE relationale Datenbank <(f)> EN relational data base FR base <(f)> de données relationnelle SV relationsdatabas	*database der de forskjellige brukerutsnittene opptrer som tabeller KIL RTT 57	Karto
relativ koordinat DA relativ koordinat DE relative Koordinate <(f)> EN relative coordinate FR coordonnée <(f)> relative SV relativ koordinat	koordinatverdi i et *koordinatsystem som selv er spesifisert relativt til et annet koordinatsystem KIL RTT 57	Karto
relieffkart DA reliefkort DE Reliefkarte <(f)> EN relief map FR carte <(f)> orographique SV reliefkarta	kart med hovedformål å fremstille en romlig virkning av topografien KIL RTT 57	Karto
reliefflinjer	linjer som viser f.eks. kanten av stup, kanten av en skjæring, fylling	Karto

DA relieflinier DE Geripp(e)linien <(f pl)> SV kam- och gravlinjer	KIL RTT 57	
relieffpressing DA reliefpresning DE Vakuumtiefziehverfahren <(n)>; Tiefziehverfahren <(n)> FR gaufrage <(m)> par dépression SV reliefpressning	metode for produksjon av *plastiske_relieffkart — Materialet gjøres mykt ved hjelp av varme og presses over en matrise ved at luften suges ut mellom matrisen og kartet. KIL RTT 57	Karto
reliefftone DA relieftone DE Reliefton <(m)> EN colours of hill shading; colors of hill shading <(US)> FR estompage <(m)> complémentaire SV reliefton	fremheving av terrengformer ved hjelp av *fargetoner fra lys til mørk KIL RTT 57	Karto
reproduksjonskamera; reprokamera DA reproduktionskamera DE Reproduktionskamera <(f)> EN process camera FR appareil <(m)> reproduction photographique SV reproduktionskamera; reprokamera	presisjonskamera med stort negativformat for fotografering (herunder også opp- og nedfotografering) av kart, tegninger o.a. grafiske produkter KIL RTT 57	Karto
reproduserbarhet DA reproducerbarhed EN reproducibility FR reproductibilité <(f)> SV reproducerbarhet	mål for variasjonen i resultatene fra en prosess når prosessen gjentas med lange tidsintervall og under variable, men realistiske betingelser KIL RTT 57	Karto
resampling; omsampling DA resampling EN resampling FR rééchantillonnage <(m)> SV resampling	dannelse av et nytt *digitalt_rasterbilde fra et gammelt ved at bildeverdiene i nye *bildeelementer beregnes — Ingen geometrisk *transformasjon foretas. KIL RTT 57	Karto
revisjon DA revition DE Berichtigen <(n)> EN map correction FR révision <(f)> SV revidering	kontroll, ettersyn og forbedring 1: gjennomgang og oppretting 2: full revisjon: fullstendig gjennomgang og oppretting av kartinnhold 3: ajourhold: oppdatering av kartinnhold der det kartlagte område er endret 4: korleksjon: retting av *feil som oppdages på kartet KIL RTT 57	Karto
rissefjær DA ridsefjer DE Ziehfeder <(f)> EN ruling pen FR tire-ligne <(m)> SV dragstift	tegneredskap av stål for tusjing med regulerbar strektykkelse KIL RTT 57	Karto

rulling DA rulning DE abrollen EN scrolling; rolling FR défilement <(m)> SV rullning	kontinuerlig vertikal eller horisontal bevegelse av et *bilde innenfor et *vindu på en slik måte at nye *data kommer til syne på den ene siden idet gamle data forsvinner på den andre — På engelsk brukes scrolling og rolling om henholdsvis vertikal og horisontal bevegelse. KIL RTT 57	Karto
rutenett DA rudenet DE Kartengitter <(n)>; Gitter <(n)> EN grid FR quadrillage <(m)> de la projection SV kartans rutnät	linjer med lik avstand i to retninger normalt på hverandre — Linjene inndeler kartet i ruter og utgjør dermed et *referansesystem. KIL RTT 57	Karto
rutenettkryss DA rudenetskryds DE Gitterschnittkreuz <(n)>; Gitterkreuz <(n)>; Netzlinienkreuz <(n)> EN grid intersections FR croisillon <(m)> SV koordinatkryss	markerer rutenettslinjers krysningpunkt og erstatter heltrukket *rutenett KIL RTT 57	Karto
rutenettmerke DA grid ticks DE Gitterrandmarke <(f)>; Gittermarke <(f)>; Netzlinienrandmarke <(f)> EN grid ticks FR amorces <(f)> d'un quadrillage SV koordinatstreck i ramen	strek ved indre *kartramme som markerer et *rutenetts skjæring med kartrammen KIL RTT 57	Karto
rutenettnord DA gridnord DE Gitter-Nord <(n)> EN grid north FR nord <(m)> d'un carroyage SV rutnätsnord	retningen av nord-sør-linjen i kartets *rutenett — R. faller sammen med sant nord bare langs *sentralmeridianen. KIL RTT 57	Karto
rutenettreferanse DA rudenetsreference DE Gitterangabe <(f)> EN grid reference SV nätangivelse	*stedfesting av et punkt eller kartdetalj i forhold til et *rutenett — R. gis ved *koordinater og/eller ved hjelp av bokstavangivelse for rutenettskvadratene. KIL RTT 57	Karto
rutenettsjablon	sjablon for avsetting av et *rutenetts gitterpunkter KIL RTT 57	Karto
rådata DA rådata DE Rohdaten <(pl)> EN raw data FR donnée <(f)> brute	*data som ennå ikke er blitt behandlet KIL RTT 57	Karto

SV rådata		
samkopiering DA samkopiering DE Einkopieren <(n)> EN photographic combination; photomechanical combination FR copie <(f)> combinée SV inkopiering	det å kopiere sammen kartinnhold fra to eller flere folier til én original — Sammenpasningen skjer ved hjelp av *registerbolter og *registerhull. KIL RTT 57	Karto
samsvarende; kompatibel DA kompatibel DE kompatibel EN compatible FR compatible SV kompatibel	om *program: angir at samme program kan behandles på ulike *datamaskiner, også av ulike fabrikat om *datamaskiner: angir at *maskinvare (oftest om ytre enheter) kan koples sammen for samvirke — Det vanlige er at en prosessorenhet utstyres med ytre enheter av ulike fabrikat. KIL RTT 57	Karto
sanntidsbehandling DA sandtidsbehandling DE Echtzeitverarbeitung <(f)> EN real time processing; real time operation; realtime working FR traitement <(m)> de temps réel SV realtidsbearbetning	bruk av *datamaskin i forbindelse med et fysisk system der operasjonene i datamaskinen foregår så hurtig at resultatene av operasjonene kan brukes til styring av det fysiske systemet — S. kan bare brukes når det er direkte fysisk forbindelse mellom datamaskinen og det fysiske systemet. KIL RTT 57	Karto
satsvis behandling DA batchkørsel; batchproces DE Stapelverarbeitung <(f)> EN batch processing FR traitement <(m)> par lots SV satsvis bearbetning	behandling av *data eller utføring av jobber som på forhånd er samlet opp på en slik måte at brukeren ikke kan influere på behandlingen mens den pågår KIL RTT 57	Karto
scene DA scene DE Szene <(f)> EN scene FR scène <(f)> SV scen	i *fjernanalyse: rektangulært område med *data — En s. er ofte delt opp i like store rektangulære *bildeelementer. KIL RTT 57	Karto
segmentering DA segmentering DE Segmentierung <(f)> EN segmentation FR segmentation <(f)> SV segmentering	i *infografi: oppdeling av et *digitalt *bilde etter gitte regler KIL RTT 57	Karto
semantikk DA semantik DE Semantik <(f)> EN semantics FR sémantique <(f)>	regler og konvensjoner for at man skal kunne *tolke og forstå innholdet av konstruksjoner i et *språk KIL RTT 57	Karto

SV semantik		
sensor DA sensor DE Sensor <(m)> EN sensor FR capteur <(m)> SV sensor	føler som omformer og registrerer verdier fra en fysisk tilstand til *digitale *data KIL RTT 57	Karto
sentralmeridian DA centralmeridian DE Hauptmeridian <(m)> EN meridian of origin FR méridien <(m)> central d'une projection SV medelmeridian	tangeringsmeridian i en transversal sylinderprojeksjon KIL RTT 57	Karto
sentralprojeksjon DA centralprojektion DE Zentralprojektion <(f)> EN central projection FR projection <(f)> centrale SV centralprojektion	1: i kartografi: kartprojeksjon der man tenker seg at alle linjer gjennom samhørende punkt i projeksjonsflaten og *referanseflaten er trukket fra et felles utgangspunkt, *projeksjonssenter 2: i fotogrammetri: *projeksjon der punktene tenkes overført til *projeksjonsplanet ved rette linjer som går gjennom et gitt punkt, *projeksjonssentret — Et fotografisk bilde er dannet ved en tilnærmet s. KIL RTT 57	Karto
siffer DA ciffer DE Ziffer <(f)> EN digit; numeric character FR chiffre <(m)> SV siffr; numeriskt tecken	grafisk *tegn som representerer et heltall, f.eks. ett av tegnene 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, A, B, C, D, E, F i det heksadesimale tallsystemet KIL RTT 57	Karto
signaloppfrisking; signalfornyning DE Signalregenerierung <(f)> EN regeneration; signal regeneration; refreshing FR régénération <(f)> de signal SV signalåterbildning	i *infografi: det å beholde et *bilde synlig på en *dataskjerm over et tidsrom ved stadig å fornye de signaler som gir skjermvisingen KIL RTT 57	Karto
signaloppfrisking; signalfornyning DE Signalregenerierung <(f)> EN regeneration; signal regeneration; refreshing FR régénération <(f)> de signal SV signalåterbildning	i *infografi: det å beholde et *bilde synlig på en *dataskjerm over et tidsrom ved stadig å fornye de signaler som gir skjermvisingen KIL RTT 57	Karto
sikkerhetskopi DA sikkerhedskopi DE Datensicherungskopie <(f)> EN backup copy FR tirage <(m)> de secours SV reservkopia; säkerhetskopia	kopi av *program eller *data som blir bevart på annet datamedium i tilfelle originalen skulle bli ødelagt eller komme bort KIL RTT 57	Karto
silketrykk; serigrafi DA silketryk; serigrafi	trykkmetode der trykkbildet er overført til en silkeduk — De trykkende delene er udekket mens de ikke trykkende delene er dekket av en hinne.	Karto

DE Siebdruck <(m)> EN silk screen printing; screen printing FR sérigraphie <(f)> SV screentryck	Når fargen føres over duken trenger den gjennom de udekkede partier og gir et avtrykk på det materialet som er plassert under duken. Metoden egner seg godt til trykking på stoffer, glass, metall, plast og for øvrig ved små opplag som plakattrykking o.l. KIL RTT 57	
situasjonskart DA situasjonskort DE Lagekarte <(f)> EN location map FR carte <(f)> de situation; carton <(m)> de situation SV lägeskarta	kart som i grunnriss viser innbyrdes beliggenhet av utvalgte objekter — Brukes som kartbilag i byggesaker, enklere reguleringssaker m.v. KIL RTT 57	Karto
sjøkart DA søkort DE Seekarte <(f)> EN hydrographic chart; nautical chart FR carte <(f)> nautique; carte <(f)> de navigation maritime SV sjökort	kart for båt- og skipstrafikk. Inneholder dybdeanvisninger, *sjømerker, *fyrlykter o.a. KIL RTT 57	Karto
skalar DA skalar DE Skalar EN scalar FR scalaire SV skalär	størrelse som representeres av et enkelt tall; jf. vektor KIL RTT 57	Karto
skanner DA skanner DE Scanner <(m)>; Abtaster <(m)> EN scanner FR scanneur <(m)>; appareil <(m)> à balayage SV scanner	instrument som sveiper over terreng, bilder, kart osv., og som registrerer strålingsintensitet innenfor ett eller flere bølgebånd punktvis (små flater) — Strålingsintensiteten registreres for bølgelengder innen synlig lys, infrarødt lys, mikrobølgeområdet m.m. Ut fra registreringene kan et bilde genereres eller informasjonen behandles digitalt. i kartografi: *digitaliseringsinstrument for automatisert overføring av kart til *digital form; jf. linjefølger — Det *analoge strekbildet overføres til digital rasterform ved hjelp av spesialoptikk og fotoceller som avsøker kartet i *striper. KIL RTT 57	Karto
skjelettering DA skelettering DE Skelettierung <(f)> EN skeletonization FR squellettisation <(f)> SV skelettering	datareduksjonsprosess som kan anvendes på et *digitalt *rasterbilde — *Bildeelementer langs randen av rasterbildet fjernes inntil bare én bildeelementbredde gjenstår. KIL RTT 57	Karto
skjermbildedeling DA skærmopdeling DE Split Screen EN split screen	oppdeling av en bildeflate i to eller flere uavhengige *skjermfelter KIL RTT 57	Karto

FR découpage <(m)> d'écran SV delad skärmbild		
skjermbuffer DA skærmbuffer EN display buffer; refresh memory FR mémoire <(f)> de rafraîchissement SV skärmbuffert	*bufferlager i en *dataskjerm for elektronisk representasjon av skjermbildet KIL RTT 57	Karto
skjermfelt DA skærmfelt EN display field FR champ <(m)> (d'image) SV skärmbildsfält	område av *bufferlageret i en *dataskjerm, eller på selve bildeflaten, som inneholder et sett med *tegn — Disse tegnene behandles som en enhet. KIL RTT 57	Karto
skjermhåndteringssystem EN screen handler system FR système <(m)> de traitement d'écran SV skärmanteringsystem	*program for utforming av et skjermbilde og for formidling av *data mellom *dataskjerm og brukerprogram KIL RTT 57	Karto
skjerpilot; mus DA mus DE Maus <(f)> EN mouse FR souris <(f)> SV mus; råtta	håndstyrt *posisjongiver som kan beveges på en plan flate for styring av en *markør på en *dataskjerm, og som kan inneholde *funksjonstaster for programvalg fra en *meny KIL RTT 57	Karto
skjulte linjer DA skjulte linier DE verdeckte Linien <(f pl)> EN hidden lines FR lignes <(f pl)> cachées SV skymda linjer	i *infografi: de linjesegment som ikke er synlige i en todimensjonal *projeksjon av et tredimensjonalt objekt, men som kan bli inkludert for å vise objektets form KIL RTT 57	Karto
skjøting; <ikke:> konnektering DA konnektering EN connecting SV konnektering	metode for *automatisk kopling av to eller flere datasett (*kartdatabaser) slik at de enkelte kartobjektene fortsetter glatt og kontinuerlig over datasettgrensene KIL RTT 57	Karto
skraverapparat DA skraverapparat DE Schraffiergerät <(n)> EN dead beat FR équerre <(f)> à griser SV skrafferingslinjal	innretning for å tegne parallelle linjer med lik avstand KIL RTT 57	Karto
skravering DA skravering DE Schraffieren <(n)> EN hatching FR hachuré <(m)> SV skraffering	fremstilling av en flate på kartet ved hjelp av parallelle streker KIL RTT 57	Karto

skriftnorm DA skriftnorm DE Schriftmuster <(n)> EN table of type FR tableau <(m)> d'écritures SV stilprov	oversikt som viser bokstavtyper og andre spesifikasjoner vedrørende skrift på et kart eller en kartserie KIL RTT 57	Karto
skriftsjablon DA skriftskabelon DE Schriftschablone <(f)> EN lettering stencil FR normographe <(m)> SV textschablon	sjablon av metall eller plast, for tegning av bokstaver, tall og *tegn KIL RTT 57	Karto
skriver DA printer; skriver DE Drucker <(m)> EN printer FR imprimante <(f)> SV skrivare	utenhet som produserer en utskrift av *data i form av grafiske *tegn, som tilhører et bestemt *tegnsett; jf. linjeskriver, blekkstråleskriver KIL RTT 57	Karto
skrivering DE Schreibring <(m)> EN file-protection ring; write-enable ring FR anneau <(m)> de protection SV skrivring	ring av plast eller metall som må være montert på magnetbåndspolen for at skriving skal være mulig — Fjernes sikringen, hindrer en at *data slettes ved et uhell. KIL RTT 57	Karto
skrupasser DA skruepasser DE Teilzirkel <(m)> FR compas <(m)> à diviser SV skruvpassare	*stikkpasser med nøyaktig innstillbare ben KIL RTT 57	Karto
skrå projeksjon DA skrå projektion DE schiefachsigt EN oblique aspect (of a map projection); oblique case (of a map projection) FR projection <(f)> oblique SV snedaxlig projektion	kartprojeksjon der *hovedprojeksjonsaksen ikke faller sammen med rotasjonsaksen til sfæren eller *ellipsoiden — Den kan heller ikke stå normalt på rotasjonsaksen. KIL RTT 57	Karto
sluttbruker DA slutbruger DE Endnutzer <(m)> EN end user FR utilisateur <(m)> final SV slutanvändare	endelig mål eller kilde for *data som flyter gjennom et system — En s. kan f.eks. være en terminalbruker eller et brukerprogram. KIL RTT 57	Karto
slynge; sentrifuge DE Beschichtungsschleuder <(f)> EN whirler	i kartografi: apparat til pålegging av *emulsjon på plater/folier — Kan være fotoemulsjon, etsesjikt o.l. KIL RTT 57	Karto

FR tournette <(f)> SV slunga		
sortere DA sortere DE sortieren EN sort FR trier SV sortera	ordne elementer i grupper i henhold til gitte kriterier — Sortering innebærer ikke nødvendigvis ordning i rekkefølge. KIL RTT 57	Karto
speilvendt kopi DA spejlvendt kopi DE Rückseitenkopie <(f)> EN copy on the reverse side FR copie <(f)> dorsale SV spegelvänd kopia	kopi (*film) som sett fra sjiktsiden er speilvendt KIL RTT 57	Karto
spline DA spline DE Spline EN spline FR spline SV spline	1: interpolasjonsmetode 2: interpolasjonskurve — Kurven kan tenkes illustrert ved en bøyelig linjal som legges gjennom kjente punkter. KIL RTT 57	Karto
stangpasser DA stangpasser DE Stangen­zirkel <(m)> EN beam compasses FR compas <(m)> à verge SV stångpassare	passer for tegning av sirkelbuer med stor radius — Består av en lang arm påmontert to regulerbare stiftholdere. I den ene er plassert en metallstift, i den andre et tegneredskap. KIL RTT 57	Karto
statistisk kart DA statistisk kort DE statistische Karte <(f)> EN statistical map FR carte <(f)> statistique SV statistisk karta	*temakart som viser statistiske *data KIL RTT 57	Karto
stikkel DE Stichel <(m)> EN graver FR pointe <(f)> à tracer SV stickel	meiselformet graveringsinstrument til kobbergravyre KIL RTT 57	Karto
stikpasser DA stikpasser DE Stechzirkel <(m)> EN dividers FR compas <(m)> à pointe sèche SV stickpassare	passer med to stålstifter — S. brukes til måling og til overføring av lengder. KIL RTT 57	Karto
stilisert karttegn	kartsymbol som i stilisert form gjengir det objekt det representerer	Karto

DA stiliseret symbol DE stilisiertes Kartenzeichen <(n)> EN stylized symbol FR symbole <(m)> stylisé SV stiliserat karttecken	KIL RTT 57	
stjerneatlas DA stjerneatlas DE Himmelsatlas <(m)> EN star atlas FR atlas <(m)> du ciel SV astronomisk atlas	*atlas som inneholder kart over stjernehimlen KIL RTT 57	Karto
storskalaintegrasjon; LSI DA LSI EN large scale integration; LSI FR intégration <(f)> à grande échelle SV storskalig integration	fullstendig system eller delsystem som tilsvarer et stort antall boolske operasjoner (100 eller flere), fabrikkert som *integreerte_kretser på en enkel brikke KIL RTT 57	Karto
strekraster DA linieraster DE Linienraster <(m)> EN ruling FR ligne <(m)> SV linjeraster	raster der mønsteret dannes av streker KIL RTT 57	Karto
strektegning DA stregtegning DE Strichzeichnen <(n)> FR dessin <(m)> de trait SV streckteckning	tegning som består av rene streker uten noen form for mellomtoner KIL RTT 57	Karto
streng DA streng DE Folge <(f)> EN string FR chaîne <(f)> SV sträng	endimensjonal rekkefølge av *tegn eller fysiske elementer KIL RTT 57	Karto
strippfilm DA stripfilm DE Strippingfilm <(m)>; Abziehfilm <(m)> EN stripping film; strip film FR film <(f)> pelliculable SV strippfilm	tynn, fotografisk *film klebet på en plastfolie — Av den tynne filmen kan skjæres ut biter som så kan trekkes av (strippes), og deretter monteres på en annen folie, f.eks. navn, tall, *symboler. KIL RTT 57	Karto
strippmaske DE Abziehschicht <(f)> EN strip mask; peel (off) coat; window negative FR couche <(f)> pelliculable SV strippskikt	tynn, farget hinne lagt på en glassklar plastfolie — Ved å skjære/etse figurer og trekke disse av folien, får man en *maske. KIL RTT 57	Karto

strippetekst DE Abziehschrift <(f)> EN stick-up FR composition <(f)> sur film pelliculable SV stripptext	tekst på *strippfilm KIL RTT 57	Karto
styreball DA track ball DE Control Ball EN control ball; track ball FR boule <(f)> roulante SV styrkula	i *infografi: kule som kan dreies rundt sitt eget senter og benyttes som en *posisjonsgiver KIL RTT 57	Karto
styrespak DA joy stick DE Joy Stick EN joy stick FR manche-à-balai <(f)> SV styrspak	manøvreringsspak som brukes bl.a. ved *grafisk_databehandling for å flytte *markøren på *bildeflaten KIL RTT 57	Karto
styrt klassifisering DA styret klassifisering	*klassifisering der de enkelte klassene er beskrevet før klassifiseringen begynner KIL RTT 57	Karto
svartid DA svartid DE Antwortzeit <(f)> EN response time FR temps <(m)> de réponse SV svarstid	tid fra en melding eller forespørsel blir sendt til et datamaskinsystem og til svaret påbegynnes KIL RTT 57	Karto
svingrissefjær DE Kurvenziehfeder <(f)> EN contourpen FR tire-ligne <(m)> à courbe SV kurvdragstift	*rissefjær med svingbart ledd beregnet for kurvetegning KIL RTT 57	Karto
symbol DA symbol DE Symbol <(n)> EN symbol FR symbole <(m)> SV symbol	allment vedtatt eller for et særskilt formål akseptert representasjon av et begrep KIL RTT 57	Karto
symbolbibliotek DA symbolbibliotek DE Symbolbibliothek <(f)> EN symbol library FR bibliothèque <(f)> de symboles SV symbolbibliotek	i *infografi: *fil eller post som inneholder definisjoner av grafiske *symboler eller typesnitt KIL RTT 57	Karto
symbolgjenkjenning DA symbolgenkendelse	det å lese og identifisere skrevne *symboler ved optiske, magnetiske eller andre metoder KIL RTT 57	Karto

DE Symbolerkennung <(f)> EN symbol recognition SV symboligenkänning		
symbolmal; templat DE Templat <(n)> EN template FR gabarit <(m)> SV symbolmall	mal som brukes ved tegning av *symboler f.eks. i programkart og *flytskjema KIL RTT 57	Karto
symbolmålestokk DE Kartenzeichenmaßstab <(m)>; Zeichenmaßstab <(m)> FR échelle <(f)> d'un symbole SV symbolskala	skala som viser størrelsesforholdet i *proporsjonale_symboler KIL RTT 57	Karto
symbolsk karttegn DE symbolhaftes Kartenzeichen <(n)> FR idéogramme <(m)> SV symboliskt karttecken	kartsymbol som har en slik karakter at det umiddelbart kan assosieres med det objekt eller tema det skal representere KIL RTT 57	Karto
synkronoverføring DA synkron transmission; synkron overførsel DE synchrone Übertragung <(f)> EN synchronous transmission FR transmission <(f)> synchrone SV synkron överföring	form for dataoverføring der hvert signal alltid blir *overført med et helt antall enhetsintervaller, og der sender- og mottakerutstyr er låst til samme taktfrekvens; jf. asynkron overføring KIL RTT 57	Karto
synsfelt; viewport DA synsfelt EN viewport FR clôture <(f)> SV ruta	omriss, oftest rektangulært, som definerer hvor på en *fremvisningsenhet et *vindu skal plasseres KIL RTT 57	Karto
syntaks DA syntaks DE Syntax <(f)> EN syntax FR syntaxe <(f)> SV syntax	forholdet mellom enkelte *tegn eller tegngrupper uavhengig av innhold, bruk eller tolking — For å spesifisere syntaksen i et kunstig språk brukes en formalgrammatikk. KIL RTT 57	Karto
syntesekart DE synthetische Themakarte <(f)>; synthetische Karte <(f)> FR carte <(f)> analytique SV synteskarta	*temakart som gir en logisk sammenstilling av to eller flere kart med ulike emner KIL RTT 57	Karto
taktilt kart; berøringskart DE taktile Karte <(f)> EN tactual map FR carte <(f)> tactile SV taktil karta	kart som kan leses ved berøring, spesielt beregnet for blinde og svaksynte KIL RTT 57	Karto

taste DA taste DE tasten EN key FR introduir; taper SV skriva in	skrive inn *data med et tastbord KIL RTT 57	Karto
tegn; <ikke:> karakter DA tegn DE Zeichen <(n)> EN character FR caractère <(m)>; signe <(m)> SV tecken	element som inngår i en mengde av vedtatt sammensetning, og som brukes til å danne, styre eller representere *data — Tegn kan være bokstav, *siffer, spesialtegn eller annet symbol, og representeres vanligvis av et grafisk symbol eller av visse fysiske forhold hos datamedier. KIL RTT 57	Karto
tegn per sekund DA tegn per sekund; karakterer per sekund DE Zeichen <(n pl)> pro Sekunde EN cps; characters per second FR caractères <(m pl)> par seconde SV tecken per sekund	KIL RTT 57	Karto
tegn per tomme DA tegn per tomme DE Zeichen <(n pl)> pro Inch EN cpi; characters per inch FR caractères <(m pl)> par ponce SV tecken per tum	enhet for skrivetetthet KIL RTT 57	Karto
tegnefil DA tegnefil DE Plotdatei <(f)>; Plotfile <(f)> EN plot file FR fichier <(m)> de dessin SV ritfil	*fil som inneholder tegneinstruksjoner og tilhørende *data KIL RTT 57	Karto
tegnemaskin DA tegnemaskine; plotter DE Zeichenmaschine <(f)> EN drafting machine FR traceur <(m)> SV ritmaskin	det samme som *grafskriver; jf. plotter — Oftest betegnelse på presisjonsgrafskriver. KIL RTT 57	Karto
tegnforklaring DA tegnforklaring DE Zeichenerklärung <(f)> EN legend FR légende SV teckenförklaring	sammenstilling og forklaring av *symbolene som er brukt ved kartfremstillingen KIL RTT 57	Karto
tegngenerator DA karaktergenerator; tegngenerator	funksjonsenhet som omformer et kodeelement for et grafisk *tegn til den aktuelle form av tegnet for lesing, f.eks. for en skjermvisning	Karto

DE Schriftzeichengenerator <(m)> EN character generator FR générateur <(m)> de caractères SV teckengenerator	KIL RTT 57	
tegngjenkjenning DA karaktergenkending; tegngenkending DE Zeichenerkennung <(f)> EN character recognition FR reconnaissance <(f)> de caractères SV teckenigenkänning	det å lese og identifisere et skrevet *tegn ved optiske, magnetiske eller andre metoder KIL RTT 57	Karto
tegnsett DA tegnsæt DE Zeichenvorrat <(m)> EN character set FR jeu <(m)> de caractères SV teckenmängd; teckenuppsättning	endelig mengde av forskjellige *tegn — Et t. kan f.eks. inneholde bokstavene a til å, *sifrene 0 til 9, et mellomromstegn, et komma. Et programmeringsspråks t. er den endelige mengde av tegn som er tillatt brukt for å representere *program og *data. KIL RTT 57	Karto
tegnskjerm; tekstskjerm DA alfanumerisk skærm DE alphanumerischer Schirm <(m)> EN character display device; alphanumeric display device; read-out device FR console <(f)> alphanumérique SV alfanumerisk skärm	*dataskjerm som bare representerer *data i form av *tegn KIL RTT 57	Karto
teknisk kartverk	kartverk som vanligvis dekker kart i *målestokkene 1#.:#.250#-1#.:#.2000 — Hovedformål: Tekniske anlegg, detaljplanlegging. Teknisk hovedkartserie M 1#.:#.1000. KIL RTT 57	Karto
tellekurve DE Zahlhöhenlinie <(f)>; Zählisohypse <(f)> EN index contour; principal contour FR courbe <(f)> maîtresse SV förstärkt höjdkurva	fremhevet *høydekurve — Som regel fremheves hver femte kurve for å lette oversikten i kurvebildet. KIL RTT 57	Karto
temafoлие	foлие som inneholder ett eller et fåtall utvalgte emner (tema), f.eks. vannfoлие, høydekurvefoлие, grensefoлие KIL RTT 57	Karto
temakart; emnekart DA tematisk kort DE thematische Karte <(f)> EN thematic map FR carte <(f)> thématique SV tematisk karta	kart som fremhever ett eller et fåtall emner (tema) KIL RTT 57	Karto
terminal DA terminal DE Terminal <(n)>	inn-ut-enhet i et system for datakommunikasjon KIL RTT 57	Karto

EN terminal FR terminal <(m)> SV terminal		
terrengmodell DA terrænmodel DE Geländemodell <(n)>; Relief <(f)> EN relief model FR carte <(f)> en relief; relief <(m)> SV reliefmodell	tredimensjonal modell av et landskap — Høydene kan være overdrevet for å fremheve terrengformasjonene. Man skiller som regel mellom fysisk, grafisk og *digital terrengmodell. KIL RTT 57	Karto
tesselasjon DA tessellation EN tessellation	det å danne *Thiessen-polygoner KIL RTT 57	Karto
Thiessen-polygon; <ikke:> Dirichlet-celle DA Thiessen-polygon DE Thiessen-Polygon <(n)>	polygon som inneholder ett datapunkt slik at alle punkter i polygonet er nærmere eget datapunkt enn andre datapunkter KIL RTT 57	Karto
tidsmodus DA tidsmodus DE Time Mode EN time mode FR mode-temps <(m)> SV tidsmod	*dynamisk_modus ved *digitalisering der *markørens *posisjon registreres med faste tidsintervaller KIL RTT 57	Karto
tillempet projeksjon DA tillempet projektion DE vermittelnde Abbildung <(f)> EN arbitrary projection FR projection <(f)> aphy lactique SV förmedlad projektion	*projeksjon som verken er flatetro, vinkeltro eller avstandstro KIL RTT 57	Karto
tilstandskart DA tilstandskort DE Bestandskarte <(f)> EN distribution map FR carte <(f)> d'inventaire SV inventeringskarta	*temakart som viser et emne i en bestemt tilstand ved et gitt tidspunkt, f.eks. bosetting etter folketellingen i 1980 KIL RTT 57	Karto
tilstøtningsgap DE Blattklaffung <(f)>	mispasning mellom samhørende kartdetaljer i overgangen mellom to nabokartblad KIL RTT 57	Karto
topografisk kart DA topografisk kort DE topographische Karte <(f)> EN topographic map FR carte <(f)> topographique; plan <(m)> topographique SV topografisk karta	kart med hovedformål å beskrive jordoverflatens terreng og synlige objekter (skog, veier, hus, vannsystem osv.) — Den måten disse gjengis på, avhenger av *målestokken. KIL RTT 57	Karto
topografisk kartverk DA topografisk kortværk	kartverk som vanligvis dekker kart i *målestokkene 1#:#.25#.000#-1#:#.250#.000 — Hovedformål: Planlegging, topografiske forhold. Topografisk hovedkartserie M	Karto

	1#.:#50#.000. KIL RTT 57	
transversal projeksjon DA transversal projektion DE querachsig EN transverse aspect (of a map projection); transverse case (of a map projection) FR projection <(f)> transverse SV transversal projektion	*projeksjon der *hovedprojeksjonsaksen står normalt på rotasjonsaksen til sfæren eller *ellipsoiden KIL RTT 57	Karto
trestruktur DA træstruktur EN treestructure FR structure <(f)> arborescente SV trädstruktur	rangordnet struktur der hvert element i strukturen kan forbindes med et vilkårlig antall elementer på et lavere nivå, men bare til ett element på et høyere nivå KIL RTT 57	Karto
trommelskriver DA trommelprinter EN drum printer; barrel printer FR imprimante <(f)> à tambour SV trumskrivare	*skriver med en roterende sylinder der typene sitter på overflaten — En hammer trykker papiret inn mot trommelen når et *tegn skal skrives. KIL RTT 57	Karto
trykkplate DA trykplade DE Druckplatte <(f)> EN printing plate FR planche <(f)> d'impression SV tryckplåt	tynn plate (folie) av aluminium, plast, papir e.l. der det som skal trykkes kopieres inn før trykking KIL RTT 57	Karto
tynning DA tynding DE Verdünnung <(f)> EN thinning FR érosion <(f)> SV tunnning	i *infografi: fjerning av *bildeelementer i et segment av et *digitalt_rasterbilde; se skjelettering — F.eks. fjerning av bildeelementer langs randen inntil segmentet har ett bildeelements bredde, men slik at et sammenhengende segment forblir sammenhengende. KIL RTT 57	Karto
utbredelseskart DA udbredelseskort DE Verbreitungskarte <(f)>; Pseudoarealkarte <(f)> FR carte <(f)> d'extension d'un phénomène; carte <(f)> de "zonation" SV utbredningskarta	*temakart som viser den geografiske utbredelsen av gitte temaer KIL RTT 57	Karto
UTM-rutenett	*referansenett for rutetilvisning — Nettet er bygd opp av soner og belter. Sonene er begrenset av *meridianer, 60 soner à 6\$Mgrad@, nummerert 1#-60. Beltene er bokstavert fra C til X (unntatt I og O). Det er 19 belter à 8\$Mgrad@ fra 80\$Mgrad@ S og 1 belte à 12\$Mgrad@ fra 72\$Mgrad@ N til 84\$Mgrad@ N. Den groveste "rute" er således sonebelte, beskrevet av både en sone og et belte. Sonebeltet deles i 100-km ruter, direkte knyttet til *koordinatsystemet. Disse rutene fremkommer ved at det trekkes linjer for E- og N-	Karto

	verdier for hver hele 100 km. Rutene er bokstavert A B, der A vokser i østretning og B i nordretning. Bokstavene A#-Z (unntatt I og O) brukes. Innen et sonebelte har hver 100 km rute unik bokstavering. Hver 100 km rute inndeles så nøyaktig som man har behov for å gi tilvisning (10 km, 1 km, 100 m). Sonebelte (tall for sone, bokstav for belte), bokstavpar for 100 km rute, to tresifrede tall for 100 m rute. — Se figur. KIL RTT 57	
varmeskriver DA termoprinter DE Thermoprinter <(m)> EN thermal printer; thermographic printer FR imprimante <(f)> thermique SV termisk skrivare	utenhet som skriver *dataene ut på et varmekfølsomt spesialpapir som skifter farge når det blir berørt av den oppvarmede spissen på skrivehodet KIL RTT 57	Karto
veihenvisning DA vejhenvisning DE Richtungshinweis <(m)> FR indication <(f)> de destination SV vägghänvisning	anvisning ved kartrammen som forteller hvor en vei kommer fra/går til KIL RTT 57	Karto
vektor DA vektor DE Vektor <(m)> EN vector FR vecteur <(m)> SV vektor	linjestykke med lengde og retning definert ved start- og sluttpunkt; jf. skalar KIL RTT 57	Karto
vektorbilde DA vektorbilled DE Vektorbild <(n)> EN vector image; vector picture FR image <(f)> de vecteur SV vektorbild	*vektorrepresentasjon av et bilde KIL RTT 57	Karto
vektografikk DA vektografik DE Vektorgraphik <(f)> FR informatique <(f)> graphique par vecteur SV vektografik	infografisk system der de forskjellige *grafiske_elementene representeres som linjestykker, vanligvis definert av fire tall som angir X- og Y-koordinatene til de to endepunktene; jf. rastergrafikk KIL RTT 57	Karto
vektorisere DA vektorisere DE vektorisieren EN vectorize FR vectoriser SV vektorisera	omforme fra rastermønster til linjemønster KIL RTT 57	Karto
vektorrepresentasjon DA vektorrepræsentation DE Vektorrepresentation <(f)>	1: representasjon av *data i form av *vektorer 2: representasjon av data definert i et flerdimensjonalt rom ved å tilordne dataverdier til *vektorer som beskriver hvor data er i rommet	Karto

EN vector representation FR représentation <(f)> par vecteur SV vektorrepresentation	KIL RTT 57	
verdensatlas DA verdensatlas DE Weltatlas <(m)> EN world atlas FR atlas <(m)> mondial; atlas <(m)> du monde SV världsatlas	generelt *atlas som dekker hele jordkloden, eventuelt også stjernehimmelen KIL RTT 57	Karto
vertikal overdrivelse DE Überhöhungsma\$Pss@stab <(m)> EN vertical exaggeration FR coefficient <(m)> de surhaussement SV överförhöjningsskala	forholdet mellom høydemålestokk og lengdemålestokk i et kart, en profil, plastisk modell e.l. KIL RTT 57	Karto
videodisk DA videodisk DE Videoplatte <(f)> EN video disk FR disque <(m)> vidéo SV videoskiva	optisk lagerenhet basert på at en *laser brenner små spor i et metallsjikt på en plate — Sporlengde er proporsjonal med videosignalstyrke. KIL RTT 57	Karto
vindu DA vindue DE Fenster <(n)> EN window FR fenêtre <(f)> SV fönster	omriss, oftest rektangulært, som avgrenser den delen av *data en ønsker å behandle, f.eks. for fremvisning på en *dataskjerm eller *tegnemaskin KIL RTT 57	Karto
vinkelfortegning DA vinkelfortegning DE Winkelverzerrung <(f)> EN angular distortion FR altération <(f)> angulaire SV vinkelförvridning	vinkelavvik som kan tilskrives kartprojeksjonen KIL RTT 57	Karto
vinkeltro projeksjon; <ikke:> konform projeksjon DE konforme Abbildung <(f)> EN conformal projections FR projection <(f)> conforme SV konform projektion	*projeksjon der enhver virkelige *vinkel gjengis med en like stor vinkel i kartplanet — Projeksjonens egenskap gjelder bare i små figurer innenfor kartbladet. V.p. blir også kalt *konform_projeksjon. KIL RTT 57	Karto
Voronoi-polygon DA Voronoi-polygon DE Voronoi-Polygon <(n)> EN Voronoi polygon FR polygone <(m)> de Voronoi	det samme som *Thiessen-polygon KIL RTT 57	Karto
Winchester-plate DA winchesterdisk	hardplate i innkapslet kassett KIL RTT 57	Karto

DE Winchesterplatte <(f)> EN Winchester disk FR disque <(m)> Winchester SV winchesterdisk		
yteprøve; benchmark-prøve DA benchmark-test DE Vergleichstest <(m)> EN benchmark test FR test <(m)> par étallonage SV utvärderingsprov; benchmark-test	bruk av representative *programmer og *data for å måle yteevnen til en *datamaskin og tilhørende systemprogrammer ved en gitt maskinkonfigurasjon KIL RTT 57	Karto
zooming DA zooming DE zoomen EN zoom FR zoom SV zoomning	gradvis målestokkendring av et *bilde KIL RTT 57	Karto
økonomisk kartverk SV ekonomiskt kartverk	kartverk som vanligvis dekker kart i *målestokkene 1#.:#.5000#-1#.:#.20#.000 — Hovedformål: Arealplanlegging, økonomiske interesser. Økonomisk hovedkartserie M 1#.:#.5000. KIL RTT 57	Karto